

CEM SULTAN'IN TÜRKÇE DİVAN'I

Tercüman 1001 TEMEL ESER

Tercüman 1001 TEMEL ESER
157

CEM SULTAN'IN TÜRKÇE DİVAN'I

Baskıya Hazırlayan:
Dr. Halil ERSOYLU

İSTANBUL
1981

TERCÜMAN GAZETESİ'nin
bir kültür hizmeti olarak
yayınladığı
"1001 TEMEL ESER"
Serisinin
157. kitabı
"CEM SULTAN'IN TÜRKÇE DİVANI" nın
I. Cildi
KERVAN KİTAPÇILIK
BASIN SANAYİ ve TİCARET A.Ş.
Ofset Tesisleri'nde
dizilmiş ve basılmıştır.

1001 Temel Eser'i iftiharla sunuyoruz

Tarihimize mânâ, millî benliğimize güç katan kütüphaneler dolusu birbirinden seçme eserlere sahip bulunuyoruz. Edebiyat, tarih, sosyoloji, felsefe, folklor gibi millî ruhu geliştiren, ona yön veren konularda "**Gerçek eserler**" elimizin altındadır. Ne var ki, elimizin altındaki bu eserlerden çoğunlukla istifade edemeyiz. Çünkü devirler değişmelere yol açmış, dil değişmiş, yazı değişmiştir.

Gözden ve gönülden uzak kalmış unutulmaya yüz tutmuş **-Ama değerinden hiçbir şey kaybetmemiş, çoğunluğu daha da önem kazanmış-** binlerce cilt eser, bir süre daha el atılmazsa, tarihin derinliklerinde kaybolup gideceklerdir. Çünkü onları derleyip-toparlayacak ve günümüzün Türkçesi ile baskıya hazırlayacak değerdeki kalemler, gün geçtikçe azalmaktadır.

Bin yıllık tarihimizin içinden süzülüp gelen ve bizi biz yapan, kültürümüzde "**Köşetaşı**" vazifesi gören bu eserleri, tozlu raflardan kurtarıp, nesillere ulaştırmayı plânladık.

Sevinçle karşılayıp, ümitle alkışladığımız **"1000 Temel Eser"** serisi, Millî Etiğim Bakanlığınca durdurulunca, bugüne kadar yayınlanan 66 esere yüzlerce ek yapmayı düşündük ve **"Tercüman 1001 Temel Eser"** dizisini yayınlamaya karar verdik. **"1000 Temel Eser"** serisini hazırlayan çok değerli bilginler heyetini, yeni üyelerle genişlettik. Ayrıca 200 ilim adamımızdan yardım vaadi aldık. Tercüman'ın yayın hayatındaki geniş imkânlarını 1001 Temel Eser için daha da güçlendirdik. Artık karşınıza gururla, cesaretle çıkmamız, eserlerimizi gözlere ve gönüllere sergilememiz zamanı gelmiş bulunuyor. Millî değer ve mânâca her kitap ve her yazar bu serimizde yerini bulacak, hiç bir art düşünce ile değerli değersiz, değersiz de değerli gibi ortaya konmayacaktır. Çünkü esas gaye bin yıllık tarihimizin temelini, mayasını gözler önüne sermek, onları lâyık oldukları yere oturtmaktır.

Bu bakımdan 1001 Temel Eser'den maddî hiç bir kâr beklemiyoruz. Kârımız sadece gurur, iftihar, hizmet zevki olacaktır.

KEMAL ILICAK

Tercüman
Gazetesi Sahibi

ÖNSÖZ

İmparatorluk Türkiye'sinin tarihinde, siyâsetinde ve edebiyatında Cem Sultan'ın yeri ve önemi, –Türklük dünyası ile ilgilenen yerli ve yabancı hemen bütün fikir ve sanat adamlarının da belirttiği gibi– oldukça büyüktür.

Türkçe, –dünyada pek az dilin sahip olabildiği– uzun tarihi boyunca çeşitli lehçe ve şivelere ayrılmıştır. XIII. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan Türkiye Türkçesi ile Azeri Türkçesine, konuşulduğu ve yayıldığı sahalar gözönüne alınarak Batı Türkçesi adı verilmiştir. Türk dilinin sınıflandırılmasında Türkiye Türkçesi, güney–batı grubunda yer almaktadır.

Türkiye Türkçesi, Tarihî Türkiye Türkçesi ve Yeni Türkiye Türkçesi olmak üzere iki ana devreye ayrılır. Bunlardan Tarihî Türkiye Türkçesi de; Eski Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi olarak iki devire ayrılmıştır. Eski Türkiye Türkçesi gelişmesini iki kolda tamamlamıştır: a. Eski Anadolu Türkçesi (XIII. yüzyıl), b. Eski Osmanlı Türkçesi (XIV. ve XV. yüzyıllar).

Cem Sultan'ın Türkçe Divanı, Eski Türkiye Türkçesinin son zamanlarına yani Eski Osmanlı Türkçesine ait bir eserdir. Bu eserin Türk dili ve edebiyatı tarihi açısından olduğu kadar, Türk kültürü bakımından da bü-

yük önemi vardır. Çünkü eserin şâiri, imparatorluk Türkiye'sinde yüzyıllarca hüküm sürmüş Osmanlı sülâlesinin en tipik kişilerinden biridir. Osmanlı saraylarında gerek hükümdarların gerekse şehzadelerin hemen hepsinin şiire karşı ilgisiz olmadığı, hattâ gelmiş geçmiş belli başlı Osmanlı padişahlarının yarıdan çoğunun şiir yazdığı bilinen bir gerçektir. İşte Cem Sultan'ın da yeri bu şâir pâdişahların arası olmuştur. Bu yüzden şehzâde–sultan–şâir Cem'in şiir zevki ve sanat anlayışı, kültürümüzün bir unsuru durumuna geçmiştir.

Şimdiye kadar Cem Sultan'ın tarihî ve edebî kişiliği ve eserleri üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmışsa da, onun Türkçe Divan'ı ile ilgili böyle bir araştırmada, incelemede bulunulmamıştır.

Bu kitap iki ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde Cem Sultan'ın kısaca hayatı ve eserleri, üzerinde çalışılan yazmaların tanıtılması ve onun Türkçe Divan'ının tenkitli metni verilmiştir. İkinci bölüm olan sözlük kısmında da, Divan'da geçen bütün kelimeler, deyimler –kalıplaşmış sözler, atasözleri ile Arapça ve Farsça ibâreler– cümleler yer almaktadır.

İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde "Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı ve Üzerinde Dil Araştırmaları" konulu doktora tezi olarak hazırladığım bu eserin meydana gelişinde sürekli ilgilerini ve engin bilgilerini –en güç şartlarda bile– esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. F. Kadri Timurtaş ile Arapça, Farsça, ibârelerin çözülmesinde yardımcı olan Prof. Dr. Ahmet Furat ve Kahire Üniversitesi asistanlarından, doktora öğrencisi dostum Şevki Hasan Şaban'a burada da gönülden teşekkürü bir borç bilirim.

Dr. Halil Ersoylu

BİBLİYOGRAFYA

Ahmed Refik; Sultan Cem, İst. 1923.

Âlî; Künhü'l Ahbâr, Ü.K. Ty. nr. 5959.

Âşık Çelebî tezkiresi; Ü.K. Ty. nr. 171.

Âşıkpaşazâde; Tevârih-i Âl-i Osman, İst. 1333.

Ata, Enderunlu; Tarih, IV, 1293.

Aynî-i Tirmîzi; Külliyat, Konya Müzesi Kütüphanesi yazmalalarından, nr. 2420/16

Baldırzâde; Vefeyâtnâme, Ü.K. Ty. nr. 2556.

Banarlı, Nihad Sami; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I, İst. 1971.

Baysun, M. Cavid; "Cem Sultan" İslâm Ansiklopedisi, III, İst. 1963.

Baysun, M. Cavid; Cem Sultan (Hayatı ve Şiirleri), İst. 1946.

Beliğ-i Bursevî; Güldeste-i Rıyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişmendân-ı Nâdiredân, Süleymaniye K. Âşır Ef. nr. 264; matbuu, Hüdavendigâr, 1302.

Bursalı Mehmed Tâhir; Osmanlı Müellifleri, II, İst. 1333.

Ergin, Muharrem; Türk Dil Bilgisi, 2. baskı, İst. 1962.

Ertaylan, İsmail Hikmet; Sultan Cem, İst. 1951.

Ertaylan, İsmail Hikmet; Falnâme, İst. 1951.

Halil Halid; "Şehzâde Cem"; Türk hilâlinin aslı, İlâhiyet Fakültesi Mecmuası sene I, sayı 3, 1926.

Kervancıoğlu, Şemin "Cem Sultan", Meydan-Larousse, II, İst. 1969.

Lâtifî; Tezkire–i Lâtifî, İst. 1314.
M. Süreyyâ; Sicill–i Osmanî, II, İst. 1891.
M. Tevfik Paşa; Şehzâde Cem, İst. 1327.
Okur, Münevver; "Sultan Cem–Cemşîd ü Hurşîd", Türk Dili, VII/84, Ankara, 1958.
Öztelli, Cahit; "Cem Sultan'ın yeni bulunan Cemşîd ü Hurşîd mesnevisi", Türk Dili, XXI/248, Ankara, 1972.
Sehi Beg, Tezkire, İst. 1325.
Sinâneddin Behişti; Vak'anâme–i Sultan Bayezid ile Sultan Cem veya Tarih–i Sultan Cem, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan K. nr. 1270.
Tansel, Selâhattin; Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı, İst. 1966.
Tan, Turhan; Sultan Cem, İst. 1948.
Tekindağ, M. C. Şehabettin; "Bayezid II.'in tahta çıkışı sırasında İstanbul'da vukua gelen hadiseler üzerine notlar", Tarih Dergisi X/14, 1959.
Timurtaş, Faruk K. ; Osmanlıca Grameri, İst. 1964.
Timurtaş, Faruk K.; Klâsik ve Eski Osmanlı Türkçesi Metinleri, İst. 1974.
Timurtaş, Faruk K.; Eski Türkiye Türkçesi (Gramer–Metin–Sözlük), İst. 1977.
Tolasa, Harun; "Cem Sultan", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 2, İst. 1977.
Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; Osmanlı Tarihi, II, Ankara, 1949.
(Şark ve Garp kaynaklarına ait geniş bibliyografya için İsmail Hikmet Ertaylan'ın Sultan Cem adlı eserine bakılabilir.)

Mezuniyet tezleri:
Baydar, Mustafa; Sultan Cem, hayatı ve edebî şahsiyeti, İst. 1944, Türkiyat Enstitüsü, Tez: 159.
Mamaş, Gül Can; Cemşîd ü Hurşîd (metin), İst. 1967, Türkiyat Enstitüsü, Tez: 730.
Özulu, Yunus Emre; Sultan Cem'in Türkçe Divan'ı Üzerinde Tetkikler, İst. 1959, Türkiyat Enstitüsü, Tez: 533.

GİRİŞ

CEM SULTAN'IN HAYATI VE ESERLERİ

Osmanlı hanedânının en renkli ve o ölçüde de talihsiz kişilerinden biri Cem Sultan'dır.

Fatih Sultan Mehmed'in küçük oğlu olan Cem 23 Kânun (Ocak) 1459 Pazar günü Edirne Sarayı'nda dünyaya gelmiştir. Annesi Çiçek Hatun'dur. Tahsiline beş yaşında verildiği bir hocada başlayan Cem dokuz yaşına girince Kastamonu sancak beyliğine gönderilmiştir.

Fatih, 1473'te Uzun Hasan üzerine yürürken Cem'i Edirne'de bırakarak Rumeli'nin korunmasını ona verdi. Otlukbeli savaşından zaferle dönülmesinden ve büyük şehzâde Mustafa'nın ölümünden sonra 1474 yılında Cem, Karaman eyaletine tayin edildiği için Konya'da yerleşti. Tahsiline burada da devam etti. Ayrıca ata binmek, çeşitli silâhları kullanmak, avcılık gibi konularda kendisini iyice yetiştiren Cem sağlam yapılı bir genç haline gelmiştir. O kadar ki, Sultan Alâaddin'in gürzlerine pek çok halka ekleten Cem'in, onları kullanmakta büyük bir ustalık gösterdiği Vâkıât-ı Sultan Cem'de kaydedilmiştir.

Cem altı yıl kaldığı Karaman eyaletinde saray, bedesten ve çarşı yaptırıp adaletle davrandığından halk

tarafından çok sevilmiştir. Cem'i, isyanından sonra Konya'dan ayrılırken halkın gözyaşları içinde uğurlaması bu kuvvetli sevginin sonucu olmuştur.

Cem'in çevresinde Gedik Ahmed Paşa, Hatip–zâde Nasuh, Defterdar Ahmed, Frank Süleyman, Sofu Hüseyin gibi devlet adamları ile bazı Rum ve İtalyan bilginleri bulunuyordu. Bunlardan başka Karaman'daki hemen bütün şeyhler ile sadrazam Karamanî Mehmed Paşa da Cem'i tutanlar arasındaydı.

Fatih'in son zamanlarında Cem ile II. Bayezid arasındaki saltanat rekabeti iyice kızışmıştı. 3 Mayıs 1481 tarihinde Fatih Sultan Mehmed'in Gebze dolaylarında ölmesi üzerine Sadrazam Karamanî Mehmed Paşa bir yandan cenazeyi –bir karışıklığa meydan vermemek için– gizlice İstanbul'a naklettirirken bir yandan da her iki şehzadeye birer haberci gönderdi.

Bayezid'in bulunduğu Amasya'ya gönderilen haberci yerine ulaşırken, Cem'e gönderilen haberci Anadolu Cem durumu vaktinde öğrenemedi. Halbuki Cem, Bayezid'in babasının şehzadeliği sırasında doğmuş olduğunu, kendisinin ise Fatih'in hükümdarlığı zamanında dünyaya geldiğini ileri sürerek Osmanlı tahtında asıl hak sahibi olduğunu iddia ediyordu. Bu düşüncesi onu Bayezid'e isyan etmeye zorladı. Konya'dan Bursa'ya gelen Cem şehri ele geçirdi. Kendi adına hutbe okutarak sikke bastırdı. On sekiz gün saltanat sürdü. Artık şehzâde değil sultandı. O sıralarda İstanbul'da bulunan ve hükümdarlığını korumaya kararlı olan II. Bayezid, Cem'in imparatorluğu paylaşma isteğini reddetti. Bunun üzerine 20 Haziran 1481'de Cem ile Bayezid kuvvetleri Yenişehir ovasında karşı karşıya geldiler. Yapılan savaşta daha önceden çeşitli vaitlerle kandırılan Cem'in adamlarından Astinoğlu Yakup Bey'in Cem'e ihanet ederek adamlarıyla Bayezid saflarına geçmesi, Cem'in öteden beri dost bildiği Gedik Ahmed

Paşa'nın düşman olarak aynı kuvvetlerin yanında yer alması ve nihayet Cem'e yardım eden Karamanoğlu' nun savaştan çekilmesi sebebiyle Cem, Eskişehir yolu ile Konya'ya kaçmaktan başka çare bulamadı. Fakat takipçiler peşlerini bırakmadıklarından Cem, 40 kişilik maiyeti ile Tarsus'a oradan da Mısır hükûmetinin iznini alıp 300'ü bulan maiyeti ile çok güç şartlardaki bir yolculuktan sonra Halep'e vardı. Buradan Şam'a ve nihayet 25 Eylül 1481'de hükümdarlara yapılan bir törenle Kahire'ye girdi. Oradan II. Bayezid'e yazdığı ve içinde bulunduğu durumu anlatan mektubuna aldığı cevapta, padişahlık arzusundan vaz geçmesi halinde kendisine yılda bir milyon akçe tahsis edileceği bildirilmiştir.

Cem Sultan 1482 yılında Kayıtbay'ın müsaadesini alıp annesi ve karısı ile birlikte Mekke ve Medine'ye giderek hac ziyaretinde bulundu. Aynı yıl Karamanoğlu Kasım Bey ile Ankara sancak beyi Mehmed Bey'in –halkın II. Bayezid'den yüz çevirdiği ve kendisini istediği– şeklindeki davet haberlerini alan Cem, Memlûk Sultanı Kayıtbay'ın da müsaadesi ile Anadolu'ya geçti. Halep'te Kasım Bey ve Mehmed Bey ile birleşti.

Cem ve Kasım Bey Konya üzerine yürürken, Mehmed Bey Çubuk ovasında Süleyman Paşa ile yaptığı savaşta öldürüldü. Bu haberi alan Cem plânını değiştirerek Ankara'yı ele geçirmeyi tasarladıysa da II. Bayezid' in hızla ve büyük bir kuvvetle ilerlediğini duyunca geri çekilmeyi daha uygun buldu.

Karaman'a bağlı Taşeli'ye çekilen Cem, Konya Ereğlisi'ne gelen II. Bayezid'in; ailesi ile birlikte Kudüs' te oturmasına karşılık yıllık tahsisinin yine ödeneceği yolundaki teklifini kabul etmedi. Cem'in böyle davranmasında, Karamanoğulları Beyliği'ni yeniden kurmaya çalışan Kasım Bey'in büyük tesiri olmuştur. Kasım Bey Cem'i, deniz yolu ile Rumeli'ye geçebildiği takdirde hükümdar olma arzusunu gerçekleştirebileceğine inan-

dırmıştı. Bunun için Cem, Rodos'taki St. John şövalyelerinin başı olan Pierre d'Aubusson ile 10 Temmuz 1482'de bir anlaşma yaptı. Bu anlaşmaya göre Cem, Rodos'ta istediği kadar kalabilecekti. 30 Temmuz 1482 günü Cem Rodos'ta bulunuyordu.

Pierre d' Aubusson papa IV. Sixte ve Avrupa hükümdarlarına yazdığı mektuplarla Cem'in elinde olduğunu, bu durumdan istifade edilerek, Hıristiyanların birlik içinde İslâmiyet aleyhine hareket etmeleri gerektiğini, Türklerin Avrupa'dan çıkarılma zamanının geldiğini bildiriyordu. Bütün bu gizli, kirli, ikiyüzlü tutumlardan habersiz ve bir çeşit esirlik içinde bulunan Cem, hâlâ imparatorluğun II. Bayezid ile bölüşüleceğini ummakta idi.

II. Bayezid şövalyelerle yaptığı anlaşmaya göre, onlara, Cem'i muhafaza etmelerine karşılık yılda 45.000 Venedik dükası vermeyi taahhüt etti.

Şövalyeler Cem'i Fransa yolu ile Macaristan'a göndereceklerl iddiası ile Fransa'ya naklettiler. Cem Fransa'da yedi yıl kaldı. Bu sürenin son iki yılını Bourganeuf şatosunda kendisi için yaptırılan Grosse Tour ve Tour de Zizim (Avrupalılar Cem'e Zizim demişlerdir) adı verilen bir kuleye kapatılmakla geçirdi. Böylece daha önceleri bazı teşebbüsleri olan Cem'in kaçmasına ve kaçırılmasına imkân verilmeyecekti. Cem böyle bir yaşayıştan çok büyük üzüntü duymuşsa da bunu zindancılarına hiç bir zaman belli etmemiştir. Bu arada II. Bayezid İskender Paşa'yı aracı ederek Cem'in üç yaşındaki oğlu Oğuz Han'ı öldürtmüştür.

Papa VIII. Innocent ile St. John şövalyelerinin yaptığı anlaşma gereğince Cem 4 Mart 1489 tarihinde Roma'ya getirildi. Bunu haber alan II. Bayezid hemen harekete geçmiş ve Kapıcıbaşı Mustafa Bey ile bir mektup ve 120.000 altın papaya yollayarak St. John şövalyeleri ile yapılan anlaşmaya uyulmasını istemiş, üç yıl-

lık masrafın peşin ödenmesine karşılık, sonraki her yıl için de 40.000 altın gönderileceğini bildirmiştir.

II. Bayezid, Papa VIII. Innocent ölünce yerine geçen VI. Alexandre ile de önceki anlaşmayı yenilemeyi ihmal etmemiştir. Daha sonraları da Cem'in artık muhafazası değil öldürülmesi istendiği anlaşılmaktadır; yıllık parayı getiren Türk elçisi ile birlikte gelen, papanın İstanbul sefiri Georgio Buzardo İtalya'da uğradığı bir saldırıda üzerinden çıkan evrak arasında, II. Bayezid'in papaya gönderdiği Latince yazılmış bir mektup da bulunmuştur. Bu mektupta II. Bayezid, Cem'in papa tarafından öldürülmesine karşılık 300.000 altın vermeyi taahhüt etmiştir.

Fransa Kralı VIII. Charles 1494'te İtalya'yı istila ederek Roma'ya girince, ileride bir haçlı seferi düzenleyebilmek için, papadan Cem Sultan'ı alarak 1495 yılında yaptığı Napoli seferinde yanında bulundurdu. VIII. Charles, Cem'i yanına almakla papanın muhtemel bir ihanetini önlemeyi düşünmüştü. Bu sefer yolculuğunda Cem hastalanmış; yüzü, gözü ve boynu şişmiştir. Artık ata binemeyecek ve sedye ile taşınabilecek kadar ağırlaştığını gören Cem, son durağı Napoli'de cenazesinin vatanına gönderilmesini vasiyet etmiştir.

25 Şubat 1495 Çarşamba gününün tan zamanı, yeni bir güne başlangıç olurken, Cem için de yeni bir dünyanın başlangıcı olmuştur.

Cem Sultan'ın ölümünü, geçirdiği bir hastalık sonucu kabul edenler olduğu gibi; papa VI. Alexandre tarafından Cem'in Fransa kralına teslim edilmeden önce, –II. Bayezid'in vaadettiği altınları alabilmek için–tesiri iki üç hafta içinde görülen bir zehirle zehirlenmiş olduğu görüşünde olanlar da vardır.

Cem'in dirisi gibi ölüsü de bir süre vatan dışında kalmış, II. Bayezid'in teşebbüsleri sonunda, tahnit edilmiş ceset ancak 1499 yılında, ölüsünden de bir şeyler elde

edebilmek düşüncesi ile hareket eden Papa VI. Alexandre'ın itirazlarına rağmen Mudanya yolu ile Bursa'ya götürülmüştür. Cem Sultan,Muradiye'de Fatih'in büyük oğlu Mustafa'nın yanına bugün Mustafa–i Atîk denilen türbeye defnedilmiştir.

Cem'in Rodos'a sığınmış olan oğlu Murad, 1522'de adanın alınmasından sonra oğlu ile birlikte öldürtülmüş iki kızı ve karısı İstanbul'a götürülmüştür.

Kahire'de bulunan ve oğlunu kurtarmak için yıllarca çaba gösteren Cem'in annesi Çiçek Hatun da 1498 yılındaki veba salgını sırasında vefat etmiştir.

İlme ve san'ata büyük önem veren Fatih Sultan Mehmed, oğullarının da çok iyi yetişmesine çalışmıştır. Cem, Arapça ve Farsça'yı daha küçük yaşlarda iken öğrenmiştir.

Konya'da iken tahsilini ilerleten Cem, defterdar, nişancı gibi memurlarını edebiyatla uğraşan kişilerden seçmiş, etrafına Sâdî (Cem Sâdîsi), Haydar, Sehâî, La'lî, Kandî ve Şâhidî gibi şairleri toplamıştır. Bunların bir kısmı Cem'in ölümüne kadar ondan ayrılmamıştır ki, bunlara "Cem şairleri" denilmektedir. Tefsir ve ilm–i zâhirde üstâd olan şairlerden Mevlânâ Türâbî de vaktiyle Cem'e hocalık etmiştir.

Cem Sultan şiirde Ahmed Paşa'yı örnek alarak onun tesirinde kalmıştır. Kaside ve gazellerinde Ahmed Paşa'yı taklit ettiği bilinmektedir. Mesela Kerem kasidesini Ahmed Paşa'nın "kerem" redifli kasidesine nazîre olarak yazmıştır. Cem'in üzüntü ve ayrılık günlerinde kaleme almış olduğu şiirleri duygulu, etkileyici ve orijinaldir. Nitekim, çok sevdiği ve büyük umutlar beslediği küçük oğlu Oğuz Han'ın öldürülüşü onu derinden sarsmış, kötü kadere, şu kendisini yıllardır perişan edegelen acı kadere öfkeyle, kızgınlıkla bakmış, yüreğinin ateşinden aşağıdaki ağıtı yakmıştır.

"İy vefâsuz hâin ü bî–emn ü bî–amân felek
V'iy hatâ–perver belâ–bahş u kazâ–gerdân felek

Mülk–i Yunân'a serâser hükm iderken âh kim
Eyledün mesken bize şimdi Frengistân felek

Yakamı yırtup elünden nicesi âh itmeyem
Cânunu odlara atdı [illegible]–i Oğuz Hân felek

Ağlamakdan ol ciger–gûşem firâkından müdâm
Kara kara kanlara boyandı bahristân felek

Bir kılına virseler virmezdüm Oğuz Hânumun
Genc–i Karun–ıla bin bin mülket–i Osman felek

İşidelden şâh Oğuz Hân'un şehîd olduğını
Derd–ile oldu Frengistân'da Cem mecnûn felek

Canumı yakdun u yıkdun ömrümün dîvârını
Bîd–i eyvânun yıkılsun aşağa geçsün felek

Cem'in Nice'te kaldığı günler içinde oldukça eğlendiği, esaretteki diğer zamanlarına göre memnun olduğu, orasının gelenek ve göreneklerine şaştığı bilinmektedir. Vâkıât–ı Sultan Cem'in yazdığına göre Cem, burada çok güzel bir kıza ilgi duymuştur. Şehrin fazla serbest bir ahlâk anlayışı içinde bulunuşunu da, Nice' in mahallî dilde Nitse olan adı ile Türkçedeki "ne itse" (ne yapsa, ne etse) nin kısaltılmışı olan n'itse'nin arasındaki şekil benzerliğinden faydalanarak tam bir cinaslı kafiye ve güzel bir beyit ile dile getirmiştir:

"Acâib şehr imiş bu şehr–i Nitse
Ki kalur yanına her kim n'itse"

Şiiri, pek az Divan şairinde görüldüğü gibi gündelik yaşayışa getiren Cem, ağabeyi II. Bayezid'in kendisine yolladığı:

"Çün rûz–ı ezel kısmet olınmış bize devlet
Takdîre rızâ virmeyesin buna sebeb ne?
Hacü'l–Haremeynem diyü da'vâlar idersin
Yâ saltanat–ı dünye içün bunca taleb ne?" şeklindeki kıtaya karşılık şu beyiti yazmıştır:

"Sen bister–i gülde yatasın şevk ile handân
Ben kül döşenem külhen–i mihnetde sebeb ne?"

Cem'in şiirlerinde zaman zaman gezdiği, gördüğü yerleri anlatan tasvirlere rastlamak mümkündür.

Şeyhî, Necatî ve hatta Nizamî'nin şair Cem'e tesir ettiği şiirlerinden anlaşılmaktadır.

Kendi zamanına kadar yetişmiş olan büyük İran şairlerini; onlara nazîreler yazacak kadar çok iyi tanıyan Cem, Türkçede olduğu gibi Farsçada da orta derecede bir şair olduğunu isbat etmiştir.

Cem'in on yaşında iken Selmân–ı Savecî'den, babası Fatih Sultan Mehmed adına "Cemşîd ü Hurşîd" adlı bir mesneviyi nazım halinde tercüme etmesi ve bir Farsça Divan'ının bulunması, onun ne derecede Farsça bildiği hakkında yeterli bir fikir vermektedir. Ayrıca bazı münşeât kitaplarında (meselâ Feridun Bey'inkinde) Farsça mektupları da bulunmaktadır.

Cem Sultan'ın diğer bir eseri de yalnızca Üniversite Kütüphanesi T.Y. 5474 numarada kayıtlı Türkçe Divan'ı ile birlikte bulunan "Fâl–ı Reyhan–ı Sultan Cem" dir. Bu küçük eseri İ.H. Ertaylan, İstanbul'un fethinin beşyüzüncü yıldönümü dolayısı ile yayımlamış olduğu Falnâme adlı eserine almıştır.

Cem'in diğer bir eseri de Farsça divanıdır. Bir çok

kütüphanede bulunan bu eseri, bazan Türkçe divanı ile bir aradadır. Cem'de Acem şairlerinden başta Hâfız–ı Şirâzî olmak üzere Selmân–ı Savecî ve Câmî'nin etkileri görülmektedir.

Cem'in en tanınmış, sevilmiş eseri İstanbul ve Anadolu kütüphaneleri ile hususî kitaplıklarda çeşitli yazma nüshaları bulunan Türkçe Divan'ıdır. Onun bu eseri bugüne kadar eski veya yeni harflerle basılmış bulunmamaktadır.

Bu eserde verilen metnin tesbiti için, Bursa Orhan–Haraççı K. nr. E 6'daki nüsha esas alınmış, ayrıca gerekli hallerde Millet K. Ali Emirî 81; Lala İsmail 431 ve Fâtih 3794 numaralardaki nüshalara da başvurulmuş, karşılaştırmalar yapılmıştır.

B Bursa Orhan–Haraççı K. E 6 numaradaki (esas alınan) yazmada:

1 na't, 2 kaside, 329 gazel, 19 müfred bulunmaktadır. Cem'in Farsça Divan'ı ile birlikte olan bu nüshanın Türkçe Divan kısmı 94 varak olup Farsça Divan'ın sonundan başlamaktadır.

Bu nüsha çok okunaklı, temiz ve sanatkârâne bir ta'lîk ile ve başlıkları siyah mürekkeple yazılmıştır. Ebadı 100 x 180'dir. Yaldız cetvel içinde 13 satırlı ve harekesizdir.

Baş : Bir dün ki bizendi yine bir tâk–ı muallâ
Son : Kâfir dime kim yinile îmâna gelüpdür

Ü Üniversite Kütüphanesi T.Y. 5547 numarada kayıtlı olan yazmada:

2 tevhid, 1 münâcât, 1 na't, 4 kaside, 1 terkib–i bend, 1 terci–i bend, 348 gazel, 1 rübâî, 41 muamma ve 16 müfred vardır.

Bu nüsha 113 varak ise de sonlarında Cem'e ait olmayan bir kaç Türkçe, Farsça kıta ile Der Aksâm–ı Ezhâr başlıklı 44 beyitlik bir manzume bulunmaktadır. Ebadı 72 x 110'dur. 11 satırlı ve harekesiz olup kenar-

daki manzumelerin bazı beyitleri kırmızı mürekkeplidir.

Bu nüsha da okunaklı ve güzel bir ta'lîk yazı ile yazılmıştır.

Baş : İy sicill–i şiyemün hâsılı divân–ı kerem

Son : Tâ ki yolunda terk–i ser kılalar

Üniv Üniversite Kütüphanesi T.Y. 5474 numarada bulunan yazmada:

1 na't, 1 kaside, 199 gazel, 1 rübâi, 3 müfred ve sonunda da 48 beyitlik Fâl–i Reyhan–ı Sultan Cem başlıklı bir manzume vardır. 62 varaktan ibaret olan bu nüsha 80 x 150 ebadındadır.

Nesih ile yazılmış bu nüsha yaldız çerçeve içinde 13 satırlı ve harekesizdir.

Baş : Cefâya yüz tutup niçün sen iy mihr–i cihân–ârâ

Son : Kâfir dime kim yinile îmâna gelüpdür

Divan şiiri geleneğine bağlı kalan Cem'in Türkçe Divan'ında tehdi, münâcât, na't, kaside, terkib–i bend, terci–i bend, gazel, rübâi, muamma ve müfred gibi nazım şekillerinde yazılmış şiirleri yer almaktadır. Şiir sanatı açısından orta derecelerde yer edinen Cem'in Divan'ı, hacimce de oldukça göz doyurur. Onun, en çok kullandığı şiir türü olan gazellerinde zaman zaman lirizmin doruğuna ulaştığı görülür. Şiir dili, devrine göre genellikle sade sayılan Cem'in Türkçesinde, sonraları arkayik olmuş bazı Türkçe kelimelere (assı: fayda, kâr; baş: yara; bile: birlikte, ile, beraber; bun: sıkıntı, gam; çünkim: çünkü; dükel: bütün, hep, herkes; dün: gece; enek: çene; eytmek: söylemek, demek; gözgi: ayna; od: ateş; sımak: kırmak, mahvetmek, yıkmak; tapu: huzur, nezd, makam, hizmet, vazife, zat, kendi; ...) ve halk dilinde geniş ölçüde kullanılan deyimlere–kalıplaşmış sözlere sık sık rastlanılır.

Aruz kalıplarının mefûlü/mefâîlü/mefâîlü/feûlün,

mefûlü/fâilâtün/mefâîlü/fâilün, fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün, mefâîlün/mefâîlün/feûlün gibi yaygın ve işlek olanlarını kullanan Cem'in, bazı şiirlerinde, ses yapısı bakımından Türkçe ile pek bağdaşamayan aruzu pürüzlü olarak kullandığı, vezin kusurlarından kurtulamadığı görülür.

Cem Sultan da pek çok Divân şairi gibi yeterince rind, çokça âşık, şâirlik kudretinden emin, güzellere düşkün ve onlardan şikâyetçi, Tanrı'nın kâinâttaki eşsiz nizâmına, âhengine ve hikmetine hayrandır. O, aynı zamanda hükümdar olduğu veya hiç olmazsa böyle bir iddiada bulunduğu, hattâ bu uğurda "lâ erhâm beyne'l–mülûk (hükümdarlar arasında merhamet yoktur)" diyen ağabeyi II. Bayezid ile savaşacak derecede hırslı bulunduğu için bazan öteki şâirlerden ayrılan bir dünya görüşüne sahiptir.

Cem'in Türkçe şiirlerinde kullandığı dil, yaşadığı dönem Türkçesinin hususiyetlerini taşır. Günümüzde düz–geniş vokalle (e ile) söylenen bazı Türkçe kelimeler o devirde düz–dar vokalli (i'li) idi. Bu ses değişikliğinin örnekleri Divan'da boldur: bel (bil), beslemek (bislemek), demek (dimek), gece (gice), gerçek (girçek), ey (iy), yedi (yidi)... Türkçede başlangıçtan beri sağlam olan incelik–kalınlık uyumunun Divan'da da bozulmamasına karşılık, düzlük–yuvarlaklık uyumunun bu devirde henüz tamamlanmaması ve Eski Türkiye Türkçesinin önemli bir özelliği olan "yuvarlaklaşma temâyülü" dolayısiyle bazı kelimelerin sadece yuvarlak vokalli şekline rastlanılır: kapu, demür, kirpük, eksük, yazuk, içerü, kaygu, kendü, delü... gibi. Ayrıca, gerundium (–up, –üben), faktitif (–dur–, –ür–), emir (–sun, –sün), bildirme (–dur, –dür), teklik ve çokluk birinci ve ikinci şahıs iyelik (–um, –ün, –u, –muz, –ü, –nüz) genitif (–un, –nün), sıfat yapma (–lu, –süz), birinci ve ikinci şahıs görülen geçmiş zaman

(–du, –dü), geniş zaman (–ur, –ür) eklerinin hep yuvarlak vokalli olmalarına karşılık; soru (–mı, –mi), üçüncü şahıs görülen geçmiş zaman (–dı, –di), akkuzatif (–ı, –i), öğrenilen (anlatılan) geçmiş zaman (–mış, –miş), teklik ikinci şahıs emir (–gıl, –gil), isimden isim yapma (–lık, –lik), fiilden isim yapma (–ıcı, –ici) ve gerundium eklerinin (–ınca, –ince) daima düz vokalli olduğu görülür.

Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ının gramer–sentaks bakımından geniş incelemesi ve edisyon–kritik halinde tesbit edilen metninin nüsha farkları için, tarafımdan hazırlanılan doktora tezine başvurulabilir. (Türkiyat Enstitüsü, tez numarası: 2052).

KISALTMALAR

a	: Arapça.
bkn.	: Bakınız
B.	: Bursa Orhan–Haraççı Kütüphanesi
C.	: Çokluk, Cem'
F.	: Farsça.
Fran.	: Fransızca
İst.	: İstanbul
K.	: Kütüphanesi.
mec.	: Mecazî.
müz.	: Müzik
nr.	: Numara
Osm.	: Osmanlıca
T.Y.	: Türkçe Yazmalar
Uz.	: Uzun manzume
Ü., Üniv.	: Üniversite

METİN

1 İy emîr–i bî–vezîr ü iy Alîm–i bî–misâl
V'iy Habîr–i bî–nâzîr ü iy Rahîm–i Zü'l–celâl

Senden umar iki âlem halkı rahmet iy Rahîm
Kim kadîm–i lem–yezelsin hem Hakîm–i lâ–yezâl

3 Cümle mahlûk–ı zemâne zikrüni tesbîh ider
Cümle âlem halkı eyler emrün üzre imtisâl

Kurı ney içini kıldı kudretün tolu şeker
Seng–i harâdan akıtdı hikmetün âb–ı zülâl

Hükmün–ile mihri eylersin felekde bî–karâr
Emrün–ile mâhî–idersin gâh bedr ü geh hilâl

6 İbtidâna yok nihâyet intihâna hem–çünân
Müddeti yokdur bekânun iy kerîm–i bî–misâl

Hükmün–ile oldı gül gül–zârda şâh–ı çemen
Kudretünle buldı bülbül bâğda nutk u makâl

Cümle mahlûkun görürsin dâ'imâ ahvâlini
On sekiz bin âlemün rızkın virürsin bî–su'âl

9 Cümle eşyâ birligüne şâhid olupdur senün
Cümle varlık varlıguna âlem içre oldı dâll

Akl–ı kül cehd eyleyüp mâhiyyetüni bilimez
Kimsene eyleyimez keyfiyyetünde kîl ü kâl

İbtidâsı yok bekanun iy Hudâvend–i kadîm
Ger devir eyler felekler gerdiş eyler mâh u sâl

12 Kudretünden oldı Keyvân çarh üzre pâs–bân
Hikmetünden oldı Mirrîh âsmâna kût–vâl

Mihri lutfunla felekde şâh–ı encüm eyledün
Hikmetüni gösterüp bağışladun ana kemâl

Zâtunun mâhiyyetine iremez fehm ü ukul
Hikmetünün kudretine iremez vehm ü hayâl

15 Çün güneh–kâr oldı Cem olgıl Hudâyâ dest–gîr
Kıl inâyet olmasun mahşer güninde pây–mâl

II

1 Ne–dürür Hakk'a toğru varmağa râh
Himem–i lâ–ilâhe illa'llah

Zahm–ı küfre odur şifâ–yı ebed
Merhem–i lâ–ilâhe illa'llah

3 Dil ü cân bağını kılur tâze
Şeb–nem–i lâ–ilâhe illa'llah

Kim olursa olur Hudâ'ya karîb
Hem–dem–i Lâ–ilâhe illa'llah

Sahn–ı câna safâ virür irse
Kadem–i Lâ–ilâhe illa'llah

6 Kangı kalbe yazılsa–ola pür-nûr
Rakam–ı Lâ–ilâhe illa'llah

İns ü cân râm ola ele girse
Hâtem–i Lâ–ilâhe illa'llah

Uludur on sekiz bin âlemden
Alem–i Lâ–ilâhe illa'llah

9 Toludur cümle âsmân ü zemîn
Ni'am–ı Lâ–ilâhe illa'llah

Hoş hidâyet–dürür olan kişiye
Mahrem–i Lâ–ilâhe illa'llah

Levh–i Mahfûz'da olur cârî
Kalem–i Lâ–ilâhe illa'llah

12 Kangı safda k'ola bulur nusret
Alem–i Lâ–ilâhe illa'llah

Oldı mezkûr kamu dillerde
Kasem–i Lâ–ilâhe illa'llah

Aklı irmez kimesnenün nicedür
Kıdem–i Lâ–ilâhe illa'llah

15 Râh–ı Hakk'a delîl olup iledür
Bu Cem'i Lâ–ilâhe illa'llah

Gönlini eyle iy Hudâ–yı kerîm
Mülhem–i Lâ–ilâhe illa'llah

17 Ki kamu mücrime hemân besdür
Kerem–i Lâ–ilâhe illa'llah

III

1 Sübhâne men yüsebbehu fi'l–berri ve'l–bihâr
Sübhâne men takaddese fi'l–leyli ve'n–nehâr

Dânâ–yı bî–nâzîr ü şehen–şâh–ı bî–vezîr
Sultân–ı her–mekân ü hüküm–rân–ı her–diyar

Ez sun'–ı bî–nihâyet–i hod şâh–ı rûz–râ
3 Mansûr kerde ber sipeh–i şâh–ı zengibâr

Neyden şeker yaradur ü hem katreden güher
Gül bitürür ağaçda gehî gül yirine hâr

Kahrı bihârı eyledi lü'lü'ye cây–gâh
Yakût u la'le seng–i siyâh eyledi hisâr

6 Emrindedür zemîn ü zemân âsmân hem
Hükm ü hükûmetinde–dürür kûh–ı ba–vakar

Oldur mu'in–i âlem ü hem Sânı'–i ezel
Oldur kadîm ü kadir ü zü'l–menn Kird–gâr

Hükmine göre cünbiş ider çarh rûz ü şeb
Emrine göre gerdiş ider devr–i rûzgâr

9 Sun'ın mu'ayyen itmege ol Sâni'–i ezel
Virür cihâna gâh zemistân gehî bahâr

İy zü'l–celâl–i pür–kerem uş şerm–sâr olup
Hacletle kapuna sürerem rûy–ı i'tizâr

Mücrimlere tapûn–durur iy pâd–şeh penâh
Asilere kapûn–durur iy Lem–pezem medâr

12 Emrün nidâsı hak–i zemîne sükûn virüp
Hükmün hevâsı eyledi eflâki bî–karâr

Divâne zevkûn–ıla olan oldı hûş–mend
Mest–âne şevkûn–ıla olan oldı hûş–yâr

Olur cihân içinde Süleymân gibi azîz
Lutfûndan eger olur–ısa mûra i'tibar

15 Gerçi ki zâtûn oldı nihân kamu dîdeden
Lîkin sıfât–ı rahmetûn olupdur âşikâr

Bende olan tapuna senün oldı (1) pâd–şâh
Makbûl olan kapunda senün oldı bahtiyâr

Cem rahmeti kapundan umar iy Kerîm–i Hayy
Deryâ–yı rahmetüne çü yokdur senün kenâr

(1) Yazmada "olur" ise de vezin bozulmaktadır.

Yâ–Rab bilür günâhını çün rahmet eylegil
Çürmini yüzine uruban itme şerm–sâr

IV
DER NA'T–I NEBÎ SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM

Nasb olalı cihâna livâsı Muhammed'ün
Eflâke irdi şer'i nidâsı Muhammed'ün

Halk olmaz–ıdi âlem ü âdem felek melek
Ger olmasa–y–ıdı anda rızâsı Muhammed'ün

Fahr–ı kirâm zübde–i kevn ü mekân iken
Fahr–ı abâdan idi kabâsı Muhammed'ün

Kalmışdı cümle küfri zalâmında dâllin
Hâdi irişdi nûrı ziyâsı Muhammed'ün

Bir nokta gibi dâ'ireye aldı fi'l–mesel
Beytü'l–Harâm'ı sahn–ı safâsı Muhammed'ün

Jeng olmış–ıdı âyine–i hak–nümâ velî
Saykal yitişdi lutfî cilâsı Muhammed'ün

Şekl–i gınâyı ayn–ı anâ anlayup müdâm
Fakr olmış idi fahr ü gınâsı Muhammed'ün

Gör kim yetîm iken sadefi mâ–sivâda yok
Dürr–i yetîm gibi bahâsı Muhammed'ün

Devlet degül mi k'olmaya ümmetden ol ki hiç
Halk hazretinde gayrı recâsı Muhammed'ün

Ümmet şefa'atine boyın tutdı bî–hilâf
Mahşer güninde fazlı rıdâsı Muhammed'ün

Şükrinde aciz oldı çü akl–ı akîle–bâl
Yâ–Rab ne dille ola sipâsı Muhammed'ün

12 Sığmaz bu mevce fazlı bihârı Muhammed'ün
Olmaz bu gevher–ile nisârı Muhammed'ün

Sâfî güherden oldı çü zâtı Muhammed'ün
Gelmez beyâna zâtı sıfâtı Muhammed'ün

Mevc–i bihâr–ı lutfına gark ola kâ'inât
Rahmet okursa lutfı Fürât'ı Muhammed'ün

15 Satr–ı günâha lutfı kalem çekmege müdâm
Çînî felekler oldı devâtı Muhammed'ün

Kudretle yazılur çü berât–ı müsellemi
Bu dille okınur mı berâtı Muhammed'ün

Dil kesr–i feth–i zamm ola çezm–ile bî–gümân
Olsa sükûn–ı cân harekâtı Muhammed'ün

18 Halk–ı zemâne lutfı necâtında uma rahm
Kime ki irse fazlı necâtı Muhammed'ün

Sa'y it ki mahrem–i Medenî olasın gönül
Mekkîdür işigi Arafât'ı Muhammed'ün

Yir ü göge musîbet–i uzma idi eger
Mevt–i cihân gibi olsa memâtı Muhammed'ün

21 Ma'nâda rıhlet itdi fenâdan bekaya ol
Bâkî–dürür hemîşe hayâtı Muhammed'ün

Dil gözgisini kaplar ise jeng–i ma'siyet
Dâ'im cilâsıdur salavâtı Muhammed'ün

Bir pâyesini kat' idemez fikr–i mâ–sivâ
Gör nice yücedür derecâtı Muhammed'ün

24 Bu denlü nahl–bend–i senâ olmaz–ıdı dil
Zeyn itmeseydi lutfı bahârı Muhammed'ün

Öperdi şem'–i çarhı cemâli Muhammed'ün
Zeyn itdi yiri vasfı kemâli Muhammed'ün

Kimün sitâresine düşerse sa'îd olur
Bir kur'a–y–ıdı âleme fâlı Muhammed'ün (1)

27 Tenkîh–i dîn masâdır–ı telvîhine kelâm
Tefsîr–i şerh–i kenze makalı Muhammed'ün

Gün gibi rûşen olmağa i'caz–ı Mustafâ
Şakk itdi bedri şekl–i hilâli Muhammed'ün

Yüz bin yıl öndin olmadın ervâh–ı kâ'inât
Halk olmış idi rûh–ı misâlı Muhammed'ün

30 Hep andan oldı cümle bu evza'–ı mümkinât
Sığmaz ukûl–ı vehme celâlı Muhammed'ün

Başdan ayağa nûr–ıdı zât–ı hamîdesi
Düşmezse tan mı yire zilâlı Muhammed'ün

Gör bu gınâyı k'âyet–i mâlü'l–yetîm idi
Vahdet hazînesindeki mâlı Muhammed'ün

33 Cân gözin açmağa nice hoş tûtiyâ olur
Sürme yirine gerd–i ni'–âlı Muhammed'ün

Gelmez lisân ü kâle vü sığmaz beyâna hîç
Mi'râc gicesindeki hâli Muhammed'ün

Bir kılı bin yararsa dahı akl–ı hurde–bîn
Gelmez hayâl ü vehme hayâli Muhammed'ün

36 Bir harf–ı vasfın itmeye ervâh–ı mâ–sivâ
Cümle senâsın eylese varı Muhammed'ün

(1) Yazmada "kur'a'–y–udı" şeklindedir.

Tutdı cihânı nûr—ı cebîni Muhammed'ün
Zeyn itdi dîni rûy—ı zemîni Muhammed'ün

Resm oldı hatt—ı hâtemine hatm—ı mürselîn
Hâtem olalı nakş—ı nigîni Muhammed'ün

39 Âdem çekerdi dahî adem içre erba'in
Yoğrılmış idi nûr—ıla tîni Muhammed'ün

Pest oldı ferş ü arş Burâk—ı nübüvvete
Püşti olalı mesned—i zîni Muhammed'ün

İsrâ deminde hâsıl olan sırra olmadı
Cibrîl emânet ile emîni Muhammed'ün

42 Hulk u hisâlı zîver—i lutfıyla zeyn ider
Hûr itmiş ise huld—ı berîni Muhammed'ün

Âlem nizâm bulmaz—ıdı intizâm—ı nazm
Akd itmeseydi turresi çîni Muhammed'ün

Hıfz—ı Kelâm'a vâsıta olmazdı Rûh—ı Kuds
Sıdkına olmasaydı yakîni Muhammed'ün

45 Dünyâ yıkılsa şer'i anun bulmaz inkırâz
Fazl—ı mu'in olalı mu'ini Muhammed'ün

İsyân dalâletinde komadı zemâneyi
Rahmet değül mi âleme dîni Muhammed'ün

İzzet anun ki sözini cânında hıfz ider
Devlet anun ki gördi yüzini Muhammed'ün

Devlet anunla yâr—ı kadim ola tâ ebed
Her kim ki ola cân ile yârı Muhammed'ün

49 Ruhun şifâsı lafz—ı tabîbi Muhammed'ün
Aklun safâsı tıynet—i tîbi Muhammed'ün

Bu derden oldı dûr ki Hakk'a karîb olur
İy dil kim olsa bâbı karîbi Muhammed'ün

Hîç enbiyâya kıssası da olmadı nasîb
Şol hisseden ki oldı nasîbi Muhammed'ün

Tarz–ı tırâz–ı vahdet ile zeyn olur müdâm
Levlâk hil'atindeki habîbi Muhammed'ün (1)

53 Dil devhasında bite kuru gül–iken rutab
Lezzet virürse cedbesi sîbi Muhammed'ün

Şükrinde kâsır olma ki nukl–ı şeker döker
Cân meclisinde nukl–ı zebîbi Muhammed'ün

Ervâh–ı enbiyâ kamu tâlib–dürür k'ola
Dâr–ı nübüvvet içre yakını Muhammed'ün

56 Hak minberinde câmi'–i vahdete muttasıl
İzzet nevâsı idi hatîbi Muhammed'ün

Gel gör bu kurb–ı Hakk'ı ki Hakk'a habîb iken
Hak dahı olmış–ıdı habîbi Muhammed'ün

Sultân–ı çâr–bâliş–i gerdûne ta'n ider
Kim k'ola işiginde garîbi Muhammed'ün

59 Zirâ ki câna hubb–ı vatandan haber virür
Sakin olan garîbe diyârı Muhammed'ün

Kavl–i sahîh–i şer'i hitâbı Muhammed'ün
Nakl–i sarîh fer'–i cevâbı Muhammed'ün

Lafz–ı latîf iken kütüb–i enbiyâyı gör
Nesh itdi cümlesini Kitâb'ı Muhammed'ün

(1) Bu mısrada vezin bozuktur.

62 V'eş–Şems şem'–i nûr–ı ruhından nişânedür
V'el–leyl olursa tan mı nikâbı Muhammed'ün

Mi'râcı hissesine aceb kıssadur gözet
K'oldı nasîbi vasl–ı nisâbı Muhammed'ün

Kat'–ı hicâb kıldı geçüp cümle perdeden
Kalmadı ara yirde hicâbı Muhammed'ün

65 Havrâ gözine kuhl–ı mücevher gibi çeker
Girse eline bâbı türâbı Muhammed'ün

Sîmürg kevn–i zıll–ı zalîlinde hoş geçer
Per açduğınca şer'i ukâbı Muhammed'ün

Dîn sebze–zârı neşv ü nemâsını yağdurur
Bârân–ı lutfı fazlı sehâbı Muhammed'ün

Bir katre âb–ı rahmet ile yur cihânı hep
Gelmez lisâna lutfı hisâbı Muhammed'ün

69 Cân riştesini kesmege hablü'l–metîn sunar
Sahrâ–yı dînde çetri tınâbı Muhammed'ün

Me'vâ–yı rahm ü melce–i rahmet didükleri
İki cihânda oldı Cenâb–ı Muhammed'ün

Nûr–ıla gün gibi kıla leyl–i dalâleti
Dîdâr açarsa lutfı nehârı Muhammed'ün

72 Rabt itdi her kelâmı kelâmı Muhammed'ün
Zabt itdi her nizâmı nizâmı Muhammed'ün

Yazılmış idi levh ü kalem dahı yoğ–iken
Levh–i nübüvvet üstine nâmı Muhammed'ün

Gîtî–serây saltanatından ne anlanur
Devlet anun ki ola gulâmı Muhammed'ün

88 Hak—i rehinden ala güher efser—i şeref
Kim olsa işiginde yetîmi Muhammed'ün

Halka nevâle—bahş—ı keremdür hazînesi
Devlet degül mi bâb—ı kerîmi Muhammed'ün

Bû Cehl olursa dahı yanar Bû Leheb misâl
Her kim k'olursa dîni garîbi Muhammed'ün

Ma'nâsın anlayana işâret yiter hemîn
Ma'—i ma'în aynine mîmi Muhammed'ün

92 Bir katresinde cürm—i cihân afv olur kamu
Gelmez kıyâsa lutf—ı azîmi Muhammed'ün

Dil ı kîmyası kalbı ola sâfa münkalib
Çekse halâsa lutfı ayârı Muhammed'ün

Bast—ı bisât şer'i serîri Muhammed'ün
Sadr—ı sudûr mu'cizi sırrı Muhammed'ün

95 Düşmezdi yire gölgesi tâ gelmesin diyü
Aks—i nazarda dahı nazıri Muhammed'ün

Dîbâ misâl kıldı mugaylân dikenlerin
Taliblerine şevki harîri Muhammed'ün

Bulmazdı dil kemânı gümânsuz nişân—ı lutf
Sehm—i sa'adet olmasa tîri Muhammed'ün

Gevher—dürür ki saykala hîç ihtiyac yok
Ayînalıkda tab'—ı münîri Muhammed'ün

99 Cennet çemenlerinde safâ güllerin açar
Cân bülbüline vasfı safîri Muhammed'ün

Cümle cihânda tutmaz idi böyle iştihâr
Zeyn itmese hısâlı cinânı Muhammed'ün

Germ itdi nakd—ı cânı metâ'—ı şerî'ata
Bâzâr—ı dînde fazlı dükânı Muhammed'ün

114 Aç cân gözini gör ki ne nakş—ıla zeyn olur
Tâ nişânesi—y—ile nişânı Muhammed'ün

Keşf itdügince sofra simât—ı nübüvveti
Bir kurı kurs okur mehi nânı Muhammed'ün

Telhîs—i vasfı şerh—i mutavvel risâledür
Olmaz bu muhtasarla beyânı Muhammed'ün

117 Mümkin degül gönül ki sözi olan sözün (1)
Oldukça kıl senâsını bârî Muhammed'ün

İzzet göginde toğalı mâhı Muhammed'ün
Tutdı zemîni şer'i sipâhı Muhammed'ün

Levh üzre yazmış idi ezel kilki ismini
Levh ü kalemdür anda güvâhı Muhammed'ün

120 İklîl—i arş terk tırâzına vasle bend
Tacı dügüni bend—i külâhı Muhammed'ün

V'el—leyl lâm ile ne hoş dâll olur gözed
İsrâ şebine şa'r—ı siyâhı Muhammed'ün

Mâ'—i ma'îne gark ola ervâh—ı mâ—sivâ
Rahmet suyını dökse miyâh—ı Muhammed'ün

123 Gül—zâr câna arz ide cennet çemenlerin
Dîn sebzesinde lutfı giyâhı Muhammed'ün

(1) Bu beyitte vezin bozuktur.

Hâk ise dahı âyine–i hak–nüma olur
Mi 'ât–ı câna düşse nigâhı Muhammed'ün

Rif'at degül mi izzet–i kevneyn câh okur
Rif'atde pây–ı pâyesi câhı Muhammed'ün

126 Asûde eyle bu Cem–i dil–hasteyi müdâm
Zıll–ı inâyetinde İlâhî Muhammed'ün

İy Kâdir–i kerîm ü rahîm "ihtinâ's–sırât"
Tâ kim hidâyet eyleye râhî Muhammed'ün

Püşt ü penâhum eyle penâhını dâ'imâ
İzzet–penâhdur çü penâhı Muhammed'ün

129 Yâ–Rab inâyet eyle ki türbem türâbını
Nûrıyla rûşen ide mezârı Muhammed'ün

V

1 *Yâ sâhibe'n–nübüvveti yâ hâdi–el–ümem*
Ente'llezi tefâddale bi'l–cûdi ve'l–kerem

Tasfîr–geşte resm–i tu der defter–i sudûr
Tahrîr–geşte ism–i tu der levh bâ–kalem

3 Hak'dan inâyet ol kadar irdi tapuna kim
Sen olmasan bu âlem olurdı kamu adem

Merkûm olmadın dahı erkâm–ı kâ'inât
Namunı yazdı kudret eli vaz idüp rakam

Meşhûr olalı cümle cihânda nübüvvetün
Uydı sözüne Deylem ü Türk ü Arab Acem

6 Asî olursa cümle cihân halkı gam degül
Ger senden irişür–ise bir zerrece himem

Oldı inâyetün–ile âlem kamu ferah
Doldı nübüvvetün–ile dünyâ kamu nağam

Oldı saîd tâ ebed âlemde ol kişi
Kim na't–ı paküni dimege cândan açdı fem

9 Mahsûs her nebînün eğerçi kitâbı var
Lîkin kamusı senün–içün oldı mürtesem

Dînün münevver eyledi dünyâyı nûr–ıla
Gerçi ki âlem olmış–ıdı küfr–ile zulem

Küfrün gürûhın eyledi dünyâda münhezim
Cünd–i nübüvvetün çekeli âleme alem

12 Muhtâr oldı kim ki seni itdi ihtiyâr
Tiryâk oldı kim ki senün–içün içdi sem

Her kim sözüne uymaz–ısa bulısar belâ
Her kim mutî'ün olmaz–ısa göriser elem

Bîmâr olursa halk–ı cihân cümle cürm–ile
İrerse ger şefa'atün olur kamuya em

15 Kılur dimâğ–ı cânı mu'attar safâ virüp
Lutfundan irişür–ise ger şemme–i şiyem

Geldün vücûda dînüni izhâr eyledün
Gerçi ki halk olmış–ıdı tâbı'–i sanem

Âlem mutî' olursa sana tan degül çün
Ervâh–ı kuds oldı kapunda senün hadem

18 Ger bir hakîre zerrece irişse himmetün
Olur iki cihânda sa'adetle muhterem

Lutfun kime ki olmaya âlemde dest–gîr
Olur iki cihânda enîs ana derd ü gam

Halk–ı zemâne hükmüne olmış–durur mutî
İki cihâne hükmetün olmış–durur hakem

21 Halk–ı zemâne sıdk–ıla muhkem dutup ümîd
Rahmet tapundan umar eyâ mahrem–i harem

Cümle cihânı gark ider–isen şefâ'ate
Ol bahr–ı bî–gerândan olımaya katre kem

Yüz süreyü kapuna gelüp düşdüm ayağa
Mahşer gününde dest–i zebânîden al yakam

24 Hatm–ı resul çü sensin ümîdüm sana–durur
İy mefhar–ı kirâm n'ola eylesen kerem

Geldi kapuna yüz süreyü cürmini bilüp
Senden şefa'at isteyüben sıdk–ıla bu Cem

Eyle şefa'atün–ile bir lahza yâd anı
Cürm–ile koma kim ola çeşmi hemîşe nem

27 Yâ–Rab be–hakk–ı Ahmed–i Muhtâr–ı bâ–safâ
Cürm–ile kılma bini cihân içre müttehem

V I (1)

1 Bir dün ki bizendi yine bu tâk–ı mu'allâ
Derc eyledi dürcine dürer kubbe–i mînâ

Seyyâreler evtâdına ferrâş–ı sipihrün
Atnâb–ı nücûm–ıla kurar hayme–i vâlâ

3 Bir kuhl–ı bisât urdı zemîn üzre zemân kim
Etrâfı müzerkeş içi dîbâ–yı mutallâ

(1) Bu manzûmenin sadece Üniv nüshasının başında, mefâîlün/ mefâîlün/mefâîlün/mefâîlün vezni ile yazılmış dokuz beyit varsa da şiirin muhtevâsına uymadığından buraya alınmamıştır.

Nîsân yirine sanki güher dökdi sevâbit
Kim gök sadefi tolmış idi lü'lü'-i lâlâ

Yağma kaçan eylerdi tabaklarla cevâhir
Bu meclise germ olmasa cân-ıla Süreyyâ

6 Keyvân yir idinmişdi yidinci felek üzre
Tâ kim kıla ol bezm-i dil-ârâyı temâşâ

Yazılmağa kâfûr-ıla müşgîn varak üzre
Bercîs ma'ânî-i dakîk eyledi inşâ

İkinci felekde anı fi'l-hâl Utârid
Sakk-i felek üzre kılur altun-ıla imzâ

9 Mirrîh eline hancer-i tîz-âb alup eydür
Ben mest-ile kimdür ki kıla yok yire gavga

Nakş-ıla yidi perdede on iki makâmı
Tasnîf-ile gösterdüği bu Zühre-i zehrâ

Deffâf-ı seher dahı açup gice gılâfın
Ya'nî güneşün dâ'iresin kılmadı peydâ

12 Bu ayşi koyup kanda gider mihr-i cihân-tâb
Ger gelmeğe kılmasa yine va'de-i ferdâ

Bu bezme buhûr itmek içün micmere-i çarh
Oldı meh-i nev kâsesi pür-anber-i sârâ

Benzetmese ger kendüzini tâs-ı rebâba
Yol bulmaz-ıdı meclise mâh-ı felek-ârâ

15 Çâk eyleyicek Kâhkeşân kerte-i zerrîn
Sağ ola mı ol yirde girîbân-ı semâvâ

Arz itmiş–idi lûle–i zer çeşme–i eflâk
Havz–ı felege dökmege dûlâb–ı semâ mâ

Gösterdi asâyı felegün nat'ına Su'bân
Mûsâ gibi arz itdi meh–i nev yed–i beyzâ

18 Asâyiş–i eflâkden ârâyiş alup yir
San olmış idi sahn–ı zemîn Cennet–i Me'vâ

Âlem sanasın oldı İrem bâğına mânend
San sath–ı cihân oldı cinân bağına hem–tâ

Her sebzede bitmiş hat–ı dil–ber bigi sünbül
Her bağda var ruhları gibi gül–i ra'nâ

21 Her serv olalı kadd–i ser–efrâzuna mâ'il
Yüz yirde yüz urup bükilür kâmet–i Tûbâ

İhyâ–yı memât irdi nebâtına zemînün
Arz itdi hevâ cezbesi san mu'ciz–i Îsâ

Bir kerre tecellî kıla diyü gül–i rengîn
Yahud götüre perdesini gonce–i zîbâ

24 Her gûşede cândan mutarassıd otururlar
Her bâğda yüz bin var ola bülbül–i gûyâ

Nâlişler idüp her birisi dillü dilince
Bu matla'–ı garrâyı ider cümlesi isgâ

Tâ âleme yüz nâz–ıla îd îtdi tecellâ
Gül–Zâr–ı cihân oldı cinân bâğına hem–tâ

27 Hatm oldı diyü rûze–i gam şekl–i hilâl uş
Mektûb–ı felekde çeker altun ile tuğra

Şîrîn bu ki zeyn olmağa dükkân–ı semâvât
Gör nice meh–i nev düzedür şîşe–i helvâ

Çökdi kabağın yanına gör sûsen–i âzâd
Aldı eline câm–ı safâ lâle–i hamra

30 Îd oldı diyü hûn–ı dil–i lâleyi yakdı
Hınnâ gibi destine arûs–ı gül–i ra'na

Her yirde yatur vâlih ü şeydâ aceb ol kim
Kapdurmadı tâcın dahı gör nergis–i şehlâ

Âlem kamu hoş–hâl ü zemân cümle safâda
Her kişiye maksûdını bahş eyledi dünya

33 Her zindeye bir zevk ü safâ eyledi rûzî
Bahş eyledi her bendeye bir dürlü temâşâ

Âlem kamu âsâyiş ü devletde müreffe'
Ervâh safâ–y–ıla mürevveh–dürür ammâ

Cemdür arada derd ü belâ dâmına düşmiş
Derdine dirîğa ki bulınmadı müdâvâ

36 Her kime meded dirsem urur başuma sengi
Ben haste–dile kimsene rahm itmedi aslâ

Bahtum gicesinden toğalı mihr–i belâ–tâb
Gün gibi ayân oldı ki el'–leyletü hublâ

Bu mâşıta–i çarh yakar kanlu yaşumdan
Her gice arûs–ı şafakun destine hınnâ

39 Gam leşkeri ger kal'a–i dilde olmasa mahfûz
Bir lahzada hep mülk–i cihânı kıla yağma

Bahtum gibi bu çarh–ı nigûsâr müdâm âh
Bir câm sunar zehr–ile tolmış adı sahbâ

Cem'iyyet–i ahbâbı perâkende kılup çarh
Tağıldı Yedigir gibi bu nazm–ı Süreyyâ

42 Bu fürkat–i dil–sûzı görüp acıdı dilden
Yaşlar akıdup göge boyandı yidi deryâ

Seyr ideli yir yüzini seyyâre–i eşküm
Seyrinde tahayyürde kalur necm–i semâvâ

Bir lokma bana sunmadı bu matbah–ı eflâk
Kim kılmadı balını belâ–y–ıla mürebbâ

45 Pür–zehr oluban bir pula olursa bohası
Değmez bu dükândan bana bir pâre–i helvâ

Kanlusı gibi yakamı elden komaz eyyâm
Ben kavmını öldürdüm anun zulm–ılâ gûyâ

Her taş ki yapar tecribe başumda kılur ilk
Vîrâne–i sînemde belâ olalı bennâ

48 Ger gamdan ölürsem bana bir pare su virmez
Derc olsa felek dürcine ihyâ–yı Mesîhâ

Eşcâr–ı ümîdümde kaçan bitdi yimiş kim
Bî–hâr ben andan yimiş olam iki hurmâ

İrişmedi fürkat gicesi subh–ı safâya
Bahtuma karîn oldı meger leyle–i yeldâ

51 Kılmak dilemez çünki belâ tîrine umaç
Kasduma benüm kavs–i felek ya ne çeker yâ

Gerçi ki cerâhat yiri yok lîk hemîşe
Görsen ki ne oklar tokınur sîneme ahfâ

Eski bilişüm gibi sorar ev yolın evvel
Her kime ki inerse kazâ gökden aşağa

54 Bu hâle kıyâmet dir–isem ben ne aceb kim
Kendü ölümidür kişiye sa'at–i uzmâ

Her kime ki ben yâr direm ol bana ağyâr
Her kime ki ben dost direm ol bana a'dâ

Bu nâliş–i dil–sûzuma rahm eyler–idi çarh
Öldürmege ger göz göre kasd itmese umdâ

57 Gör hissemi kim bunca leâlî–i safâdan
Sarraf–ı felek seng–i cefâ kıldı münakkâ

Küffâra esîr itdi beni çarh–ı bed–endîş
Ol dem kanı kim mesken idi Kâ'be–i ulyâ

Dil urduğı'çün yüzümüz ol havz–ı safâdan
Şimdi yiridür dökse gözüm Zemzem–i Bathâ

60 Müslim olana olmaya bundan katı müşkil
Kâfir gazab eyleyicek ol kıla müdârâ

İrişmeyeli gûşuma âvâz–ı mü'ezzin
Her kanda bakam gözde uçar sahn–ı musallâ

Bir yirde aceb kalmadı mı gayret–i İslâm
Kim bizi arar kimsene bulınmaya aslâ

63 Bu derd–ile ben çokdan ölürdüm gam–ı eyyâm
Ger hatırumı kılmasa geh gâh tesellâ

Bu müddet eger böyle medîd olur ise âh
Taş dahı bizüm'çün diye hayfâ vü dirîgâ

Bu hâleti fikr eyler–iken hâtif–i kudret
Çağırdı kulağuma ki iy vâlih ü şeydâ

66 Çün dürr–i necât olmadı sa'y–ıla müyesser
Var kulzüm–i efkâra igen şevk–ile talma

Bu derde müdâvâ taleb eylersen eğer sen
Bir dürlü dahı çâre görinmez meger illâ

Sâfî-dil olup arz idesin Hakk'a niyâzun
Şayed ki terahhum kıla ol Hayy-i tüvânâ

69 İşitdi çü hâtif haberin bu dil-i miskîn
Himmet kemerin biline bend eyledi sad câ

Bu nutka liyâkat yoğ-iken kendüde likîn
Yüz acz ü kusûr-ıla kılur bu kadar inşâ

Cân kumrısı nutka gelicek mukrî-i kudret
Bu matla'-ı tevhîdi kılur kalbine ilkâ

72 İy Bâri-i berrîn ü müberrâ-yı berâyâ
V'iy izzetünün bahrine sâhil yidi deryâ

Çün söylemedin nâtıka-i nutkı kılur lâl (1)
Kim vasf ide vasfunı takaddes ve te'âlâ

Bir pâye-dürir rif'atüne çarh-ı mütabbak
Kim halka-durur işigüne urve-i vuska

75 Kahr u gazabun kal'asınun handeki dûzah
Lutf ü keremün bâğ-çesi Cennet-i Me'vâ

Toprakça serâ-p erde-i kadründe görinmez
Bin yıl döşese çarh-ı felek nat'-ı mutallâ

Kadrün hareminde yapılan hâne-i izzün
Bir gûşesi kadrin bulımaz maksad-ı aksa

78 Ger dâ'ire resm eylese pergâr-ı celâlün
Bir nokta-i merkezce degül sâhet-i ukbâ

Kalb olmaya bâzâr-ı cihân kâsid olursa
Her kalb kumâşına ki mührün ura tamga

(1) *Üniv.Nüshasında bu beyitin başında "Der na't Muhammed Mustafa" başlığı vardır.*

Her sînede eksük değül envâr–ı tecellî
Vay ana ki ayînesi olmaya mücellâ

81 Uş kâse–i acz–ıla ümîd isteyü geldüm
Urma günehüm yüzüme iy Kâdir ü dânâ

Ger âsî–i makhûr v'eger âbid–i mağfûr
Dünyâda vü ukbâda kapundur bana melcâ

Çün acz yüzin toprağa sürdüm işigünde
Mahrûm gönilmek bu kapudan bana hâşâ

84 İy hâdi–i pür–izzet ü v'iy Kâdir–i bî–çûn
Şol zâtı hakıy'çun ki odur menzil–i tâhâ

Göklerde adı Ahmed ü yirlerde Muhammed
Anun hakı kim oldı bu esmâya müsemmâ

Levh ü kalemün yoğ–ıdı âsârı kaçan kim
Kudret kalemi adına yazardı mu'ammâ

87 Mürgân ulı uçınca olımaya megesce
Per açsa eger izzeti Kâf'ındaki ankâ

Girse eline biri birinden kapuşurdı
Ayagı tozun kuhl–i mücevher gibi havrâ

Mi'râca sefer eyleyicek encüm–i eflâk
Pâyına nisâr eyledi lü'lü'–i mühekkâ

90 Cibrîl–i emîn menzîl–i âlîden atup cân
Yüz sürdi ayağına didi kim budur evlâ

Na'leyni tozı saldı felek başına iklîl
Şîrâkî felek boynına tavk oldı mutallâ

Fehm eyleyimez mu'ciz–i a'lâsını idrâk
Kim şakk–ı kamer oldı ana mu'ciz–i ednâ

93 Nehrinde belâ âbı ola câri–i mutlak
Şol kimse ki şer'ini anun kılmaya icrâ

İskâ ide bir katresi zummâ–yı cihânı
Ger lutfı şuyı olur ise âleme sakkâ

Ger lutfı sehâbı döke bârân–ı terahhum
Kim katresidür cürm–i cihân afvine evfâ

96 Her kim ki olur sâye–i lutfında müreffeh
Sa'at–ı kıyâmetde dahı görmeye germâ

Göz göre kaçan nûrına inkâr idelerdi
A'mâ degül imişse eger millet–i tersâ

Bu zât hakı kim iderem acz ile vasfın
İy Bâri Hudâyâ bu–durur şimdi temennâ

99 Bu vâdi–i gamdan beni lutfunla halâs it
Nice bir ola sâhet–i dil menzil–i belvâ

Redd eyleme hâcâtumı iy Kâdi–i Hâcât
Göster eser–i lutfunı iy Hayy–i tüvânâ

101 Ben çaresüze rahm idüben çaresin eyle
Bu varta–i pür–bîme ki yok çâresi aslâ

VII

İy sicill–i şiyemün matla'ı dîvânı kerem (1)
Nâm–ı cûdunla bulur zîneti ünvân–ı kerem

Mefhâr–ı mülk–i safâ mazhar–ı envâr–ı Hudâ
Mesned–i taht–ı vefâ dâver–i devran–ı kerem

(1) Ü. nüshasında bu manzumenin başında "Cem Sultan, Sultan Selim'e yazup irsâl eyledügı kasîde vü niyâzıdur" ibâresi bulunmaktadır.

Zînet-i tac ü nigîn ü şeref-i millet ü dîn
Husrev-i rûy-ı zemîn hazret-i sultân-ı kerem

Hükmi efgendesidür Rüstem-i destân-ı cihân
İşigi bendesidür Husrev-i hâkân-ı kerem

Bir nazarda kara toprağı zer-i hâlis ider
Olalı hâk-i rehi sürme-i a'yân-ı kerem

6 Gonce yâkût ola vü bergi zümürrüd güli la'l
Ebr-i lutfı döke ger gül-şene bârân-ı kerem

Mihr-i lutfında degül zerrece envâr-ı vefâ
Yem-i cûdında degül katrece ummân-ı kerem

Güli âfâka virür bûy-ı vefâ neşv ü nemâ
Perveriş bulalı lutfıyla gül-istân-ı kerem

9 Keffi bir demde nisâr eyledügin eyleyimez
Haşre dek dür döke ger ebr-i dür-efşân-ı kerem

La'l ü yâkût-ıla pür ola sadef dür yirine
Himmeti ebri eğer yağdura bârân-ı kerem

Cân meşâmına irür bûy-ı safâ-yı ebedî
Bâğ-ı lutfında bitelden berü reyhân-ı kerem

12 Halk-ı âlem kamu hayrân ola bir cilvesine
Kılsa tâvus bigi himmeti cevelân-ı kerem

Mihr-i cudında alup zerrece terbiyet-i lutf
La'l yirine güher virdi Bedâhşan-ı kerem

Himmeti havzı kerem nehrini icrâ ideli
Oldı dûlâb-ı felek ol suda gerdân-ı kerem

15 Nice Sultan–ı Ferîdûn–fer ü Dârâ–râsın
Ki senün şâunadur nassile bürhân–ı kerem

Himmetün Kevseridür ayn–ı sahâ kim utanup
Oldı zulmetde nihân Çeşme–i Hayvân–ı kerem

İns ü cin cümle budur diye Süleymân–ı zemân
Her kaçan kim kurıla karşuna dîvân–ı kerem

18 Devletün dârı cidârında düşen zerrece yok
Haşre dek zeyn ide ger ravza–i Rıdvân–ı kerem

Çal safâ tûpını meydân–ı mürüvvetde şehâ
Çünki Hak sundı senün destüne çevgân–ı kerem

Meh–i cûdun tutalı evc–i sa'adetde şeref
Kem–terîn zerresidür mihr–i dirahşân–ı kerem

21 Deste–keş oldı çü bâzûna şehâ kavs–i murâd
Ol kemânun yaraşur kim ola kurbânı kerem

Gey yaraşur sana bu cübbe–i devlet çün anun
Dâmeni lutf ü vefâ oldı girîbânı kerem

Bî–bahâ oldı akîk–i Yemen–i cûd ü atâ
Bahr–ı lutfunda bitelden berü mercân–ı kerem

24 Ekrem–i zübde–i erbâb–ı kirâm olalı sen
Gören eydür ki hemân tapuna erzânı kerem

Feyz–i cûdunla–durur zînet–i eyyâm–ı vefâ
Lutfun in–amı ile zeyn olur avân–ı kerem

Aferîniş bulalı kalıb–ı ervâh–ı safâ
Bulmadı zât–ı şerîfün gibi bir cân–ı kerem

27 Ne kerâmetlü yaratmış seni ol Hayy–i alîm
Ki senün cûduna bulınmadı pâyân–ı kerem

Ab–ı lutf–ıla yolun sulayalı çeşm–i vefâ
Oldı cârûb işigün hâkine müjgân–ı kerem

Çemen–i lutfunı pür eyledi âvâze–i cûd
Mesken idelden anı mürg–ı hoş–elhân–ı kerem

30 Feyz–i zer âleme dâ'im işigünden dökilür
Ayn–ı zer akıdalı her yana iy hân–ı kerem

Mal sûretde emel harfi–y–ile yazılalı
Dest–i cûdun tagıdur her yana iy kân–ı kerem

32 Külçe–i mihr ü mehi az göre bir mûr–ı za'îf
Sofra–i lutfun–ıla amm ola ger h an–ı kerem

33 Dilini deldi Cem'ün tîğ–i cefâ hâme bigi
Nâme takrîr idemez hâlini sultân–ı kerem

Ben ne dille seni vasf eyleyem iy zıll–ı Hudâ
Hâk kimdür ki seni medh ide iykân–ı kerem

Lîk bî–vâsıta hâlüm sana arz eylemege
Bu redîfi bana arz eyledi hullân–ı kerem

36 Husrevâ dinle bu ben mûr–ı za'îfün hâlin
Çünki sensin bu zemân içre Süleymân–ı kerem

Mezra'–ı bahtumı dün biçer iken dâs–ı emel
Uğrayu geldi benüm üstüme dihkân–ı kerem

Didi her kim ki hatâ tohmın eker sencileyin
Olısar hirmeninün hâsılı hirmân–ı kerem

39 Nemek–i lutfun–ıla bulmış iken lezzet–i cân
Bilmedüm gözlerüme tursa n'ola nân–ı kerem

Yine yüz urmağa geldüm kapuna haclet ile
Aybumı yüzüme urma ki budur şân–ı kerem

Peyk–i zî–sıdkumı kapuna revân eyledüm uş
Ger icâzet vire der–gâhına der–bân–ı kerem

42 Sûziş–i hâlümi şol resme beyân ide sana
Der ü dîvâr dahı ağlaya kim kanı kerem

Söyünür bâd–ı cefâ–y–ıla şehâ şem'–i hayât
Perde–gîr olmaz ise ger ana dâmân–ı kerem

Ölürem zehr–i gam–ı dehr–ile ben haste garîb
Ger dirîg eyleye tiryâkini Lokman–ı kerem

45 Şeb–i hicrânda kaçan yol bula güm–râh gönül
Reh–nümun olmaz ise meş'ale–gerdân–ı kerem

Nûh–ı lutfun eğer irgürmeye keştî-i necât
Gark ider bahr–ı belâya beni tûfân–ı kerem

Çünki evvel keremün âbına kandurmış–ıdun
Husrevâ sonra yine olma peşîmân–ı kerem

48 Katre–i cûdunı çok görme bu ben teşne–dile
Mevc–i lutfunda ayân oldı çü ummân–ı kerem

Künc–i hüzn içre neden dil kala Ya'kûb misâl
Yûsuf–ı lutfuna cây oldı çü Ken'an–ı kerem

Umaram meyve–i lutfunla bulam lezzet–i cân
Gönül eşcârı çü arz eyledi ağsân–ı kerem

51 Niçe bir bâr–ı belâ vire bu eşcâr–ı ümîd
Ab–ı lutfunla ola taze çü büstân–ı kerem

Çünki evvelde tamam eylemiş–idün keremi
Umaram sonra dahı olmaya noksan–ı kerem

Lutfunun dar—ı şifâsında bulınur çü devâ
Umaram kim irişe derdüme dermân—ı kerem

54 Defter—i cürmüme bakma benüm iy kân—ı atâ
Kısas—ı cûduna zamm oldı çü destân—ı kerem

Müşteriyem dil ü cândan k'ola bâzâr—ı safâ
Çâr—sû—yı ni'amun açalı dükkân—ı kerem

Keremün cümle giriftârı halâs eyler iken
Ne revâdur bana lâyık göre zindânı kerem

57 Gerçi yüzüm karadur nâme—i a'mâl gibi
Umaram kim yuya lutfun suyıla anı kerem

Hâr—ı gamdan niçe bir gonce gibi kan yudayın
Dem—i lutfunla gülerken gül—i handan—ı kerem

59 Keremün hil'atıla fahr ider—iken dü—cihân
Ben revâ mı ki kalam arada uryân—ı kerem

Ne revâdur ki bana dehr suna zehr—i firâk
Âleme cân virür iken şeker—istân—ı kerem

Bî—sitâre yaraşur mı ki gezem âlemi ben
Zeyn iken necm—i atan—ıla şeb—istân—ı kerem

62 Ne keremdür ki ola mûcib—i tecdîd-i güneh
Ne günehdür ki ola ba'is—i hirmân—ı kerem

Dest ü pâ—beste vü dil—haste vü ser—geşte vü zâr
Der—i dîvânuna geldüm yine sultân—ı kerem

64 Tîğ—i hışm elde vü boynumda kefen ortada baş
Tâbi'üm her ne ki emr eylese fermân—ı kerem

65 Amdur lutf—ı amimün ko günâhumı benüm
Merhamet vaktı—durur var—ısa imkân—ı kerem

Gerçi kim cürm ü hatâdur işimüz n'oldu atâ
Gerçi kim iki elüm kanda velî kanı kerem

Gel du'a başla' yiter söyle şikâyet sözini
Çünki vâkıf–durur ahvâlüne ol hân–ı kerem

68 Niçe kim bâğ–ı safâ içre nem–i şeb–nem–i cûd
Gonce–i lutfı lebine ura dendân–ı kerem

Niçe kim zinde kıla alemi ervâh–ı safâ
Niçe kim bende kıla lutf–ıla insânı kerem

Niçe kim mülk–i safâ içre geçe hükm–i vefâ
Niçe kim arada meşhûr ola ihsân–ı kerem

71 Niçe k'eyvân–ı safâda kurıla hayme–i cûd
Niçe kim na'–ı vefâ döşeye meydân–ı kerem

Niçe kim ola atâ defter–i dîbâce–i cûd
Niçe kim ola vefâ nâme–i ünvân–ı kerem

Hak mezîd eyleye tûmâre–i ömrüni senün
Zeyn ola nâmun ile defter ü dîvân–ı kerem

74 Devletün dârını ma'mûr ide mi'mâr–ı ezel
Şöyle kim yüz süre işigüne erkân–ı kerem

VIII

1 İy vefâsuz hâ'in ü bî–emn ü bî–amân felek
V'iy hatâ–perver belâ–bahş u kazâ–gerdân felek

Husrev–i sâhib–zemânlar kanın içen zulm–ile
Pür–sitem pür–mihnet ü pür–derd ü pür–efgân felek

3 Sensin âhir tahtını viren Süleymân'un yile
Mülk–i âbâdın mülûkun eyleyen vîrân felek

Yidi yıl Eyyûb'a derd ü renc ü gam yoldaş idüp
Nûh'a öz kendü tenûrından viren tûfân felek

Gözlerinden Ya'kûb'un kan itdürüben Yûsuf'ı
Geh kuyuya bırağup geh atduran zindân felek

6 Matbahında zulmünün bişse ne tan yüz bin ciger
Pâyesinde kahrunun çün çarhdur kazgan felek

Mülk–i Yunân'a ser–â–ser hükm iderken âh kim
Eyledün mesken bize şimdi Freng–istân felek

Yakamı yırtup elünden nicesi âh itmeyem
Cânumı odlara atdı derd–i Oğuz Han felek

9 Ağlamakdan ol ciger–gûşem firâkından müdâm
Kara kara kanlara boyandı bahr–istân felek

Başuma karanulık itdün cihân aydınlığın
Kara yüzlü kara bulıtlu per–i bârân felek

11 Bir kılına virseler virmezdüm Oğuz Hanumun
Genc–i Kârûn–ıla bin bin mülket–i Osmân felek

Sînemi çâk eyle cânum hâk ü gönlüm derd–nâk
Çünki Oğuz Hânum oldı hâk–ile yek–sân felek

Ah ü vâ–veylâ dirîg ü hasret ü sad derd âh
Kim Oğuz Hânum dahı görmege yok imkân felek

Kimseyi âlemde hergiz kılmamışsın şâd–mân
Ah idüp ağlar elünden bende vü sultan felek

15 İy felek nâ–mihrsin bî–emn ü bî–amânsın
Kej–rev ü kej–şekl ü kej–âyîn ü kej–devrân felek

Ah elünden her zemân iy hâ'in ü hûn–h ar felek (1)
Bî–bekâsın bî–safâ bî–vezn ü bî–lenger felek

(1) Yazmada hûn—hor şeklindedir.

Eşk–i dür–rîzüm nice akup dem–âlûd olmasun
Bağrumı deldün belâ tîğiyle iy kâfir felek

18 Salalıdan beni girdâb–ı Freng–istân'a sen
Gözlerümden kanlu yaş deryâ gibi akar felek

Kanın içmişdür nice şeh–zâde–i meh–rûlarun
Ol sebebden geh kara geh görinür ahmer felek

Dökmedi Ya'kûb ben denlü gözinden kanlu yaş
Çekmedi ben çekdügüm (1) zulmetde İskender felek

21 Gözlerüm şol denlü kan dökdi Freng–istân'a kim
Bahr–ı Mağrib cûşa gelmişdür taşup çağlar felek

Kudret–i Hakdur bana bu iy felek senden degül
Yazılanı çünki âhir görişer her ser felek

Derd–i devrânı nice dîvân ide âşüfte dil
Gözlerim yaşıyla gark oldı suya defter felek

24 Göreliden hasret ü derd–ile iy Cem hâlüni
Gör nice dîvâne olmışdur sema' eyler felek

İy düzelmiş işleri vîrân iden azgun felek
Cem şehen–şâhı murâdından kılan mağbûn felek

Kanda bir ehl–i safâ var–ısa virürsin belâ
Ol cihetdendür sana dirler melâl–efzûn felek

27 İşidelden şâh Oğuz Han'un şehîd olduğını
Derd–ile oldu Freng–istân'da Cem mecnûn felek

Yirde bu hâl–ile görmişdür beni mâtem tutar
Görme misin karalar giymişdür ay ü gün felek

(1) Yazmada "çektügüm" şeklindedir.

Canumı yakdun u yıkdun ömrümün dîvârını
Bîd–i eyvânun yıkılsun aşağı geçsün felek

30 Her–geh akıldur cihâna kılmasun hîç i'tibâr
Fursatı fevt itmesün zevk ü safâ sürsün felek

Ela gözlü lâle yanaklu Frenk oğlanları
Açup ak bileklerin la'lin kadeh sunsun felek

Ruhları gül zülfi sünbül lebleri mül sâkîler
Salınup seyr eylesün meclisde raks ursun felek

33 Hasret–i sultân Oğuz Hân ben Cem'i hasretleri
Câm–ı Cem'de âteşi tâsı gibi yaksun felek

I X

1 Câm–ı Cem nûş eyle iy Cem bu Freng–istândur
Her kulun başına yazılan gelür devrândur

Mekketu'llâh'ı varup bir gün tavâf eyledügün
Bin Karâman bin Arab bin mülket–i Osmândur

3 Şükr kıl Allâh'a kim geldün Freng–istân'a sağ
Sağluğına her kişi yidi iklîme sultândur

Fursatı fevt eyleme ayş eyle sür zevk ü safâ
Kimseye bakî degül bu mülk–i dünya fânîdür

Geldügün şehr–i Franca bağ–çesinün her biri
Sidre vü huld ü naîm ü ravza–i Rıdvândur

6 Nâr ağaçları vü limon kaysı vü şeft–âlular
Güller ü zîbâ çiçekler hem nerenc–istândur

Ayş kıl şehrinde bu şeh–zâde–i Efrenginün
Kim be–gâyet nâzenîn ü husrev–i hûbândur

Pür–sahâvet pür–şeca'at pür–letâfet pür–kerem
İsmidür Bâni velî sultân–ı bahr–istândur

9 Ruhları rengîn lebi mey–gûn ü anber benleri
La'linün bir katresi bin Çeşme–i Hayvândur

Gözleri şehlâ yüzi bedr ay kaşları hilâl
Zülf–i müşgîn anberîn nesrîn–ile reyhândur

Serv–kad sîmîn–beden Efrengî mahbûb–ı melik
Ay–ıla gün hüsninün ışkında ser–gerdândur

12 Sana bu hüsn–ile bir şeh–zâde sagar sunduğı
Taht–ı Çîn mülk–i Yemen Îran–ıla Tûrândur

Pad–şâhlık bundan özge olmaz iy şeh–zâde Cem
Hâtırun hoş eyle câm iç meclis–i cânândur

Minnet ol Allâh'a kim tapunda her–dem husrevâ
Hûblar bân oğlı bânlar hüsnüne hayrândur

Hûblar kâfir dilince nağmeler âğâz ider
Şol kara saçlar güneş yüzlerde müşg–efşândur

16 On iki bân oğlı bân karşunda câmı içer
On sekiz sâkî vü meclisde güzel oğlandur

Cümlesi zerrîn–kemer altun libâçe giydügi
Şukka altun başlarında kolları uryândur

18 Ellerinde yeşm–i ahdar la'l–i ahmerden kadeh
Her kim içer ol kadehden mest–i câvîdândur

Göricek bu hüsn–ile ol hûb–ı Efrengîleri
Kâfir–i Çîn kalbine bünyâd uran îmândur

Gözleri câdû–yı Mısrî kaşları mekkâr–ı Hind
Ruhları ter–gonce–i gül–zâr–ı huld–istândur

21 Kâ'be–i hüsnindeki şol anberin fülfülleri
Bir Habeşdür kim yidi iklîm ana fermandur

Zengî leşkerler çeküp azm eyler İslâm üstine
Zülfinün her bir kılı sultân–ı Hindustândur

Müşg–ile anber buhûrından mu'attar cân ü dil
Cennet ol meclisdedür sâkîleri gılmândur

24 Sükkerî süd–ile yoğrılmış simidler külçeler
Sükkerî bâdâm üstinde şu kim erkândur

Ser–be–ser Mısrî çinîler kâse–i fağfûrlar
Keklik ü turna gügercin kuzular biryândur

Issı otlarla mürekkeb sükkerî gül şerbeti
Hokka–i yâkût–ıla terkîb–i Efrengândur

27 Kıpkızıl müşg–ile bişmiş tâze balık etleri
Kâse–i çinîde kand–ıla gül–âb–efşândur

Alma vü emrûd enâr encir turunclar bî–hisâb
Funduk u piste mevîz ü meyveler elvândur

Yidi yıllık kaynamış sâfîce mey la'lin şarâb
Sakî–i sim–sâk elinden her taraf rîzândur

30 Karşuna bân–zâdeler (1) el bağlayup tapu kılur
Bezm–gâhun Cennet–i Me'vâ gibi bostândur

Gül yanaklı mül dudaklı meh–likâ mahbûblar
Hüsn içinde her biri mihr ü meh–i tâbândur

Bunlarunla iy şehen–şeh–zâde–i Sultân Cem
Bir gice zevk eylemek mi'râc–ı arş–istândur

33 Husrevâ gönlüni hoş dut ayşa meşgûl ol müdâm
Yohsa bu dünyâ–yı dûnun âhiri vîrândur

(1) Yazmada "bân–zâde" şeklindedir.

Âdeme bir zevk kalur dünyada bir yahşı ad
Saltanat bâkî kalur dirlerse bu yalandur

Hükm idenler bu cihân mülkine şark u garba dek
Ger Süleymân ger Skender sonra peşîmândur

36 Pâd–şâh oldur ki hergiz zâtına irmez zevâl
Hayy u bâkî kâdir ü hallâk–ı ins ü cândur

Zü'l–celâl ü zü'l–kemâl zü't–tahiyye zü'l–bekâ
Kendü zâtı–y–ıla kâ'im dâ'imü'l–ihsândur

Pes anun cân virmek almak kudret–i kabzındadur
Nedür eşyânun vücûdı ol hakîkat cândur

39 Âlemi bir emr–ile var eylemek emrindedür
Yine bir emr–ile yoğ eyler ana âsândur

Âlemü'l–esrâr–ı ins ü cinn ü vahş ü hem tuyûr
Kadir–i mecmu'–ı eşyâ hayy u câvidândur.

Ni'metinün hamdı bî–had kahr u lutfı bî–hisâb
Rahmetinün zikri bin dünyâ tolu dîvândur

42 Birliğini bir bilüp dâ'im ana şükr itmeyen
Kâfir ü âsı vü müşrik hâric ü şeytândur

On sekiz bin âlemün hallâkı Hayy–i lâ–yemût
Evvel âhir andan özge her ne kim var fândur

Tâ ebed pâyende vü bâkî çü oldur lâ–yezâl
Ol–durur pes Hudây hâlikü'l–insândur (1)

Didi Cem bu şi'ri Sultân Bayezîd'ün yâdına
Añıcak ol meclisi akan gözinden kandur

46 Husrev–i âlem şehen–şeh–zâde–i hâkân–ı Rûm
Sâhib–i cûd u kerem şeh–zâde Cem Sultândur

(1) Bu mısrada vezin bozuktur.

1 İy dostlar görün yine bu bî–vefâ felek
Kıldı belâ vü derde beni mübtelâ felek

Gül–şen yirine ya'ni ki ni'me'l–bedel virür
Pür eyledi durağumı hâr–ı cefâ felek

3 Nûş–ı safâ yirine virür nîş–i gam bana
Şekker yirine sunalı zehr–i belâ felek

Kûteh biçildi egnüme bu câme–i safa
Dîbâ–yı kahrı ideli işbu kabâ felek

Derd ü belâ vü hicr–i bîmâr idüp müdâm
Kılmaz bu ben şikestesine bir devâ felek

6 Nâz u na'im yirine nâr–ı cahîm ider
Budur hemîşe senden irişen (1) atâ felek

Küffâra esîr eyledün İslâm ehlini
Bir sora göre kimse görür mi revâ felek

Bozıla çenberi yıkıla çarh–ı kej–revi
Görem ki aşağa geçe başdan başa felek

9 Giydürmedün bu kubbede bana kabâ felek
Göstermedün bu soffada bana safâ felek

Taşlarla döginüp yürür âb–ı revânı gör
Rahm eyledi bu hâlete kevn ü mekânı gör

Tağlar başında ebr–i felek ağlayup gezer
Yanınca ra'dun itdügi âh u figânı gör

12 Çak itdi yakasını seher subh–gâha bak
Od saldı hirmenine meh–i âsmânı gör

(1) Yazmada "irişen" ile "senden" kelimeleri yer değiştirmişse de bu durum vezini bozmaktadır.

Deryâlar acıyup göge boyadı câmesin
Toprak döşendi rûy—ı zemîn bu zemânı gör
İy kıssamuz soran berü gel hisse—i gam al
Sen dahı bir nedür felegün ermağânı gör
15 İslâm içinde nâz u na'îmi götürmeyen
Küffâr içinde cebr—ile şimdi tûranı gör (1)

Bilsem cihân içinde ki n'itdüm sana felek
Düşmenlerümi güldürür oldun bana felek

Kıldı zemâne cevr ü cefâlar bana dirîğ
Zevk ü safâya olımadum âşinâ dirîğ
18 Ben bir hevâda uçar—ıdum kayd ü bend yok
Kanda irişdi bana bu dâm—ı belâ dirîğ
Düşmenler içre niçe aceb hâle uğradum
Bir dost yok kim eyleye bir merhabâ dirîğ
Fürkat güninde haste vü zâr eyledi beni
Bu dehr—i dûnı gör ki ider mi devâ dirîğ
Câme yirine atlas ü dîbâ begenmeyen
21 Az kaldı bu kim ola kabâsı abâ dirîğ
Kendü elümle başuma aldum belâları
Kendümden oldı bana bu cürm ü hatâ (2) dirîğ
Her kim ki işidürse bu hâli halâs—içun
Rahmet ana ki kılmaya benden du'a dirîğ
N'itdüm cihânda sana eyâ bî—vefâ felek
24 Kim ben şikeste—dilden idersin devâ dirîğ

Kıldun beni bu âlem içinde zebûn felek
Görem ki dâ'imâ olasın ser—nigûn felek

Oldum esîr kâfire nâ—gâh bî—günâh
Kendü elümle ayağuma balta urdum âh
Demdür ki çâk idem bu zemân sabr cübbesin

(1) Bu bendde iki beyit eksiktir.
(2) Yazmada "cürm ü" yoksa da vezin ve manâ bunu gerektirmektedir.

27 Yiri–dürür ki yire çalam dâ'imâ külâh
Kendüyi kanlara boyadı âf–tâb–ı çarh
Bu hâli gördi sînesine şerha çekdi mâh
Ger taş degülse yüregün iy pür–cefâ felek
Bak hâlüme terahhum idüp bâri gâh gâh
Ger sihr bilmeyeydün eyâ dehr–i pîre–zen
30 Bir gün eser kılurdu sana subh–gâh âh
Bir lahza hem–dem olmadı bu çarh–ı bî–vefâ
Yâr olmadı n'idem bana bu tâli'–i siyâh
Bir dem ki derdümi anup efgâna başlayam
Yol bulur–ıdı sakf–ı semâvâta âh âh
Bu bendi kim bana sen idersin eyâ felek
33 Düşmenlerüme dahı anı virmesün İlâhı

Gerçi ki dâ'im işümüz âh eyledün felek
Kendü yüzüni yine siyâh eyledün felek
Bir dem gönülden olmadı hâlî (1) n'idem nedem
Bir dehr–i dûn cefâsına Yâ–Rab ki ben n'idem
İy dostlar beni ânıcak mâtem eylenüz
36 Eyle tutun ki gurbet içinde ben ölmişem
Şimdi yirümi gûşe–i deyr eyledün felek
Ol dem kanı ki mesken idi sâhet–i İrem (2)
Nat'–ı zeminde gam beni bir gün (3) adem kılur
Kendü oyunum–ıla çü şeh–mât olmışam
Hayfa ki kalmadı kerem ehl–i cihânda hiç
39 Her kime kim kerem disem eydür ki (4) ben kejem
Dîvâne gibi idemezem bir nefes karâr
Şâd olmasun cihânda ki aklum tâğıtdı gam
Bir yire gelmişem ki bedeldür cahîmden
Banâ makâm olmış–iken Konya'da Meram
Bu bendi dahı kimseye geçdün mi iy felek
42 Şimdi ki dâm kayduna ki ben dutılmışam

(1) Yazmada "olmadı" ile "hâlî" kelimeleri birbirinin yerinde ise de bu durum vezini bozmaktadır.

(2) Yazmada "sâhet" şeklindedir.

(3) Yazmada "bir gün" ile "beni" yer değiştirmişse de bu durum vezini bozmaktadır.

(4) Bu "ki" aslında yoksa da, vezin gereği olmalıdır.

Bildüm yakîn ki nice ki ben isterem felek
Yokdur terahhumun bana iy pür–sitem felek

Pâyâna irmedi n'ideyim gam hikâyeti
Derdâ ki kılmadı bana devrân himâyeti
Tîrine pîr–i çarh ne itdüm ki rezmine
45 Dil pâre pâre dahı belürmez cerâhatı
Kimin emîr–i şâh ü kimin esîr–i bend
Budur hemîşe çarh–ı bed–endîş âdeti
Ne turfe hâl olur arasât olmadın henüz
Başuma koparur bu zemâne kıyâmeti
Dil yandı cân dutışdı ne diyeyim (1)
48 El–kıssa gussa hissesinün yok nihâyeti
Yokdur felek cefâsına çün çâre vaktıdur
Hak hazretine arz idesin sen bu hâceti (2) (3)

Nûşını sen Cem'ün yine nîş eyledün felek
Sanur mısın ki ya'ni bir iş eyledün felek

Yâ–Rab seherde sıdk–ıla olan du'a hakı
51 Ol demde arada geçilen mâ–cerâ hakı
Ehl–i safâya senden irişen necât–ıçun
Mahremlere tapundan irişen atâ hakı
Gam Mervesinde sa'y idüben hacc–ı vasl–ıçun
Hüccâc–ı ışka virilen ehl–i Safâ hakı
Gam putesinde hâk odını nâr–ı ışk–ıla
Zer kılan anı cevher–ile kimyâ hakı
Pas olmamağ–ıçun yüzi jeng–i cefâ–y–ıla
Mir'ât–ı câna irişen ol dem cilâ hakı
Esrâr–ı hikmetüni görüp bilmege müdâm
Çeşm–i dili münevver iden tûtiyâ hakı
Vakt–ı selefde cümle gelen enbiyâ–y–ıçun
57 Vakt–ı halefde mürşid–i Hak Mustafa hakı
Bu bend–i gamda koma beni sen necât vir
Hod–râylık–durur kalanı sen Hudâ hakı

(1) Bu mısra eksiktir.
(2) Yazmada hâcâtı şeklindeyse de vezin bozuluyor.
(3) Bu bendde iki beyit eksiktir.

59 Hak'dan inâyet irür–ise bana ger felek
Yüzün karası sana kalur bu geçer felek

XI

1 Bu yüz mi–dürür ya mihr–i enver
Bu söz mi–dürür ya şehd ü şekker
Ahsente zihî cemâl–i zîbâ
Kim mihr ü meh olımaz berâber
Zülfüne sabâ dokınduğınca
3 Afâkı dutar nesîm–i anber
Pinhân oluban görinmedi hîç
La'lüni sizelden Âb–ı Kevser
Sende göreli bu hüsni cânâ
Dil her–dem ider bu beyti ez–ber

6 Her kim ki vire yoluna cânı
Bulur o hayât–ı câvidânı

Nûrıyla cihânı itdi zîbâ
Hüsnün güni ideli tecellâ
Dil bülbüli dâ'im ider efgân
Gül–zâr–ı ruhun olalı peydâ
9 Dil mürdesine ne gam ki iy dost
La'lünde–dürür ilâc–ı Îsâ
La'lüni görüp soğıldı Kevser
Kaddüni görüp bükildi Tûbâ
Yüzüni çü gördüm ol safâdan
Her–dem iderem bu beyti inşâ

12 Her kim ki vire yoluna cânı
Bulur o hayât–ı câvidânı

Hüsnün olalı latîf ü mahbûb
Çeşmün dü–cihâna saldı âşûb
Degmez yüzüm ayağuna bârî
Yüzümi izüne eyle cârûb
Işkuna olalı tâlib iy meh

Vaslun dil ü câna oldı matlûb
Her–dem gam–ıla olur perîşân
16 Dil olduğı'çun saçuna mensûb
Bir harf bu ma'nadan yazılmaz
Evrâk–ı semâ olursa mektûb

Her kim ki vire yoluna cânı
Bulur o hayât–ı câvidânı

19 Dil olmış–ıdı gamunla giryân
Yüzüni görüben oldı hayrân
Cân derdine bir devâ bulınmaz
İrmezse lebünden ana dermân
Kimdür ki başını tûp kılmaz
Zülfün alıcak eline çevgân
Cân zülfüni görüp oldı pür–tâb
22 Dil yüzüni görüp oldı nâlân
Gûş ideli cân bu sözi cânâ
Diler ki ola yoluna kurbân

Her kim ki vire yoluna cânı
Bulur o hayât–ı câvidânı

25 Cân oldı gamunla çünki bîmâr
Billah ki lebünden eyle tîmâr
Dil bülbüli ider oldı efgân
Hüsnün haremi olalı gül–zar
Cân virür–idüm gamunla tenhâ
Derdüm bana olmasaydı gam–hâr
Pervâne gibi yakıldı cânum
28 Şem'–i ruhun olalı pür–envâr
Yoluna fidâ–durur dil ü cân
Oldum çü bu sözden âgeh iy yâr

Her kim ki vire yoluna cânı
Bulur o hayât–ı câvidânı

Hüsnüni anup kaçan k'idem âh
31 Odlara yanar felekdeki mâh
Olur dü–cihân içinde şâdân
Her kim ki bulur visâlüne râh
Ateş dutar âlemi gönülden
Âh eyledüğümce her seher–gâh
Gerçi ki cihânda çok–durur hûb
34 Hüsn–ile tapun kamusına şâh
Cân virmeğe isterem yolunda
İy cân olalı bu denlü âgâh
Her kim ki vire yoluna cânı
Bulur o hayât–ı câvidânı

37 Keşf olalı yüzünün nikâbı
Mahv eyledi mâh u âf–tâbı

Işk âteşin eylemege teskîn
Bârân akıdur gözüm sehâbı
Cân mürdesi zinde olur iy cân
La'lünden işidicek hitâbı
Zülfün oluban kemend–i pür–çîn
40 Cem boynına saldı pîç ü tâbı
Bildüm bu kadar şikeste beste
Keşf olalı hüsnünün kitâbı

42 Her kim ki vire yoluna cânı
Bulur o hayât–ı câvidânı

I

Oldı yüzünün bürka'ı ol zülf–i semen–sâ
Sübhâne kadîre ca'alel leyle libâsâ

Bu hüsn–i dil–ârâyı gören vâlih olup dir
Ahsente zihî hüsn takaddes ve te'âlâ

3 Her subh açar revzen–i zer mihr felekden
Hüsnün günini kılmağa iy dost temâşâ

Ay yüzüne ay âyine–dâr olsa yaraşmaz
Zîrâ ki degül âyinesi sâf ü mücellâ

Sordukça dehânun n'ola hışm itse gözün kim
Mey üzre kılur mest olan yok yire gavgâ

6 Tûbâ da görürse diye togrusı zihî kad
Nâz–ıla hırâm eyleyicek ol kad–i bâlâ

Cem bendene rahm eyler isen vaktı–durur kim
Vaslunı kılur her nefes iy dost temennâ

II

Oldı zülfeyni dâm–ı zıll–ı hümâ
1 Gören eydür ki dâm–ı zıll–ı hümâ

Şâne urdukça zülfine cân dir
Aslaha'llâhü şânehu ebedâ

3 Hased itdi tavâf itdügi–y–içün
İşigün Kâ'be'sini bâd–ı Sabâ

Yakamı dest–i hasret eyledi çâk
Hûblık kaddüne olalı kabâ

Bûse andukça tudağın ısırur
Cânuma kasdı bu ki kıla cezâ

6 Sünbül–i cennet oldı çün zülfün
Ana müşg–i Hatâ dimek ne hatâ

Hâk olduğı Cem gamunla dirîğ
Oldı sen bî–vefâ yolında hebâ

III

1 Leblerün kâmı cân–durur sanemâ
La'l ile el–firâk fîhi şifâ

Öldürürsen bu gün beni öldür
Niçe bir ola va'de–i ferdâ

3 Fürkatün günlerinde hem–dem olur
Derd ü mihnet beni komaz tenhâ

Cân virürler tavâfa Merve hakı
İşigün Ka'besinde ehl–i safâ

Gül yüzün hasretinden iy meh–rû
Dilde var lâle bigi dâğ–ı cefâ

6 Rahm kıl hastedür gönül gamdan
Lebleründen umar ki ire devâ

Cem gamundan ölürse kabrine yaz
Gafaru'llâhu zenbehu ve afâ

I V

1 N'ola eylersen dil ü cânumda câ
Her biri yiründür iy bedr–i dücâ

Salınur–ısa Tûbâ kaddün eger
Bir nefes bizden yana Tûbâlana

3 Gayre ger bencileyinsen ana âh
Ger benüm bigi degülsen vâ bana

Öldürem didügi ahde dahı âh
N'eyleyem ol bî–vefâ kılmaz vefâ

Hattı irişmiş habîbün iy gönül
Gâfil olma kim ecel irişdi hâ

Yüzini görsen gönül vasl iste kim
6 Nûra karşu müstecâb olur du'a

Hışm—ı çeşmünden halâs olmağa Cem
Sâye—i zülfünden eyler ilticâ

V

1 Sana ne gam ki benim gibi—dürür cümle sana
Gam banadur ki senün gibi degül kimse bana

Sinüme uğrayıcak n'ola sögüp geçse rakîb
Ki melek dahı kılur kabr—i garîb üzre du'a

3 Çün bilürsin ki perîler yiri virâne olur
Bir nefes gitme gönülden çü perîsin sanemâ

Tınmadı la'li tabîbi lebin emsem diyicek
Didi hali ki açılmadı dahı dâr—ı şifâ

Bûse andum ben umardum ki lebi diye ne'am
Kâmet ü zülfini arz eyledi güldi didi lâ

6 İy sanem üstüne yaprak gibi ditrer çü gönül
Düşse her lahzada sen servün ayağına n'ola

Rişte—i cân—ı Cem'i bükdi mahabbet eli kim
Nâzdan tâ dike ol kadd—i hırâmâna kabâ

VI

1 Dün içüp ser—hoş olup gamzelerün câm—ı safâ
Çekdiler sahn—ı haremde bana hancer sanemâ

Dil—i senginün ile hâlüne hâlüm diyeyin
Hacerü'l—Esved'e karşu çün olur arz—ı du'â

3 Ger hevâ—yı hat—ı sebzünle ölem kabrüme gel
Ki biten sebzelerüm hâlümi arz ide sana

Her kime yakma beni didüm oda yakdı beni
Bir benüm yanduğuma yanıcı yok âh bana

5 Cem şu zülf–i siyehün yolına cân terk ideli
Yüzi aklığına şâhid kefen olursa n'ola

V I I

1 Gerçi eflâke çıkar dûd–ı siyâhum sanemâ
Sana kâr eyleyimez âh kim âhum sanemâ

Biçerem ömr ekinin dâs–ı gam ile k'ölicek
Dil uzatmaya sana tâ ki giyâhum sanemâ

3 Şol kadar eşk sipâhın yasadum didede kim
Cûş iderse tuta dünyâyı sipâhum sanemâ

Püşt–i pâ urur idüm fark–ı ser–i gerdûne
İşigün olsa eger püşt ü penâhum sanemâ

Dil güvâh–ıdı gamunda bana illâ n'idelüm
Şimdi hâzır degül isbâta güvâhum sanemâ

6 Bî–güneh derdüme çek tîğ–i cefâ öldüri gör
Sevmedin gayrı seni varsa günâhum sanemâ

Düşeli zülf–i siyeh–kâruna Cem gibi dirîğ
Hem–dem olmadı bana baht–ı siyâhum sanemâ

V I I I

1 Çün–kim bilürsin âhir olur meskenün türâb
Devr–i kamerde hoş–durur içmek şarâb–ı nâb

Gönlüm harâbın eyle imâret ki vaktıdur
Ma'mûr olmadı–ideli gam leşkeri harâb

3 Gam meclisinde yiyüp içüp ayş itmege
Eşküm şarâb–ı nâb–durur yüregüm kebâb

Rahm eyle vaktıdur ki gam—ı ârızunla âh
Her—dem gözümden işigüne akıduram âb

5 İy Cem işigi hâkini buldun karâr kıl
Çün—kim bilürsin âhir olur meskenün'türâb

I X

1 Yüzüne öykünse gül olmaz aceb
Kim açılmış yüzlüde olmaz edeb

Zülfüni yüzünde gören dir senün
Kim görüpdür bir arada rûz ü şeb

3 Tâlib—i ışk olan iy matlûb—ı cân
Cân virüp her—dem seni eyler taleb

Bî—sebeb niçün idersin kan didüm
Didi hükm—i şâhide olmaz sebeb

Gül hayâdan derleyüp olur gül—âb
Arz—ı ruhsâr eylesen iy gonce—leb

6 Zülf—ü ruhsârun gamından âh kim
Gözlerüm âb akıdur her rûz ü şeb

Şişe—i gönlin Cem'ün iy cân sıma
Kim bu şehr—i Konyadur sanma Haleb

X

1 Kâkül—i pür—çînini dün boynına saldı habîb
Takdı san sîmîn—sanem boynına anberden salib

Leblerün şeft—âlusını ârzû kılanlara
Hey ne âsîbi idi sünmasa ter gül tâze sîb

3 La'line kasd itme yârun iy rakîb—i seng—dil
Kim döşüne taşdan özge nesne görinmez nasîb

Çün safâ bulmaz beni kapunda gördükçe mukîm
Ka'be—i kuyunda niçün sa'y ider bilsem rakîb

5 Çün garîb—i hüsndür Cem hâlini hâlüne sor
Hâlini bilmez garîb olanlarun illâ garîb

XI

1 Olıcak zülfün yüzün üzre nikâb
San nihân oldı bulıtda âf—tâb

Kapuna yüz sürdüğüm gören didi
Levha—i zerle ne zeyn olmış bu bâb

3 Dil cefâdan kaçdı vardı kûyuna
Bileli cennet içinde—olmaz azâb

Çeşm—i hûnînüm akıdur dem—be—dem
Ayağun îsârına dürr—i hoş—âb

Cân virüp sırr—ı dehânun remzini
Lebleründen soraram virmez cevâb

5 Çün hayâlün tahtıdur vîrâne dil
Derd ü mihnetle igen kılma harâb

Cân—ı Cem yoluna olmışdur fidâ
Söz budur vallâhi a'lem bi's—savâb

XII

1 Gösterelden bana cemâl iy dost
Komadun cânda mecâl iy dost

Vuslatun devletüm–dürür çü benüm
Niçün irmez bana visâl iy dost

3 Terk–i cân eylemek olur âsân
Seni terk eylemek muhâl iy dost

Cânum almak dilersen eyleme âl
Al hâcet degüldür al iy dost

Bilün ile dehânun andukça
Eylerem yok yire hayâl iy dost

6 Anun–ıçun yoluna cân virürem
Ki budur âşıka kemâl iy dost

Zülfüme el sun mecâl varsa didün
Yok–durur Cem'de bu mecâl iy dost

XIII

1 Çün çekdi hatun gün yüzün üzre rakam iy dost
Ol hasret ile iki cihânı yakam iy dost

Rahm eyle bana cevr ü cefâ kılma igen kim
Işkunda çeken bunca belâlar benem iy dost

3 Dâmânuna yapışup ayağuna düşerdüm
Kurtulsa–y–ıdı ger gam elinden yakam iy dost

Çün gelmez elümden ki rehâ bulam ölümden
Ancak buna kaldı ki yolunda ölem iy dost

5 Dirler ki kerîm işi keremdür n'ola ger Cem
Vaslun ni'amından göre bir dem kerem iy dost

XIV

1 Yâd–ı dehenün bağrumı pür–hûn ider iy dost
Aksi lebünün yaşumı gül–gûn ider iy dost

Bir ben degülem leyli–i zülfeynüne mecnûn
Zülfün niçe akılları mecnûn ider iy dost

3 Gül ruhlarunun yâdına bu dîde–i hûnîn
Kanlu yaşını ağlasa Ceyhûn ider iy dost

Cân vireli Cem kadd–i ser–efrâzuna dilden
Kaddün gibi her şi'rini mevzûn ider iy dost

5 Dil almağ–ıçun ala gözün âl–ıla gör kim
Yüz vech–ile her gûşede efsûn ider iy dost

XV

1 mest–âne gözün kasd–ı ser ü cân ider iy dost
Hey dimez isen arada bın kan ider iy dost

Zülfün yüzüne karşu kılur ârızuna kasd
Ol kâfiri gör garet–i îmân ider iy dost

3 Ger gözlerümün yaşını fürkat odı her–dem
Kurıtmasa âlemleri ummân ider iy dost

Lutfunla n'ola gönlümi ma'mûr ider isen
Zîra ki gamun leşkeri vîrân ider iy dost

Şîrîn lebüni sormağa budur hevesüm kim
Ben haste–dilün derdine derman ider iy dost

Şol denlü dili deldi gamun okı ki dilden
Ney bigi firâkun anı nâlân ider iy dost

7 Îd ayı diyü Kâ'be–i kûyunda dil–i Cem
Ya kaşlaruna cânını kurbân ider iy dost

XVI

1 Dil ışkuna mübtelâdur iy dost
Rahm eyle ki bî–nevâdur iy dost

Bâlâ–yı kadün ne arz idersin
Bâlâ degül ol belâdur iy dost

3 Uşşâka yolunda cân ü dilden
Baş oynamağa salâdur iy dost

Cân ü dil olalı sana bende
Her birisi pâd–şâdur iy dost

Geldükçe dile hayâl–i zülfün
Mûnis bana ejdehâdur iy dost

Gönlün diledükçe sög bana kim
Düşnâm–ı lebün du'adur iy dost

7 Bir lahzâ vefânı görmedüm hiç
Her lahza işün cefâdur iy dost

Hak ışkunı eylemedin îcâd
Dil ışkuna âşinâdur iy dost

Hâk–i rehüni dirîğ kılma
Cân çeşmine tûtiyâdur iy dost

10 Bî–şibh lebün şarâb–ı nâbı
Dil hastesine şifâdur iy dost

Yâ kaşuna kim ki dirse kec–râ
Bu râyı anun hatâdur iy dost

Bin cân ü gönül şeker lebünden
Yok bûsene kem bahâdur iy dost

13 Merve hakı sa'y–i Kâ'be–i kûyun
Cân hâcısına safâdur iy dost

Işkun kemerini bağlanaldan
Ney bigi işüm hevâdur iy dost

Cevr ü gamun eksük itme bir dem
Kim Cem kulunı atâdur iy dost

16 Cân bâğı içinde Sidre kaddün
Tûbâ gibi müntehâdur iy dost

XVII

1 Cefâlarun bana bildüm vefâ–y–ımış iy dost
Bu fikri kim ben iderdüm hatâ–y–ımış iy dost

Irağa salma kapundan beni ki Merve hakı
Tavâf–ı Kâ'be–i kûyun safâ–y–ımış iy dost

3 Düşümde zülfüni gördüm diyü sevinmiş idüm
Gözüme hod görinen ejdehâ–y–ımış iy dost

Ümîdi zülfüne tutmış–ıdum velî bildüm
O dahı ömr bigi bî–vefâ–y–ımış iy dost

5 İrişmek ister idi h an–ı vasluna lîkin
Hemân nâsîb–i Cem âhir du'a–y–ımış iy dost

XVIII

1 Şol la'l lebün hâli hayâli niçün iy dost
Ben haste–dilün cânına urur dögün iy dost

Şâdam ruh ü zülfün gamı tenhâ bana olmaz
Zîrâ kara gün il–ile olur dügün iy dost

3 Dün gice der–âgûş ider idüm mehi düşde
Ta'bîri bu–y–ımış seni kucdum bu gün iy dost

Zer kıla umar yüzini iksîr–i gubârun
Budur yüzini kapuna sürdügi gün iy dost

Dün gün gibi seyr eyler iken nâz–ıla ol mâh
Didüm nazar it hâlüme bir lahza dün iy dost

Tâ kim diyeyin sana bu gün hâlümi bir bir
Zülfün neler eyledügini bana dün iy dost

7 Ol gün oda yandum ki güneş yüzüni gördüm
Yakdum Cem'i diyü yüri bugün o gün iy dost

X I X

1 Nâlem var–iken nâliş–i dûlâb ne hâcet
Dûlâba gözüm yaşı yiter âb ne hâcet

Bir gece kapun hâr ü hasinde yatan içün
Bâlîn–i vaşak bister–i sincâb ne hâcet

3 Ebrû–yı siyâh olmasa yüzünde kayurmaz
Zîrâ sanemâ Kâ'be'ye mihrâb ne hâcet

Hattunda görinmez nukat–ı hâl didüm bir
Ta'lîka dahı zîver–i i'râb ne hâcet

5 Didüm Cem'i gam öldüriser bâri sen öldür
Güldi didi kim ölmişe kassâb ne hâcet

X X

1 Çün eline aldı micmer kâkül–i müşgîn–i dost
Âlemi kıldı mu'attar kâkül–i müşgîn–i dost

Dil zenâhdanı çehine düşdi kılmağa halâs
Rîsmân saldı mu'anber kâkül–i müşgîn–i dost

3 Öpdügi'çün la'lini virür şeker bigi safâ
Olıcak dilde mükerrer kâkül–i müşgîn–i dost

Câmi'–i hüsninde zeyn içün kaşı mihrâbına
Kâ'be örtüsiniasar kâkül–i müşgîn–i dost

Hüsnünün ebyâtına yazmaga hüsn–i hatt–ıla
Kıldı gül–berg üzre mıstar kâkül–i müşgîn–i dost

6 Kâkülüm zencîrinün dîvânesidür diyü Cem
Boynına bend urmağ ister kâkül–i müşgîn–i dost

Keffesi anber terâzûya çeküp cân Yûsuf'ın
Sanasın müşg–ile tartar kâkül–i müşgîn–i dost

X X I

1 Kılur dil derd–idil–berden şikâyet
Nice bî–rahmdur kılmaz inâyet

Ruh ü zülfün hayâli geçdi gözden
Bir ay geçdi giceye yok nihâyet

3 Şeker tengi olupdur garka–i âb
Şeker la'linden olalı rivâyet

Lebün ölü dirildür nutka gelse
Kerâmet mi ki bu yâhud velâyet

Hatun zülfeynün iy meh kaşlarunla
Gül evrâkında yazdı penc âyet

Şeb ü rûz olmaya bir ayda takrîr
Ruh ü zülfünden eylersem hikâyet

7 Ne gam dermân irişmezse lebünden
İder derdün Cem'e iy cân kifâyet

X X I I

1 Kıyâm itse kaçan ol serv–kâmet
Sanasın kim kopar ol dem kıyâmet

Beni hâk eyle iy gam eylemegil
Ki sala sâyesin ol serv–kâmet

Ser–i zülfini kesmiş benzer ol yâr
Ki buldı hâsılı ömrüm nihâyet

Rakîbe ilenüben kılma nefrîn
Ki bâdincân–ı beddür irmez âfet

5 Dil ü cân terkin ur iy Cem yolında
Dilersen iki âlemde sa'adet

X X I I I

1 Bend–i zülfünden gönül bulmaz necât
Gör neye saldı beni bu kâ'inât

La'lin istersen gam–ı zülfini çek
Kim karanuda olur Ab–ı Hayât

3 Gel gözüm yaşına bak bir bûse vir
Çün meseldür eylik eyle suya at

Şekkerün la'lün görüp iy piste–leb
Başlarına su koyar kand ü nebât

5 Cem fakîr–i ışk olupdur rahm kıl
Mâl–ı hüsnünden ganîsin vir zekât

X X I V

1 Turre–i dil–dâr elinden el–gıy âs
Yandum ol tarrâr elinden el–gıyâs

Gözlerün kasd itdi kim kanum içe
Ol iki hûn–h ar elinden el–gıyâs

3 Vasla irgürem didün irgürmedün
Bu yalan ikrâr elinden el–gıyâs

Âşıkın bülbül bigi nâlân ider
Ol yüzi gül–zâr elinden el–gıyâs

Ah kim eyler cefâ rahm eylemez
Dâ'imâ ol yâr elinden el–gıyâs

6 Yüzünün âyinesin kılur nihân
Şol hat–ı jengâr elinden el–gıyâs

Cem fakîre kılmadı hergiz vefâ
Bî–vefâ.dil–dâr elinden el–gıyâs

XXV

1 N'ola olursa zülf ü ruhundan müdâm bahs
Devr ü teselsül oldı çün olmaz tamâm bahs

Şol bir su'ali çünki dimiş bâdeye lebün
Her–dem kılur arada sürâhî vü câm bahs

3 Hüsnün kitâbı şerh–ile hattun havâşisi
Vaktı yiri–dürür ki olur subh u şâm bahs

La'lün hadîsin okı bana dâ'im iy perî
Kim ol safâdan olsun orada müdâm bahs

5 Dime harâmdur Cem'e sun câm–ı la'lüni
Olmaz bu arada çü helâl ü harâm bahs

X X V I

1 Dil saçundan oldı sevdâyî mizâc
Şerbet–i la'lün–dürür ana ilâc

Dilden atma ihtimâl–i sabrı kim
Kim alur dîvâneden bâc ü harâc

3 Râz–ı hüsnün niçe dil saklaya kim
Şem'i pinhân idemez çün–kim zücâc

Dil–berâ kuyun fakîri olayın
Hak–i pâyunsuzg erekmez taht ü tâc

Hatt–ı müşgînün olaldan âşikâr
Müşg–i Çîn'e kalmadı hergiz revâc

6 Hacc–ı vasla gelmişem sa'y eylerem
Ka'be–i kapunda vardur ihtiyac

Ta'ne taşın atma Cem gönline kim
Taşa döymez şîşe–i nazük–mizâc

X X V I I

1 Gönül diyârını gam leşkeri kılur târâc
Gözün siyâset ile cân ü dilden alur bac

Kaşun kemânına kurban olan dil ü cânı
Revâ mıdur kılasın gamzen okına umac

3 Devâ–yı derdümi sordum tabîb–i la'lünden
Didi ki bûse–i dil–ber olupdur ana ilâc

Ulu sa'adet olur yüce devlet ol kişiye
K'ayağunun tozın eyler hemîşe farkına tâc

5 Cefâ taşıyla Cem'ün gönlini sıma iy dost
Sınıcağız bütün olmaz bayağı gibi zücâc

XXVIII

1 Oldı vakt—ı sabûh irdi sabâh
Sâki sun râh—ı râhatü'l—ervâh

Bağlanaldan bana der—i vaslun
Virdüm oldı hemîşe yâ Fettâh

3 Leblerün şevki—y—ile meclisde
N'ola devr itse lâle—gûn akdâh

Gönlümün hânesine kâfiyedür
Zav—ı hüsnün yakarsa ger mısbâh

Âyet—i hüsnedür ruhun tefsîr
Mahzen—i ışkadur gamun miftâh

Çün meyi la'lüne kılur teşbîh
Niçün olmaz surahi kanı mubâh

7 İhtiyâr—ı melâmet it iy Cem
Çün yaramaz sana bu zühd ü salâh

XXIX

1 Lezzet—i candur ibtidâ—yı kadeh
Râhat—ı dildür intihâ—yı kadeh

Gönül âyînesin kılur sâfî
Mahzen—i sînede safâ—yı kadeh

3 Sındı sengîn dilünle dil kadehi
Lebleründen büyür bahâ—yı kadeh

Tevbesi gibi dil salâhı bozar
Sâki her—geh k'ider salâ—yı kadeh

Tîğ–i gamzen du'a–yı Seyf okusa
Cem lebünden okur du'a–yı Kadeh

6 La'lüne benzeyelden olmışdur
Bûse–gâh–ı surâhi pây–ı kadeh

XXX

1 Çün öper her nefes ol la'l–i şeker–bârı kadeh
Rûzgâr eylese toprağumuzı bâri kadeh

Lebün andukça n'ola sırrını fâş itse gönül
Lâzımıdur ki ayân eyleye esrârı kadeh

3 Bâğ–ı hüsnünde letâfet güli açılsa n'ola
Âşikâr itdi ruhun lutfını âsâr–ı kadeh

Âteşin mey dehenün âbına teşbîh olalı
Hak anun başına k'olmaya hevâ–dâr–ı kadeh

5 Çâre yok irmeğe iy Cem deheni câmına hiç
Kan yudup derd–ile nâ–çâr içelüm bâr–ı kadeh

XXXI

1 Kılalı nüsha–i yakûtdan hatın tercîh
Yazıldı la'l–i dürer–bârı üzre ente melîh

Galat tasavvur iderdüm hatur irişdügini
Yanında zülfün eger çekmeseydi kayd–ı sahîh

3 Ne denlü mürdelere cân virürse mu'ciz–ile
Göreydi şive–i çeşmüni cân virürdi Mesîh

Cemâl câmi'ine kaşı olalı mihrâb
İki tarafdan asar zülfi anberîn tesbîh

5 Lebün hayâline câm–ıla Cem leb–â–leb olur
Ki sana ola temennâ–yı bûse remz–i sarîh

XXXII

1 Yazmış hatı risâlesine hatt–ı yâr nesh
Kim anı göre nesh ola her kanda var nesh

Gül nüshasında göstere yâkûtî şîvesin
Reyhân hatun yazarsa lebünde gubâr nesh

3 Rengîn ruhında hatt–ı gubârını dir gören
Gül yaprağında böyle aceb kim yazar nesh

Yâkûta benzedür lebi devrinde kimse hîç
Hattı misâli yazmadı bir yâd–gâr nesh

5 Ko arızunda hattunı hat yazsun iy sanem
Tâ yazıla bu mushafa hoş âb–dâr nesh

Bir kere yanılup hatına benzerem dimiş
Oldı bu yüz karası–y–ıla şerm–sâr nesh

7 Demler gelür ki hattunı anup Cem ağlasa
Kanlu yaşıyla yazıla her sebze–zâr nesh

XXXIII

1 Eyleyelden gün gibi arz–ı cemâl ol mâh–ruh
Ol safâ–y–ıla bu nat'–ı hüsne oldı mâh ruh

Ruhlarun nakşı hayâlı toğrı gelsün çeşmüme
Rast yürür çün bilürsin iy sanem her–gâh ruh

3 Şah iken cân nat'–ı dilden tarh olur ferzîn–vâr
Beydak–ı hâlün dise hüsnün yüzinden şâh ruh

Gül–şen–i ruhsârunı seyr itmeğe hal–i siyeh
Nice hindû–beççedür kim virür ana râh ruh

5 Cem görelden gün ruhun dil hânesi dîvârına
Âh şâhum yazayın didükçe yazar âh ruh

X X X I V

1 Boynuma takaldan resen ol zülf–i müca'ad
Mihrâb–ı kaşun oldı bana Kâ'be vü ma'bed

Zülfün göreli anber–i hoş -bû didi müşge
Katında bunun oldı bizüm yüzümüz esved

3 Âvâralığa düşdi dahı cem idemez âh
Olalı dil ol zülf–i perîşâna mukayyed

Bir dil ki vire yoluna cân–ıla cihânı
Âdet bu mıdur olmayasın ana mukayyed

5 Koma ki yana nâr–ı gama ümmet–i ışkı
Fer vîrdi yüzün nûrına çün nûr–ı Muhammed

Tûbâ boyunı arz ideli serv çemende
Şermende olup didi ki toğrusı zihî kad

7 Cem yoluna cânını fidâ kıldı çün iy dost
Billâhi revâ mı ki tapundan kılasın red

X X X V

1 Gösterelden safha–i gülde hatun hatt–ı sevâd
Yüz karasın hâsıl idüp müşg–i Çîn buldı kesâd

Nakş–ı hattunla miyânun dîde–i giryânda
San devât olmış tolu ibrîşim ü müşgîn midâd

3 Bildi dil–ber kim sınukludur meta'–ı zülfini
Kılca nesnem yoğ–iken boynuma sarmağ itdi dâd

Şast–ı zülfün dakalı râ kaşlarun yasına ze
Tîrine bağlandı gönlüm bulmadı dahı güşâd

5 Sen perî–zâdun reh–i ışkında iy çok sevdügüm
Cem nice yol vara çün yok hûn–ı dilden gayrı zâd

X X X V I

1 Gün yüzün irse kalmaz aya vücûd
Ki ruhun oldı mâ–hüve'l–maksûd

Zâri–i dil irişdi zülfünden
İşiden dir ne hoş bu nâle–i ûd

3 Olmasa hâlün âf–tâb–perest
Kılmaz–ıdı güneş yüzüne sücûd

Hat ne hâcet şeker lebünde didüm
Didi helvâ kaçan olur bî–dûd

5 Cem gönül mürgini kebâb itdi
Işkı dil ocağında yakılı ûd

X X X V I I

1 Gözlerümden yüzün olalı ba'–îd
Ağlaram derd ü gamla iy yüzi îd

Gözlerüm gözlemekden ay yüzüni
Çeşm–i seyyâre bigi oldı sefîd

3 Gönlüne âhum odı itmez eser
Seng–i hârâ mı bu aceb ya hadîd

Hırka–i ışkı gitmez egnümden
Niçe kim devr ide bu çarh–ı anîd

5 Gam–ı ışkunla Cem eger vire cân
Kabri üstine yaz sa'îd ü şehîd

XXXVIII

1 Ne hâsıl kim kılur dil mürği feryâd
Terahhum eylemez çün ana sayyâd

İriş iy gam beni hâk–i reh eyle
K'ola toprağum ilte kûyına bâd

3 Gönül mülkini kıl lutfunla ma'mûr
Ki seylâb–ı gamun komadı bünyâd

Ayırma izz–i vaslundan yaraşmaz
Çü kıldun ben kulı lutfunla mu'tâd

5 Sana nass ile gelmiş katl–i uşşâk
Ki kaşun nûn–ı kudretdür gözün sâd

Leb–i Şîrîn'i Husrev buldı tenhâ
Hemân yok yire cân terk itdi Ferhâd

7 Hevâ–yı kaddüne cân vireli Cem
Bitüpdür türbesi hâkinde şimşâd

XXXIX

1 Bitürdi leblerün yine hurmâ–yı ter lezîz
Devr–i lebünde bize bu hurmâ yiter lezîz

Bâğ–ı cemâlün içre ne şeft–âludur lebün
K'olmaz behişt meyveleri bu kadar lezîz

3 Bîmâr–ı gamzenem ko ki la'l ü ruhun öpem
Olur dehân–ı hasteye çün gül–şeker lezîz

Tekrâr anılsa lebleri lezzet virür dile
Zîra mükerrer olıcak olur şeker lezîz

Nahl–i kadüni la'l lebün yâdına yaşum
Budur suvarduğı ki irişe semer lezîz

6 İçsün dehânı âbını unnâb–ı la'li çün
Perverde–i fevâkihi cüllâb ider lezîz

Bir gün didün ki gel lebüm em derde çâredür
Şekker lebünden oldı bana bu haber lezîz

La'lün şarâbı yâdına kanlar yudalı Cem
Hoş görinür müdâm ana hûn–ı ciger lezîz

9 Dil hânesine gel ki ciger eyledüm kebâb
Bir iki lokma sun ki olur mâ–hazar lezîz

XL

1 Dil ya kaşuna olmağa kurbân hevesi var
Zîrâ ki bilür la'lünün İsâ nefesi var

Peykânlu gönül içre hayâl–i hat–ı sebzün
Bir tûtiye benzer ki demürden kafesi var

3 La'lünde ayân olsa n'ola hâl–i siyâhun
Her kanda ki şekker ola lâ–büd megesi var

Ben derd ü belâ vü gamuna râzıyam iy dost
Dünyâda bu resme işe kimün hevesi var

5 Cân nakdini Cem yoluna harc itse n'ola kim
Ser–mâyesi sensin dahı âlemde nesi var

XLI

1 Her lahzada mest–ane gözün kasd–ı ser eyler
Hey dimez isen arada bin şûr ü şer eyler

Koma yüzüne karşu kılam âh hazer kıl
Kim bâd–ı hazân irse güle çok zarar eyler

3 Şengîn dilüne olmadı hergiz eser–i âh
Âhumun okı gerçi hacerden güzer eyler

Dil zülfüne varmağa gözünden üşenür kim
Şeb–revlik iden kişi asesden hazer eyler

5 Yüz virme igen hatt–ı siyeh–kâruna iy dost
Kim zülfüne baş koşdı igen fitneler eyler

Bu zülf–i perîşâna kaçan şâne ura bâd
Eknâf–ı zemîn nâfesini müşg–i ter eyler

7 Cem niyyet–i hacc itdi ger olsan ana hem–râh
Bin Kâ'be sevâbını bulur hoş sefer eyler

XLII

Şîrîn tudağun Çeşme–i Hayvân olacakdur
Rengîn yanağun gün gibi tâbân olacakdur

Îd ayı mıdur yoksa kemân mı kaşun iy dost
Her neyse gönül anlara kurbân olacakdur

3 La'lün dir imiş öldürürem beni işitdüm
Ol ahde iverem sormağa kaçan olacakdur

Sordum dehenün sırrını hışm eylede gamzen
Hey dimez isen yok yire bir kan olacakdur

5 Yüzüni koyup zülfüne varmazdı dil–i Cem
Bileydi ki bu resme perîşân olacakdur

X L I I I

1 İşigün Kâ'besi penâhumdur
İki âlemde secde—gâhumdur

Oda yakan felekde mihr ü mehi
Âteş—i âh—ı subh—gâhumdur

3 Hükmi var cevr iderse kılsun yâr
Bendeyem ben o pâd—şâhumdur

Seni sevmek günâh—ımış ki beni
Yakan odlara bu günâhumdur

5 Cem düşüp bend—i zülfüne didi kim
Bu dahı tâli'—i siyâhumdur

X L I V

1 Halka—i dâ'ire—i lutf dehânun olısar
Âyet—i hüsn hat—ı müşg—feşânun olısar

Göze göz yoluna cân virür isem de bilürem
Terk—i cân eylemedün diyü gümânun olısar

3 Katl—i uşşâkı şehâ kendüne assı sanup âh
Kılma bu âdeti kim sonra ziyânun olısar

Hatt—ı dil—dâr yazup dir ki bile cümle cihân
Mülket—i hüsni tamâmet ki bu hânun olısar

5 Ya kaşuna n'ola kurbân olur ise dil—i Cem
Gamzen okına bilürem nişânun olısar

X L V

1 İy bâd—ı subh yâr işiginden haber getür
Her—dem dimâğ—ı câna saçından eser getür

İrdükçe işigine anun lutf it iy sabâ
Kanlu gözüme çekmek içün hâk—i der getür

Didüm ki vasluna irmege bir çâre var mıdur
Gül gibi güldi didi ki var sîm ü zer getür

Bu haste gönlümün sanemâ çün tabîbisin
La'lünden ana sıhhat içün gül–şeker getür

5 Çün tîr–i gamzesi dile mihmân olup–durur
İy Cem ciger kebâbın ana mâ–hazar getür

X L V I

1 Cânuma cevr ü cefâ gâh gelür gâh gider
Bu da hoşdur ki şehâ gâh gelür gâh gider

Leb–i cân–bahşı müdâm olmayalı gözde ayân
Haste gönlüme şifâ gâh gelür gâh gider

3 Severem didüm ise ger seni ayb eyleme kim
'Aklum iy mâh–likâ gâh gelür gâh gider

Gündüzüm gice gicem gündüz olursa n'ola kim
Yüzüne zülf–ü dü–tâ gâh gelür gâh gider

5 Cem ne gam görmez ise zevk ü safâyı ebedî
Ki bu demlerde safâ gâh gelür gâh gider

X L V I I

1 Gam bana ışkunda hem–dem şimdi mi olduğı var
Yaşlarum ol gamla hem dem şimdi mi olduğı var

Gül yüzün yâd eyleyüp kan ağlasa çeşmüm n'ola
Senden ayru bana bu dem şimdi mi olduğı var

3 Aşinâyı yad idüp ağyârı yâd itsen n'ola
Müdde'–i katunda hem–dem şimdi mi olduğı var

Didüm iy meh bana hasret niçe bir ola didi
Âşık olana gam iy Cem şimdi mi olduğı var

5 Derd ü mihnet câna hem–dem gönlüme hasret enîs
Bana gam her lahza mahrem şimdi mi olduğı var

X L V I I I

1 Küfr–i zülfün kim cemâlün üzre kasd–ı dîn ider
Hey di ol bî–dîne kim âlemde bed–âyîn ider

Zülf–i pür–çînün var–iken müşg–i hoş–bû isteyü
Gey katı dîvânedür her kim ki meyl–i çîn ider

3 Lâle ruhsârun anup akdukça gözden hûn–i dil
Kan olası gözlerüm âlem yüzin rengîn ider

Yanar idüm ışk odına ağlamasam rûz ü şeb
Lâ–cerem kim âb olıcak ateşi teskîn ider

Zülf–i müşgînün yakaldan âteş–i hüsnünde ûd
Âlemün etrafını başdan başa müşgîn ider

6 Tûba–i kaddün hevâsı–y–ıla Cem kılsa du'a
Müntehâdur diyü Cibrîl el açup âmîn ider

X L I X

1 Sözün bu mürde cisme cân bağışlar
Lebün derd ehline dermân bağışlar

Hayât–ı câvidân bulmağa gönlüm
Tudağun Çeşme–i Hayvân bağışlar

3 Hatun küfrine zülfün zulmetinden
Yüzünün pertevi ımân bağışlar

I

1 Dile devlet nişânı yarasıdur
Ki cümle derdümün ol çâresidür

İzârunda ne Hindûdur benün kim
Hemîşe meskeni gül arasıdur

3 Hatun sevdâsına düşmiş benefşe
Ki her bir meclisün âvâresidür

Lebinden bûse umsam hışm ider yâr
Sakınur sanasın cân paresidür

5 İşigün zeyn iden dâ'im felek–vâr
Cem'ün kanlu yaşı seyyâresidür

L I

1 İreli gamzen okından câna tîr
Dil kemend–i zülfüne oldı esîr

Nükte–i esrâr–ı gaybı ol bilür
Kim ola sırr–ı dehânundan habîr

3 Ne hayâsuz saht–rûdur âyine
Kim diler hüsnüne arz ide nazîr

Ya hayâlün dilde olsun yâ gamun
Çünki bir iklîme yiter şâh bir

Gamzen okından şu denlü toldı dil
Kim bulınmaz bir dahı tîrüne yir

Mâl–ı hüsnünden ganîsin vir zekât
Gurbet–i ışkunda oldum çün fakîr

7 Zülfün ucından ayağa düşdi Cem
Âh eğer olmazsa lutfun dest–gîr

L I I

1 Kemân–ı gamda kaçan kim gönül bir âh eyler
Bu çînine siper üzre hadengi râh eyler

Kalem bigi dil uzadan hatına hibr hatâ
Misâl kâğıdı gibi yüzin siyâh eyler

3 Melâ'ik işde bir âdem diyü sücûd eyler
Ana ki Kâ'be–i kûyunı secde–gâh eyler

İzün tozı eline girse–y–idi mihr ü kamer
Tefâhür itmek–içün başına külâh eyler

Visâl fikri ne hoş mâlihûlyâdur kim
Gedâyı dek turur iken cihâna şâh eyler

6 Cefâ vü derd ü gamun bana n'eyledügini sor
Çü şâhdan tutılur her ne kim sipâh eyler

Didüm Cem'i niçün öldürdün iy sanem suçsuz
Didi günâh ana yitmez mi her gün âh eyler

L I I I

1 Yakdı odlara beni fürkat elümden ne gelür
Ölmedin olmaz ise vuslat elümden ne gelür

Vuslatundur sanemâ devletüm illâ n'ideyin
Bana yâr olmadı ol devlet elümden ne gelür

3 Bûse–i la'lüne bin cân virürem girmez ele
Çünki bulınmaz ana kıymet elümden ne gelür

Gözlerün hastesidür cân ü gönül sıhhat içün
Ger lebün virmez ise şerbet elümden ne gelür

Hâcetüm bu–y–ıdı kim gamzen okı cana ire
Çün kabul olmadı bu hacet elümden ne gelür

6 Hattun iy dost getürdi yine tezvîr–ile âh
Kanumı dökmek içün hüccet elümden ne gelür

Hele ben yoluna cândan dil ü cân terk ideyin
Sen eger kılmaz isen minnet elümden ne gelür

Cân virüp derdün alursam n'ola her lahza şehâ
Işk şehrinde budur san'at elümden ne gelür

9 Cem niçün zülfüne irişmeye didüm didi yâr
Ana budur ezelî kısmet elümden ne gelür

LIV

1 Bilinmez zülf–i müşgîni nedendür
Hatâdur dir–isem müşg–i Hotandur

Neden kûyun muğaylânın tutam hâr
Ki güldür yâ semendür yâsemendür

3 Leb–i şîrînüne cân terk idenler
Kamusı haşre dek hûnîn kefendür

İtümden kim durur dimiş benüm'çün
Bu izzetler bana Yâ–Rab nedendür

Şikeste gönlüme tolaşdı benzer
Ki zülfün ucdan uca pür–şikendür

6 Dişün nazmın anup ağladuğumca
Yanılmaz yaşlarum görüp diyen dür

İşigün hâkini terk idemez Cem
Ki evvelden ana ol yir vatandur

8 Nice çâk itmeyem sabrum yakasın
Ki kucan cismüni şol pîrehendür

L V

1 Ârızun şol deste–i güldür ki dâ'im sudadur
Sünbül-i hattun gül üzre sanki muşg–âlûdedür

Gezme iy dil mısr–ı hüsnin şâm–ı zülfinden sakın
Gâfil olma var iken ceyş–i Habeş busudadur

3 Her nefesde nefha–i Îsâ nişânın gösterür
Şol hitâb–ı mustatâbun kim itâb–âlûdedür

Niçün anmaz iy sanem bizi şeker senbûseden
La'l–i nâbı şekkerinün kim şeker pâlûdedür

5 Bâğ–ı hüsnünden Cem'e bâr–ı belâ arz eyleme
Leblerün dahı bilür kim kavl şeft–âlûdedür

L V I

1 Oldı bahar cümle cihân oldı lâle–zâr
Gül yüzlüler firâkı–y–ıla öldü lâle–zâr

Açdı nikâbı çünki yüzinden arûs–ı gül
Kıldı şükûfeler başına sîm ü zer nisâr

3 Nesrîn ü yasemen semen açıldı her yana
Dîbâ–yı sebz döşedi etrafı cûy–bâr

Toldı sadâ–yı bülbül ile bâğ ü gül–sitân
Oldı zemâne yüzi bahâr–ıla sebze–zâr

Elden düşürme câm–ı meyi nûş kıl müdâm
Bilürsin anı kimseye kalmaz bu rûzgâr

6 İy Cem bu demde hoş–durur içmek şarâb–ı nâb
Hâsâ cihân yüzi ola gül–zâr u lâle–zâr

LVII

1 Dil bu mürde cisme umar cân gelür
Her kaçan kim ol lebi mercân gelür

Bağlanaldan zülfünün zünnârını
Kâkülün küfri bana îmân gelür

3 Gamzen okına nişân olalı dil
Her yanadan turmadın peykân gelür

Bana düşvâr olalı derd ü firâk
müşkil oldur kim ana âsân gelür

5 Dil yakaldan nâr–ı ruhsârunda Cem
Şem bigi meclise giryân gelür

LVIII

1 Gönül ol lebleri mercânı ister
Kişi ne görse umar cânı ister

Ben ağladukça dil–ber gülse n'ola
Ki zîrâ berg–i gül bârânı ister

3 Görüp Kevser lebün cennet ruhunda
Kim ola Çeşme–i Hayvân–ı ister

Diler çâh–ı zenâhdânunı gönlüm
Aceb dîvânedür zindânı ister

5 Kad ü ebrûna cânın terk ider Cem
Ki ol miskîn hemîşe anı ister

L I X

1 Lutf u kerem çü âşıka cânâneden gelür
Senden belâ vü gam bize cânâ neden gelür

Bî–gâne idemez cigerin tîrüne siper
Bu iş gelürse âşık–ı dîvâneden gelür

3 Çeşmün hayâli zülfüne uğrar gelür dile
Ayyardur ki her gice mey–hâneden gelür

Pervâne gibi cân yakar o zünnar ışkuna
Ancak bu işi sanma ki pervâneden gelür

5 Dîvâneyem diyenleri cân isteyüp döge
Gör kim ita'at emre ne dîvâneden gelür

Zülfüne yoksa şâne mi urdı nesîm–i subh
Kim bûy–ı cân meşâmuma ol şâneden gelür

7 Çeşmün şu resme mest ü harâb eyledi Cem'i
Her kim görürse dir ki bu mey–hâneden gelür

L X

1 Cânuma gönder cefâ vü gam be–gâyet hoş–durur
Pad–şehler kılsa kulına inâyet hoş–durur

Hattun oldı âyet–i hüsn ü lebün vakfı anun
Olıcak sürh ü siyehle vakf–ı âyet hoş–durur

3 Kâkülün ömrüm–dürür çün kesmeğe kasd eyleme
Kim kamer devrinde ömr–i bî–nihâyet hoş–durur

Dil–berün mey–gûn lebinden meclis–i uşşâkda
İy gönül kan ağlayup kılsan rivâyet hoş–durur

5 Cem gamundan bulalı zevk ü safâlardur müdâm
Canuma gönder cefâ vü gam be–gayet hoş–durur

L X I

1 Leblerün vasfın hemîşe iy perî–rû gûş ider
Ol safâdandur ki mey hum–hâne içre cûş ider

Zulmet–i zülfinde hatt–ı lebleri katında san
Hızrdur karanulıkda Âb–ı Hayvân nûş ider

3 Gül–sitânda her kaçan anlasa la'lünden haber
Gonceler şermende olup ağzını hâmûş ider

Al yanağun alına al ideli aldandı dil
Ol sebebdendür ki hûn dâ'im gözümde cûş ider

5 La'l–i dür–pûşun dir–imiş kim Cem'i öldürürem
N'ola her ne eyler–ise eylesün kim hoş ider

L X II

1 Cefân–ıla ciger pür–hûn olupdur
Belân ile gönül mahzûn olupdur

Niçün rahm eylemezsin bana iy dost
Ki ışkunla yaşum Ceyhûn olupdur

3 Şu denlü kanlu yaş akdı gözümden
Ki cümle yir yüzi gül–gûn olupdur

N'ola hûnî gözün kan eyler–ise
Ki kan itmek ana kânun olupdur

5 Cem'e leylî–i zülfün tolaşaldan
Firâk–ı ışk–ıla mecnûn olupdur

L X I I I

1 Her arak kim subh–dem ol hadd–i cânândan tamar
Gevher–i seyyâredür kim mâh–ı tâbândan tamar

Cür'a–i câm–ı lebünden sun didüm kıldum galat
Cür'a dimek olmaz ana çün–kim ol cândan tamar

3 Işkuna gönlüm düşelden ;iy kamer–çehre senün
Turmadın kanlu yaşum bu çeşm–i giryândan tamar

La'lünün gîrdinde hattun düşünüp yatur müdâm
Hızr'a benzer gûyiyâ k'Âb–ı Hayât andan tamar

Hey ne tîr–endaz olur mest–âne çeşmün âh kim
Bağruma tîr urduğınca kanı peykândan tamar

6 Cem leb–i mey–gûnuna dil vireli iy piste–leb
Turmadın kanlu yaşı bu çeşm–i giryândan tamar

7 Haste gönlüme ger irse lâ–cerem bulur şifâ
Katreler kim dem–be–dem ol la'l–i cânândan tamar

LXIV

1 Şîrîn lebün halâveti şehd ü şekerdedür
Nazük ruhun tarâveti şems ü kamerdedür

Zikrün hemîşe dilde vü fikrün gönüldedür
Sözün dimâğ içinde vü sûzun cigerdedür

3 Gönlümi aldı cânuma kasd eyledi gözün
Tek derdün olsun ol dahı işde nazardadur

Hûn–rîz gamzene ideli sînemi siper
Ne denlü ok ki gamz ile atsan siperdedür

5 Cem bûse istedüği lebünden günâh–ısa
Ma'zûr tut bu cürmin anun kim kimerdedür

L X V

Uşşaka cefalar kılıcı yâr kimün var
Bir bencileyin haste vü dil–dâde vü gam–gîrî

1 Bir sencileyin dil–ber–i ayyârı kimün var
Ser–geşte cefâ–dîde vü gam–h arı kimün var

3 Bir sencileyin âşıkın öldürici suçsuz
Bî–rahm ü dil–âzâr ü sitem–kârı kimün var

Bir bencileyin derd ü belâ dâmına düşmiş
Bî–çâre vü âvâre giriftârı kimün var

5 Bir senileyin bülbülini gam dikeninde
Zâr–ıla nizâr idici gül–zârı kimün var

Bir bencileyin gül–şen–i hüsnün hevesinden
Bülbül bigi zâr olıcı her–bârı kimün var

7 Bir sencileyin kadd–ıla büstân–ı cinânda
Bir serv–i cefâ–berg ü belâ–bârı kimün var

Bir bencileyin üstine yaprak gibi ditrer
Ol serv–i ser–efrâza hevâ–dârı kimün var

9 Bir sencileyin hüsni kumâşını satarken
Bâzârını germ idici tarrârı kimün var

Bir bencileyin nakd–i dil ü cânı kılup harc
Cân–ıla o bâzâra harîdârı kimün var

Bir sencileyin dil–ber–i hûrî–sıfat el–hak
Sûretde melek–hûy ü perî–vârı kimün var

12 Bir bencileyin zülfi esîri iken iy Cem
Baht–ı siyehüm gibi siyeh–kârı kimün var

L X V I

1 Âteş–i ruhsârı eşk–i çeşmümi deryâ kılur
Anun–ıçun bu dil–i gam–dîde yanar yakılur

Devlet–i hüsnünde şâhâ bu revâ mı kim gözün
Leşker–i gam gönderüp dil mülkini yağma kılur

3 Hey ne sihr–engîzdür câdû gözün kim sihr–ile
Hâ diyince zülfüni bin başlu ejderhâ kılur

La'l–i mey–gûnun hayâli câ tutaldan sînede
Gönlüm ol demden berü meyl–i mey–i hamrâ kılur

5 Ya kaşun tîrine kurbân olalı cân terk idüp
Dilde ol demden berü gamzen okı me'vâ kılur

La'lüni sorduğuma hışm itse çeşmün n'ola kim
Mest olanlar yok yire şûr ü şer ü gavga kılur

7 Gül yüzün ayrulığı iy lâle–ruh dâ'im Cem'i
Gül–şen–i hüsnün gamından bülbül–i gûyâ kılur

LXVII

1 Olalı sen perî âlemde meşhûr
Gören didi melek midür yahud hûr

Kamer alnun güneş ruhsârun üzre
Görenler didi ki nûrun–alâ–nûr

3 Yüzun mâhını görmez oldı çeşmüm
Düşelden üstine bu zülf–i deycûr

Lebün dâ'iresinde sanki hattun
Süleymân hâtemine kasd ider mûr

5 Gözün yâdına mey nûş itdi nergis
Anun'çun oldı çeşmün gibi mahmûr

İmâret eyle lutfunla ki gönlüm
Harâb olalıdan olmadı ma'mûr

7 Eyâ sultân—ı âlem Cem kulunı
Ayağun toprağından eyleme dûr

LXVIII

1 Çü senden bana her lahza cefâdur
Bana senden ne kim gelse vefâdur

N'ola gamzen okı zahm ursa câna
Ki zahmı cânuma cânâ devâdur

3 Na hâsıl ışkı olmayan gönülden
Harâb olsun ol ev kim bî—hevâdur

Irağ itme kapundan Merve hakkı
Çü Ka'be kûyunun sa'yi Safâdur

5 Çü zülfün sünbül—i cennetdür iy dost
Ana müşg—i Hatâ dimek hatâdur

Ümîdi zülfüne tutdum velî âh
O dahı ömr bigi bî—vefâdur

Beni dûr eyleme şol hâk—i derden
Ki kanlu gözlerüme tûtiyâdur

8 Gedâ olduğı Cem kapunda bu kim
Gedâ—yı kûy—ı hûbân pâd—şâdur

LXIX

1 Şol perî—rû tıfl kim kaşı sa'adet yayıdur
Zülfinün zencîrinün sevdâ—yı dil rüsvâyıdur

Maha benzetsem n'ola çün meh gibi kılmaz karâr
Mihre benzetsem ne var çün gün gibi hercâyidür

3 Dişleri dürrine mânend olmaya dürr—i Aden
Ger yaşun nisânı pür kıla yidi deryâyı dür

Âşiyân tutalı başumda hayâl–i zülf–i dost
Leyli–i zülfinde dil Mecnûn gibi sevdâyidür

5 Dil delindi tîr–i gamzenden didüm güldi didi
İy niçe diller dele ol kim bu meclis yayıdur

İy dil ayağına düşmek gerçi kim düşvârdur
Cehd idüp düş var çün devlet nişânı pâyıdur

7 Pâyına düşmek diledükçe rakîb–i seng–dil
Müstedâm olsun dir–imiş yüri ol Cem payıdur

L X X

1 Hat–ı müşgîni kim nakş–ı emeldür
Melek yazduğı dîvâne ameldür

Ne câm içildi gam mey–hânesinde
Ki dil bir cür'adan mest–i ezeldür

3 Ecel didükleri dil–ber hatıdur
İrişdi n'eyleyem hatt–ı eceldür

Göz elden çıkmadın ağlamağ–ıla
Güzeller yolına ölmek güzeldür

Didüm kûyun itinün iti olsam
Gülüp didi ki dahı nâ–mahaldür

Bu dâr–ı gamda iy Cem ger ararsan
Refîk–i bî–halel câm ü gazeldür

7 Bu dârû–hâneden ummân safâ hîç
Ki gîtî soffası sahn–ı emeldür

L X X I

1 Gerçi ki gönül gamzen okınun siperidür
N'ola ne kılursan bana pes lutf eseridür

Bu zülf—i ser—endâzunı çevgân idicek sen
Tup gibi düşen yoluna bu bende seridür

3 Ol yâr—ı cefâ—pîşe n'ola kılsa cefâlar
Zîrâ ne kadar cevr ider—ise nazarıdur

Zülf ü ruhunun yâdına iy meh gice gündüz
Odlara yanan derd—ile âşık cigeridür

5 Cem tuhfe diyü cânını sana kılur îsâr
Billâhi kabûl eyle ki hoş mâ—hazarıdur

L X X I I

Dem—be—dem şevk—i lebünle gözlerüm pür—hûn olur
Kâkulün fikri—y—ile cân ü gönül meftûn olur

2 Cânumı cânâ alursân bana minnetdür velî
Korkum oldur âlem içre bir yini kânûn olur

Hey nice hûnî—dürür şol çeşm—i h ûn—rîzün senün
Kim hemîşe gamzesi tîriyle dil pür—hûn olur

Zülf—i şeb—dîzün görüp iy husrev—i şîrîn—dehen
Yaşlarum rengi ruhun aksi ile gül—gûn olur

5 Leyli—i zülfüni ger Cem boynına takmazsan âh
Derd—i ışkunla şehâ Mecnûn'dan mecnûn olur

L X X I I I

1 Yâr benden bir vefâyı çok görür
Bir vefâ kandan cefâyı çok görür

Ķulunam didüm yüzüme bakmadı
Âh kim bir merhâbâyı çok görür

3 Yadı yâd idüp beni yad eyledi
Yâdlardan âşinâyı çok görür

Derdini uşşâkdan eyler dirîğ
Mübtelâlardan belâyı çok görür

Gel beni öldür didüm güldi habîb
Benzer ol bu mürtecâyı çok görür

Ķaşına kec–râ didüm hışm eyledi
Âh kim benden bu râyı çok görür

7 Kullarından tarh idüp kovdı Cem'i
Buncadan bir bî–nevâyı çok görür

LXXIV

1 Dişlerün nazmı şehâ dürri Aden'den çıkarur
Leblerün dürri dil ü cânı bedenden çıkarur

Dost miskîn dile rahm eyledi benzer ki gene
Uzadup zülfi ucın çâh–ı zekandan çıkarur

3 Cennet–i kûyun içinde salınıcak sanemâ
Lutfı Tûbâ kadünün servi çemenden çıkarur

Ger Hatâ'ya ilede zülfi kohusını sabâ
Müşgi şermende idüp mülk–i Hotan'dan çıkarur

5 Cem ne gam oldun ise yârun işiginden ırag
Kişiyi devr–i felek cevri vatandan çıkarur

L X X V

1 Zülfün ol sünbül–dürür kim âf–tâb üstindedür
Dişlerün ol lü'lü' kim yâkût–ı nâb üstindedür

Mushaf–ı hüsnüne yüz sürelden iy dil–ber yüzüm
Levha–i zerrîne benzer kim kitâb üstindedür

3 Yüzüne zülfün nikâb oldukça ko ağlayayın
Yaraşur iy sîm–ten müşgîn nikâb üstindedür

Âh kim uyarmadı baht–ı siyâhum zülf–i dost
Niçe kim ol nergis–i mest–ane h ab üstindedür

5 Ne kerâmet gösterür gözle bu zülf–i hırka–puş
Kim salup seccâdesin her lahza âb üstindedür

Kaşlarun tâkı kemend–i zülfün üzre sanasın
Sâye–bân–ı anberîn müşgîn tınâb üstindedür

7 Mahşer–i zülfi hisâbı sen kıyâmet–kâmetün
Hey ne müşkildür ki Cem dahı hisâb üstindedür

L X X V I

1 Âf–tâb–ı hüsnün iy men kim nikâb altındadur
Sanasın bedr–i dücâdur kim sehâb altındadur

Hatt–ı sebzün ârızunda bitmedin olmış ayân
San hayâl–i sebze–i nev–reste âb altındadur

3 Mesken itse n'ola ger genc–i hayâlün gönlümi
İy sanem genc–i nihân yiri harâb altındadur

İşigün hâki ele girse hemîn besdür bana
Çün cihân menzil–gehi âhir türâb altındadur

5 Hüsnün envâr–ı tecellîsi irişdükçe güneş
Benzer ol pîrûzeye kim âf–tâb altındadur

Yiridür ger ateş–i ışk üzre yansa cân ü dil
Çün hemîşe âteş–i sûzân kebâb altındadur

7 Yaraşur Cem kaddini kapuna kılsa halka–vâr
İy sanem çün âşıka devlet bu bâb altındadur

L X X V I I

1 Âteş–i ışk–ıla her–dem dil ü cân oda yanar
Ger bir âh eyler–isem iki cihân oda yanar

Sûziş–i ışk beni şöyle yakupdur oda kim
Sözümi her kim işidürse hemân oda yanar

3 Nice şerh eyleyeyin ruhlarunun vasfını kim
Şem bigi dehenüm içre zebân oda yanar

Işkumı anun–ıçun bilmedün iy dost ayân
Dil ü cân hasret odı–y–ıla nihân oda yanar

5 Dil–berâ eyle hâzer âhum odından ki benüm
Âteş–i âhum ile kevn ü mekân oda yanar

Atma gamzen okını bu dil–i pür–âteşe kim
Ben benüm'çün dimezem tîrün i cân oda yanar

7 Müdd'î nâm ü nişân isteme Cem'den yüri var
Ki hevâya uyıcak nâm ü nişân oda yanar

L X X V I I I

1 Zülf–i pür–çînün nigârâ dâmdur
Gözlerün gâret–ger–i İslâm'dur

Çeşm ü la'lün yâd idelden dil–berâ
Nukl–ı sohbet şekkerîn bâdâmdur

3 N'ola diller cây idinse zülfüni
Çün zücâcun yiri şehr–i Şâmdur

An beni düşnâm–ı la'lünden müdâm
Ol du'adur sanma kim düşnâmdur

5 Hacc–ı vasl içün şehîd olanlarun
Câme–i hûnînleri ihrâmdur

Kâmet ü zülf ü dehânun yâdına
Kaddüm iy sîmîn–beden çün lâmdur

7 Eksük itme cevrüni bir dem şehâ
Kim senün cevrün Cem'e in'amdur

LXXIX

1 Bûy–ı zülfünden almağ içün eser
Yüz sürer işigüne bâd–ı seher

Geçdi dilden şu tîr–i gamze didüm
Didi gam yime kim o dahı geçer

3 Nice teşbîh idem rakîbe segi
Ol hod âdem–dürür bu ite nazar

Severem didügüme hışm itme
Hîç olmaz çü bî–günâh beşer

5 Dün dimişsin ki hâk–i râhumdur
Devlet ise yiter bana bu kadar

Dâğ–ı hasretle yakdı sînesini
Gün yüzüne nazar kılalı kamer

7 Fürkat–ı rûyun–ıla ger öle Cem
Nevver–Allâhu kabre yazalar

L X X X

1 Hayli demdür ki gözüm hayl–i hayâlün yolıdur
Yaşlarumla pür idersem yaraşur ol yolı dür

Cigerüm yakdı kül itdi gül–i ruhsârun odı
Ol güle neşv ü nemâ viren ol odun külidür

3 Sîneme gamzen okı geçdi didüm güldi didi
Lâ–cerem sadra geçer şol kim ezelden ülidür

Lü'lü'–i la'lüne fi'l–cümle şebîh olmağ–ıçun
Subh–dem jâle kılur lâlenün ağzın tolı dür

5 Sanasın bâğ–çe–i dilde hayâl–i hevesün
Bu harîm itlerinün pâyı nişânı gülidür

Ruh–ı gül–gûnun alaldan berü hüsn ögdülini
Devr–i hüsnünde şehâ hulle–i sündüs çulıdur

7 Cism–i Cem pîrehen içinde gamundan sanemâ
Sanasın târ kefen içre yatur bir ölidür

L X X X I

1 Her kaçan kimgam–ı ışkun dil–i gam–nâke düşer
Dil ü cân şöyle yanar k'âteşi eflâke düşer

Didüm iy cân beni gel eyle şehîd–i gam–ı ışk
Didi öğretme bana bu kadar idrâke düşer

3 Kasd–ı cân ü dil iderse n'ola gamzenle gözün
Çünki tîğ oynamak ol merdüm–i çâlâke düşer

Zülf–i müşgînüni fitrâk–i dil ü cân ideli
Dil ü cân zevk ü safâ–y–ıla o fitrâke düşer

5 Hatt–ı yâkûtını mahv ola dimez mi acebâ
Ki hâyâl–i hatı bu dîde–i nem–nâke düşer

Her gice şem'—i ruhun yâdına âh eyleyicek
Âhum odı sanemâ kubbe—i eflâke düşer

7 Sâye—i kaddüni Cem üstine salsan n'ola kim
Sâye—i servi bilürsin sanemâ hâke düşer

LXXXII

1 Hevâ—yı cennet—i kûyun dile penâh yiter
İki cihânda kapun cânâ secde—gâh yiter

Günâhuma göre yanmağa haşr—ı zülfinde
Hayâl—i hattı bana nâme—i siyâh yiter

3 Firâkı gicesi içre ol azmamağa gönül
Çerâğ—ı pertev—i hüsni delîl—i râh yiter

Felekde odlara yakmağa hirmen—i mâhı
Seherde sıdk—ıla cândan irişen âh yiter

5 Cefâ vü cevre mükâfât gösterüp âhir
Olursa la'lün eger bana özr—h âh yiter

Ne şerh idem ki ciger şerha şerha olduğına
Hadeng—i gamzesi peykânları güvâh yiter

7 Sever didükleri içün seni dil ü cândan
Cem'i sen öldüri gör bu kadar günâh yiter

LXXXIII

1 Gözlerün merdümi kim gamzen okın câna atar
Dest ü bâzûsına kuvvet ki ne merd—âne atar

Kaşlarun yayı gibi egriyi kendüye çeküp
Gamzen okı gibi toğruyı yebâna atar

3 Atmasun gamzesi okın dil—i pür—âteşe kim
Ol dahı oda yanar bir dahı da yana atar

Gözleri zülfi kemendi–y–ile rahm eylemeyüp
Bend idüp cân ü dili çâh–ı zenahdâna atar

5 Işkun odında Cem'ün hâlini gören didi kim
Kim ola kendüzini âteş–i suzâna atar

L X X X I V

1 Zülfün kemendi kasdı çü dâ'im şikâredür
Sayd olacağı cânum ana âşikâredür

Eşküm sitâresi şu kadar akdı dîdeden
K'odum bu âlem içre şihâb–ı sitâredür

3 Cân râygân gerçi olursa ne diyelüm
İgende gâfil olma ki bûs ü kenâredür

Tutdum ümîdi dâmen–i vasluna lîkin âh
Hicrân ü gam elinde yakam pâre pâredür

5 Her gice revzenünden aşağa düşer kamer
Maksûdı gün yüzüne hemân bir nezâredür

Gamzen hadengi zahmıla bî–cân olalı ten
Cânum yirine cân olan iy cân o yaradur

7 Didüm ki derd–i hicre aceb çâre var mı hìç
Güldi didi ki gel lebüm em derde çâredür

Hey di kara saçuna ki alup karârumı
Her lahza kasdı şimdi bu ben bî–karâredur

9 Lü'lü'dişün ânup dökeli çeşm–i Cem güher
Gelmez Aden'den iy sanem işbu diyâra dür

L X X X V

1 Gördükçe ya kaşunı dil ü cân keman sanur
Tìr–i belâya kendülerini nişân sanur

Devr–i ruhunda hattuna iy meh kılan nazar
Devr–i kamerde fitne–i âhir–zemân sanur

3 Dil işigünde zülfüne divâne olalı
Ger rîsmânı görür ise âsmân sanur

Öldüm gamunla bûse buyur kan bahâ didüm
Güldi didi ki kendüye gör ne ziyân sanur

5 Dil ışk–ı zülfün ile ayân–ı cihân iken
Miskıni gör ki ışkını dahi nihân sanur

Can almağ âdet itdi dahı tıfldur habîb
Bilmez ki kana kan olısar râygân sanur

7 Cem zülfüne tolaşalı tûl–ı emel çeker
Benzer cihânı kendüzine câvidân sanur

LXXXVI

1 Dil ışk–ı zülfün ile hemîşe nedem çeker
Bilmezsin iy sanem anı her–dem ne dem çeker

Benzer kitâb–ı hüsnüne düşmiş galat hatun
Zülfün anun'çun üstine anun kalem çeker

Gün yüzün üzre hâl–i siyeh zülf–i anberîn
Şan Hind şâhı mülket–i Rûm'a alem çeker

Bâlâ–yı kaddüni analı dil belâdadur
Cân derd–i hicrün–ile hemîşe sitem çeker

5 Cem hâlini aceb ne sorar çün bilür habîb
Kim hiç nesne gelmez elinden elem çeker

LXXXVII

1 Dil yüzün tal'atınun pertevini mâh bilür
Seni cân mülkine iy cân–ı cihân şâh bilür

Ben kulun hâlini iy şâh bilürsen n'ola kim
Şâh olan kullarınun hâlini geh gâh bilür

Ben ne hâl–ile firâk odına yandığumı
Âhumun sırrına her kim ola âgâh bilür

Gerçi kim çâh–ı cefâdur zenahun çâhı veli
Dil–i dîvâne anı kendüzine câh bilür

Cem neler çekdügini derd ü firâkunla müdâm
N'idelüm bilmez isen iy sanem Allâh bilür

LXXXVIII

1 Baş koşup zülfüne gamzen sanemâ ser mi çeker
Göz göre sahn—ı haremde bana hancer mi çeker

Tağıdur zülf—i zirih—pûşını hüsninde habîb
Yoksa Çîn-mâliki Rûm üstine leşker mi çeker

3 Koma kim zülf—i siyâhunı çeke hâl—i ruhun
Çünkü abbâs—ı alemdür anı kâfer mi çeker

Târ—ı zülfün tağıdup safha—i mihr üzre sabâ
Hüsnünün defterini yazmağa mıstar mı çeker

5 Tûba—yı kaddine ar'ar didüm açup yüzini
Güldi didi ki sekiz cenneti ar'ar mı çeker

Goncenün kan ola bağrı ki seher lâle gibi
Bir ayağ üzre turup şevk—ile sağar mı çeker

7 Adl mîzânına ur bâri rakîb—ile Cem'î
Gör ki cevrün sanemâ cümle beraber mi çeker

LXXXIX

1 Ger göreydi iy perî—ruh gül yüzüni bir nazar
Dağ—ı hasretle kılurdı sînesin pür—hûn kamer

Söyler—idüm zülfün ucından mutavvel kıssamı
Ger dehânun fikrile olmasa—y—ıdı muhtasar

3 Zülfüni keşf eyle didüm gösterüp bir mû habîb
Didi zülfümden ger istersen nümûne bu yiter

Kondı çün—kim hâne—i dilde belâ vü derd ü gam
Bunca mihmâna aceb yiter mi bir biryân—ciger

5 Ko kemer olsun kolum bilüne iy cân—ı cihân
Hoş yaraşur olıcak sîmîn miyâne zer kemer

Didüm iy meh—rû lebünden bûse in'am eylegil
Didi kim tut ağzunı söylenmesün işbu haber

7 Hâk—i der—gâhunı Cem cândan kılur dâ'im taleb
Benzer ol araya ol miskînî toprağı çeker

X C

1 Gül—zâr—ı cemâlün görinürse bana besdür
Çün bülbül—i cân dahı giriftâr—ı kafesdür

Dil uyhuya varmaz gelicek hâli hayâli
Rahatlık ile h ab ola mı cây—ı megesdür

3 Tuyılmaya mı derd ü belâ reh—güzerinde
Bu kafile—i ışka figânum çü ceresdür

Can aldı gözün bûse virem diyü lebün lîk
Cânum yirine cân olan âhir bu nefesdür

5 Âh eylemeğe cân—ıla iy Cem heves eyle
Dâ'im çü cihân işi hevâ—y—ıla hevesdür

X C I

1 Şol iki ruh ki hurşîd—i cihândur
İki gündür ki gözümden nihândur

Ser—i zülfini kesmiş ol kamer—ruh
Dirîğa hasıl—ı ömrüm hemândur

3 Nigârâ cân alup göster yüzüni
Ki her yirde teferrüc râygândur

N'ola kurbân olursam kaşlaruna
Ki sîmîn kabzalu müşgîn kemândur

5 İgen yüz virme ol zülf–i siyâha
Ki iy cân fitne–i âhir–zemândur

Görelden şol kemân ebrûnı cândan
Hadeng–i gamzene sînem nişândur

7 Düşelden zülfünün sevdâsına Cem
Sanur kendüye âlem câvidandur

X C I I

1 İşigün Kâ'besine bir dem irem diyü gezer
Nice yıldur bu hevâ–y–ıla yeler bâd–ı seher

Dili şol denlü ganı kıldı lebün fikri gözüm
Müje–i cârûb–ıla taşra döker la'l ü güher

3 Benlerün la'l–i lebünde senün iy piste–dehen
Noktalardur ki konur rûşen ola diyü şeker

Rûşen olmağa yüzün fikri–y–ile hâne–i dil
İrişüp gamzen okı her yanadan revzen açar

5 Ay yüzünde gören ol zülf–i semen–sâyı didi
Ömr uzunlukda heman bu ki yürür devr–i kamer

Tîr–i dil–dâra siper oldı çü âşık cigeri
İşde meydân görelüm kimde ki var ise ciger

7 Zülfünün bend–i kemendine giriftâr ideli
Her gice derd ü gamundan Cem'i görsen ne çeker

Subh u hurşîd esîr–i sipeh–i ışk olalı
Biri boynında kefen birisi tîğ elde tutar

X C I I I

1 İy semen–ber ravza–i hüsnün ne hoş gül–zârdur
Kim anun yâdına her gül–zârda gül zârdur

Kâ'beteyn olalı tas–ı ışkuna cân ü gönül
Her biri nezd–i ruhunda iy kamer–ruh nârdur

3 Didüm iy meh şol zekanda müşg midür didi yok
Sîb–i sîmîn üzre bitmiş berg–i anber–bârdur

Hattunı yüzden giderdün yine yazılmış galat
Gel kazıd mecmu'a–i hüsnünde çün tekrârdur

5 Lutf u mihre inanup şâd olma iy Cem yüri var
Eski derdüne inan çün sana eski yârdur

X C I V

1 Kıl kollarumı bilüne iy sîm–ber kemer
Sîmîn miyâna hoş yaraşur çünki zer kemer

Öpmez elini kimse meğer âstîn öper
Kuçmaz bilini kimsene illâ meger kemer

3 Şekker lebüne hidmet idem diyü iy sanem
Yüz yirde bağladı biline ney–şeker kemer

Mûy–ı miyânı yâdına her ay hilâl olup
Sîmîn biline sîmden eyler kamer kemer

5 İy Kâ'be yüzlü câmi'–i hüsnünde kaşlarun
Mihrâb düzdi anber–i terden meger kemer

Her–dem miyânı yâdına her ay hilâl olur
Ol sîm–ten kaçan ki bilinden çözer kemer

7 İy Cem dem oldı çâk idesin sabr yakasın
Çün dâ'ima o mûy–ı miyânı kucar kemer

XCV

1 Her kaçan cevrün eli sabr tonın çâk eyler
Gözüm âbıyla hevân odı beni hak eyler

Dil uzatmağa lebünden dehenün midhatine
Gonce ağzını gül-âb-ıla seher pâk eyler

3 Ruh-ı gül-gûnına ol husrev-i şîrîn-lebi gör
Zülf-i şeb-dîzini cân asmağa fitrâk eyler

Sunmağa zehr-i gamun nîşini nûş eyleyene
Dehenün hokka-i lâ'lin tolu tiryâk eyler

5 Reng-i rûyumla gözüm yaşına gülsen n'ola kim
Zer ü sîmün nazarı cânı ferah-nâk eyler

Müje-i cârûb-ıla pâk ideyin işigüni
Her seher gözlerümün yaşı çü nem-nâk eyler

7 Cem olup bülbül-i şûrîde ruhun güllerine
Kanda bir gonce görürse yakasın çâk eyler

XCVI

1 Hüsnünün bâğından ol kim nâr alur
Nâr alur sanur velîkin nâr alur

Tıfl-ı dil zülfünle oynar dem-be-dem
Nice üşenmez eline mâr alur

3 Leblerün yadına ölen kabrini
Kim kazarsa la'l-i gevher-bâr alur

Dil gözinden hâlet-i la'lin sorar
Mest iken bir bûseye ikrâr alur

5 Cân virürken ger ânılsa zülf–i dost
Hâlet–i nez'inde Cem zünnâr alur

X C V I I

1 Âşikâr olalı gül yüzünde müşgîn hâller
Anlar ucından gelüpdür başuma çok hâller

Ay yüzünde deste–i gül yasdanur reyhân hatun
Kimde olur bu kamer devrinde bu ikbâllar

3 Al yanagun alına aldandı gönlüm âl ile
Ol elâ gözlüm dil almağa kılaldan âllar

Kâkülün devrinde ber–dâr itmege dil düzdini
İy kemân–ebrû ser–i zülfün asar çengaller

Mushaf–ı hüsnünde fâl açsam elif kaddün gelür
Başuma bir gün kıyâmet koparur bu fallar

6 Dil gam–âbâdında cevrün leşkeri konalı âh
Cümlesi yağmâ diyü âvâz ider dellâllar

Zülfini tutup dehânı remzini sordum didi
Kılca dikkat sığmaz anda kılma kîl ü kallar

Kâmetüm cevrünle lâm olduğına dâl olmağa
Levh–i sîmîn üzre zülfün yazdı müşgîn dāllar

9 Cem hevâ–yı kâkülünden hâk olupdur tut elin
Niçe bir zülfün o miskîni kılur pâ–mâllar

X C V I I I

1 İy aceb ol mihr–i âlem–tâb şimdi kandadur
Kim cemâl–i mihri gözden dûr ü mihri bendedür

Zülfünün tâvusını gül–zâr–ı hüsnünde gören
Dir sanasın tûti–i Bâğ–ı İrem gül–şendedür

3 Gönlümi aldı harâmî gözlerün inkârı ko
Tutmazam inkârunı vallâhi gönlüm sendedür

Yaşuma rahm it ki yiri âteşîn sînemdedür
Bak bu merdüm–zâdeye kim meskeni külhendedür

5 Gördügince cübbe–i sabrını çâk eyler Cem'ün
Şol ten–i sîmînün iy dil–ber ki pîrâhendedür

XCIX

1 Yüzün ayını gözüm âyinelerden güniler
Nice hoş dikkat ider âyinelerden güniler

Lebüni bûseden ü bûseni cândan sakınur
Yüzüni gözden ü gözüni nazardan güniler

3 Yaşumun âb–ı revânına nazar kılma ki dil
Yüzüni zâhir olan şekl–i basardan güniler

Hüsnünün farkı senün ay–ıla yirden göge dek
Seni cân–ıla seven gör ki nelerden güniler

5 Severem dimez idüm ben dahı iy cân seni kim
Delü gönlüm seni bu resme haberden güniler

6 Dilemez gündüzi dil zülfüni gösterdügi'çün
Gel kıyâs it ki cemâlüni nelerden güniler

Devr–i çeşmünde dile la'lüni andurmadı cân
Bu ne dîvâne ki bâdâmı şekerden güniler

Her kaçan kim beni bî–zer göre bîzâr ola yâr
Can ü dil vuslatı bâzârını zerden güniler

9 Cem diler kim kimer–i zer kıla kolın bilüne
Gerçi kim sîm miyânunı kemerden güniler

C

1 Cânumı sanman ki bir dem kuy–ı cânândan gider
Gitmeyince kendüden kaçan bu cân andan güder

Reşk idüp kapun gubârını gözüm her dîdeden
Kanlu yaşıyla suvarur dil anı andan gider

3 Leblerinden bûse anduğumca hışm eyler bana
Şöyle saklar sakınur san pâredür cândan gider

Ağladum didüm lebün düşnâmını arz eyleme
Teng–i şekkerdür anı billâhi bârândan gider

5 Gamzen okın şöyle mest atmış gözün kim sîneden
Geçdügince bilmezem kandan gelür kandan gider

Serv şol resme hacil oldı görüp Tûbâ kadün
Bir ayak dahı eline girse büstândan gider

7 Cem tolaşup zülfüne düşdi enegün çâhına
Lutf idüp ol iki miskinüni zindândan gider

C I

1 Kıldum diyâr–ı yârı koyup ben gedâ sefer
Allah ki nice müşkil imiş bî–rızâ sefer

Ben umduğum bu–y–ıdı ki kapunda hoş geçem
Kim dirdi kim bu resm–ile nâ–geh ola sefer

3 Uşşâka gerçi sabr ü seferdür devâ velî
Sanman ki bana çâre kılur sabr u yâ sefer

Seyr ü seferde ben nice soram safâyı kim
Bâlâ–yı kaddün anıcak olur bela sefer

5 Sensüz sefer safâ degül iy Sidre—kad bize
Sen bile olıcağız olur müntehâ sefer

Bu denlü dest—res var—iken hâk—i pâyuna
Bilsem neye gerek ola bârî bana sefer

7 Gel yoldaş ol Cem'e seferden safâ bula
Kim yârı olmayan degüldür safâ sefer

C II

1 Rehâ kılsam kemân—ı âhdan tîr
Kılur çarhun tokuz kalkanını bir

Ne sengîn dilsin iy sîmîn—beden kim
Dahı kılmaz senün kalbüne te'sîr

3 Kemend—i zülfi cân avladuğınca
Ol âhû—çeşme kim olmaya nahcîr

Delürüp kaddüne öykündigi'çün
Takar su servün ayağına zencîr

5 Didüm dil toldı yir yok gamzene hiç
Didi kim terkeş üzre yaraşur tîr

Gel iy tîr—i müje dil hânesine
Nazar revzenden atma içerü gir

Ne yazılmış hadünde hatt—ı reyhân
Ne hoş kılmış benefşe bâğı tahrîr

Seni saltân—ı hüsn eyleyen itdi
Cem'ün âhı livâsın âsmân—gîr

8 Cem yaraşur o servi kenârına çekse berg
Cân gül–şeninde kâmeti çün gül budağıdur

C V

1 Gamzen hayâli çeşmüme hancer degül midür
Olan mukâbil ana dil–âver degül midür

İmâna da'vet eyleme zülf–i siyâhunı
Baş vire dîne gelmeye kâfir degül midür

3 Hergiz katında kıymeti yok reng–i rûyumun
İksîr–i cevrün–ile olan zer degül midür

Didi elümde şimdi ne var tutdı la'lini
Bu geldi nâ–gen ağzuma şekker degül midür

5 Didüm ki bûsene dil ü cân al gel iy perî
Bâzârumuz didi ki muhayyer degül midür

Dil bâl ü per şikeste–y–iken raks urur müdâm
Işkun hevâsı–y–ıla kebuter degül midür

7 Cem sînesine şerha çekerse gamun n'ola
Işkun tecerrüdinde kalender degül midür

Gelmezse râh–ı ışkuna cândan n'ola rakîb
Lâ–büd tonuzlığını komaz har degül midür

C V I

1 Şol zülf–i siyeh–kâr ki sevdâya sebebdür
Ser–fitne–i Rûm u Acem–âşûb u Arabdur

Tîğunda şehîd olmağa gerçi talebüm var
Âhir beni başdan çıkaran işbu talebdür

3 Didüm ki aceb piste mi şol gonce—i handân
Yapışdı tudağına gülüp didi ki lebdür

Şol la'l—i şeker—bâr ruhun bâğ—çesinde
Cennetde yitişmiş sanasın tâze rutabdur

5 N'ola keremünden bana bir bûse buyursan
Çün biz kul anı söylemek iy şâh edebdür

Kûyun iti Cem şimdi hemîn olmadı ancak
Çokdan berü iy mâh bu ad ana lakabdur

C V I I

1 Görse yüzüni gül utanup sürh—rû olur
Ansa benefşe sünbülüni kaygulu olur

Didüm ne manzar—ıdı yüzün zülfün olmasa
Güldi didi çerâğ gibi karanu olur

3 Gül yüzün itse dilde n'ola yaşumı gül—âb
Gül şîşe içre çünki harâretle su olur

Ger zülf—i müşg—bûyı yanına gelürse müşg
Ol toprağa beraber olur müşg—bû olur

5 La'lün meyi hevâsıla Cem ölse toprağı
Mey—hânelerde yâ kadeh ü yâ sebû olur

C V I I I

1 Hat ki haddinde ol nigâr yazar
Tûlicü'l—leyle fi'n—nehâr yazar

Levh—i rûyumda kâtib—i eşküm
Kıssa—i derd—i intizâr yazar

3 Gird–i la'lünde hatt–ı müşgînün
Hatt–ı yakûtı yâd–gâr yazar

Derdümi saklayam didükçe hatun
Gözlerüm üzre aşikâr yazar

5 Gussa–i mahmûrdur lebün câmın
Sun Cem'e çünki mey humâr yazar

Ârızun nüshasında hattunı gör
Kim nice nüsah–ı ab–dâr yazar

7 Müjem eyler gözümde zülfüni nakş
Sanasın kıl kalemle mâr yazar

C I X

1 Dil gamun şerhini yazdukça kalem yana yazar
Çün kalem yana yazar dil acebâ yana yazar

Zenahun hâline hattun tolaşaldan sanuram
Mûrdur tûşe içün meskenine dâne çeker

3 Haddi gizlense hayâli n'ola gelse gözüme
Mihr her–geh ki gurûb eylese ummâna batar

Kanlu yaşumda kaşun halkaları nakşı müdâm
Şâh tevkî'ini san hâtem–i mercâna yazar

5 Kılsa yir genc–i hayâline gönülde n'ola yâr
Çünki vîrâneler içre bu da vîrâne geçer

Serv kaddün hevesi reşki şikest itmedise
Bâğ–bân serv ayağın tahta–y–ıla ya ne sarar

7 Toprağa dökdi hevân odı Cem'ün yüzi suyın
Su gibi çünki gönül gördügi oğlana akar

C X

1 Lebinden itme iy dil bûsesin cer
Gözi hancer çeküp cânuma sançar

Tolaşdı boynuma zencîr–i zülfün
Bu ben dîvâneden bilsem ne ister

3 İzârun nârı olmazdı makâmı
Eğer zülfeynün olmasa semender

Kaşundur gûşe–i Beytü'l–Mukaddes
Saçundur perde–i Beytü'l–Mutahhar

5 Gözümde aks–i ruhsârun hayâli
Güneşdür sanasın su üzre ditrer

6 Cemâlün mushafından şem'–i meclis
Kılur nûr âyetin her gice ez–ber

Ne câdûdur tudağunda hatun kim
Turur âb üzre kılmaz dâmenin ter

Kamer devrinde zülf–i anberînün
Mehi bâtîn idinmiş mihri pister

9 Su koydı şekkerün başına iy dost
Cem idelden lebün vasfın mükerrer

C X I

1 Kılmadun kolum miyânuna kemer
Kılca ne'ün görmedüm iy sîm–ber

Noktalar yazmış didüm la'lünde hâl
Didi kim bî–nokta yazılmaz şeker

3 Hâke düşse gözlerüm yaşı n'ola
Bî–bahâ olur çü toprakda güher

Nâr–ı ışka yanmamış kimdür didüm
Gül gibi güldi didi micmer meğer

5 İy gözüm görmez misin hicrin didüm
Dir izâcae'l–kazâ amye'l–basar

An dehânın ko mutavvel zülfini
İgen uzatma sözün kıl muhtasar

7 Cem dehânun yâdına iy piste–fem
Bir diyâra vardı kim gelmez haber

CXII

1 Her–geh ki âf–tâb cemâlün zuhûr ider
Başdan başa cihân yüzini cümle nûr ider

Zülfün hevâsına ölenün ud–ımış diyü
Tâbûtı tahtasını melekler buhûr ider

3 Şöyle müşebbek eyledi sînem siham–ı gam
San gamzen okları içün anı kubur ider

Gamzen hadengi şöyle tekellüfsüz oldı kim
Dil hânesinde sadra geçüp hoş huzûr ider

5 Cân terkin eylemez dir–imişsin yolumda Cem
Yok yire gör ki hâtıruna ne hutûr ider

CXIII

1 N'idem ki bana nedem derdün–ile hem–demdür
N'idem ki yaşlarum âb–ı revânı hem demdür

5 Zülf ü çeşmün dehenün üzre niza itdi hatun
Girüp araya didi yok yire bu ceng nedür

Hûn–ı eşküm çü degül mûcib–i sürhî–i şafak
Her gice dâmen–i çarhı boyayan reng nedür

7 Nâm ü neng isteme iy müdde'i Cem'den yüri var
Bî–nevâlar ne bilür nâm nedür neng nedür

CXV

1 Vâlih ü ser–mest ü hayrân nâ–geh eylerken güzer
Gördüm iki gonce–i ter bâğ–ı hüsn içre gezer

Birinün müşgîn saçından bu umar müşg–i Hotan
Birinün lâle lebi yâdına içer hûn ciger

3 Birinün kandîl–i rûyından alur nûr âf–tâb
Birinün tâb–ı ruhından nûr umar cirm–i kamer

Birinün serv–i sehî kadd–i ser–efrâzına kul
Birinün ayağına yüzin sürer bâd–ı seher

5 Birinün kimse elini öpmez illâ astîn
Birinün kimse bilini kuçamaz illâ kemer

Birinin âhû gözinün hamlesi saydı cihân
Birinün bir gamzesine diyemez bin şîr–i ner

Birinün zülfi cihân mülkine sûd eylese bes
Birinün çeşm–i cihân–âşûbına sevdâ yiter

8 Birinün bir zülfi kılına cihân mülki bahâ
Birinün bir şivesi bin mülk–i İskender deger

Birinün zînet ruhı verdînden alur bâğ–ı hüsn
Birinün cüllâb–ı la'linden alur lezzet şeker

Birinün müjgânı tîri âleme navek—figen
Birinün bir gamzesi uşşâka bin hancer çeker

11 Birinün zülf—i siyeh—pûşi Hatâ mülkine şâh
Birinün hâl—i ruhı sultân—ı Hindistân geçer

Birinün hal—i ruhından lâlenün bağrında dâğ
Birinün zülfiyle sünbül illet—i sevdâ çeker

Birinün zülfeyni tâc—ı devlet içün ayn—ı dâl
Birinün hâk—i rehi izzet nişânından eser

14 Birinün her gûşede ebrûsı gizler bin kemân
Birinün her gamzesi bir demde gizler bin seher

Birinün anber saçı yanında sünbül hâk—râh
Birinün anber gözi katında nergis bî—basar

Birinün lü'lü'—i lâlâsı içün dil rîşdür
Birinün yâkûtı katında güher seng—i meder

17 Birinün pâyına sîm—efşân çeşm—i âf—tâb
Birinün hüsni nazîrin görmemiş çeşm—i beşer

Birinün zülfi hevâsından döker şeh—per perî
Birinün işigi hâki kîmyâ—yı ayn—ı zer

Birinün la'line teşne çeşme—i Âb—ı Hayât
Birinün zülf—i siyâhı Âb—ı Hayvân'a makar

20 Cem nice şerh eyleye ol mâh—rûlar vasfını
Mâ—hasal cevr ü cefâda biri birinden beter

CXVI

1 Misli var mı kaddünün didüm didi Tûbâ meger
Ya yüzün mânendi dir mihr—i cihân—ârâ meger

Ölmiş iken bir nefesden yini cân virdi bana
Kimse cân–bahş olmaya la'lün gibi Îsâ meger

3 Dün gice deryâya düşdüm düşde gark oldum sanup
Uyanup gördüm gözüm yaşı imiş deryâ meger

İtün izi şekl–i zerrîn yüzüme virdi şeref
Artur(rmış) her kumaşun nirhını tamga meger

Çîn seher toldı Hatâ müşgi kohusından cihân
Bâd–ı subha uğradı ol zülf–i anber–sâ meger

6 Bûse umsam lutf–ıla ferdâ diyü virür cevâb
Bildüm ahir kim kıyâmet imiş ol ferdâ meger

Budur iy dil–ber surahînün ciger hûn oldugı
Bûse almış lebleründen sâgar–ı sabba meger

8 Lâle seyrin kılmağ istermiş bu gün ol gül–izâr
Kan yaşumla zeyn olupdur dâmen–i sahrâ meger

Her seher serv–i sehî ditrer çemende sidre–vâr
Arz–ı bâlâ eyledi ol kâmet–i bâlâ meger

Ya meger benzer didüm ebrûna hışm idüp didi
Yâ kaşumı görmedün divânesin sen yâ meger

11 Bir nasîb umardı helvâ–yı lebinden dil velî
Her kişiye kısmet olmaz–ımış ol helvâ meger

Bu var–iken olmaz idi âyine gîtî–nümâ
Yoğ–ıdı ol demde benzer bu ruh–ı zîbâ meger

13 Nağme–i efgân–ı Cem'den her seher ta'lim olur
Nâlişinden hâlet aldı bülbül–i gûyâ meger

CXVII

1 Gûyiyâ bu nakş–ı bî–cân sûret–i cânum–durur
Nakş–ı bî–cân bu ki kim dir nakş–ı cânânum–durur

İşbu şekli göreliden bülbül–i cân derd–ile
Her nefes feryâd idüp dir bu gül–istânum–durur

3 Nicesi kurtarayın gönlümi ışkından anun
Çün zenahdânı vü zülfi bend ü zindânum–durur

Anduğumca la'lini bu haste dil bulur şifâ
Kim leb–i cân–bahşı her–dem derde dermânum–durur

5 Şöyle cân virdi bu nakşa cân ü dilden Cem–garîb
Gûyiyâ bu nakş–ı bî–cân sûret–i cânum–durur

CXVIII

1 Gönülden ışkunun odı kem olmaz
Gözüm nem olmaduğı bir dem olmaz

Gönül mülkin yıkar seylâb–ı eşküm
Binâ su uğrağında muhkem olmaz

3 Rakîb–i har giyer hârâ velîkin
Eşek dîbâ çul ile âdem olmaz

Yüzün gördükçe çeşmüm ağlamaz kim
Güneş dokınduğı yirde nem olmaz

5 Rakîbe ko didüm yârun eteğin
Kazâsın ister ol kim epsem olmaz

Gönül niçün çeker kûyunda gamlar
Behişt içinde dirler kim gam olmaz

7 Olaldan sâye–i zülfün penâhum
Cihân bir yana olursa Cem olmaz

CXIX

1 Hânesinde dil gamundan gayrı mihmân istemez
Cân lebün câmından özge Ab–ı Hayvân istemez

Ben cemâlüne hevâ–dâr olduğum sormaz rakîb
Ehl–i îmân olanı elbette şeytân istemez

3 Kapunun bir dem gedâsı olan iy şah–ı cihân
Olur ise ger yidi iklîme sultân istemez

Gül yüzün bağın gören âlemde iy serv–i sehî
Ömri oldukça dahı seyr–i gül–istân istemez

5 Cem bilelden derdünün zevk ü safâsın iy sanem
Derdüni ister velî derdine dermân istemez.

CXX

1 Lebün halâveti şehd ü şekerde bulınmaz
Dişün letâfeti dürr ü güherde bulınmaz

Ne denlü da'va–yı hüsn eyler–ise mihr–ile mâh
Ruhun tarâveti şems ü kamerde bulınmaz

3 Ne yüzden öykünür–imiş saçuna nâfe–i Çîn
Ki sünbülün kohusı müşg–i terde bulınmaz

İçerse kanumı çeşmün helâl olsun kim
Kaçan ki mest ola ol şûr ü şerde bulınmaz

5 Tokındı hod bilürem tîr–i gamzen iy dil–ber
Aceb budur ki araram siper de bulınmaz

Ne ince mûy–ımış iy mâh–rû miyânun kim
Kemerde dikkat idicek kemer de bulınmaz

Ten–i za'îf–i Cem'ün şöyle hâk–râh oldı
Ki bin yıl arasalar bir eser de bulınmaz

CXXI

1 Bülbül bigi gamunla figân oldı kârumuz
Sensüz geçeli iy yüzi gül rûzgârumuz

Bu zülf–i müşg–bûyuna baş koşalı gönül
Bû kaldı bizde kalmadı sabr u karârumuz

3 Kadd ü ruhun hevâsına şol denlü ağlaruz
Her kanda baksa serv ü semendür kenârumuz

Fasl–ı bahâr idi senün–ile hazânumuz
Şimdi hazâna döndi tapunsuz baharumuz

5 Düşdüm ayaklar altına toprak olup ki bâd
Kûyuna varıcak bile vara gubârumuz

Biz gamsuz olmazuz bize gelsün hemîşe gam
Gamdur çü gam deminde bizüm gam–güsârumuz

Gerçi belâ vü derd ü gamun hâk ider Cem'i
Lîkin keremlerüne de var intizârumuz

8 Fürkatda yâr vaslın anup ağlayup direm
Kanı diyârumuz acebâ n'oldı yârumuz

CXXII

1 Olamaz cân ü dil iy yâr sensüz
Ki olur her biri bîmâr sensüz

Görelden sidre kaddüni çemende Tûba–yı cennet
Didi kim kadd–i bâlâda bu resme münteha olmaz

5 Kaşı mihrâbını gördükçe var iy Cem sücûd eyle
Ki bir vaktını fevt itsen ana hergiz kazâ olmaz

Bilenler ilm–i nârencâtı sayd–ı hûb–ıçun dirler
Ki hırz–ı sîm ü zerden yig mücerreb bir du'a olmaz

C X X I V

1 Olalı mihrâb kaşun kıble–i ehl–i niyâz
Kılmazam bir andan ayruk kıbleye dahı namâz

Zülfi ucın kesmege kasd eyledi dil–ber didüm
Kesme kim devr–i kamerde hoş–durur ömr–i dirâz

3 Âh kim derd ü gam–ı ışkunla iy meh–rû senün
Hem–dem olur bana her–dem sâz u sûz–ı cân–güdâz

Görmedüm kadd–i ser–efrâzun gibi bir serv hîç
Kim ola yaprağı şîve irişe yimişi nâz

5 Çün hakîkî ışk yok iy Cem mecâziye düriş
Reh–nümâ oldı hakîkî ışka çün ışk–ı mecâz

C X X V

1 Lebünsüz Çeşme–i Hayvân gerekmez
Dişünsüz gevher–i ummân gerekmez

Şehâ yap lutfun ile gönlümi kim
Hayâlün tahtıdur vîrân gerekmez

3 Rakîbi sür kapundan iy yüzi gül
Melekle hem–nefes şeytân gerekmez

Gedâ–yı kûyun olaldan nigârâ
Olursam âleme sultân gerekmez

5 N'ola Cem derdün–ile hoş geçerse
Ki derdün bilene dermân gerekmez

CXXVI

1 Boynuma bend uran ol zülf–i perîşândur henüz
Ol sebebden derd ü gamla dil perîşândur henüz

Işkuna cân viricek irişdi tîri gamzenün
Hamdi li'llah kim giden cân yirine cândur henüz

3 Zülfinün ucını kesmiş hattı kâfirdür velî
Kat'–ı zünnâr itdi lîkin nâ–Müselmândur henüz

Ağlayup didüm ki zülfün kat' idüp göster yüzün
Didi kim müşg açmağ olmaz dahı bârândur henüz

5 Çün hayâlün tahtıdur dil lutf idüp ma'mûr kıl
Kim gamun vîrân idelden dahı vîrândur henüz

Leblerün kanum içüpdür şer'–ile sorsam gerek
Ger inanmazsan lebünde görinen kandur henüz

7 Fursatın bulup Cem'ün katl itmedügiy'çün habîb
Hey nice yanılmışam diyü peşîmândur henüz

CXXVII

1 Kûyun üzre sabâ eser gelmez
Anun–ıçun dile eser gelmez

Dehenün şevki–y–ile cân gitti
Bir yire kim dahı haber gelmez

3 Ger işiddiyse leblerün haberin
Mısr'dan bu yire şeker gelmez

Âşıkın öldürici bu resme
Dahı bir şûh–ı şîve–ger gelmez

5 Cem'den isteme sabr kim andan
Bilürem bu kadar hüner gelmez

Kılmağa bezm–i cânı nûrânî
Niçün ol ruhları kamer gelmez

CXXVIII

1 Niçe bir gamzen ola iy mâh–rû gammâz–ı nâz
Niçe bir meşhûr ola şânunda bu âvâz–ı nâz

Ne belâdur kim kaşunla kirpügün cân kasdına
Birisi encâm–ı nâz eyler biri âgâz–ı nâz

3 Çün hümâ–yı kudsdür vaslun ne lâyıkdur şehâ
K'âşiyân–ı zâga karşu eyleye pervâz–ı nâz

Şöyle tahsîl eylemişdür nâz ilmin gözlerün
Kim bulınmaz anlara bu fende bir enbâz–ı nâz

5 Hey dimezsen zülf–i anber–bâr ü müşg–âmîzüne
Âkıbet Cem gönlüni sayd eyler ol şeh–bâz–ı nâz

CXXIX

1 Didüm cân tîr–i gamzen ana düşmez
Didi bu sehm–i devlet ana düşmez

Yusam müşg ü gül–âb–ıla dehânum
İzâr ü zülfün anmak ana düşmez

3 Rakîbe salma tenhâ sâyeni kim
Çü sâye dâ'imâ bir yana düşmez

Gözüne nergis öykünmiş didi gül
Bu sözler çeşm–i nâ–bînâna düşmez

5 Nigârâ leyli–i zülfün kemendi
Niçün mecnûn olan şeydâna düşmez

Dirîğ itmen bu ben toprağa sâye
Nihâl–i müntehâ–bâlâna düşmez

Kohulayan Cem'ün kabri giyâhın
Ne bî—dil ola kim sevdâna düşmez

8 Didüm kûyun iti izi tozıyam
Didi kim bu tefâhür sana düşmez

CXXX

1 Ne dil k'ol âsitân kadrini bilmez
Bilün kim asmân kadrini bilmez

Rakîb olmaz ruhum rengine mâ'il
Eşekdür za'ferân kadrini bilmez

3 Esîr—i kadd—i dil—cû olmayanlar
Meger serv—i revân kadrini bilmez

Yaraşmaz sînesinde dâğ—ı ışkun
Anun kim bu nişân kadrini bilmez

Ser—i zulfünde gel asma rakîbi
Ki ol ol rîsmân kadrini bilmez

6 Didüm vasla irişmez fürkatunla
Şu kim geçmiş zemân kadrini bilmez

Firâka düşmeyen Cem bigi nâ—geh
Cihânda hân—ü—mân kadrini bilmez

8 Isırdum la'lini nâ—geh öperken
Gülüp didi bu cân kadrini bilmez

CXXXI

1 Yanmaz idi bu gam odlarına her—dem cânumuz
Ger nazar kılsa bu kullar hâline sultânumuz

Tuyulur bir gün hayâlün genci suç benden degül
Kim igen vîrân olupdur bu dil—i vîrânamuz

3 Işk dervîşi olaldan hoş kerâmetdür bu kim
Göz yumup açınca tolar la'l—ile dâmânumuz

Hâk—i pâyun vasfını yazdukça sorsam yüzüme
Zer—feşân olurdı cümle defter ü dîvânumuz

5 Gel perîşân itme Cem gönlin didüm zülfeynüne
Didi kim diller perîşân eylemekdür şânumuz

C X X X I I

1 Ol melek ger bir gice olsa bizüm mihmânumuz
Cennet olurdı hemân bu külbe—i ahzânumuz

Kâkülün zünnârını boynına takmışdur gönül
Küfr—i zülfünle dürüst ola diyü îmânumuz

3 Kaşlarun yası—y—ıçun kurbânlar olduğum bilüp
İrişüp gamzen okı didi kanı kurbânımuz

Tîr—i gamzen cân alup yirine geçdi cân bigi
Şimdi ol demden berü gamzen okıdur cânumuz

Subh olınca gözlerin seyyâre yummaz gözlerin
Göklere irdükçe iy Cem nâle vü efgânumuz

6 Yâ mucîbe's sâ'ilîn fürkatdan olmağa halâs
Sen meded kıl bize kim yokdur bizüm dermânumuz

CXXXIII

1 Nice kim gözlerüm ol gözleri fettân uyumaz
Girçek imiş bu mesel fitne–i devrân uyumaz

Uyur–iken leb–i cân–bahşunı bir öpmek içün
Nice yıldur bu hevâ–y–ıla yeler cân uyumaz

3 Dime kimse öpemez uyur–iken tudağumı
Çün meseldür ki cihân uyur–iken cân uyumaz

Girme kanuma igen yoksa tutar dâmenüni
Uyur ardınca begüm olmasun insân uyumaz

Gussa–i zülfün–ile subha dek ay yüzün anup
Gice seyyâre sayar dîde–i giryân uyumaz

6 N'ola sînemde gamun gamzen anup uyumasa
Havf–i tîr olıcağız hânede mihmân uyumaz

Kirpigüm üzre hayâlün uyumaz dîdede hîç
Hârı bâlîn idinen degmede âsân uyumaz

8 Uyhu gelmez gözüme zülfi perîşân ideli
Şâd olan kişi kaçan ola perîşân uyumaz

9 Ruhı devrinde n'ola uyhu harâm olsa Cem'e
Mevsim–i gül olıcak mürg–i hoş–elhân uyumaz

CXXXIV

1 Ol meh benümle hem–dem olduğı yokdur olmaz
Me'nûs–ı hûr âdem olduğı yokdur olmaz

Didüm lebün devâdur dil derdine ger emsem
Güldi didi ki epsem olduğı yokdur olmaz

3 Didüm yanuma gelsen cân dise hayr–makdem
Didi ki bundan akdem olduğı yokdur olmaz

Kûyun mukîmi olsam nâr–ı belâya yakma
Sahn–ı cinân cehennem olduğı yokdur olmaz

5 İy dil vefâsın umma hergiz güzeller içre
Kavl ü karârı muhkem olduğı yokdur olmaz

Âyş umma dehr–i dûndan iy âşık–ı belâ–keş
Âşık cihanda hurrem olduğı yokdur olmaz

7 Bûse recâsın itme ol yâr–ı bî–vefâdan
Gel fariğ ol var iy Cem olduğı yokdur olmaz

CXXXV

1 Zülfünün bendine bend olmağa cân eyler heves
Tâli'–i şûrîdesin gör kim bulınmaz dest–res

Gitmesün peykânlu gönlümden hayâl–i hatt–ı dost
Çünki âdetdür olur tûtîye âhenden kafes

3 Zülf–i şeb–rengünle pinhân itme yüzün çün olur
Âf–tâbun nûrı hüsnün pertevinden muktebes

Hâl–i müşgînün ruhunda yaraşur kılma nihân
Çün halî–i h andur kim olmasun andan ades

İltimâs–ı bûse eyledün dehânından didi
Çekme zahmet yok yire hâsıl degül bu mültemes

6 Didüm iy meh düşde görsem hâl–i anber–bârunı
Didi evvel h ab olur mı anda kim olur meges

Zülfüni kesmege kasd itmişsin iy çok sevdüğüm
Kesmedin bu zülf–i pür–çîni Cem'in ömrini kes

8 Zülf ü la'lün yâdına cânâ kan'at kılalı
Bana âlemde hemân bir lokma vü bir hırka bes

CXXXVI

1 Mushaf–ı hüsnün olaldan melce'–i hâcât–ı nâs
Âyet–i hüsni güzeller andan eyler iktibâs

Giymesün devlet kabâsın hırka–i ışkun giyen
Çünki ihrâm üzre giymez mahrem olanlar libâs

3 Hattun irdükçe ecel biçmege ömrüm sebzesin
Dil göginde gösterür kaşun hilâli şekl–i dâs

Ger binâ–yı tevbe vîrân oldısa şükr ana kim
Kasr–ı işret varduğınca tutısar muhkem esâs

Hil'at–i hüsnüne mâhı alma köhne pâredür
Vasle olmak câme–i atlasda yaraşmaz pelâs

6 Âhenîn pây–ıla dâ'im dâ'iren çizgindügi
Dil budur kim anı gören kıla pergâra kıyas

Çünki efgânundur iy Cem tâs–ı ışkı çınradan
Râz–ı ışkun saklama kim fâş ider âvâz–ı tâs

8 Tîr–i gamzen çıkmaya hergiz niyâm–ı sîneden
Çünki tutmışdur ser–â–ser hûn–ı dilden ânı pas

CXXXVII

1 Bulur isem zülfüne şâne bilgi dest–res
Bana nişâne yiter devlete bu ma'nâ bes

Şöyle müşebbek–dürür sîne ki dil görinür
Mürg–i hoş–elhân gibi k'ola esîr–i kafes

3 Râh–ı belâdan kaçan geçse gerekdür nihân
Kâfile–i ışka çün oldı figânum ceres

Hey ne şekker–rîz imiş la'l–i şeker–nûşı kim
Hâl–i leb–i yâr–ıla düzdi şekerden meges

Didi lebüm sırrını bir nefes anma didüm
Çün bana cândur lebün cânsuz olur mı nefes

6 Şevk–i izârunla Cem ağlayalı bildiler
Cennet imiş iy sanem benba–ı Nîl ü Aras

CXXXVIII

1 Çeksem kenâra şol kad–i bâlâyı bir nefes
Alup dehâna la'l–i musaffâyı bir nefes

Öldüm ümîd–i bûsen ile iy sanem yitiş
Kılma dirîg nutk–ı Mesîhâ'yı bir nefes

3 Ben her gün eylerem taleb–i vasl lîkin ol
Dilden komadı va'de–i ferdâyı bir nefes

Her gün lebi hayâline iy kan olası dil
Elden düşürme bâde–i hamrâyı bir nefes

Hüsn–i arûsı boynına iy bâd–ı subh–dem
Kıl anberîne zülf–i semen–sâyı bir nefes

6 Gel bu sınuklu gönlümün eyle ziyâretin
Bulmazdı tavâf–ı Kâ'be–i ulyâyı bir nefes

Âhumla taşdı eşk bihârı aceb midür
Cûşa getürse bu yidi deryâyı bir nefes

Gör kim ne başlar oynaya meydanda yoluna
Tek devlet ile eyle temâşâyı bir nefes

9 Çün Cem gamunla ölmelü bîmâr olup–durur
Çok görmegil ıyâdet–i merzâyı bir nefes

CXXXIX

1 Bulmadum ben mübtelâ vaslına yârun dest–res
Olmadum âlem içinde şâd ü hurrem bir nefes

Sinün–içün ölür–isem iy perî–rû n'ola kim
Yoluna cân virmege ben bende kıluram heves

3 Sana tâlib olduğumı cân–ıla ayb eyleme
Kim bana sensüz cihân iy meh–likâ olur kafes

İy gönül derd ü belâdan âlem içre niçe bir
Kılasın feryâd çün–kim yok sana feryâd–res

La'lünün üstinde hâlün iy kamer–çehre senün
Sanasın kand–i mükerrer üstinde konmış meges

6 Şâd ü handân ol gönül giryân ü nâlân olma kim
Çün habîbün derdidür kısmet sana âlemde bes

Hasretünle derd ü mihnet Cem şu denlü çekdi kim
Utanur gözi yaşından ağlasa Nil ü Aras

CXL

Her lahza çeşmünün sanemâ kasdı cân–ımış
Rahm eylemedi bana nice bî–amân–ımış

Hattun güneş yüzünde senün iy perî–sıfat
Devr–i kamerde fitne–i ahir–zemân–ımış

3 Dil–teşneyem lebüne ki Âb–ı Hayât dur
Kurbân olam kaşuna ki müşgîn kemân imiş

Kapundan ayru düşeli oldum zelîl ü h ar
Bildüm ki devletüm benüm ol âsitân–ımış

5 Bâzâr–ı gamda cevrine cân virüp ölmedüm
Assı sanurdum anı velî ol ziyân–ımış

Râz–ı dehânunun dil ü cândan rumûzını
Dikkatle bulmadum anı râz–ı nihân ımış

7 Cem sîneni siper kıl o tîr–i hadenge kim
Sehm–i sa'adete çü bilürsin nişân–ımış

CXLI

1 Yâr şol zülf–i girih–gîrini zencîr eylemiş
Ya'ni ben dîvânesin tutmağa tedbîr eylemiş

Vasf–ı la'lün yazduğumı kâtib–i eşküm görüp
Sürhi yirini kamu kan–ıla tahrîr eylemiş

5 Didüm öldürmedin sen gamdan öldüm
Didi gam yime ol dem bu dem olmış

Didüm bend urmağ ister câna zülfün
Didi zülfüm anun'çun pür–ham olmış

7 Didüm Cem düşdi zülfünden ayağa
Didi andan tutam bir kıl kem olmış

C X L I V

1 Yakardı âhum ile yiri âteş
Yaşum ger kılmasa tedbîr–i âteş

Hâdünde n'ola mesken kılsa hattun
K'olur dînden çıkanun yiri âteş

3 Ruh ü zülfün dil ü cân micmerinde
Birisi ûd olupdur biri âteş

Olupdur rûy ü zülfün hasretinden
Dil–i dîvânenün zencîri âteş

5 Siper tutmaduğı Cem âhı bu kim
Kemân–ı âhun olur tîri âteş

C X L V

1 N'ola cânum dir–isem kim leb–i cânândan imiş
Çün bilinmez lebi cândan mı ya cân andan imiş

Cân lebe geldi irince leb–i la'lün lebüme
Bildüm iy cân leb–i cân–bahşunı kim cândan imiş

3 Sen kaşun yayını çekmekde kusûr eylemedün
Tîrün eglenmedügi sînede peykândan imiş

Ben müdâm ağlayayın gül gibi gülsün leb–i yâr
Çün sebeb gonceye açılmağa bârândan imiş

5 Kanmadı kana dahı sînede hûn—ı dil içer
Bilmedük gamzen okı kanda olur kandan imiş

Leb—i la'lünde ayân oldı hayât—ı ebedî
Menba'ı benzer anun Çeşme—i Hayvân'dan imiş

7 Cem işigün taleb eyler ki göre gün yüzüni
Rûşen oldı ki vatan sevgisi îmândan imiş

CXLVI

1 Serv kaddün arz—ı bâlâ eylemiş
Kâmetin Tûbâ'dan a'lâ eylemiş

Safha—i gülde kitâb—ı hüsnini
Yâr müşg ile muhaşşâ eylemiş

3 Zülf—i müşgîni asup zencîr—i müşg
Kaşı tâkın Tâk—ı Kisrâ eylemiş

Zülfüni gidermek ister râ kaşun
Gör bu kec râyı ne kec—râ eylemiş

5 Hattınun tezvîrine hüccet virüp
Kaşların üstine tuğra eylemiş

Hâlün ol Hindû—durur kim bî—rızâ
Gül—şen—i hüsnün temâşâ eylemiş

7 Cem lebünden bûse ister yok dime
Çünki az nesne temennâ eylemiş

CXLVII

1 Şol dem ki dahı mülk–i zemâne halâ–y–ımış
Dil tal'at–ı cemâlün ile âşinâ–y–ımış

Dil tıflı kadd ü zülf ü kaşun yâdına müdâm
Mushafda okıduğı elif lâm râ–y–ımış

Çün yok tulû'ı meclis–i ışka nefâ'ide
Tutam cemâli burc–ı sa'adetde ay–ımış

Gitdi çü zülfi sâyesi gün toğdı başuma
Bildüm ki zülfi sâyesi zıll–ı hümâ–y–ımış

5 Dil–dâr bana ahde vefâ kılmadı dirîğ
Ol dahı ömr bigi n'îdem bî–vefâ–y–ımış

Görüp cihânda meyve–i la'lün behâsını
Oldı hacâlet ile kamu bî–bahâ yimiş

7 Hâk olduğı belâ vü gam ü derdün–ile Cem
Sen bî–vefâ yolında dirîgâ hebâ–y–ımış

CXLVIII

1 Yüzüni zülfüne çeksen girür nikâba güneş
Revâ mıdur ki gire dâ'imâ hicâba güneş

Gamunda gayrı hevâsında el yudukça bana
Meh–i felek legen olupdur âf–tâbe güneş

3 Şu yirde kim sala mihr–i ruhun meh–i pertev
Ne bî–basar ola kim diye âf–tâbe güneş

Görüp risâle–i hüsnüni şemse oldı kamer
Kitâbe–i zer olalıdan ol kitâba güneş

5 Kaçan ki yüzüne zülfün nikâb olur sanuram
Felek yüzinde girür anberîn sehâba güneş

Gözümde pertev–i aks–i ruhun makam ideli
Gören sanur ki nigârâ düşüpdür âba güneş

7 Tecelli–i ruhunı dâ'imâ Cem üzre düşür
Hemîşe çünki bilürsin düşer türâba güneş

CXLIX

1 Dil deldi–y–ise gamzesi okı ne zâr olmış
Şâd ol yüri iy dil ki sana hoş nazar olmış

Şîrîn bu ki tahrîr ider–iken lebi vasfın
Başdan başa nâ–geh kalemüm ney–şeker olmış

3 Düşümde seni kucar iken nâ–geh uyandum
Gördüm ki güneş pister ü bâlîn kamer olmış

Bir hulle–i sündüs midür ol zülf–i semen–sâ
Kim atlas–ı nesrînden ana âster olmış

5 Hüsnün günini fikr ider iken gice iy dost
Gün toğdı idi başuma gördüm seher olmış

Yitmez mi ki ışk ehline bu denlü kerâmet
Kim göz yumup açınca kenârum güher olmış

7 Didüm ki Cem öldi sanemâ derd ü gamundan
Gül gibi gülüp didi ki Allah neler olmış

CL

1 Çâre ger ister isen sünbül–i dil–dâra yapış
Buldun uş çâreni var iy dil–i âvâre yapış

Dâr olmağa ser–i zülfine Mansûr gibi
Ger sebeb ister–isen zülf–i siyeh–kâra yapış

3 Zenahı çâhına düşüp yatur–iken gice mest
Resen–i zülfini sandı didi bî–çâre yapış

Mahrem oldunsa eğer zülf—i perîşâna gönül
Gam yime hîç yüri göz göre var mâra yapış

5 Çözme zülfini sabâ haddüni bil gözle yirün
Kim didi kim sana ol nâfe—i Tâtâr'a yapış

İy dil ol gonce içün çek gam—ı ağyâr müdâm
Çünki gül girmez ele gül gibi var hâra yapış

İy Cem ol yârı uyur bulur—ısân bûsesin al
Sonra ger tuyar ise dâmen—i inkâra yapış

8 Kufl—ı gam fethine miftâh—ı fütûh ister isen
İy gönül kufl—i der—i hâne—i hammâra yapış

C L I

1 Aceb bu bend—i belâdan gönül bulur mı halâs
Tutup yaşum yolını dir ki lâ—tahîne menâs

Hemîşe gamzen okı sînemi kılur mecrûh
Meger zamîrine gelmez ki el—cürûhu kısâs

3 Yolında bilmege sıdkumı hüsni mushafına
Tefe'ül eyleyicek geldi sûre—i ihlâs

Dişün hayâlin ararsa yaşumda n'ola gözüm
Ki bahr içinde bulur hâs gevheri gavvâs

5 Şikeste gönlüme bülbül figânı hoşça gelür
Eğerçi kim dinür el—kâssu lâ—yuhibbü'l kâs

Bulınmağa dil—i vîrânede ruhun genci
Hatun hayâli yazar üstine tılısm ü havâs

7 Cem'ün gamun sanemâ kâmetini çeng ideli
Semâ'ı nâlesi eyler gözi yaşın rakkâs

C L I I

1 Arz ideli helâküme kaşun gözünle nas
Cân şevki–y–ile sînede ke'ttayri fi'l–kafas

Mısr–ı cemâle Yûsuf–ı sânî misin nesin
Kim dâstânun oldı senün ahsenü'l–kısas

3 Didüm ayağun öpmeğe ruhsat olur mı hîç
Gül gibi güldi didi ki iyyâke ve'l–ruhas

Bir kerre germ olup dil uzatmış cemâlüne
Bu cürm içün zebânını şem'ün keser makas

5 Cem gönlinün harîmine zülf ü ruhunla gel
Kandîl–i mâhı müşg–i siyeh rîsmâna as

C L I I I

1 Cefâ–yı ışkunı feyz ideli bana Feyyâz
Gönül cefânı diler gayrdan kılup i'râz

Yüzüne kendüyi şem' eylemiş meğer teşbîh
Zebânın anun–ıçün dâ'imâ keser mikrâz

3 Marîz–i ışkuna sun imdi bûse tiryâkin
Devâ–yı bûsen ile çün bulur şifâ emrâz

Lebünde beyt yazar benzer ol hat–ı müşgîn
Ki iki mısra' arasında rûşen oldı beyâz

5 Cihân cinânı serâyı serîrin ideli seyr
Görürse Cennet–i Firdevs'i eyleye i'râz

Yir itdi ravza–i dilde çün ol kad–i şimşâd
Ne seyr–i serv iderem ne hod arzû–yı riyâz

7 Cem üç kadeh mey–i sâfîde bulduğı keşfi
Yüz erba'în ile bulmadı zâhid–i murtâz

C L I V

1 La'l–i dür–bâr–ı habîbe olmaya cevher araz
La'li çün maksûd bi'zzât oldı cevher bi'l–araz

Dilde gamzen okını kan eyledüm didüm didi
Hay miskîn gey sakın k'ol tîre cân olur ivaz

3 Tîgunun şevki mârîzıyam ne dermân bana kim
Ben buyın ger tîgun irişmezse gitmez bu maraz

Dün didi uşşâkdan birini öldürsem gerek
Ol sözinden umaram bu gün ki ben olam garaz

5 Bulmaz imiş çün araz bî–cevher imkân–ı vücûd
La'l–i yâr olalı cevher cân–ı Cem oldı araz

C L V

1 La'lün kenârına yazalı hat–gubâr hat
Yâkût nüshasında kodı yâd–gâr hat

Müşg–ile çekdi cedvelini kâtib–i ezel
Yazup izârı mushafına âb–dâr hat

3 Hattun mişâlıyam diyeli bildi cürmini
Yüz karasıyla başına toprak koyar hat

Mu'ciz degül mi gün yüzün üstinde iy perî
Rûşen kılur bir arada leyl ü nehâr hat

Zülfün eline micmer alup ûd ider buhûr
Hüsnün harîmine olalı perde–dâr hat

6 Hatın kazıdı buldı izârı hatın didüm
Didi su üzre olmaz igen pây–dâr hat

Bârân yirine dîde–i Cem dökse kan n'ola
Tutdı güneş cemâlini çün âb–dâr hat

C L V I

Hâlini görüp didüm hattunda n'eyler bu nukat
Didi kim hatt olmaya ger yazıla bî–nokta hat

Ben miyanun kucayın diren lebün hayr ola dir
Benzer işidmiş–dürür lâ–hayre illâ fi'l–vasat

Nüsha–i yâkût hattın ebter itdi hatt–ı dost
La'linün girdinde rûşen olalı bu hüsn–i hat

Ârızun şevkine ağlarsam gönülden yaraşur
Lâzımudur kim aka Bağdâd öninde cûy–ı Şat

Göreli çekmiş kalem zülfi hat–ı müşgînine
Cem galat sandı sevâd–ı hattını kıldı galat

C L V I I

Andukça lebün cânâ bulsam n'ola cândan hat
Kim ola ki almaya ol çeşme–i cândan hat

Hattun gelicek gözden geçdi gam–ı zülfün âh
Hayfa ki bulınmadı ömr–i güzerândan hat

Yâd–ı lebine sâkî sun bize mey–i bâkî
Tâ kim alavuz bir dem bu ayş–ı cihândan hat

Can vireli yolunda sanma ki ziyân itdüm
Assı bana oldur kim buldum o ziyândan hat

İy dil gam–ı ışk–ıla feryâd ü figân eyle
Çün dil–ber alur her–dem feryâd ü figândan hat

Tîr–i müjen iy dil–ber sînemde nişân eyler
Tâ bula dil ü cânum bu resme nişândan hat

7 Gül seyrini eyler Cem lîkin bulamaz bir dem
Cânâ ne cemâlinsüz büstân–ı cinândan hat

C L V I I I

1 Gamzen eyler cânum almağa nizâ
Bî–sebeb cân almak itme ihtirâ

Cân ü dilden geçdi ışkun oldı fâş
Küllü sirrin câveze'l isneyni şâ

3 Safha–i cân üzre yazdum ışkunı
Küllü şey'in leyse fi'l–kırtâsi zâ

Mihr eline aldı usturlâb–ı zer
Kim tuta *yüzün güninden* irtifâ

5 Cem' olmaz âb u âteş gerçi hîç
Arızun üstinde buldı ictimâ

Yâ rakîbi kat' kıl yâhud beni
Kim arada olmasun kat'â nizâ'

7 Cem yüzüni gördi dir bî–ihtiyâr
El–vedâ iy zühd ü takvâ el–vedâ'

C L I X

1 Olaldan ışkun iy meh bana vâki'
Gelüpdür başuma dürlü vakâyi'

Gönül çün gördi vasluna iriş–mez .
Cefâ vü mihnetüne oldı kâni'

3 Tulû' itmedi ol meh revzenümden
Yoğ–ımış iy dirîğa bizde tâli'

Dirîğ itme marîz–i ışk olandan
Şarab–ı la'lüni kim ola nâfi'

5 Bana yitmez mi derd ü gam ki zülfün
Yüzün görmege oldı ol da mâni'

Gönül bizden gidüpzülfine vardı
K'olur mevcud olan aslına râci'

Yire dökmeğe Cem kanını nâ–hak
Çeker gamzen hemîşe seyf–i kâtı'

CLX

Gazel–i hüsnüne ruhun matla'
Hûblık beytine lebün mışra'

Mürde–i cânı zinde kıl ki lebün
Âb–ı Hayvân'dur şehâ menba'

Zülfini kat' kıldı kim bulına
Ömrümün inkıtâ–'ına makta'

Çarh–ı devletde eyleme ki tulû'
Mihr–i hüsne yüzün–dürür matla'

Cem günin gamla eyledün bî–nûr
Hüsnüne zülfün olalı bürka'

CLXI

Kandîl–i hüsnüne yanılup nâ–gehâni şem'
Dil uzadalı odlara yandı zebân–ı şem'

Her–geh ki ide hüsni kitâbın mütâla'a
Nâr–ı ruhından oda yanar taylasan–ı şem'

Hüsnün çerâğ uyarduğı meclisde iy sanem
Şem'–i felek olursa n'ola şem'–dân–ı şem'

Yanar harîm–i Ka'be–i hüsnünde subha dek
İksır–i gamdan olalı zer nâv–dân–ı şem'

San od içinde pûte–i sarrâfdur ki ol
Reng–i ruhum gibi toludur zer miyân–ı şem'

Haddün hatunla yazalı zerrîn gılâf ider
Tûmâresine Sûre–i Nûr u Duhân'ı şem'

Benzer yakında var seferi meclisüne kim
Her gice turmayup akar âb–ı dehân–ı şem'

Her gice ağlayup yaşı seyyâresin döker
Benzer gözine girdi semânun duhân–ı şem'

Asılmış ike odlara ykmak revâ degül
Düşdi zemıne çün kesilüp rismânı şem'

Mihr-i felek delîl olalı şem'-i hüsnüne
Her subh yüz yire urup ider figânı şem'

Cân meclisine la'l ü ruhun vasfını getür
Çün şekker–ile hoş yaraşur ermağân–ı şem'

12 Mushaf yüzünde okıya ve'ş–Şems suresin
Tutılmaya ger öldügi demde lisân–ı şem'

Yanmasa şem'–i hüsnün elinden gezer midi
Yakup hasîr başına her hânedân–ı şem'

Gönlünde sakla didi ruhum sırrını didüm
Fânus şışede kaçan olur nihân–ı şem'

15 Her encümende encüm–i eşkin döküp yire
Dinlenmeyüp yakar oda her gice cânı şem'

Bir gün ârus–ı hüsnün önünde yanam diyü
Yakdı felekde odlara her gice cânı şem'

Peykânı odlu nîze–i zerrîn düzüp–dürür
Kalb–i rakîbe kasd ideliden sinân–ı şem'

18 Şem'i–ruhun hayâline cân virüp ölenün
Kabr. içre haşre dek yaka her üstün–ânı şem'

Bir kez öninde şevk–ile yanup yakılmağa
Cân atup oda rûşen ider her mekânı şem'

Dil ışk odına yanduğı rûşen olup–durur
Pervâne olalı arada tercemân–ı şem'

21 İy Cem çerâğ–ı hüsni hayâline ol mehün
Dil hânesinde sanki açıldı dükân–ı şem'

C L X I I

1 Gerçi kim tâk–ı felekde mihr ü meh yakar çerâğ
Şem'i envâr–ı cemâlünden yakar anlar çerağ

Mushaf–ı hüsnünde hattun sûresin hıfz itmeğe
Subha dek Nûr âyetin her gice ez–berler çerağ

3 Mihr–i hüsnün görmeyince gitmesün dilden ruhun
Kim harîm–i Ka'be'de tâ subha dek yanar çerâğ

CLXIV

1 Ol rakîb—i rû—siyâhı eyle kapundan ırağ
Hem—nişîn olduğı yokdur bülbül—ile hîç zâğ

Gördi yüzüni senün mâh—ı münevver çarhda
Gayretinden lâle gibi yüreginde oldı dâğ

3 Gül yüzünden gayr yüze dîde kılmaz iltifât
Bu meseldür gün var—iken kimsene yakmaz çerâğ

Hüsnünün sayyâdı dil mürgine rahm eylemeyüp
Benleründen dâne saçup zülfüni eyler duzağ

5 Yüzüne her—dem nazar eyledügi budur Cem'ün
Kim kılur def'—i melâlet cân ü dilden rûy—ı bâğ

CLXV

1 Hışm—ıla ol mâh—peyker kasd—ı cân eyler dirîğ
Kime feryâd ideyin çün zulmı hân eyler dirîğ

Gözlerün mest oluban tîr ü kemân aldı ele
Bilürem k'ol iki câdû yine kan eyler dirîğ

3 Işkuna gönlüm düşelden çehrem üzre gözlerüm
Cûy gibi kanlu yaşunı revân eyler dirîğ

Hasretinden hattunun âh itdüğümce dil—berâ
Dûd—ı âhum âlemi tolu duhân eyler dirîğ

5 Niçe kim gönlümde râzum saklayam dirdüm velî
Reng—i rûyumla gözüm ayân eyler dirîğ

Ben garîbün kasdına hışm idüp ol şûh—ı cihân
Kaşlarıyla kirpügin tîr ü kemân eyler dirîğ

7 Bu Cem—i miskîne iy cân rahm idersen vaktıdur
Kim firâkundan senün bağrını kan eyler dirîğ

C L X V I

1 Ne hoşdur şem'–i hüsnünde kemend–i tâb–dâr–ı zülf
Zihî kandil–i rûşen kim resendür ana târ–ı zülf

Tolaşaldan ser–i zülfi perîşân gönlüme iy dost
Benüm bigi perışândur hemîşe rüzgâr–ı zülf

3 Güneşdür şem'–i ruhsârun ne gam ger olmasa zülfün
Çü mihrün sâyesi olmaz ne hâcet ana bâr–ı zülf

Yile vardı ser–i zülfi hevâsı–y–ıla ömrüm âh
Hemân bu–y–ımış âhir gör dirîğa yâd–gâr–ı zülf

5 Hümâ–yı perçemün dâ'im gönül saydına kasd eyler
Ne lâzım anı sayd itmek olupdur çün şikâr–ı zülf

Siyeh bahtum elinden ben n'ola kan ağlasam her–dem
Ki eyler gül yanağundan hemîşe bûse kâr–ı zülf

7 Gel iy Cem hüsni gül–zârın temâşâ vaktıdur seyr it
Ki mûrı sebze–i hatdur olupdur mârı târ–ı zülf

C L X V I I

1 Kılalıdan gamzene sînem hedef
Oldı lâle gibi pür–hûn her taraf

Sâkiyâ sungıl berü câm–ı şarâb
Kılmayalar nakdini ömrün telef

3 Mutribâ germ eylegil sâzunı kim
Bâde–y–ile olsa hoşdur çeng ü def

Derdini ni'met bilür yârun gönül
K'şidüpdür böyle dimişler selef

5 Öldüricek bini ol câdû gözün
Buluram âşıklarun içre şeref

Dişlerün gibi şehâ dürr—i hoş—âb
Hasıl itmez hîç bahr içre sadef

7 Bu Cem'i gam—gîne iy cân rahm kıl
Gamzene her—dem kılur cânın hedef

C L X V I I I

1 Hurrem ruhun hevâsı—y—ıla nev—bahâr—ı ışk
Tâze hatun safâsı—y—ıla sebze—zâr—ı ışk

Her niçe mest isen mey—i la'lünle yâd kıl
Kim cânumı tudağa getürdi humâr—ı ışk

3 Mahmil çözer bu sîne—i vîrânuma gelüp
Her kârbân—ı gam ki yiridür diyâr—ı ışk

Ağyâr olursa ana cihân halkı gam degül
Şol dil ki zülfüne tolaşup ola yâr—ı ışk

5 Gönlüm kararsuz ser—i zülfüne baş koşup
Oldı firâk u hasret—ile bî—karâr—ı ışk

Deryâ—yı ışkuna düşeni sanma kurtıla
Zîrâ ki yok—durur bilürüz biz kenâr—ı ışk

7 Cem cânı gibi saklar anı iy perî—sıfat
Derd ü gamun olalı ana yâd—gâr—ı ışk

C L X I X

1 Kâr idelden gönlüme deryâ—yı ışk
Eyledi derdün beni rüsvây—ı ışk

İrmez—ise keşti—i vasl—ı nigâr
Gark ider bir gün beni deryâ—yı ışk

3 Dil bu gün ışkun gâmına döyemez
Ah eğer yüz göstere ferdâ–yı ışk

Çeşm–i fettânun görelden eylerem
Cân ü gönül mülkini yağmâ–yı ışk

5 Cem görelden gün yüzüni derd–ile
Oldı cândan bülbül–i gûyâ–yı ışk

C L X X

1 Ol lâle–ruh semen–ber bir serv–kâmet ancak
Yok yok ne serv–kâmet ol kad–kıyâmet ancak

Eşküm cihânı tutdı âb üzre yürürem ben
Dervîş–i ışk–bâza bu da kerâmet ancak

3 Zülfi ucında bu dil hattın görüp didi kim
Gelmiş ecel dirîğâ bu ömre gâyet ancak

Gün yüzüni seherde garbdan yana gören dir
Mahşer nişânlarından bu bir alâmet ancak

5 N'ola hadeng–i gamzen cânı kılursa mecrûh
Ol dahı Cem garîbe bir hoş sa'adet ancak

C L X X I

1 Dem–beste vü hayrân yaturam bir nefesüm yok
Cân virmege bir mürdeye Îsâ nefesüm yok

Gül–zâr–ı ruhun yâdına bülbül gibi her–dem
Feryâd iderem âh ki feryâd–resüm yok

3 İy bâd–ı sabâ yâr işiginden demidür gel
Kim senden ilerü dahı bir hem–nefesüm yok

Bu ravza–i kûyunda makam eyleyeli dil
Cennetde mukîm olmağa bir dem hevesüm yok

5 Oldum yine Cem gibi esîr–i gam–ı hicrân
Vaslına dirîğ ol sanemün dest–resüm yok

CLXXII

1 Derd–i ışkun âh kim tedbîri yok
Çünki takdîr işidür tağyîri yok

Düşde öpdüm la'lüni didüm didi
Çekme zahmet bu düşün ta'bîri yok

3 Zikri hayr olsun beni öldürmege
Gamzenün bir vechile taksîri yok

Bilmezem sehhâr mıdur ya kaşun
Kim cigerde zahmı vardur tîri yok

5 Egleme öldür Cem'i iy mâh–rû
Çün bilürsin hayr işün te'hîri yok

CLXXIII

1 Hat–ı reyhânunun neshi muhakkak
Rıka' ü süls ü tevki yazdı el–hak

Yazarken tîğ–i gamzen vasf–ı hâlin
Zebân–ı hâmeyi kılmış iki şak

3 Didüm cân al lebünün bûsesine
Didi kim cân ele girmeye aylak

Çü dil sana ilindi oda yak gel
Eğer yakmağ–ıçun istersen al yak

5 Uçup dil kûyuna vardı didüm dir
Nasîb olmış ana dünyâda uçmak

Dilersen göresin ayînede ay
Gönül ayînesinden hüsnüne bak

Cefa kılmağa uşşâk arasında
Behey zâlim beni mi buldun ancak

8 Çü görmez hâk–i pâyun dîde–i Cem
Yiridür gözlerine girse toprak

C L X X I V

1 Cân riştesini şem'–i ruhun nârı–y–ıla yak
Uyar çerâğumı ki çerâğun uyara Hak.

Ummân dimezdi kimsene eşküm muhîtine
Ger mâ–cerâ o hâlete olmasa mâ–sadak

3 Evvel Süheyl eşküm ile perveriş bulur
Andan tutar akîk–i Yemen rengini şafak

Tûmâre–i benefşe hatun dürcine rakam
Hüsnün risâlesine gülün defteri varak

5 Didüm zekât–ı bûsede Cem de nasîb umar
Gül gibi güldi didi ki vallâhi müstahak

C L X X V

1 Kalem yanar o da yazılsa ger beyân–ı firâk
Yâ nice şerh olasın yâra dâstân–ı firâk

Gönülde gözde toludur dem–i visâli aceb
Zemânlar ola mı kim anıla zemân–ı firâk

3 Şeker lebün hevesinün hevâsına düşeli
Makâm–ı tûti–i dil oldı âşiyân–ı firâk

Hemışe haste dile ermağan belâ getürür
Konup bu sıne–i vırâna kârbân–ı firâk

5 Bâhâr–ı hüsn–i ruhun derdi–y–ile dâğ–ı gamun
Gönülde lâle gibi eyledi nişân–ı firâk

Gelün alun bu gün erzân meta'–ı derd ü gamı
Açıldı sînede her yana çün dükân–ı firâk

7 Dilerdi kîm çeke kendüye vuslatun yayın
Yebâna atdı Cem'i ok gibi kemân–ı firâk

CLXXVI

1 İy sanem lâle ruhun lutfı gül–i hamrâda yok
Hâleti lü'lü dişünün lü'lü'–i lâlâda yok

Lâle ruhlar arasında ihtiyâr idüp yine
Sevmişem bir bî–vefâ dil–dârı kim dünyâda yok

3 Şîve–i reftârını sorsam sabâ dir rasti
Nârvende servde şimşâdda Tûbâ'da yok

Gül yüzünden ayru bülbül gibi zâram lîkin âh
Nâleme âheng ider bir bülbül–i gûyâ da yok

5 Lâle zâr olınca kana gark iderdüm anı da
Kanlu yaşumdan eser bilsem nice sahrâda yok

Senden ötrü iy sanem seng–i melâmet başuma
Bir cevâhir bast ider kim efser–i Dârâ'da yok

7 Hey ne âhû–yı Hatâsın iy gazâl–ı Çîn kim
Zülf–i müşginün kohusı anber–ı sârâda yok

Ne halâvetdür bu kim şol la'l–i şekker–zâda var
Ne letâfet var ola kim bu ruh–ı zîbâda yok

Âşikâre bûse ahd itdün Cem'e tenhâda lîk
Korkum oldur iy sanem kim diyesin tenhâda yok

7 Hey ne âşıksın sen iy Cem kim kamu hûbân–ı şehr
Kurtılımaz dîde–i ma'şûk–bâzundan senün

CLXXXIII

1 Kaşun olalı hüsnün–içün sâye–bân–ı müşg
Zülfün kemendi takdı ana rîsmân–ı müşg

Didüm ki hattunı gider iy meh revâ degül
Didi ki miskin az mı sanursın ziyân–ı müşg

3 Kapmağa mihr tûpını mehden bu zülfi gör
Meydân–ı hüsn içinde salar savlecân–ı müşg

Tavus–ı kuds olmasa zülfün olur mıdı
Müşgîn hatundan anun–ıçun âşiyân–ı müşg

Hattun hayâline akalı yaşum işigün
Bir Kâ'bedür ki oldı anun nâv–dân–ı müşg

6 Îd–i ruhunda kaşuna kurbân olam ki ol
Bir ya–durur ki kabzası sîmîn kemânı müşg

Didüm ki eyle hattunı pinhân gülüp didi
Âlemde bu ayân–durur olmaz nihân–ı müşg

Sana müsellem olmağ–ıçun mülket–i cemâl
Çekmiş berât–ı hüsnüne kaşun nişân–ı müşg

9 Kandîl–i hüsnüne n'ola olsa delîl dil
Kim nâr–ı nûr gibi görinür duhân–ı müşg

Bir şemme zülfünün kohusından bulam diyü
Kan oldı bağrı dahı tolanur cihânı müşg

Çeşmün behişt nergîsi midür ki iy sanem
Gül–zâr içinde oldı yiri çün miyân–ı müşg

12 Cânum virüp irem mi ser–i zülfüne didüm
Güldi didi ki hîç ola mı râygân–ı müşg

Hattun hadîsi metnini her kim ki şerh ide
Enfâsı anberîn olur anun dehânı müşg

14 Sevdâ–yı zülf–i yâr–ıla ger cân virürse Cem
Cismi türâbı anber olur üstüh ânı müşg

CLXXXIV

1 Gönlümi zülfün gamından bî–karâr itsem gerek
Ol perîşânlıkda aklı târ–mâr itsem gerek

Seyl–i eşkümden igen gâfil salınmasun kim ol
Bir gün ol serv–i hırâmânı kenâr itsem gerek

3 Niçe bir pinhân yanam ol bilüben bilmezlene
Baş açup râzum öninde âşikâr itsem gerek

Şol dil–i sengînüne kâr ide diyü âh kim
Tîri peykânın yaşumla âb–dâr itsem gerek

Dâm–ı zülfinün hayâlin çün gönülde bağladum
Ben hümâ–yı vaslunı bir gün şikâr itsem gerek

6 Gül yanağun yâdına bu kan olası dîdeden
Kanlu yâşumla zemîni lâle–zâr itsem gerek

Ṭa'na taş atduğı gice sakladuğum bu ki ben
Âhir anı kendüme seng–i mezâr itsem gerek

Işka sabr u yâ seferdür sabra çün–kim çâre yok
Baş u cân terk eyleyüp terk–i diyâr itsem gerek

9 Cem bigi çevgân–ı zülfün yâdına baş oynayup
Cân ü dil nakdin tamâmet ben nisâr itsem gerek

CLXXXV

1 Ger dehânına Cem'ün bir dem ire câm–ı lebün
Tâ ebed câm–ı Cem ola sânemâ nâm–ı lebün

Lebün ağzuma sögerse n'ola iy piste–dehen
Ki du'a gibi gelür ben kula düşnâm–ı lebün

3 H an–ı hüsnünde atâ kıl bana senbûse (1) müdâm
Çünki âm oldı kamu âleme in'am–ı lebün

Çün lebün cân–ımış iy cân lebüme irse n'ola
Cân lebe gelmek ise ger sanemâ kâm–ı lebün

5 Nukl–ı sohbetde leb ü çeşmüni yâd eyleyeli
Şekkerîn itdi kamu piste vü bâdâmı lebün

Vehm iderdüm dehenün nokta–i gayb ola diyü
Âşikâr eyledi bu yok yire evhâmı lebün

7 Cür'a–i câm–ı lebünden bula ihyâ–yı ebed
Ger dehânına Cem'ün bir dem ire câm–ı lebün

CLXXXVI

1 İy gözlerüm gelün yaşum âb–ı revân tutun
Ol cûya karşu kaddini serv–i revân tutun

Ol serv–i gonce–leb varıcak seyr–i gül–şene
İy lâleler başına semen sâye–bân tutun

3 Çün farkı yok felekden o meh âsitânunun
Yâ âsmân anı ya anı âsmân tutun

Gûy–ı melâhat olmağa meydân–ı hüsnde
Zülf–i mu'anberin o mehün savlecân tutun

5 Âlem kaşına cân ile dâ'im sücûd ider
Yâ kıble–i cihân veya mihrâb–ı cân tutun

(1) Sen buse şeklinde okunabilir.

Gamzen hadengi cân ü dili hûn idüp didi
Boş elle gelmemeğe bunı ermağân tutun

7 İy gamzeler çü kaşı nigârun kemân imiş
Tîrine sîne–i Cem'i billah nişân tutun

CLXXXVII

1 İy cân ü dil yüzin o mehün gül–sitân idün
Ol gül–sitâna yaşlarum âb–ı revân idün

Ten kıla döndi mûy–ı miyânı hayâline
Eşküm dürini dizmeg–içün rismân idün

3 Çün yaşlarum yüzümden akar âsitânına
Bârî yüzüm o Kâ'be'de zer nâv–dân idün

Bin câna bûse–i lebine müşterî idüm
Yâr işidüp dimiş ki bahâsın gîrân idün

5 Çeşmine benzerem dir–imiş âhu–yı Hotan
İy gamzeler gelün yüregin tolu kan idün

Gonce didi güle nice irem cemâline
Nergis işitdi didi ki zer der–miyân idün

7 Cem ışka bende olduğını kılmağa ayân
Dâğ–ı gam–ıla sînesi üzre nişân idün

CLXXXVIII

1 İy cân tabîbi n'ola ki bîmârunâm senün
Şehd ü şifâ lebün dise tîmârunam senün

Sevmek günâh–ımış seni bildüm günâhumı
Başum kılıcun işde güneh–kârunam senün

3 Ben bir hevâda uçar iken kayd ü bendi yok
Şimdi aceb hevâda giriftârunam senün

Zerd ü nahîf olup işigünde yatur tenüm
Gören sanur ki sâye–i dîvârunam senün

5 Dellâl–ı gam eline virüp nakd–ı cânumı
Bâzâr–ı mihr içinde harîdârunam senün

Toprağa salsa su gibi gözüm yaşı beni
Gel yakma igen oda hevâ–dârunam senün

Geçdükçe bilmedün dahı Cem hâlini dirîg
Niçe zemânlar oldı ki bîmârunâm senün

8 Bir yâr yok dir–iken irüp didi gam ne gam
Çün ben kadîmî yâr–ı vefâ–dârunam senün

C L X X X I X

1 Yüzini hâk ideli hüsn–i meh–i çâr–dehün
Âhum odlara yakar hirmenini mihr ü mehün

Nokta dâ'im lebün altında olur bu ne aceb
Lebün üstinde–dürür nokta–i hâl–i siyehün

3 Ben nice benzedeyin gün yüzüni ayın güneşe
Çün güneş bûse–genidür sanemâ gerd–i rehün

Yüz sürerdün ayağı tozına iy gün nice gün
Cevher–i hâk–i rehinden pür ola tâ külehün

5 Her gün âh odına Cem yanar idi cürmin anup
Kalem–i afvın ana çekmese zülf–i siyehün

CXC

1 Meclis–i meyde anahlar nâm–ı zülfünden senün
Anberîn itmek dilerler câmı zülfünden senün

İntihâ bulmadı mergûlun hevâsından heves
İbtidâ itdi meger itmâmı zülfünden senün

Çîn–i zülfün mısr–ı hüsnüne Hatâ müşgi yiter
Tek sabâ çözsün göreler şâmı zülfünden senün

Vasle–i rahmet umar zînet tırâzına müdâm
Perde–i Beytü'l–Harâm ihrâmı zülfünden senün

5 Nûş- dârû–yı lebün men' itme kim dîvâne–vâr
Uyhu gelmez gözüme evhâm–ı zülfünden senün

Sünbülün bendini açdukça meşâm–ı âlemi
Pür ider bûy–ı vefâ in'amı zülfünden senün

7 Bir dahı ışkun hevâsına heves kılmaya Cem
İy sanem ger kurtılursa dâm–ı zülfünden senün

CXCI

1 Kurdukça yıkar ay–ıla müşgîn kemân kaşun
Kılur nişâne tîrine cân bî–gümân kaşun

Üstine zülfün asmaz idi Kâ'be örtüsin
Câmi yüzünde olmasa mihrâb–ı cân kaşun

3 Tefsîri hüsne âyet–i rahmet–dürür hatun
Mushaf yüzünde sûre–i Nûr u Duhân kaşun

Devr–i ruhunda zülfüni miskîn tınâb idüp
İdindi şemse mihr ü mehi sâye–bân kaşun

5 Korkar ki üstine düşe ol yana uğramaz
Bâzâr–ı dilde satalı sınmış kemân kaşun

6 İy meh kemân–keş olmasa dâ'im çeker midi
İki kemân bir aradan ol nâ–tüvân kaşun

Müşg–ile tozlu kabzası müşgîn kemân satar
Bazâr–ı hüsn içinde açaldan dükân kaşun

Âlem mufî'ün olmağa hüsnün berâtına
Mühr urdı la'lün üstine yazdı nişân kaşun

9 Düşürdi tâkdan sıdı Cem gönli şîşesin
Kıldı dirîğ mihrini nâ–mihr–bân kaşun

CXCII

1 Dilâ ışkun odına yana girdün
Çü yanmakdan kaçardun yana girdün

Usanmadun mı çâh–ı gabgabından
Anun'çun niçe kez zindâna girdün

3 Gezerken hüsni bağın didi aklum
Ne–y–içün bî–rızâ büstâna girdün

Ne girdün gönlüme iy çeşm–i bed–mest
Ne hoş dü: âne bu dükkâna girdün

Gözüm yaşında seyr itme hırâmân
Ne gaflet yiridür ummâna girdün

6 Aceb sihrün mi var iy tîr–i müjgân
Ki bir nâzüklik ile câna girdün

Bir elde cânun u bir elde başun
Yine iy dil aceb meydâna girdün

Dilâ zülfinde hüsnin kıl temâşâ
Ki çîn içre nigâr–istâna girdün

9 Velî bî–bâk gezme hüsni mülkin
Ki iy rüstâyi şehr–istâna girdün

Edeble sakla her lahza yirün kim
Huzûr–ı hazret–i sultâna girdün

11 Cem'e bir bûse bahş itmiş tudağun
Behey zâlim iriş ya kana girdün

CXCIII

1 Kîse–i ömri tehî eylemedin–dest–i ecel
Sâkiyâ kâse–i mey sun ki gide tûl–ı emel

Işkun ile ölürem ger ölür–isem sanemâ
Işkunı kısmet idüpdür bana kassâm–ı ezel

3 Niçe bizden kaçasın her nefes ağyâra uyup
Bir nefes hem–dem olup ayş idelüm gel berü gel

Tîr–i gamzen dil ü cândan geçicek geldi gamun
Minnet Allah'a ki bârî bu ana oldı bedel

5 Zülfüni eyle nihân ağladuğumca sanemâ
Müşge bârân irişicek bulur elbette halel

Zülfün içün n'ola ger cân ü dil eylerse nizâ
Var–durur devr ü teselsülde bilürsin çü cedel

7 Didüm iy cân Cem'i gel itlerünün hem–demi kıl
Gül gibi kıldı tebessüm didi billâhi mahal

CXCIV

1 Yâd–ı la'lünle ne dil pür–hûn degül
Fikr–i zülfünle ne cân meftûn degül

Boynuma tak leyli zülfüni didüm
Güldi didi bu igen mecnun degül

3 Kadd-i mevzûnına kasd itme rakîb
Çün bilürsin tab'unı mevzûn degül

Husrevâ şîrîn dehânun yâdına
Dem mi var kim yaşlarum gül-gûn degül

5 Ger dehânun ansa öldürme Cem'i
Yok yire kan eylemek kânûn degül

C X C V

1 Budur âvâz-ı ma'nâ-yı belâbil
Komaz dilde belâbilden belâbil

Şarâb-ı la'lin itmezsen tenâvül
Belâ bil nûşını nîş-i belâ bil

3 Didüm kim sidre mi kaddün ya Tûbâ
Gülüp didi ki dahı müntehâ bil

Tavâf itmek cemâlün Kâ'besini
Dile Merve hakı gâyet safâ bil

Söğer didüm Cem'ün ağzına la'lün
Didi kim sen anı sana du'a bil

C X C V I

1 Uğrayup derd ü belâya cân ü dil
İrmedi bir dem devâya cân ü dil

Cân ü dil aldı ele didüm didi
Ne gerek sen mübtelâya cân ü dil

3 Çün tabîb-i cân ü dilsin iy sanem
Niçün irişmez şifâya cân ü dil

Cân ü dil câ tutdı zülfinde gözüm
Nice–enîs oldı–ejdehâya cân ü dil

5 Her gün akar yaşlarum seyyâresi
Vireli sen meh–likâya cân ü dil

Zülfi dahı bî–vefâlık gösterür
Düşeli ol bî–vefâya cân ü dil

7 Zülfine çün düşdün iy Cem bilürem
Terk idersin bu hevâya cân ü dil

C X C V I I

1 Şîve vü nâz olsa–y–ıdı bâr–ı gül
Andan öyküne yüzüne bâri gül

Gel temâşâ kıl yüzün gül–zârını
Kim zemîni lâledür dîvârı gül

3 Bâğa geldügün bilüp iy serv–i nâz
Yüz virüben zeyn ider gül–zârı gül

Gül–şen–i kûyun hevâsıyla müdâm
Hake düşüp yasdanur ahcarı gül

5 Gül kaçan benzeye yüzün ayına
Kim bir ay kalmaz geçer bâzâr–ı gül

Sihr ider benzer izârı âbına
Kim bitürdi âteş–i ruhsârı gül

7 Cem yüzün gül–zârına irişimez
Gel kerem eyle üzine bâri gül

CXCVIII

1 Niçe bir derd ü belâ–y–ıla bu âvâre gönül
Kendüye gelmeye her–geh ki sana vara gönül

Nice bir süm–i semendün hevesinden sanemâ
Her seher döşene toprak gibi yollara gönül

3 Yaka tennûr–ı belâ içre anı sûz–ı ciger
Gel beni yakma diyü ger sana yalvara gönül

Ben neyem kim gam–ı ışkunla kılam nâle vü âh
Lîk komaz beni hâlümde bu sad–pâre gönül

5 Deheni şehdi şifâsı ise ger derde devâ
Çâre yok derdüne sabr it yüri bî–çâre gönül

Germ olup virme metâ–ı gama cân nakdini kim
Niçe cânlar viresin ivme bu bâzâra gönül

7 Çünki her zülf–i perîşâna düşer şâne gibi
Cem'i bu dâm–ı belâdan nice kurtara gönül

CXCIX

1 Çünki gösterdi nikâbın keşf idüp dîdâr gül
Bülbül–i miskîni gamdan eyledi bîmâr gül

Fürkat ü derd–ile itdi bülbüli zâr ü nizâr
Sonra vasla irgürüben itmedi tîmâr gül

3 Almağa gül–zâr–ı hüsnünden nasîb iy gonce–leb
Muntazır olup oturur subha dek bîdâr gül

Gül yüzün gül–zârda ger eyleye arz–ı cemâl
Şah–ı gül şerm eyleyüp virmeye hergiz bâr gül

5 Reng ü bûy–ıla özin teşbîh idermiş yüzüne
Benzemedügin bilüp sonra eyledi inkâr gül

Gül yanağun güllerin şerh itse Cem gül–zârda
Gonceler her yirden üstine kılur îsâr gül

7 Sensüz iy serv–i sehî bâğ içre olsam bir nefes
Hancer olur çeşmüme sûsen gözüme hâr gül

CC

1 Gözlerün şol mestdür kim h ab ana hâcet degül
Leblerün ol mül–dürür kim âb ana hâcet degül

Kâ'be yüzinden budur kaşın tırâş itdügi yâr
Kıbledür her guşesi mihrâb ana hâcet degül

3 Zülfünün kullâbını takma gönül boynına kim
Kendü varur kûyuna kullâb ana hâcet degül

Yakmağa dil mülkini seylâb–ı gam gönderme kim
Seyl–i eşküm var–iken seylâb ana hâcet degül

5 İy meh–i nâ–mihr–bân hicrün şebinde bu Cem'e
Ay yüzün nûrı yiter meh–tâb ana hâcet degül

CCI

1 Egerçi mihr ider kat'–ı menâzil
Olamaz yüzün ayına mukâbil

Gözün dirler ki uşşâk öldürürmiş
Ne gam bana bana tahsîl–i hâsıl

3 Hatı irişmedin cân vir yolında
Ölümden öndin öl iy kalb–i gâfil

Saçun sevdâsına ışkun yolında
Yürür âvâre dil menzil–be–menzil

5 Cem'ün hâlini zülfünde görenler
Nigârâ didiler vallâhi müşkil

CCII

1 Gitmege azm itme şâhum gitme gel
Çün yiğitsin alma âhum gitme gel

Sen sefer azmin kılıcak Cân ü dil
Çağırur kim âh şâhum gitme gel

3 Sînem üzre ger güzer kılsan sana
Dil uzadur her giyâhum gitme gel

Çün yanıldum secde–i sehv ola mı
Kaşlarundur secde–gâhum gitme gel

5 Cem kulun sensüz olamaz rahm kıl
Gel kerem kıl pâd–şâhum gitme gel

CCIII

1 Ahd–ı kadîmi arada iy yâr unıtma gel
Ağyâra baş koşup beni zinhâr unıtma gel

Dil haste oldı derdün–ile iy tabîb–i cân
Lâ'lünden itmege ana tîmâr unıtma gel

3 İrdükçe işigine sabâ ben garîb içün
Di şeh katında bir–iki güftâr unıtma gel

Çün–kim vefâna irmedi bu haste dil senün
Bârî cefân–ıla anı dil–dâr unıtma gel

5 Dimişdün iy perî ki Cem'i vasla irgürem
Dimelü olmasun sana tekrar unıtma gel

C C I V

1 Ruhunda şol ki ser–i zülfüne uzadur el
Çeker bu devr–i kamerde hemîşe tûl–ı emel

Hatı irişmedin ol cân yoñna can virelüm
Demi–dürür ölelüm irmedin belâ–yı ecel

3 Ruhunla zülfün anıldukça olsa n'ola nizâ'
Anılsa devr ü teselsül olur arada cedel

Kaşun kemânına kurbân olam ki gamzen okı
Cigerde mesken idelden gören didi ki mahal

5 Gamunla yüzini zer kıldı bu Cem–i miskîn
Çü kalbi kalmadı anun eritme cânını gel

C C V

1 Dil bağlamak ol kâkül–i müşgîne ne müşkil
Zencîr–i kalmak dil–i gam–gîne ne müşkil

El sundı dehânına diyü zülf–i siyâhı
Yok cürm–ile asılmak o muşgîne ne müşkil

3 Uymadı n'idem zülfine ulaşma didükçe
Müşkil yire tolaşdı gönül yine ne müşkil

Âhum okı âhende karâr itmez iken âh
Kâr eyleyimez bu dil–i sengîne ne müşkil

5 Ya kaşlarunun yasına kurbânlar olayın
Gamzen okına oldı nişân sîne ne müşkil

Ferhâd gibi yoluna iy husrev–i hûbân
Cân virür isem sen leb–i şîrîne ne müşkil

7 Cem yârını isterdi bu gün kim göre her–dem
Kalursa bu gün derd–ile yarına ne müşkil

Yüzüme sür yüzüni tâ ki dil ola pür—nûr
Hârîm—i Kâ'be'ye lâ—büd gerek çü zer kandîl

Cemâli nûrı gözüm nûrını za'if eyler
Ki hüsni mushafına sırçadan bakar kandil

6 Perî bigi sözini halka şîşeden söyler
Derûnı sûzişini viricek haber kandîl

Mu'ayyen olmak içün menzil—i makâm—ı cemâl
Ruhun nihâl—ı kadün üstine yakar kandîl

Kadehlerine su koydukları müdâm ol kim
Zücâc içinde mizâcını germ ider kandîl

9 Hatun risâlesini eylese mütâla'a Cem
Harîm—i hücre—i dilde ruhun asar kandîl

CCVIII

1 Kazıd iy dost kazıd hatt—ı semen—sâyunı gel
Saklama ebr—i siyehde sanemâ âyunı gel

Dest—keş kılma kaşun yayını ağyâra müdâm
Her kişiye sanemâ sunma igen yayunı gel

3 Devr—i zülfünde koma kim geze rüsvây gönül
Bağla ol bend—i belâ dâmına rüsvâyunı gel

Beni ger cevr—ile öldürmek ise rây—ı savâb
Vaktıdur egleme eyle sanemâ râyunı gel

5 Ağlamakdan gözi kan toldı Cem'ün sıhhat içün
Sürmedür çek gözine hâk—i reh—i pâyunı gel

CCIX

1 Zâr ol iy dil bülbüli kim mürg–zâr eksük degül
Nâlene âheng ider bir mürg–zâr eksük degül

Hâk–i pâyun ön süpürmiş dîdeden nâ--geh müjem
Arada ol mâ–cerâ–y–ıçun gubâr eksük degül

3 Tâkdan düşürdi benzer kaşlarun iy seng–dil
Kim bu gönlüm şîşesinde inkisâr eksük degül

Ben umardum sidre kaddün sâyesinde hoş geçem
Yoksa her bir bâğda serv ü çenâr eksük degül

5 Yâr yokdur dime iy Cem bülbül–i gûyâ gibi
Sen hezâr it nâleni bir gül–'izâr eksük değül

CCX

1 Kâkülünden her seher bâda nişân ısmarlaram
Bilürem âhir bu sevdâlarda cân ısmarlaram

Sakla diyü gönlüme didüm dehânun sırrını
Gör beni dîvâneye genc–i nihân ısmarlaram

3 Çün cilâ–yı çeşm–i cândur hâk–i pâyundan şehâ
Bâd–ı subha tûtiyâ–yı çeşm–i cân ısmarlaram

Hücre–i çeşmüm hayâl–i gamzene oldı makâm
Gör nice dîvâneyem düzde dükân ısmarlaram

Kaşlaruna tıfl–ı dil ta'lîmi içün dâ'imâ
Kabzası sîmîn mu'anber bir kemân ısmarlaram

6 Mülk–i Çîn'e varduğınca zülfün iy Türk–i Hatâ
Nâfe–i müşg–i Hotan'dan ermağân ısmarlaram

Dil degürüp haste kılmasun diyü nergisleri
Sûsen içün gonceye akd–i lisân ismarlaram

Harc içün h an—ı cemâlün sofrasında iy sanem
Âsmânda mihr ü mâha kurs—ı nân ısmarlaram

9 Didiler iy Cem bu yolda n'eyledün hâsıl didüm
Gönlümi virdüm temâmet şimdi cân ısmarlaram

CCXI

1 Çün olmadum harem—i kûy—ı dil—bere mahrem
Gözüm bunarı akıtsa aceb degül Zemzem

Hayâl—i la'l ü ruhını gözüme saldı habîb
Muhît içinde düşürdi san Ehrimen hâtem

3 Hat—ı habîb ecelümdür çü gelmedi dahı ol
Benüm bu baht—ı siyâhum neden tutar mâtem

Devâ—yı tâze kühen dâga çâredür dirler
Ki zahm—ı tîrün urur dâğ—ı sîneme merhem

Benüm bu âh—ı ciger—sûzumı figânuma sor
Çü nâledür bana tâ vakt—ı subha dek hem—dem

Ko câm—ı Cem hevesini yiter sana iy Cem
Sifâl—i mey—kede câm ü gedâ—yı mey—kede Cem

7 Benümle y. r—ı kadîm olalı terahhum idüp
Garîb gönli mi her—dem nevâziş eyler gam

CCXII

1 Görinen çarh—ı mu'allak dûd—ı âhumdur benüm
Hem firâz—ı arş—ı a'zam tekye—gâhumdur benüm

Leblerün aksi tutaldan çeşm—i hûnînde vatan
Gûşe—i mey—hâne her—dem hâne—kâhumdur benüm

3 Zülfün ucından getüren ben za'îfe dem–be–dem
Bunca derd–ile belâ baht–ı siyahumdur benüm

Gözlerüm yaşı nazardan düşdi merdüm–zâdedür
N'ola rahm itsen ana kim özr–h âhumdur benüm

5 Didüm iy dil–ber Cem'i bilmez misin güldi didi
Bilürem ol bî–nevâyı hâk–i râhumdur benüm

CCXIII

1 Dil–berâ ışkun yolında bir kitâbum var benüm
Ol kitâb içre hezârân fasl u bâbum var benüm

Kankı zâhid zühd idüp meyden tecennüb eylese
Ger velî olursa andan ictinâbum var benüm

3 İy güneş rif'at bulup hüsnüne mağrûr olma kim
Kim seni eyler hacil bir âf–tâbum var benüm

Der–gehün kapusına kaddüm olaldan halka–vâr
İy sanem her bâb–ıla bir feth–i bâbum var benüm

5 Tek sen iy serv–i sehî bir meclise gel mâ–hazar
Eşk–i çeşmümden mey ü dilden kebâbum var benüm

Dil lebün yâdına hâk–i pâyunu eyler heves
Benzer ol yirde ya âb u yâ türâbum var benüm

7 Yâr ayağına nisâr itmege iy Cem yüz sürüp
Gözlerümden dökilen dürr–i hoş–âbum var benüm

CCXIV

1 Gün yüzünün pertevi şevkine düşelden dilüm
Senden ayru iy kamer–ruh göz yaşıdur hâsılum

Tan degül kurbân olursa hasret–i la'lünle dil
Kim hemîşe hancer–i ışkun kılur dilim dilim

3 Zülfünün bendine düşdi kurtıla mı diyü dil
Niçe kez sordum lebünden itmedi hal müşkilüm

Nice şerh eyleyeyin kandîl–i hüsnün pertevin
Şem' gibi oda yanar söyledüğümce dilüm

5 Cem belâ–yı hicr–ile şol denlü derd ü gam çeker
İy aceb derd–ile mi tahmîr olup–durur gilüm

CCXV

1 Kılur dil–dâra dil dâ'im tazallüm
Niçe bî–rahm olur itmez terahhum

Yüzün gül–zârını görmeyeli dil
Kılur bülbül bigi her–dem terennüm

3 Gözüm ağlar bana merdümliğinden
Yaşı çoğ ola hem eyle umardum

Yüzünden gayrıya bakmaduğum bu
Ki su olsa degül câ'iz teyemmüm

5 Nigârun ağzı sırrın kimse bilmez
Gel iy Cem kılma yok yire tevehhüm

CCXVI

1 Olalı derd–i ışkun câna hem–dem
Gözüm hem yaş döker derd–ile hem dem

Kül oldum ben sözüm od oldı iy dost
Kerem kıl gel beni söyletme epsem

3 İrişdügince gamzen okı câna
Dil ü cân şâd olup dir hayr–makdem

Kemâhi ol bilür esrâr–ı gaybı
Ki ola leblerün sırrına mahrem

5 Kaşunla ağzunı yâd eylese Cem
Kılur göz yaşı–y–ıla âlemi nem

C C X V I I

1 Olmağa yâra hem–nefes n'idelüm
Var–durur cânda bu heves n'idelüm

Dil virenlerde şâne buldı hemîn
Zülf–i dil–dâra dest–res n'idelüm

3 Ârızun hasretinden akıduram
Dîdeden Nîl ile Aras n'idelüm

Hele biz dirdük iltimâs idelüm
Hâsıl olmazsa mültemes n'idelüm

5 Cem nice istemeye vaslunı kim
Gitmedi cândan ol heves n'idelüm

C C X V I I I

1 Gamzesı tîgin çeküp kasduma ol yâr–ı kadîm
Kasd–ı bismil kılsa bismi'llâhi'rrahmâni'rrahîm

Kûyuna dil yol bulup el–hamdüli'llah kim yine
Virdi Rabbü'l–âlemîn ana sırâtü'l–müstakîm

3 Müşg–ile zülfün çeker her safhada bir kayd–ı sah
Devr–i haddünde olaldan nüsha–i hattun sakîm

Gel ayân it eşk–i çeşmümde hatun nakşını kim
Sikke olmayınca bulmaz kıymeti dînâr ü sîm

5 Dürr–i eşküm hâsılıdur hâk–i pâyun cevheri
Zülfün el uzatmasun lâ–takrıbu mâle'l–yetîm

Açılaldan üstüne iy mâh–rû bâb–ı kerem
Dil dilinden gitmedi hergiz nevâ–yı yâ–kerîm

5 Âh–ı Cem'den iy meh–i nâ–mihr–bân eyle hazer
K'oda yakar âlemi âh–ı seher–gâhum benüm

CCXXI

1 Ol semen–sîmâ vü sîmîn–ber ki yârumdur benüm
Hâsılı dünyâda vü ukbâda varumdur benüm

Şol kadar seng–i belâ yağdurdı hicrün başuma
Şimdi ahcâr–ı belâ seng–i mezârumdur benüm

3 Gam ayağına yüzüm hak eylesem ayb eylemen
N'ola izzet eylesem çün eski yârumdur benüm

Şâh–bâz–ı zülfüne sayd olalı tîhû–yı dil
Mürg–i devlet–âşiyan her–dem şikârumdur benüm

5 Bağlayaldan Cem izârunla nizâm–ı nazmını
Söylenen dillerde şi'r–i âb–dârumdur benüm

CCXXII

1 Yazarken ışkı şerhin yana yazdum
Çün evvel yanayazdum yana yazdum

Lebün yanında hat n'eyler didüm dir
Mahabbet–nâmedür kim câna yazdum

3 Kemân ebruna îd–i vuslatunda
Kabûl it cânumı kurbâna yazdum

Ne denlü dil dilerse tîr–i gamzen
Ciger kanı ile peykâna yazdum

Hayâl–i hatt–ı haddün dilde iy mâh
Tılısm–ı genc imiş vîrâna yazdum

6 Kitâb–ı tıbbı tıbb içinde iy dost
Cefâ vü derdüni dermâna yazdum

Didüm iy gamze kanmadun mı kana
Didi kanun içicek kana yazdum

Dil ü cân safhasında küfr–i zülfin
Ne denlü küfr ise îmâna yazdum

Kabûl eyle şenâ kim Cem kulundan
Bu arz–ı hâlı sen sultâna yazdum

10 Yazarken ruhlarun vasfında nâme
Elümden hâme düşdi yana yazdum

CCXXIII

1 Dil olalı Kâ'be–i ışka harîm
Çekdi hayâl–i hatun ana harîm

Yazdı kadd u zülf ü dehânun senün
Mushaf–ı hüsnüne elif lâm mîm

3 Toprağa salma dür–i eşkümi kim
Düşdi ayağuna çu bir kaç yetîm

Düşse yüzün pertevinün zerresi
Cennet–i Firdevs ola nâr–ı cahîm

5 Yaka kamer–i hey'et takvîmini
Ger göre takvîm–i cemâlün hakîm

Gonca safâdan yakasın çâk ider
Gül yüzünün vasfını ansa nesîm

Oldı gözün sihri–y–ile cân–ı Cem
Nergis–i sevdâ–zede gibi sakîm

8 Cânumu ditretse n'ola rûz–ı hicr
Zelzeletü's–sâ'ati şey'un azîm

CCXXVI

1 Mümkin olmaz ki ben ol la'l–i şeker–bârı öpem
Kadeh irür lebine ola k'anı bâri öpem

Ne safâdur bana sen bûseni virmezlenesin
Ben alam leblerüni ağzuma yil–vârı öpem

3 Kâ'be yüzünde benün çün Hacerü'l–Esved imiş
Yaraşur her nefes ol hâl–i siyeh–kârı öpem

Ayağun öpmege çün irmez elüm dürişeyin
Ola kim hâk–i rehün olduğı yolları öpem

5 Cem döküp yaşları dürrini budur zikri müdâm
Hîç ola mı ki ben ol la'l–i dürer–bârı öpem

CCXXVII

1 Toprağum levhinde kılmağa gamun şerhin rakam
Rûzgâr eyler ölicek üstüh anumdan kalem

Geh havâle âteş–i ışk idesin geh nâr–ı gam
Niçe bir bu resme ben dil–haste yanam yakılam

3 Dîdeden hûn–âb u dilden hûn–ı nâb akar müdâm
Lâle rûyun yâdına iy gonce–leb her dem–be–dem

İy sanem nâz eyleme cevr ü cefâdan vâz gel
Bu cefâ vü cevr–ile sanma ki senden usanam

5 Didi gel kes zülfümi al yâd–gâr olsun didüm
Kendü ömrümden kesem bir kılın anun kesmeyem

Şîne tîr–i âhdan şöyle müşebbek oldı kim
Âteş–i dil her şikâfından çeker her–dem âlem

7 Gel dirîğ itme lebün câmını Cem'den bir nefes
Tâ dinilsün leblerün câmına iy meh câm–ı Cem

CCXXVIII

1 Cân ü dil delmek diler tîrün begüm
Âferîn bu–y–ısa tedbîrün begüm

Bir dahı var–ısa gamzen bigi tîr
İşde başum işde şemşîrün begüm

3 Çün yüzün güldür kadün serv–i revân
Gül–şen–i cândur senün yirün begüm

Gamzen âhû–yı dile zahm uralı
Gey zebûndur koma nahcîrün begüm

Hüsne kisrâdur kaşun tâkına as
Zülfüni kim ola zencîrün begüm

6 Kilk–i kudret nokta yazmış hâlüni
Yazar iken nakş ü tasvîrün begüm

Cem yüzin hâkister iken kıldı zer
Hey nice cevherdür iksîrün begüm

8 Toprak u su yirine müşg ü gül–âb
Gil olupdur k'ola tahmîrün begüm

CCXXIX

1 Dün gice ol mâh–ı mihr–ârâyı mihmân eyledüm
Hüsnini dil mülkinin tahtında sultân eyledüm

Yaşlar akıtdum yüzüme yâr meyl itsün diyü
Sîm ü zer arz eyleyüp tezyîn–i dükkân eyledüm

3 Şol kadar kan ağladum kim dâr–ı dil dîvârınun
Bir taşın yâkut ü bir taşını mercân eyledüm

Alnuna sür bâri gel boynuna alma kanumı
Cânumı çün kaşlarun yasına kurbân eyledüm

5 Sen azîz–i mısr–ı hüsn olalı iy Yûsuf–cemâl
Ben zenahdânun çehin gönlüme zindân eyledüm

Olamaz cevher ayârı hâk–i pâyuna ayâr
Hüsnüne çün keffe–i çeşmümi mîzân eyledüm

7 Yâr geldi kim göre Cem gönlinün vîrânesin
Bir ciger kalmışdı anı dahı bir yân eyledüm

CCXXX

1 Bîn yıl yanarsa ışk odına bir karâra Cem
Bahr–ı gamunda gelmeye hergiz kenâra Cem

Dimiş hatuna nâfe–i Çîndür hatâ–y–ıla
Bu yüz karasıla kapuna nice vara Cem

3 Ger taş degülse yüregün iy Cem terahhum it
Taş–ısa dahı döymeye bu intizâra Cem

Lutfun–durur ki hâk–i rehümdür didün velî
Degmezdi iy sanem bu kadar i'tibâra Cem

5 Fürkat hazânı şöyle sarardursa benzini
Hîç ummazam ki irişe fasl–ı bahâra Cem

Tîr–i belâya karşu tutupdur siper gibi
Yâ–Rab ne kıldı n'eyledi bu rûzgâra Cem

7 Had yok belâ–yı dehre yüz ur âsitânına
Dök yaşlarun sitâresin iy bî–sitâre Cem

CCXXXI

1 Getürdükçe sabâ yili gubârını diyârından
Gözüme tutlyâ bigi çekem her–dem gubârından

Leb–i la'lün şarâbından ezel bezminde nûş itmiş
Gönül mest ü harâb oldı gör ol hamrun humârından

3 Gel iy serv–i sehî bir dem kenâra vaktıdur seyrün
Ki yir yüzini âb itdüm gözümün çeşme–sârından

Yaşum gözüm bunarını harâb–ı seyl–i eşk itdi
Dahı el yumaz ol dil–ber gözümün cûy–bârından

5 Lebün yâdına hâk olsam ziyâret–gâh–ı ışk olup
Alurlardı müdâvâya mezârum hâk–sârından

Güneş gice irişüpdür diyü tutar kenâra yüz
Tecellî kılsa gün yüzün eger zülfün kenârından

7 Hatun sevdâsı–y–ıla Cem ne resme hâk olduğın
Sorarsan bilesin hâlin mezârı sebze–zârından

CCXXXII

1 Ömrümün mihrin kara zülfün zevâl itmek neden
Yâ kaşun fikriyle kaddümi hilâl itmek neden

İşigünde dilleri sayd itmesün fettân gözün
Bir harâmîye harem saydın helâl itmek neden

3 Çün bilinmez zülf–i pür–çîni neden müşgîn imiş
Müşg–i Çîndür diyü zülfi kîl ü kâl itmek neden

Hey elâ gözlüm gönül almak dilersen âl ile
Bende hod dil yok bilürsin böyle âl itmek neden

3 Dilâ çün derdinî ni'met bilürsin
Taleb kılına ki dermânı n'idersin

Çü peymân–ıla ahde turmayıcak
Pes idüp ahd ü peymânı n'idersin

5 Cem'i öldürme yâd itse dehânun
İdüp yok yire bu kanı n'idersin

CCXXXV

1 Niçe bir zülfün ucına dil–berâ cân asasın
Bâri öldür çekmeyem her lahza cevrün tâsasın

Niçe demdür sana yir virdüm gözümde iy yaşum
Gitdügün vaktın revâ mıdur yüzüme basasın

3 Ben umardum gamzenün tırine cân idem hedef
Sen niçün cânâ kemân ebrûlarunı yasasın

Bağrumı kan eyleyüp senden revâ mıdur ki bu
Toldurasın kan ile her lahza çeşmüm kâsesin

5 Hancer–i hicrünle çün gönlini çak itdün Cem'ün
Vaktidur kim sûzen–i lutfunla anı kasasın

CCXXXVI

Dişlerün nazmın işitse âb olur dürr–i Aden
Kâkülün bûyini tuysa hâk olur müşg– i Hotan

Kâkülün dârına ber–dâr olmağa dîvâne dil
Anberîn sünbüllerün hazırlamış müşgîn resen

3 Hattunı fikr eyler–iken kaddüni andum didüm
Rastı bu kâmete öykünimez serv–i çemen

Hâra saymaz Kâ'be–i kûyun muğaylanın gönül
Kim gül–i ter dir ana ol yâsemendür yâsemen

5 Cân virüpdür zülf–i müşgînün hevâsı ile Cem
Perde–i Beytü'l–Mutahhar'dan kılun ana kefen

C C X X X V I I

1 İy benüm bağrumı dâğ–ı gamla pür–hûn eyleyen
Yaşumı şîrîn lebi yâdına gül–gûn eyleyen

Didüm iy dil–ber çü kânun eyledün kan eyleme
Didi kim âdet–dürür kan ide kânûn eyleyen

3 La'l–i dür–pûşun var–iken dişlerün nazmın görüp
Yanılur âlemde vasf–ı dürr–i meknûn eyleyen

Niçe nâlân olmayam kim bu dil–i miskînümün
Hâlini sormaz girü zülfine meftûn eyleyen

5 Leyl–i zülf–i girih–gîrüni Cem boynına tak
Çünki sensin anı bu âlemde mecnûn eyleyen

C C X X X V I I I

1 Kemend–i zülfüni her–dem ko âşikâr olsun
Ki cân ü dil anı görüp ana şikâr olsun

Hadeng–i gamzeni cânâ çü virdün alma yine
Ki cânda saklayayın anı yâd–gâr olsun

3 Kıyâmete şu kimesne kim eyleye inkâr •
Kıyâm–ı kâmetüni di ki şerm–sâr olsun

Çü tîrini dil ü cânumdan itmedi taksîr
Keremler eyledi gamzen cihânda var olsun

5 Yüzünde kâkülüni târ–mâr eyle ki Cem
Kara saçun gibi iy dost târ–mâr olsun

CCXXXIX

1 İçelüm câmı râh–ı rûh olsun
Akla kuvvet dile fütûh olsun

Zâhidâ virmegil bana tevbe
Tevbeye tevbe–i nasûh olsun

Ruhları şevki–y–ile sun bâde
Sâkiyâ sohbet–i sabûh olsun

Akd–i zülfüni boynuma bend it
Ki dil ü cânuma fütûh olsun

5 Sabr–ı Eyyûb vasluna niçe bir
Tut ki Cem ömri ömr–i Nûh olsun

CCXL

1 Ak iy gözüm yaşı kan–ıla kim şarâb olasın
Yan iy ciger gam–ı ışk–ıla kim kebâb olasın

Ne hâsıl itmeyicek bezmümüzi nûrânî
Tutam ki burc–ı melâhatda âf–tâb olasın

3 Ne kıldum iy şiken–i zülf–i anberîn sana kim
Arada mâni olup yüzine nikâb olasın

Ne diyem iy dil–i pür–sûz dâd elünden dâd
Beni cihânda harâb eyledün harâb olasın

5 Şu denlü derde giriftârı var habîbün kim
Arada sanmağıl iy Cem ki sen hisâb olasın

C C X L I

1 Ser–geşteyem ol zülf–i siyeh–kârun elinden
Dil–hasteyem ol nergis–i bîmârun elinden

Hâkim o–durur bana yine zulmı ol eyler
Ben kime şikâyet ideyin yârun elinden

3 Öpüp elini düşdüm ayağına rakîbün
Kurtarımadum sen güli ol hârun elinden

Yüzüne gelüp la'lüne el sunduğı içün
Kanlar yudaram hatt–ı siyeh–kârun elinden

5 Cem boynına bend eyledi rahm eylemeyüp âh
Feryâd ü figân turre–i tarrârun elinden

C C X L I I

1 Niçe bir dil vireyin kâkül–i pür–çînün içün
Niçe bir kan yudayın ol leb–i rengînün içün

Her gice mihr ruhun degdi diyü mâh düşer
Revzenünden aşağa bûse–i bâlînün içün

3 Husrevâ kûh–ı gamunda n'ola Ferhâd gibi
Terk–i cân eyler–isem şol leb–i şırınün içün

Zenâhun sîbine diş biler iken nâr–ı cefâ
Düşdi cân hirmenine gabgab–ı sımınün içün

Çün kitâb–ı ruh–ı hüsnünde galât düşdi hatun
Gel kerem kıl kazıd anı sanemâ dînün içün

Cân–ı uşşâka cefâ eylememek resmini ko
Yoksa âlem yıkılur bu yini âyînün içün

7 Kâr–ger olmağa efgân–ı Cem iy sîm–beden
Bir du'a bilsem okurdum dil–i sengînün içün

CCXLIII

1 Kim perîşân olmaya bu sünbül–i pür–çînden
Kim siyeh–kâr olmaya bu hatt–ı müşg–âgînden

Zülfün ucında hat–ı sebzünle hâlün sanasın
H âce–i Hindû–durur tûtî getürmiş Çîn'den

3 Zülf–i kâfir–kışüni gör kim hat–ı müşgînüne
Baş koşup âhir o miskini çıkarmış dinden

Kendüzini yig görürmiş kûyun itinden rakîb
Ya dahı ne hayr umarsın ol seg–i hod–bînden

5 Sen perî teshîri içün dîde–i Cem iy kamer
Her gice seyyâre indürür yire Pervîn'den

CCXLIV

1 Öginürsen ki bana cevr ü cefâ eyleyesin
Yakdun odlara beni dahı bana n'eyleyesin

Hâsılı la'l ü ruhun derdinün iy gonce–dehen
Dilde dem dîdede nem dahı nem ola diyesin

3 Öpdüm ağzını uyurken uyanup güldi didi
Bu dahı sana kalursa varasın söyleyesin

Gey yaraşur sana bu hüsn kabâsı sanemâ
Dilerem hüsn kabâsını hemîşe giyesin

5 Va'de vü ahdı yalan eyleyüp iy piste–dehen
Nice bir bûse virem diyü Cem'i aldayasın

CCXLV

1 Didüm iy gül yüzlü gül yüzde ne hoş pür–hâlsin
Didi kim ol hallardan sen aceb bed–hâlsin

Kâmetüm lâm olduğına bu siyeh bâhtumdan âh
Hâlüme iy zülf–i anber–bû hemîn sen dalsin

3 Mahşer–i zülfinde ser–gerdân idersin gönlümi
Benzer iy hatt–ı siyeh kim nâme–i a'malsin

Düzd–i dil asılmağa iy zülf–i pür–çîn dem–be–dem
Çîn ü Maçîn'de düzilmiş anberîn çengalsin

5 Ağzuna öykündügin duymış sabâ dir gonceye
Epsem ol miskîn bu sözden söylemesin lâlsin

Âh kim iy haste dil terkümüz uraldan bizüm
Ol perî–şânun perîşân zülfine pâ–mâlsin

7 İy ser–i zülf–i siyeh perr–i hümâ mısın nesin
Gitme başından Cem'ün kim sâye–i ikbâlsin

CCXLVI

1 Aç yüzüni hicrüm gicesi tâ seher olsun
Çöz zülfüni dil gül–şen–i pür–müşg–i ter olsun

Didüm ko lebün vasfını tahrîr ideyin dir
Sen anı dilersin ki kalem ney–şeker olsun

3 Zülfünde mutavvel olıcak kıssa–i derdüm
Andur dehenün fikrini kim muhtasar olsun

Bî–sîm ü zer olmadı müyesser çü visâlun
Gözüm yaşı sîm ü yüzümün rengi zer olsun

5 Râ kaşlarunun yasına kurbânlar olayın
Gamzen okınun tîrine terkeş ciger olsun

Şol gamzelerün tîrine olmağa mukabil
Ten cevşen ü bu sîne–i sûzân siper olsun

7 Sür hancerüni meşhedi taşına Cem'ün kim
Çâk eylemege sînesini kâr–ger olsun

CCXLVII

1 Geldügince sîneme gamzen okı ta'zîm içün
Hâk–i pâyına fidâdur cân ü dil teslîm içün

Hüsnüni bu ahsen--i takvîmde görse hakîm
Âf–tâb u mâha yazmazdı rakam takvîm içün

3 Ârızun nârını zülfün gül–şen itmiş sanasın
Âteş–i sûzânı gül–zâr oldı İbrâhîm içün

Mushaf–ı ruhsâruna hatt–ı gubâr–ıla lebün
Süre–i Kevser yazar dil tıflına ta'lim içün

5 Hublık mülkine sultânsın berât–ı hüsnüne
Kaşlarun tuğra yazaldan bu yidi iklîm içün

Halka–i zülfeynüne hoş düşmiş ol hâl–i siyâh
Gerçi kim bir nokta kâfi olmaz iki cîm içün

7 Reng–i rûyunla yaşun çün sana sîm ü zer yiter
Bir dahı zer yok diyü gam yime iy Cem sîm içün

CCXLVIII

1 Gözlerün kasduma hançer çekmesün âşûb içün
Galib olanlar kaçan hançer çeker mağlûb içün

Sıhhat olsa çeşmüme gil cismün içün n'ola kim
Hoş devâdur Yûsuf'un pîrâheni Ya'kûb içün

3 Ko yüzüm toprağı zer sürsün berât–ı hüsnüne
İy sanem çün rîg hacetdür kamu mektûb içün

Her kaçan zülf–i ser–endâzun sala çevgân–ı müşg
Âşık olanlar başın meydâna atar tub içün

5 İşigün Kevser'le sulayup seher pâk itmege
Hûr–ı cennet deste bağlar sünbülin cârûb içün

Gird–i lâ'lünde hat–ı yâkûtunun kim şîvesin
Cân virürdi görse ger yâkût ol üslûb içün

7 Yâr didi yoluma cân terkin it iy Cem didüm
Câna kalur mı muhibb olan kişi mahbûb içün

CCXLIX

1 La'lünün metni beyân olmazdı her tafsîl içün
Hatt–ı müşgînün havaşî yazmasa te'vîl içün

Ya kaşun îd ayıdur kurbânun olsun hûblar
Şimdi mi oldı melek kurbân–ı İsmâ'îl içün

3 Câmi'–i hüsnüni kandîl–i ruhun tezyîn içün
Anberîn zencîr asaldan zülfün ol kandîl içün

Kanda kim pâyun nişânı şekl–i mihrâb eylese
Niçe yıllar secde–gâh olur o yir Cibrîl içün

5 İşigünden ayru gamdur hâsılum didüm didi
Şimdi mi oldı vatan terk eylemek tahsîl içün

Mushaf–ı hüsninde münzel sûre midür hatt–ı yâr
Âyet–i rahmet midür yâhud bu ol tenzîl içün

7 Geçdüğince hâk–i pâyundan nişân kaldı diyü
Arzû yüzin sürer Cem kapuna takbîl içün

C C L

1 Kisvet–i fakra eger cân–ıla muhtaç olasın
Hâk isen dahı cihân farkına ser–tâc olasın

Penbe–i gûşunı çekdünse işit cân sözini
Ârı ko dârı kabûl eyle ki Hallâc olasın

3 Mû–be–mû kadr–i ser–i zülfini yârun bilesin
Vâkıf–ı mertebe–i gev–şeb–i Mi'râc olasın

Çün murâdın beni gark itmeg–idi eyledün
Yiter iy kulzüm–i eşküm niçe mevvâc olasın

5 Yâr ışkında eger kalb kumâşun var–ısa
Dilerem iy dil–i gam–dîde ki târâc olasın

Defter–i cevrüne sebt it beni didüm didi kim
Sanma bu defter–i gamdan ki sen ihrâc olasın

7 Âhir iy Cem seni lu'b–ı ruhı şeh–mât kılur
Nat'–ı ışkında eger sanî–i Leclâc olasın

C C L I

1 Görinen mâh mı ki yine bu gün
Yâ güneş indi mi zemîne bu gün

Bî–hatâ zülfi şâmı çözse girih
Bû bağışlaya müşg–i Çîn'e bu gün

3 Yire geçsün yirini yirini gün
Çün bu yiter güneş yirine bu gün

Zülf–i küfrinde ne kerâmet var
Ki yüzin gördi geldi dîne bu gün

Veh ki asıldı kaşı tâkına dil
Sınmasaydı bu âb–gîne bu gün

6 Gül yüzi şevki yâdı–y–ıla n'ola
Gonce–veş çâk olursa sîne bu gün

Genc–i sabr umma gör dahı benden
K'oldı yağma kamu hazîne bu gün

8 Saldı habs–ı külâha zülfini
Girdi ceyş–i Habeş kemîne bu gün

9 Kesdi ol gün külâlesini meger
K'irdi Cem ömri âhirine bu gün

CCLII

1 Bu gün bir meh gönül tûrın münîr itdi tecellâdan
Sanasın hûrdur indi yire firdevs–i a'lâdan

Beşâret arz ider la'li dem–i enfâs–ı Îsâ'dan
İşaret gösterür hüsni kemâl–ı sun'–ı Mevlâ'dan

3 Saçı yüz zâhid–i huşki çeker seccâdeden ser–mest
Irar bin âbidi çeşmi salâh u zühd ü takvâdan

Saçı çîninde mir'ât–ı cemâlinden cihân peyda
Nümûne arz ider nakşı meger kim nakş–ı Mânâ'dan

5 İder zülf–i zer–endûdın kaşı tâkına zer zencîr
Ki yâ'nî hüsne kisrâyam nişân uş Tâk–ı Kisrâ'dan

Tağıtmış leyli–i zülfeynini evrâk–ı gül üzre
Bu Cem bî–çâre miskîni ki mecnûn ide Leylâ'dan

7 Velî hatt–ı siyeh–pûşı yaşamış leşker–i Fir'avn
Tutar Mısr–ı cemâlini meded irmezse Mûsâ'dan

CCLIII

1 Gül bana gerekmez bana sen gül de yitersin
Tek gül sanemâ gül de karanfül de yitersin

Dil bâğı harâb oldı kerem kıl nazar eyle
K'ol bağa begüm sen gül ü bülbül de yitersin

3 Koma ki hatun anber ü sünbüllene dâ'im
Bu bû–y–ıla sen anber ü sünbülde yitersin

Sen sağ ol eğer geçdi–y–ise devr–i gül iy dost
Cennet gülisin âleme sen gül de yitersin

5 La'lün var–iken sunma Cem'e bâde–i hamrâ
Çün mest ü harâb itmege sen mül de yitersin

CCLIV

1 Câm–ı la'lün var–iken kimdür mey–i nâb isteyen
Yâ görüp gül yüzüni gül–berg–i sîr–âb isteyen

Devr–i hüsnünde lebün yâdına dâ'im kan yudar
Gül–şen–i cennetde bitmiş tâze unnâb isteyen

Leblerün dârü'ş–şifâsını açup Hindû benün
Çağırur iy teşne diller kanı cüllâb isteyen

Nâle vaktında gözüm yaşın temâşa eylesün
Âşık–ı bî–çârelerden seyr–i dûlâb isteyen

Ay yüzin bedri şeb–i zülfüni pür–nûr eylemiş
Câm–ı la'lün dir ki gelsün seyr–i meh–tâb isteyen

6 Sâde düşmiş hâlden yârun ruhı kâşânesi
İy dil–i bî–çâre kimdür bî–meges h ab isteyen

İşigün hâki bisâtın nat'–ı dîbâ bilmeyüp
Taşdan özge bulmasun bâlîn–ı sincâb isteyen

Nehr olüpdur yaşlarum gül yüzde hattun yâdına
Devr–i güldür kanı gelsün sebze vü âb isteyen

9 Fikr–i ebrûn eylemez Cem mescid–i hüsnünde hîç
Kâ'be'de divânedür mahsûs mihrâb isteyen

C C L V

1 Her seher dil kan yudar bir ruhları gül–gûn içün
Hey ne kıydum kendüme ol yâr–ı gendüm–gûn içün

Zülfi altında hat–ı nev–reste kim saf bağlamış
Sanasın ceyş–i Habeşdür kim turur şeb–hûn içün

La'lüne hatt–ı siyeh benzer ki şîrînlik yazar
Kim nebât üzre lebün sihr okıdı efsûn içün

Kaşlarun üzre aceb düşmişdür ol Hindû benün
Gerçi kim bir nokta kâfi olmaz iki nûn içün

5 İy sanem benden kaçurma hâk–i pâyun cevherin
Tûtiyâ alsam gerek bu dîde–i pür–hûn içün

Leyli–i zülfüni tak Cem boynına didüm
Anberîn zencîr olur mı hîç bir mecnûn içün

7 Devr–i müldür sen müdâm–ıla müdâm it devrüni
Sâkiyâ ger dûn degülsen gam yime gerdûn içün

C C L V I

1 Ger haşre degin nâr–ı firâkunla yanam ben
Sanma sanemâ hîç ki senden usanam ben

Ben söylemezem kimse benüm hâlümi bilmez
Yanaydı cihân şerh–i firâkunı disem ben

3 Her nev'–ile cevr eyleyici ben kula sensin
Her vech–ile cevrün çeken iy dost benem ben

Sensin beni nâlân iden iy dōst v'eger–ni
Bu yolda figân itmege her lahza neyem ben

5 Kısmet bu–y–ımış ikimüze iy Cem ezelden
Kim dehr cefâsın çekerüz hem sen ü hem ben

6 Ben dimezen artuk ki cihân içre kerem var
Gezdüm bulımadum bu cihân içre kerem ben

C C L V I I

1 Yüz sürüp ayağına öpmege dil–dârun elin
Günde bin kez öperem yalvarup ağyârun elin

Cevre el sundı diyü kesme didüm zülfün ucın
Didi ayb eyleme ger kesseler ayyârun elin

3 Dest–gîr ol bana bîmârun iken eyle şifâ
Lâzımıdur ki tabîbe tuta bîmârun elin

Dil ser–i zülfine bağlu yatup öper elini
Müslimîn tutağı gibi k'öpe küffârun elin

5 Sen kerem kıl sanemâ bakma günâhına Cem'ün
Ger eli kanda–y–ısa kesme güneh–kârun elin

C C L V I I I

1 Arz it saçunı Rûm diyârı Hotan olsun
Dendânunı keşf eyleki âlem Aden olsun

Güftâra gel iy bülbül–i bostân–ı melâhat
Tûtî işidüp sözüni şîrîn–sühan olsun

Her yil ki eser lutf–ıla Kûyun tarafından
Cândur diyüben mürdeye sağ u esen olsun

Âşık ki ruhun şevkine cân eyleye teslîm
Anun kefeni berg–i gül ü yâsemen olsun

5 Cân virür asılmağa bu sevdâ–y–ıla Cem kim
Tek boynına zülfün gibi muşgîn resen olsun

C C L I X

1 Çeker cevr ü cefâ dil senden ayru
Görür cân derd ü müşkil senden ayru

Benündür tohm–ı gam dil mezra'ında
Hemîn bu oldı hâsıl senden ayru

3 Olursa ravza–i Rıdvân gerekmez
Bana iy mâh menzil senden ayru

Ne demler çekdügi bu haste gönlüm
Degüldür vasfa kâbil senden ayru

Ruhun yâdına her–dem su yirine
İçer cân zehr–i kâtil senden ayru

6 Cihân mülkinde Cem bir dem dirilmek
Şehâ vallâhi müşkil senden ayru

C C L X

1 Dil yandı yüzün şem'ine pervâne midür bu
Cân düşdi saçun bendine dîvâne midür bu

Her lahza firâk u gamun olur dile mihmân
Yoksa sanemâ anlar içün hâne midür bu

3 Zülfüne gönül düşdi görüp hâl–i siyâhun
Dil mürgini dâma düşüren dâne midür bu

Vîrâne–i dilde bulınur genc–i hayâlün
Ol genci nihân itmege vîrâne midür bu

5 La'lün Cem'e bir câm sunupdur soraram kim
Ol tevbe unıtdurıcı peymâne midür bu

C C L X I

1 Çîn–i zülfünden alalı bir bû
Cümle hûn oldı nâfe–i âhû

Geldi îmâna dil yüzünde didi
Eşhedü–en lâ–ilâhe illâhû

Âteşîn dilde çeşm–i fettânun
Yir tutar mıydı olmasa câdû

La'l–i dür–pûşı hasretinden âh
Sadef–i çeşmüm akıdur lü'lü'

5 Çeşmüm oldı yolunda âb–ı revân
Olalı kirpügüm ana cârû

Eşk–i çeşmüm gamun kurıtsa ne gam
Akduğı yire çün akar yine sû

7 Cem iki kıbleye tutar yüzini
Kıble olalı ol iki ebrû

C C L X I I

1 Anberîn midür bu zülf–i muşg–bû
Kim hacîl eyler hemîşe müşgi bû

Sürh–rû olur sekirden her yana
Eşküm anun'çun olupdur sürh–rû

3 Yâd—ı lâ'lünle şarâb akar müdâm
Hâkümi ger rûzgâr ide sebû

Râst gelmez gözlerüme ârızın
Geç gelür deryâya lâ—büd gelse sû

5 Gâh deyre varuram geh mescide
Ya'ni kim yârı araram kû—be—kû

Gel beni ağlatma la'lün yâdına
Çün ziyân eyler şeker tengine sû

7 Haşr—ı zülfeyni hisâbın hoş bilür
Sen kıyâmet—kâmetün Cem mû—be—mû

CCLXIII

1 Dün saldı bana karşu nikâb ol büt—i meh—rû
Âheste su'âl itdüm ez'ân dil—ber—i hoş—hû

Dîdüm bu ne gözdür bu ne yüzdür bu ne kaşdur
Didi biri mü'min biri kâfir biri câdû

3 Didüm bu ne kaddür bu ne haldür bu ne hatdur
Didi biri ar'ar biri anber biri hindû

Didüm bu ne bendür bu ne dildür bu ne saçdur
Didi biri bülbül biri fülfül biri gîsû

5 Didüm bu ne nâz ü ne itâb ü ne cefâdur
Didi biri nâz ü biri ışk ü birisi hû

Didüm kanı aklum kanı gönlüm kanı cânum
Didi biri pinhân biri hayrân biri bağlu

7 Didüm ki Cem'ün hâli nedür çeşmün elinden
Didi ne sorarsın nicedür âh—ıla sayru

C C L X I V

1 Kenâr idem diyü bilün kimerde
Delü gönlüm umar kılca kemerde

Nisârundur kamu eşk–i dürer–bâr
Ne kim hâzır bulınursa nazarda

3 Çemendür sanki su altında bitmiş
Hayâl–i hatt–ı dil–ber çeşm–i terde

Gözüne nergis öykünmiş didi gül
Basîret yoğ–ımış bu bî–basarda

5 Hatun sevdâsı–y–ıla cân virürsem
Ne reyhânlar bite bu kâse–serde

Didüm bu haller la'lünde n'eyler
Didi ki noktalar yok mı şekerde

7 Deleydün gamzen–ile bir göreydün
Ki kaç peykân bulınur bu cigerde

Mutavvel zülfünün şerh–i bedî'in
Dehânun dir beyân–ı muhtasarda

9 Cihân rindi olupdur Cem ki her–dem
Gözi gönlü şarâb ile püserde

C C L X V

1 Görüp zülfeynüni dil düşdi ağa
Şehâ rahm eyle tolaşdı duzağa

Düşümde gördüm iy mâh eyle ta'bîr
Ki sen mâhı ben almışdum kucağa

3 Nigâra gamzeni cânum görelden
Ölecek gibi katlanur bıçağa

Lebün cânum olalı ben Hudâ'dan
Dilerem kim gele cânum tudağa

5 Rakîbe söyleme sırrunı iy dost
Yayılur âleme düşer kulağa

Benüm hâlümi bilmezsen n'ola kim
Ne rûşen ola sayru hali sağa

Beni redd idüp anmazsan n'ola kim
Dile gelmez düşen gözden ırağa

8 Yüzün şem'ini cân–ı Cem görelden
Düşer pervâne bigi ol çerâğa

CCLXVI

1 Öykünür imiş bu hat–ı dil–dâra benefşe
Sonra oldı hacil başladı inkâra benefşe

Sünbül hatuna reşk iledüp bâğ–ı ruhunda
Toprak döşenüp yüz vurur ahcâra benefşe

3 İy ruhları gül gül–şene geldügün işitmiş
Müşg ile buhûr eyledi yollara benefşe

Gül yüzde görüp sünbül–i müşgînüni iy dost
Toprağa sücûd eyledi bî–çâre benefşe

5 Mesken tutar ise n'ola zülfünde dil–i Cem
Zîrâ ki gelür hoş dil–i bîmâra benefşe

CCLXVII

1 Gü[illegible]hlarunun arz ideli bâğ–ı benefşe
B[illegible]ste–i güldür ki ola bağı benefşe

Sünbül saçuna çünki dükel şîfte vü zâr
Dîvâne gibi yâ ne gezer tağı benefşe

3 Peykânlu dile urma igen dâğ–ı belâlar
Kim lâle bigi götürümez dâğı benefşe

Gül yüzde bulurdu hat–ı müşgîni sanasın
Başdan başa zeyn eyledi uçmağı benefşe

Sarmazlar idi destesine rişte hemîşe
Sünbül saçunun olmasa tutsağı benefşe

6 Âhû gözün olmasa gazâl–ı Hotan ü Çîn
Hattundan olur mı–y–ıdı otlağı benefşe

Her kimi ki hâk eyleye ol hatt–ı semen–sâ
Bitüre hemîşe teni toprağı benefşe

8 Lâf eyleyicek hatt–ı perîşânı geçermiş
Sûsen işidüp didi ki kulağı benefşe

İy Cem ruh–ı gül–zârını seyr eyle ki dâ'im
Güller bitürür hârı vü yaprağı benefşe

CCLXVIII

1 Dil giriftâr olalıdan zülf–i muşg–âmîzüne
Cân ü dil kurbân ola şol gamze–i hûn–rîzüne

Cân–ı şîrîn virmişem Ferhâd gibi husrevâ
Şol ruhı gül–gûnun ile kâkül–i şeb–dîzüne

3 Işkuna gönlüm düşelden dil–berâ cân terk idüp
Dâ'imâ baş oynaram şol gamze–i hûn–rîzüne

Mâh–rûlar mihrini Hak sana kılmamış nasîb
Sûfiyâ bildüm sebeb budur senin perhîzüne

5 Derdine dermân olurdı iy kamer–çehre Cem'ün
Ger ireydi bir nefes la'l–i güher–âmîzüne

CCLXIX

1 Gamzen dil üzre her–dem urur yara yaraya
Çeksün belâyı ola ki sen yâra yaraya

Ger göstereydi meh yüzin ol mâh–rû bana
Cân ü gönül vireydüm ana bir nezâreye

3 Her pâresi çü zülfün ucında şikestedür
Rahm eylesen n'ola bu dil–i pâre pâreye

Hattun cemâlün üzre senün iy semen–beden
Almış benefşe berg–i güli sanki araya

5 Cem gibi bulımaya cefâ–keş kimesne hîç
İşbu cihânı ger geze ser–tâ–ser araya

CCLXX

1 Terk eyleyeyin gönlümi cânâna gerekse
Cânumı fidâ ideyin ol câna gerekse

Ger saklar isen genc–i hayâlüni kerem kıl
Gönlümde nihân it anı vîrâne gerekse

3 Ger mümkin ise kûyunı bir dem vatan itmek
Cân ü dilümi al sana şükrâne gerekse

Dur müdde'i yâr alsa gerek cânunı didüm
Cânuma benüm minnet o cânâna gerekse

5 Çün yoluna cân vireni terk eyledün iy dost
Ağyârı getür yanuna bî–gâne gerekse

Zencîr–i girih–gîri çü bu zülf–i siyehdür
Bend eyle Cem'ün boynına dîvâne gerekse

CCLXXI

1 Yüzün göreli ol iki sünbül arasında
Dil haste yatur bend–ile kâkül arasında

Hâlün senemâ gül yüzün üstinde gören dir
Hindû–beçedür düşdi yatur gül arasında

3 Gül ruhlarunun vasfı–durur iy şeh–i âlem
Her lahza giden gulgule bülbül arasında

Çeşmümde hayâl–i lebün iy dost meselde
Bir sâgara benzer ki ola mül arasında

5 Zencîr–i gamundan senemâ eyleme âzâd
Kim Cem bigi kul olmaya bin kul arasında

CCLXXII

İtdi bir mihr–i cihân–tâb tecellâ bu gice
Kim kamer nurı ana olmadı hem–tâ bu gice

Göreli gün yüzini leşker–i ışkına hemân
Eyledüm cân ü gönül mülkini yağmâ bu gice

3 Çünki sen hûr–ı cinân bizüm ile ayş kılur
Oldı bu meclisümüz Cennet–i Me'vâ bu gice

Mey–i la'lünle demidür vireviz câna safâ
Çünki esbâb–ı tarab oldı müheyyâ bu gice

5 Şeb–i hicrâna nihâyet bulınur çünki yine
İtdi hurşîd–i cihân–tâb tecellâ bu gice

Cem'e yüz tutdı yine burc–ı sa'adet güneşi
Ki güneş gibi görindi ol ruh–ı zîbâ bu gice

7 Bûy–ı zülfünle yalunuz sanemâ bağ degül
Müşg–bû oldı kamu dâmen–i sahrâ bu gice

CCLXXIII

1 Çün tulû' eyledi ol mihr–i münevver bu gice
Yaraşur âlem ola gün gibi enver bu gice

Mey–i la'l–ile müdâm eyleyelüm ayş u safâ
Kim gönül istedügi oldı müyesser bu gice

Şeb–i mi'râc mıdur bu acebâ yoksa bize
Leyletü'l–Kadr mıdur k'oldı mukadder bu gice

Dil–berün zülfine mi uğradun iy bâd bu dem
Ki nesîmün dağıdur her yana anber bu gice

5 Demidür kim yine hoş diye sürâhî kulkul
Vaktidur kim tolana arada sâgar bu gice

Çün yüzün şem'i safâdur bize iy nûr–ı Hudâ
Dil yakar üstüne pervâne bigi per bu gice

7 Diline almaya Cem bir dahı tekrâr şeker
Çün lebün sundu ana kand–i mükerrer bu gice

CCLXXIV

1 Bâd–ı sabâ irişmedi pây–i semendüne
Serv–i sehî yitişmedi kadd–i bülendüne

Ben de işigüne sanemâ bende olmışam
Cân bend olalı zülf–i siyâhunda bendüne

3 Miskîn gönül belâ vü gamun mesken eyledi
Nâ–gâh tolaşalı şu miskîn kemendüne

Dermândeyem demidür iriş iy tabîb–i cân
Dermân lebünden eyle yine derd–mendüne

5 Cem h an–ı la'lüni analı geldi cân lebe
Sen bûse bahşın it sanemâ müstemendüne

CCLXXV

1 Her kaçan kim hasret–i rûyunla kılam dilden âh
Âhum odından yanar oda felekde mihr ü mâ

Zülf–i müşgînün ucından hattun oldı âşikâr
Gör neler getürdi âhir başuma baht–ı siyâh

3 Der–gehünde her gün âh itmek günâh–ısa şehâ
Şöyle benzer ben kulundan eksük olmaz her gün âh

Bir nefes dûr olmağa senden rıza virmez gönül
Ger ola mülk–i cihâna senden ayru pâd–şâh

5 Hasret–i hattunla cân virdügümi şerh eyleye
Dil uzadup sînemün üstinde biten her giyâh

Dil cefâ–yı zulmet–i hicrânda kalurdı müdâm
Ger cemâlün âf–tâbı olmasaydı özr–h âh

7 Zülf–i müşgînün hevâsıyla Cem'ün hâk olduğın
İşidenler diye cândan tayyibâ'llâhu serâh

CCLXXVI

1 Lâ'lünden olmadı dile sıhhat ne fâ'ide
Vaslundan irmedi bana râhat ne fâ'ide

Bir lahza meclisümüze eylemedi tulû
Ol âf–tâb–ı burc–ı sa'adet ne fâ'ide

3 Devlet bu–y–ıdı bana ki yüz sürem izüne
Yokdur başumda çünki bu devlet ne fâ'ide

Hicrün şebini vasl–ıla çün rûşen eylemez
Yanmak arada şem'–i mahabbet ne fâide

İy Cem çü bî–vefâ–durur ol yâr–ı pür–cefâ
Çekmek yolında bunca meşakkat ne fâide

6 Kadd ü dehân ü rûyun ile hoş geçenlere
Tûbâ vü Âb–ı Kevser ü cennet ne fâ'ide

CCLXXVII

1 Koparur başuma kıyâmet âh
Ne belâdur bu kadd ü kâmet âh

Devletümdür visâl–ı yâr ammâ
Bana yâr olmadı bu devlet âh

3 Baş komak pâyuna sa'adetdür
Lîk yok başda bu sa'adet âh

Hattı tezvîrine kaşı şâhid
Gör ne eğri kılur şahâdet âh

5 Çünki zulmı yine sen eylersin
Cem kime eylesün şikâyet âh

CCLXXVIII

1 Niçe bir nâz idesin şol gamze–i gammâz–ıla
Nâzdan gel vâz gel yakdun bizi ol nâz–ıla

Dest–gîr olmazsa lutfun âşiyân–ı vasluna
Mürg–i dil hergiz irişmez iy perî pervâz–ıla

3 Bu dil–i nâlânı zülfünden niçün dûr eyledün
Çün şikâr olmak da lâzımdur ceres şeh–bâz–ıla

Perde–i uşşâkda çün bûse–lik itdün karâr
Mutriba âteş düşürdün cânuma ol sâz–ıla

5 Nâle vü efgânı çınratdı dile çün tâs–ı ışk
Vaktıdur iy Cem ki râzun diyesin avâz –ıla

CCLXXIX

1 Ham kıldı kadüm derd ü gamun bârı sebeb ne
Çekmek bu kadar derd ü gamun bâri sebeb ne

Bir bûse virem dimiş iken gonce dehânun
Terk itdi yine yok yire ikrârı sebeb ne

3 Gül–zâr–ı cemâlün güli gül gibi gülelden
Reşkinden ider ol güle gül zâri sebeb ne

Hattun var–iken kesme ser–i zülf–i siyâhı
Kat' eylemek ol kâfire zünnârı sebeb ne

5 Bir bûseye bin cân viricek yok didi gamzen
Serd eylemek iy dost bu bâzârı sebeb ne

Zülfün koma kim hem–ser ola bâd–ı sabâya
Virmek yile ol nâfe–i Tatar'ı sebeb ne

7 Sen pister–i nâz içre yatup gül gibi her–dem
Cem derd–ile bâlîn idine hârı sebeb ne

C C L X X X

1 Dir gören bu zülf–i müşgîni ruh–ı dil–dârda
Hoş dükân–ı müşg açılmış gûşe–i gül–zârda

Germ olup kendüyi teşbîh itdügi'çün yüzüne
Yakdılar şem'ün zebânın asdılar bâzârda

3 Leblerüne zülfün irdükçe ko kim yüz süreyin
Zer–nişân olsa yaraşur la'l–ile zünnârda

Nâr u nûrâ ârızı nûrın nice teşbîh idem
Kim bulınmaz ruhlarınun nârı nûr u nârda

5 Sen tecellî kılalı dil hânesinde kan–ıla
Âh şâhum yazaram ben her der ü dîvârda

Lâceverdî hatt ile müşgîn hatun cedvel çeker
Safha–i gülde ki yokdur şîvesi pergârda

7 Çem yüzünden gayrıya bakmaduğı budur sebeb
Âşık–ı dîdâr olan kalur hemân dîdârda

C C L X X X I

1 Arz–ı dîdâr eyleyüp dil–ber didi bak hâlüme
Ağladum didüm ko anı bir nazar kıl hâlüme

Şu gibi dökdüm hevân odında toprak başuma
İy dirîğa vâkıf olmadun dahı ahvâlüme

3 Mahşer–i zülfünde hattundan siyâh olur günüm
Her günâhum yazılursa nâme–i a'malüme

Dün öpüp mushaf yüzün kıldum tefe'ül iy sanem
İki âlem reşk ider bu gün bu zîbâ fâlüme

5 Gam Cem'i pa–mâl idüpdür zülfüne didüm didi
Mahlas istersen eger gel sâye–i ikbâlüme

CCLXXXII

1 Şol büt–i Efrencî kim kâküllerin kılmış girih
Sanasın giymiş ten–i sîmînine zerrîn zirih

Serv kaddünde turuncî gabgabun sîbin gören
Dir nihâl–i sidre vü nâz üzre bitmiş tâze bih

3 Gönlümi vîrân idüp almak diler câdû gözün
İy dirîga kim bana çok gördü bir vîrâne dih

Tîrüne sînem nişân olmağa kurbân olduğum
Kaşlarun yayına zülfün rîsmânı takdı zih

5 N'ola Cem zünnâr–ı zülfün bağlanursa iy sanem
Kâkülün küfri çü îmâna olupdur müştebih

CCLXXXIII

1 Ben mukâbil tutmazam iy meh cemâlün ayına
Ger felekden ay ine ola mücellâ âyine

Sırça gönlüm sındı pâ–mâl oldı seng–i gamdan âh
Korkaram kim zahm ire nâ–geh hayâlün pâyına

3 Cevri çokdur sa'id–i sîmînünün sal boynuma
İy sanem her kişi kâni'dür çü kendi payına

İrdügince tîr–i gamzen sîne–i mecrûhuma
Haste gönlüm çağırur kurbân olayın yayına

5 Gamzenün peykânı kalmış sînede fettân kaşun
Bir dahısın gönderür kim var anı ara yine

Tîr–i gamzen yanılup cândan güzer kılmış meger
Cân atup biri dahı irişdi anun payına

7 Râyına kej râ kaşunun kim buradan cân–ı Cem
Varımaz oraya kim irişe fikr ü râyına

CCLXXXIV

1 Rasti cânı terk iderdüm la'l–i cânân olmasa
Şöyle ben cânum virürdüm ana ger cân olmasa

Zülfüne kâfir didüm döndügi–y–içün dînden
Mushaf–ı hüsnün gibi öninde Kur'ân olmasa

3 Mescid–i hüsnünde dâ'im mu'tekif olmazdı ger
Hattunun içinde iy meh gizlü îmân olmasa

Mısr–ı hüsnünde esîr olmaz–ıdı dil Yûsuf'ı
Ger zenahdânun çehi mânend–i zindân olmasa

5 Lebleri şeft–âlusınun hastesi olanlara
Hey ne âsîb idi ol sîb–i zenahdân olmasa

Ağladum aç anberîn zülfüni didüm didi kim
Anber açmak gösterürdüm sana bârân olmasa

7 Gül yüzün vasfı hezâr olursa bülbül Cem yiter
Andelîb ol gül–şen–i câna gazel–h an olmasa

8 Koma kapundan rakîbi kim bilesin kadrümi
Âdemün kadri kaçan biline şeytân olmasa

CCLXXXV

1 Kemend–i sünbül–i yâra giriftâr olmasun kimse
Benüm baht–ı siyâhumdan siyeh–kâr olmasun kimse

Belâ dâmında dil mürgin esîr–i bend–i ışk eyler
Hümâ zülfün hevâsına hevâ–dâr olmasun kimse

3 Gönül dârını bâzâra çıkardum gamzen okları
İşidüp şuf'a tutmışlar harîdâr olmasun kimse

Seni çok sevdüğüm cândan eğer cânâ günâh–ısa
Huzûrunda benüm gibi güneh–kâr olmasun kimse

5 Lebi dârü'ş–şifâsında işaretler kılur çeşmi
Ki bu Îsâ–nefes devrinde bîmâr olmasun kimse

6 Kılur lâle bigi her–dem gönülde tâze dâğ–ı gam
Belâya eski yârumdur diyü yâr olmasun kimse

Hatâ–yı zülf–i pür–çînün hevâsı ile Cem bigi
Vatan dârını terk itmekde nâ–çâr olmasun kimse

3 Şu tenhâ gûşedür didüm bana bir bûse vir güldi
Didi ara ol arayı yuri var olmasun kimse

CCLXXXVI

1 Bulınmaz şîve–i kaddün hevâsı gül budağında
Açılmaz gül yüzün mânendi gül firdevs bâğında

Lebün hâlini zülfün halkası çekmiş kenârına
Sanasın tıfl–iken Îsa yatur Meryem kucağında

3 Leb ü çeşmün hayâline gözüm şöyle harâb olmış
Yatur ser–mest ü lâ–ya'kıl şarâb oynar kabağında

Temâşâ eylesem hüsnün bana hışm itmesün çeşmün
Göze çün–kim yasağ olmaz şehen–şehler yasağında

5 Tolarsa tan degül âlem yine bûy–ı kebâb–ıla
Çü biryân bişürür gönlüm bu gün mihnet ocağında

5 Andukça ruh ü zülfini dir devr–i kamerde
İy Cem heves–i ömr–i dirâz itme igende

CCLXXXIX

1 Bin cân fidâ yolına eger olsa cân–ıla
Bir gice sohbet eylemek ol dil–sitân–ıla

Fikr–i lebinde hâlümi dîvân idüp gözüm
Eyzân lehu yirini kamu yazdı kan–ıla

3 Didüm ki cân virüp elün öpsem didi gönül
Şehler eli öpilmeye kim ermağan–ıla

Zülfün gamında reng–i ruhum şerhin eyleyen
N'ola yazarsa müşg–ile hem za'ferân–ıla

5 Gör nice asdı zülf ü ruhun bezm–i hüsnüne
Kandîl–i mâhı müşg–i siyeh–rîsmân–ıla

Ben cân yoluna virmege cân–ıla turmışam
Şübhen var–ısa tecribe kıl imtihân–ıla

7 İy gam Cem'i igen dahı hâk itme kim habîb
Şâyed ola garîbini ana zemân–ıla

CCXC

1 Hatt–ı ruhsârun kitâb indürdi tenzıl üstine
Sâye–i zülfün şeref kor perr–i Cibrîl üstine

La'l–i nâbun sırrını benzer ayân itmek diler
Kim hatun müşgîn havaşî yazdı te'vîl üstine

3 Şem'–i hüsnün yâdına dil kaşunı kıldı mekân
Zeyn içün san câm asar mihrâba kandîl üstine

Eşk—i çeşmümde kaşun tâkı hayâli iy sanem
Geçmek içün köpri yapdı sanasın Nîl üstine

5 Bûy—ı zülfünden Cem'e bir mû yiter kılma dirîğ
Kim o miskînün gelüpdür hâli bir kıl üstine

CCXCI

1 İy genc—i hayâl—i lebüne dîde hazâne
V'iy tîr—i hadengi gamuna sîne nişâne

Kaddünde hadün hattı tutaldan berü mesken
Bir tûtiye benzer ki kona serv—i revâna

3 Zülfüne bedî'dür senün muhtasar olmak
Çün şerh—i mutavvelde sığışmadı beyâna

Didüm ki miyânunı kenâruma getürsem
Güldi didi haddünden igen aşma miyâna

5 Cürm itmese öldür Cem'i hîç itme tevakkuf
Yitmez mi seni cân—ıla sevdügi bahâne

CCXCII

1 Ol sanem kim hüsnine mihr—i cihân âyîn diye
Söz budur diyüp kamer yüz cân—ıla tahsîn diye

Çîn seher zülfün yüzünde tağıdup şebdür disen
Yaşlarum seyyâresi işde meh ü Pervîn diye

3 Hüsnüni zeyn eylese meşşâta mir'ât—ı kamer
Sun'—ı Bârî'ye ne hâcet zahmet—i tezyîn diye

Nâfenün bağrı çü zülfün hasretinden kan olur
Yanılur zülfüne her kim nâfe—i müşgîn diye

5 Bu ümîd—ile niçe yıl yolına hâk oldı Cem
Kim geçerken yanılup hayfâ zihî miskîn diye

Çün du'âdur âşıka düşnâm–ı la'l–i dil–berün
Zikri hayr olsun anun kim işidüp âmîn diye

CCXCIII

1 Ger el uzada zülf–i perîşânuna şâne
Di şâneye düşmez bu senün şânuna şâne

Bir mûy koparmışsın o mergûl–ı siyehden
Umar mısın anı ki kala yanuna şâne

3 Devr eyleyeli halka–i zülfini ruhında
Devrân dahı reşk eyledi devrânuna şâne

Zülfinde iken sihrüne ahsente senün kim
Râm eyledün ejderleri fermânuna şâne

5 Bir mûy bağışla Cem'e ol zülf–i siyehden
Kim cânı ivâz vire bu ihsânuna şâne

CCXCIV

1 Kadün manendi serv olmaz çemende
Bu söze serv kâ'ildür çemen de

Hayâl–i lü'lü'–i la'lün içün la'l
Delüpdür bağrını dürr–i Aden de

3 Salınma kâmeti devrinde iy serv
Yirün bil geçme haddünden igende

Akîkun rengi hûn–ı dîdedendür
Bahânedür Süheyl ile Yemen de

Meger gül hüsnünün dîvânesidür
Ki yırtar câmesin her bir dikende

6 Kesilsün şâne–veş bağrı saçunun
Kılını kesmek isteyen kesen de

Didüm kim câna geçdi tîr–i gamzen
Didi gel geç geçen geçdi geçen de

Delü gönlüme bu cism–i zer–endûd
Kabâdur pîrehendür hem kefen de

9 Meger düşde kenâr ide seni Cem
Ki olmaya arada pîrehen de

CCXCV

1 Düşdi dil zülfin görüp bir dil–ber–ı sîmîn–tene
Veh ki başdan tutdı bu sevdâyı sevdâyî yine

Sûseni atlasdan itmiş kerte–i nîlûferi
Sünbüli dökmiş benefşe dâne dâne sûsene

3 Nergisi gibi mücâvir bâğa nergis irmemiş
Gül yüzi gibi müsâfir gelmemiş gül gül–şene

Dâmen–i zülfi tırâzına yazılmış müşg ile
Dâmına düşer kim el urursa işbu dâmene

5 Tıyneti reşkinde su yire geçüp hâk oldı hâk
Düşdi dîvâne bigi yil tağa âteş külhene

6 Bî–gümân ger bî–kemân bin kalbi sır dirsem n'ola
Hindu–yı zülf–i zirih–pûşı ki girmiş cevşene

Mahzen–i sırrına dilde zülfi kufl ursa n'ola
Ejder olur çün tılısm ekser bilürsiz mahzene

Dil kaçan görürdi bu zîbâ cemâli bî–hicâb
Hücre–i çeşmümde açmasaydı tîri revzene

9 Mezra'–ı vaslı nisâbından nasîb umarken âh
Âteş–i hicri irüp od urdı nâ–geh hirmene

Katı gönlinden şikâyet kılmağa tîgi komaz
Uğradın bî–çâre dil bu kerre taşdan âhene

Meskeninden zülfi dûr itdi sabâ bigi Cem'i
Âh ölürse irmedin gurbetde miskîn meskene

12 Mümkin olursa zenahdânı çehinden geç gönül
Niçe Rüstemler düşüpdür işbu çâh–ı Pîjen'e

CCXCVI

1 Lâle ruhun ki çeşmüm öninden ırağ ola
Derd ü gamunla yüregüm üstinde dâğ ola

Dil düşdi tîr–i gamzesine hiç üşenmedi
İrlik bu–y–ısa ancak öle yüzi ağ ola

3 Dil mürgi benlerüni yüzünde görüp didi
Varurdum anda havf iderem kim duzağ ola

Diler hemîşe per yaka pervâne–vâr dil
Hüsnün kaçan ki meclise cânâ çerâğ ola

5 Budur du'ası âlem içinde Cem'ün müdâm
Zülfün kemendi boynına her lahza bağ ola

CCXCVII

1 Gün yüzünün hicâbı kaçan kim nikâb ola
Nûr–ı cemâlün ile nikâb âf–tâb ola

İy meh ne yirde kurar isen sâye–bân–ı hüsn
Cân riştesiyle rûy–ı zemîn pür–tınâb ola

3 Her–dem kitâb–ı hüsni yazar kâtib–i ezel
Tâ cümleden kitâb–ı ruhun intihâb ola

Bâlına bağlamak dilerem şevk nâmemi
Korkum bu dil kebuteri nâ–geh kebâb ola

5 Her–geh ki sîne dögmege bir seng–i râh alam
Bir âh irişe sîneden ol taş türâb ola

Oğlan oyuncağı oldı her oğlan yıkar yapar
Bu yıkılası dil dilerem kim harâb ola

7 Budur yüzini kapuna sürdigi Cem müdâm
Zer levha ile tâ ki müzeyyen bu bâb ola

CCXCVIII

1 Dilinürdi dil cefâ tîgiyle dil–dâr olmasa
Yarılurdu yüregüm derd–ile ger yâr olmasa

El sunardum gabgabun sîbine âsîb olmasa
Diş bilerdüm haddünün nârına ger nâr olmasa

3 Çıkduğı'çun dînden kâfir dimezdüm hattuna
Anberîn zülfün kemendi ana zünnâr olmasa

Hüsnüni ko saklasun kirpüklerüm çeşmümde kim
Hıfz–ı gül–zâr olmaya hâr–ıla dîvâr olmasa

5 Bûsesine cân virüp aldum peşîmân oldı dost
Didi kavlümden dönerdüm ben bu bâzâr olmasa

Yaşlarum yılduzlarını kim hisâb eylerdi ger
Âsmân–ı der–gehün hâkinde îsâr olmasa

7 Perçemün gibi Cem'ün başa varurdı devleti
Ger siyeh bahtum gibi zülfün siyeh–kâr olmasa

CCXCIX

1 Habîbüm nâz–ıla (1) girmişsin ele
Ki âşık gönlin ol el–ile ala

Hemîşe cânumı almak dilersin
Ne kıldum ben sana iy gözi elâ

3 Dil ü cân almağ–ıçun hîle–y–ile
Gözün meşgûldur sihr–ile âla

Gözün cânuma kasd eyledügince
Lebün rahm eylemeyüp irür âla

5 Gözüm yaşını zülfünde gören dir
Ne hoş düşmiş bu sünbül üzre jâle

Düşelden dûr şâhâ gül yüzünden
Ciger pür–dâğdur mânend–i lâle

7 Revâ mıdur ki Cem derd ü gam–ıla
Irakdan baka irmeye visâla

CCC

1 Sâkiyâ devr–i Süleymân'dur el ur câm–ı Cem'e
Bize mey sun içelüm çâre budur def'–i gama

Bu gün ol nergîs–i mahmûrun–ıla mest olalum
Yarın ol gonce benüm degmede girmez elüme

3 Seni maksûd idinen ışkuna yanarsa n'ola
Yiridür yanmağ oda her–geh taparsa saneme

Zâhid iblîs kadar mı kılasın ta'atı kim
Bir riyâ–y–ıçun anun kılduğı mahv oldı heme

(1) Yazmada "naz birle" ise de vezin bozulmktadır.

5 Yoluna yilmege yiter bana bes bir kepenek
Neme yitmez nemedüm bârî benüm dahı neme

Âh–ı eşküm sana dînâr ü drahmiler ola
Rûm'ı seyr eyle Arab'dan gidelüm gel Acem'e

7 Gidemez kaldı yine Cem yolı bağlandı meger
Bir saçı sünbül ü gül yüzlü melek–gonce–feme

CCCI

1 Dil helâk idüp gözün hancer çeker cân üstine
Nice hûnîdür ki kan itmek diler kan üstine

Gel getür hattun hayâlini bu yanmış sîneme
Sebze âdetdür konur çün tâze biryân üstine

Didüm îy meh çün lebün çândur bana bir bûse vir
Gül gibi kıldı tebessüm didi kim cân üstine

Ağladukça kaşumı rengîn ider hûnîn yaşum
Dir gören kavs–i kuzah kurıldı bârân üstine

5 Dilde gamzen okı var–iken gamun gönderme kim
Konmak olmaz iy sanem mihmân mihmân üstine

Ya kaşun kurbânıdur dil tîr–i gamzenden sakın
Çün konılmaz tîr terkeş gibi kurbân üstine

Sünbül–i hattun gamından şöyle hayrân oldı kim
Bağ–bânlar su seper her gice reyhân üstine

8 Didüm iy cân kaçma Cem'den hâcıdur güldi didi
Gerçi hacıdur velî cân virür oğlan üstine

CCCII

1 Lebünden çeşm-i bâdâmun şekerle
Ki hoşdur lutfı bâdâmun şekerle

Lebün vasfın yazarken sürh yirin
Yaşum tahrîr ider hûn–ı cigerle

3 Döküp zerrîn yüzüme yaşlarum sîm
Seni sayd itmek ister sîm ü zerle

Rakîb eydür ki hatt–ı yâr gelmiş
Siyeh–rû ola bu kara haberle

Kemer kıl kolumı didüm bilüne
Didi kim bağlaya kılı kemerle

Leb ü dendânun anup zeyn ider eşk
Gözüm dükkânını la'l ü güherle

7 Safâsından gelür cânı tudağa
Cem olsa leb–be–leb sen sîm–berle

CCCIII

1 Bu gice mihmânum ol mâh–ı cihân–ârâ–y–ıdı
Pertev–i hüsniyle cennet olan ol ara–y–ıdı

Geçdi dilden tîr–i gamzen âh kim eglenmedi
Kanı ol dem kim hadeng–i gamzene dil cây–ıdı

3 Dün anup haddün hayâlin dîde–i giryândan
Şol kadar yaş akdı kim âlem kamu deryâ–y–ıdı

Kaddümi cevr ü cefâ–yı ışk–ıla kılup dü–tâ
Bini uğradan belâya ol kad–i bâlâ–y–ıdı

Derd ü gam câmın sunup Cem–hasteye sıhhat diyü
Mest ü mahmûr eyleyen ol gözleri şehlâ–y–ıdı

6 Kaddüne Tûbâ diyenler söylemiş toğrı haber
Kaşuna kec râ diyenler rastı kec—râ—y—ıdı

C C C I V

1 Bir hûb yine gönlümi sevdâya düşürdi
Mest—âne gözi cânumı gavgâya düşürdi

Lutf—ıla elüm almadı ol şâh—ı kamer—ruh
N'idem ki beni zülfi gibi pâya düşürdi

3 Eflâke irür kadri anun iki cihânda
Şol kimsenün üstine ki ol sâye düşürdi

Âlemde sürer zevk—ile ol ışk safâsın
Her kim ki gönül ol ruh—ı zîbâya düşürdi

5 Mânend—i kemân oldı kadi tîr—i cefâdan
Çün Cem dil ü cân ol kad—i bâlâya düşürdi

C C C V

1 Yaykar ay—ıla kaşın yâr kemân eyleyeli
Gamzesi tîrine ben sîne nişân eyleyeli

Meclis—i gamda kılup kâmetümi çeng—misâl
Ney gibi işümi her lahza figân eyleyeli

3 Gelmedi hiç kenârumuza ol serv—i revân
Gözümün yaşlarını âb—ı revân eyleyeli

Gamzeler tîri—y—ile kasd ideli cân ü dile
Lâle bigi yüregüm topdolu kan eyleyeli

5 Olmışam Cem bigi âvâre vü rüsvây—ı cihân
Bana bu işleri ol şûh—ı cihân eyleyeli

CCCVIII

1 Olmasa lutf ile eger leblerünün inâyeti
Gösterür–idi âleme sidre kadün kıyâmeti

Egleme iy cefâ vü gam hâke berâber it beni
Ola ki üstüme düşe sâye–i serv–i kâmeti

3 Sun bana câm–ı la'lüni dime ki cürmi var anun
Boynuma sal günâhını ben çekeyin garâmeti

Gamzen okı şehîdinün kabrde dahı iy sanem
Ola kefende haşre dek hûn–ı ciger alâmeti

5 Hattı yüzinden ol mehün zülfini dûr eyledi
Lâ'cerem iricek ecel ömrün olur nihâyeti

Çünki gamundan ölürem bâri yüzüni keşf kıl
Kim ölür–isem iy sanem arz ideyin şehâdeti

7 Gördi yüzünde cân–ı Cem nûr–ı Hudâyı keşf–ile
Bu kadar olur iy sanem ışk irinün kerâmeti

CCCIX

1 Olmaya bir fitne–ger ol gözleri fettân gibi
Gelmeye bir cân ü dil alıcı bu cânân gibi

Gamze–i bîmârun içün ya kaşun kurbanıyam
K'olmaya ol hasteye bir dahı bu kurbân gibi

3 Zâhidâ bî–dîn dime uşşâka zîrâ anlara
Küfr–i zülf–i yâr her–dem görinür îmân gibi

Tâze tutsun diyü gül–zâr–ı cemâlüni müdâm
Ebr–i zülfün'çün gözüm yaş akıdur bârân gibi

5 Gerçi kim düşvârdur cân oynamak lîkin bana
Işkunun yolında cân virmek igen âsân gibi

Sal zenandânun çehine gönlümi iy şâh–ı hüsn
K'olmaya dîvâneye hıfz itmege zindân gibi

7 Ya kaşundan ireli tîr–i hadengi gamzenün
Sînesinde Cem anı her lahza saklar cân gibi

CCCX

1 Zülfünün didüm ne denlü var ola âvâresi
Didi her bir târınun var ola bin âvâresi

Çâre gerçi istedüm la'lin lebünden derdüme
Âkıbet nâ–çâr kaldum yok bu derdün çâresi

3 Tîğ–i gamla gerçi kim sad–pâre oldı dil velî
Bir perî–peyker elinde kaldı her bir pâresi

Ölmedin bârî keman ebrûna kurban it beni
Eksük olmaz sîneden çün tîr–i gamzen yarası

5 Yiridür Cem gönlü ger hüsnünde eylerse karâr
Çünki bülbüller makâmıdur gül–istan arası

CCCXI

1 Olalı ilm–i sihr içre gözün sâhirler üstâdı
Hıred eflâke irgürdi gönülden âh ü feryâdı

Öperken la'lini nâ–geh ısırdum tudağın didi
Bu câna kıymışı gör kim ne hoş kanına susadı

3 Kamu ışk ehli katline şu gamzen nass–ı kâtı'dur
Görinelden berü iy meh kaşun nûnı gözün sâdı

Olalı husrevâ gönlüm leb–i şîrînüne mâ'il
Kılupdur kûh–ı ışkunda hacil san'atla Ferhad'ı

5 Şu tîr–i gamze kim irdi dil–i Cem'den güzer kıldı
Aceb bu fende bilseydüm kim ola anun üstâdı

CCCXII

1 Benzedelden yüzüne mihr ü mehi
Göge irgürdi mihr ü meh külehi

Devletünde revâ mıdur şâhâ
Yaka cân mülkini gamun sipehi

3 Seni çok sevdüğüme ayb itme
Eksük olmaz şehâ kulun günehi

Zülf–i müşgîn–i anber–efşânun
Şerm–sâr itdi nâfe–i siyehi

5 Hasret–i hattun ile ger öle Cem
Sana hâlin diye biten giyehi

CCCXIII

1 Şehâ arz eyle zülf–i müşg–bârı
Ki anmasun kimesne müşgi bâri

Didüm cân virürem bûs ü kenâra
Didi gam çekmegil yok yire bâri

3 Cigerden tîr–i gamzen eksük itme
Ki dilde saklayam ol yâd–gârı

Kara zülfün bigi âşüfte oldı
Görelden dil bu zülf–i bî–karârı

5 Çü ölmekden beterdür rahm it iy dost
İgen hadden aşurma intizârı

Çü pervâz eyledi şeh–bâz–ı zülfün
Gönülden cân ü dil oldı şikârı

7 Dehân ü zülfün anup cân virür Cem
Ne kılsun çünki oldur yoğ ü varı

CCCXIV

1 Hacil olur görürse la'lüni mey
Serv kaddün öninde leyse bişey

Gördüm onmaz gönül oda yakdum
Ne kılam âhir ed'devâ'u ebkey

3 Deleli sînemi hadeng–i cefâ
Bî–dil oldum hevân odıyla çü ney

Kesme çok sevdügüm külâleni gel
Ömrümün hâsılın eyleme tay

5 Âb–ı lutfunla zinde olur Cem
Ve min el mâ'i küllü şey'in hay

CCCXV

1 Bana sen yâr olsan olmaz mı
Yâ vefâ–dâr olsan olmaz mı

Kazıdup şol hat–ı semen–sâyı
Sâde–ruhsâr olsan olmaz mı

3 Baş koşup ben garîb–i bî–âra
Sen de bî–âr olsan olmaz mı

Bir nefes haste gönlüme mahrem
İy cefâ–kâr olsan olmaz mı

5 İy gönül terk idüp cihân dârın
Zülfine dâr olsan olmaz mı

İy yaşum ayağı nisârı içün
Dürr–i şeh–vâr olsan olmaz mı

7 Gül–şen–i hüsni yâdına iy Cem
Bülbül–i zâr olsan olmaz mı

CCCXVI

1 Cân bilmezem ol turre–i Hindûya mı düşdi
Yâ bu dil–i gam–perver o ebrûya mı düşdi

Gözümde hayâl–i lebün eğlenmemek ister
Bilsem ne iver yohsa şeker suya mı düşdi

3 Görüp kadünün aksini dîdemde didi dil
Ol serv–i çemen sâyesi bu cûya mı düşdi

Bir lahza karar idemez ansuz dil–i miskîn
Yoksa gene bu kâmet ü ebrûya mı düşdi

5 Âh ol dili Cem n'eyleye kim gamdan usanmaz
Vardı gene bir gözleri âhûya mı düşdi

CCCXVII

1 Gitdi dil elden görelden turre–i tarrârunı
Cân cihândan geçdi görüp gamze–i hûn–h ârunı

Müntehâdur dir–idi bu serv Tûbâ'dan eger
Sidre'den Cibrîl görse kadd–i hoş–reftârunı

3 Dün garîbündür dinür iy mâh lîkin görmedüm
Ben garîb–i bî–nevâda zülf– anber–bârunı

Cân satarken yâr irüp dellâl–ı ışka didi kim
Çün harîdârun irişdi germ kıl bâzârunı

5 Cân ü dil vir yâd idüp zülf ü dehânın dil–berün
Bu yola harc eyle iy Cem bâri yoğ u varunı

CCCXVIII

1 Dil gördi ruhun âteşini cândan usandı
Bu oda yanası yine odlara mı yandı

Âh eyledi dil ârızunun derdine düşdi
Gör yile inanup nicesi suya tayandı

3 Emdür tudağun derdüme emdür didüm iy dost
Güldi didi kim söyleme çün buldun emindi

Dil mürgi ser—i kûyuna varmaduğı bu kim
Görüp kaşunun yasını tîrinden üşendi

5 Tûbâ kadünün düşe diyü sâyesi bir gün
Cem hâk—i reh olup yine toprağa döşendi

CCCXIX

1 Kılup zülfin seherden dest—mâlı
Pür eyler nâfelerden dest—mâlı

Ne Hindûdur benün zülfün katında
İdinmiş müşg—i terden dest—mâlı

3 Yüzinün dürlerini sildi benzer
Ki tolmışdur güherden dest—mâlı

Yanağı güllerin dirdükçe ol yâr
Pür eyler destelerden dest—mâlı

5 Şeker sildükçe şekker leblerinden
Tolar kand ü şekerden dest—mâlı

Çü yüzün mâhının oldı hicâbı
Irağ eyle nazardan dest—mâlı

7 Leb—i rengînün anup ağlasa Cem
Tolar nun—ı cigerden dest—mâlı

CCCXX

1 Gül–şen–i hüsninde çün hurmâ–yı la'lîndür lebi
Yaraşur ger sıb–i sîmîndür dir–isem gabgabı

Levh–i sînemde gamuh şerhin yazar hûnîn yaşum
Hâne–i dil olalı sen hûb tıflun mektebi

3 Anberîn zülfün ne hoş şîrâze -i müşgîn olur
Şol kitâb–ı hüsne kim alnundur anun mıklebi

Leblerün kanum içüp ben kan yudaldan gonce–vâr
Oldum ol demden leb–i şîrînünün hem–meşrebi

5 Sünnet–i hüsnüni farz itme rakîb–i kâfire
İy sânem şeytâna ta'lîm eyleme bu mezhebi

Baş çeküp zülfün yüzünden hattun oldı âşikâr
San tılısm–ı mâr–ıla bulındı hüsnün matlabı

7 Cem n'ola pâyuna gözden kılsa seyyâre nisâr
Kevkeb–i çarha şeref virür çü mûzen kebkebi

CCCXXI

1 İçer şu gamze–i mestün şarâb–ı nâb ola mı
Cihânı zulm–ıla kılmak diler harâb ola mı

Tulû' ideli gözümde hayâl–i ruhsârun
Gören didi ki suya düşdi âf–tâb ola mı

3 Lebün safâsına ruhsârun âteşinde gönül
Nemek safâsı–y–ıla raks ider kebâb ola mı

Hatun mütûnını şerh it havâşi–i dilde
Ki gören eyde bu defter kadar kitâb ola mı

5 Cüdâ olalı yaşum nîli mısr—ı hüsnünden
Zemîni eylemek ister garîk—i âb ola mı

Yüzümi kapuna sürdügümi gören eydür
Bizendi levha—i zerrîn ile bu bâb ola mı

7 Ne çekdi Cem gam—ı zülfünde her kıl ucından
Yazarsa haşr zemânına dek hisâb ola mı

CCCXXII

1 Yakalı ışkunun odına zühd ü takvâyı
Sulara saldı gözüm yaşı ders ü fetvâyı

Hatun çü leşker—i Fir'avn-mış ne avn gerek
Helâki kasdına eyle havâle Mûsâ'yı

3 Meger ki mu'ciz—i peygam—berîye müş'irdür
Yüzünde bîni—i sîmîn ki şakk ider ayı

Güneş gibi n'ola her yire pertev itse gönül
Çü mihre âdet olupdur ki ola hercâyi

5 Şu lü'lü dişlerünün nazmı yâdına her—dem
Gözümden akıduram işigüne deryâyı

Kadün çü serv—i revândur gözümün âb—ı revân
Gözümden eyleme hâlî bu serv—i bâlâyı

7 Cem eyle kaşları tîrine cânunı kurbân
Ki müşg tozlu gümüş kabzalu—y—ımış yayı

CCCXXIII

1 Yapaldan meşcid—i hüsne kaşunla kıble gâh egri
Gözüm kıble—nümâsından görinür kıble—gâh egri

Hilâl ebrûnı görelden hayâline hilâl olup
Felekde mâh bedr iken olur geh toğrı gâh egri

3 Hatun yâdına cân virsem mahabbet sebze–zârında
Ararsan sebze–i kabrüm bulınmaz bir giyâh egri

Rakîbâ kec–nazarsın sen igen gel bakma ol hüsne
Hakîkat görmez ol hüsni kim eylerse nigâh egri

5 Gel iy Cem hüsn bâğını temâşâ vaktıdur seyr it
Ki sîmîn ser üstinde giyer bir meh külâh egri

CC CXXIV

1 Bu gün bir sîm–ber gördüm giyer bir zer külâh egri
Kılur şûrîde uşşâka göz ucıyla nigâh egri

Koşun zülfün sipâh olmış gözün şahane hükm eyler
Gelür âhir hatun gâlib çün olmışdur sipâh egri

3 Neden tezvîr–i hüsnüne hat u kaşun olur şâhid
Biri güc–ile gelmişdür ikinci hod güvâh egri

Güneşden mihr tûpını kapaldan hüsn–ile iy meh
Görüp çevgân–ı ebrûnı olupdur şekl–i mah egri

5 Şu müşgîn kâkülün miskîn Cem'e zünnâr olmışdur
Çelîpa bigi olaldan şu zülfeyn–i dü–tâh egri

CCCXXV

1 Bu gün bir şûh mest olmış yürür geh toğrı gâh egri
Gümüş serv–i hırâmâna giyürmiş zer külâh egri

Çerâğ–ı hüsnün örtelden gönül zülfünde yol bulmaz
Delîli olmayan gice aceb mi varsa râh egri

3 Kad–i servün hayâline gözüm yaşıyla su virdüm
Mahabbet sebze–zârında ki bitmeye giyâh egri

Dil ü cânlar şikâr yine bu zülf–i müşg–efşânun
Kemend–i anberindür kim görinür gâh gâh egri

5 Cem'ün âh–ı hadenginden hazer kıl iy hilâl–ebrû
Ki varmaz ışk yayında nişana tîr–i âh egri

C C C X X V I

1 Kaçan ol meh külâhını giyer geh toğrı gâh egri
Gören dir meh yire inüp urınmış zer külâh egri

Didüm zülfün hicâb olup niçün kaşunı göstermez
Didi kim Kâ'bedür hüsnüm ne hâcet kıble–gâh egri

3 Rakîbe açma şol yüzden gözün sakla yavuz gözden
Ziyândur gül–şen–i hüsne kim eylerse nigâh egri

Yüzün ayıyla ebrûnun hilâlınun hayâline
Her ay başında görinür hilâl–i şekl–i mâh egri

5 Cem'i dâr itmege dâr–ı ser–i zülf–i dil–âvîze
Kemend–i anberîn asmış gör ol zülf–i dü–tâh egri

C C C X X V I I

1 Bu gün hışm idüp ol meh–rû selâmın bendeden kesdi
Nedür hışma sebeb bârî aceb bilsem neden kesdi

Meger meclisde germ olup özin yüzüne benzetmiş
Felek ağzın yakup şem'ün zebânın ortadan kesdi

3 Didüm ömrüm–dürür zülfün niçün kesdün o miskîni
Gülüp gül gibi nâz–ıla didi ömrün kesen kesdi

Kabâdan incinür cismün sana gey yaraşur iy meh
Çü hayyât–ı ezel gülden kadüne pirehen kesdi

5 Kamer devrinde Cem ömrin nihâyet bulduğın ister
Anun'çun zülfin ay yüzden bu gün ol sîm–ten kesdi

CCCXXVIII

1 Ol dem kanı bilüni kucardum kemer gibi
Şîrîn tudacuğını emerdüm şeker gibi

Koşmadı dahı la'l u ruhun öpeyin kim ol
Dil hastesine sıhhat imiş gül–şeker gibi

3 Biter behişt meyvesi gerçi lezîz ü ter
Bitmeye lebleründeki hurmâ–yı ter gibi

Şerh–i lebüni yazar iken sürh yirlerin
Olmaya yazmağa anı hûn–ı ciger gibi

5 Ağzum suyı akar göricek şekkerîn lebün
Sun bârı la'lün ağzuma hurmâ–yı ter gibi

Telhîs–i zülfi metn–i mutavvel beyân iken
Şerh-i dehânı–y–ıla olur muhtasar gibi

7 Gerçi mahabbetün Cem'e yok iy sanem velî
Her kim görürse dir ki bu anı sever gibi

CCCXXIX

1 Cân levhi üzre yazılıcak ışk nâmesi
Dil yana yazdı düşdi elinden çü hâmesi

Zâhid ki ta'n iderdi mey–i ışka dün ü gün
Mey–hâne içre başda sebûdur imâmesi

3 Sîmîn tenüni göreli dil pîrehen kucar
Çâk oldı dest–i gayret–ile cis̄mi câmesi

Kâ'be yüzüne maksad—ı aksa disem n'ola
Oldı nişân yüzündeki zülfün Kamâmesi

5 Per açsa âlemi yaka mihrün hamâmesi
Bâlına bağlanursa Cem'ün şevki nâmesi

CCCXXX

1 Ruhlarun nakşına teşbîh itmege hâlün şehi
Şemse kılmış sâye—bân—ı zülfüne mihr ü mehi

Hayme kursa her ne gül—zâr içre Tûbâ kâmetün
Her tınâbınun ola kim mîhi bir serv—i sehî

3 Nakd—ı cân ger kîse—i ömrümden olursa telef
Kâse—i ser olmaya ışkun şarâbından tehî

Sen azîz—i mısr—ı hüsn iken şehâ lâyık degül
Mesken ola Yûsuf—ı câna zenâhdanun çehi

5 Zülfi zih daksa kemân ebrusına cân kasdına
Sehm—i devlet irişüp dir Cem zihî devlet zihî

CCCXXXI

1 Çeşm—i mestün niçe bir eyleye mest—ânalığı
La'l—i nâbun nice bir göstere peymânalığı

Bu ser—i zülf—i perîşâna gelüp bâd—ı sabâ
İy perî şânı degüldür kim ide şânalığı

3 Lâciverdî hattunun nakşı vü çîn - i zülfün
Sırça gönlüm evine eyledi kâşânalığı

Ruhı devrinde ne var kec—rev ise beydâk—ı hâl
Kat'—ı nat' eyledi itse n'ola ferzânalığı

5 Deyr -i dil hüsni hayâli ile büt- hâne iken
Mescid itdi kaşı mihrâbı bu büt—hânalığı

Müşg–i Çîn bildi hatâsını hatun nâfesine
Hâl–i miskînün idelden berü şeh–dânalığı

7 Haşre dek ister isen gün gibi nûr ola yüzün
İy gönül eyle ruhı şem'ine pervânalığı

Bildüm iy dost perîsin berü gel gönlüme gir
Çün perî mesken ider bulduğı vîrânalığı

Gel beni silsile–i zülfüne bend eyle didüm
Didi iy Cem komamışsın dahı dîvânalığı

CCCXXXII

1 Kimdür belâ–yı ışk–ıla rüsvâ benüm bigi
Yokdur cihânda âşık–ı şeydâ benüm bigi

Şol zülf–i dâr–gîrüne asılmağa mahal
Bir asılası görmedüm aslâ benüm bigi

3 Bir kerre derdümi anup efgâna başlasam
Yanumca nâleler kıla sahrâ benüm bigi

Reyhân hatunı göreli bezm–i çęmende âh
Saldı benefşe başın aşağa benüm bigi

5 La'lünden alalı sanemâ bûseler kadeh
Kanlar yudar surâhi–i sahba benüm bigi

Cân terkin idici reh–i ışkunda iy sanem
Çokdur cihanda olmaya illâ benüm bigi

Cem'den çevürme gül–şen–i hüsnün ki olmaya
Ol gül–sitâna bülbül–i gûyâ benüm bigi

8 Bir dahı ışkun ile belâ–keş yaratmadı
Mulk–i cihanda Tanrı te'âlâ benüm bigi

CCCXXXIII

1 İy dost revân eyleyicek rûh–ı revânı
Min zeylike levnî kefenî sâra kefânî

Hattât–ı ezel defter–i hüsnüni yazarken
Nev yâfte yazmış bu hat–ı müşg–feşânı

3 Kandîl–i cemâlüne yanılmış dil uzatmış
Şem'ün yiridür yansa zebâneyle zebânı

Şol hatt–ı semen–sâyuna kim ola ki olmaz
Bu nakş–ı nigâr–ıla nigâra nigerânı

5 Unnâb lebün câmınun olmasa şehîdi
Mâü'l–ayınun turmadın akar mıdı kanı

Eglenmedi dîdemde n'idem zülfi hayâli
Yar idemedüm kendüme ömr–i güzerânı

7 Cem hâk olıcak çağıra heç azm–i remîmi
Kad sayyereni ışkuke fânî fevefânî

CCCXXXIV

1 Ol meh ki bu gün çehre ayân eyledi gitdi
Tîrine dil ü cânı nişân eyledi gitdi

Ol azm–ı sefer eyledi dil mahmîl–i ışkı
Yanınca ceres gibi figân eyledi gitdi

3 Cân virecek iken bize ol la'l–i mesîhî
Cânumuzı ardınca revân eyledi gitdi

Meh gibi gurûb itdi vefî hüsni hayâli
Bu sîne–i vîrânda mekân eyledi gitdi

5 Can nakdini târâc–ı gam–ı ışk idüp ol meh
Aşüftesine hayli ziyân eyledi gitdi

Bir görmek ile gönlümi sayd eyledi benden
Ben hasteyi rüsvây–ı cihân eyledi gitdi

7 Hûn eyledi Cem bağrını ol gamze var iy eşk
Ta'cîl yolın bağla ki kan eyledi gitdi

CCCXXXV

1 Ol dem kanı ki Kâ'be–i kûyun mekân idi
Arâm–gâh–ı gönlümün ol âsitân idi

Ol dem kanı ki merkeb–i baht ü sitâremün
Hayl–i semend–i vaslun ile hem–inân idi

3 Ol dem kanı ki sâye–i perr–i hümâ bigi
Zıll–ı zalîl–i gerd–i rehün sâye–bân idi

Ol dem kanı ki sebzelerin tâze tutmağa
Ol gül–sitana yaşlarum âb–ı revân idi

5 Ol dem kanı ki sahn–ı serây–ı sürûruna
Her–dem kavâfil–i dil ü cân mîhmân idi

Ol dem kanı ki mürg–i dile âsitânunun
Her gûşe–i müşerrefi bir-âşiyân idi

7 Ol dem kanı ki mesken idi işigün Cem'e
Hayfa ki geçdi bilmedük ol hoş zemân idi

CCCXXXVI

1 Her–dem bu resme artar–ısa sîne yarası
Ölmekden özge âşıkun olmaya çâresi

Zülfüne benzedürmiş özin nâfe–i Hatâ
Kendü özine kaldı yine yüzi karası

3 Helvâ nedür ki şehd–i lebünden nişân vire
Her yirde bir pula satılır çünki pâresi

Bitdükçe gün yüzünde şehâ nev–resîde hạt
Sebz–ile zeyn olur sanasın güller arası

5 Cem kevkeb–i sirişkin işigünde bulımaz
Benzer felekde dahı yoğ–ımış sitâresi

CCCXXXVII

1 Uzadan zülf–i perîşânuna el şâne gibi
Toğrasun tîg–i belâ bağrını dendâne gibi

Ayağa salma yazukdur güher–i eşkümi kim
Sadef–i çeşmüm anı bisledi dür–dâne gibi

3 Mihr–i ruhsârı yakup halvet–i sînemde çerâğ
Tolaşur hâli hayâli anı pervâne gibi

Nat'–ı hüsninde niçün kej–rev ola beydak–ı hâl
Çün piyâde yürimez her yana ferzâne gibi

5 Hâlet–i Cem'den eser alalı bir pâre sabâ
Tolanur tağ–ıla sahrâları dîvâne gibi

CCCXXXVIII

1 İy aceb ol sîm–ten gelmez mi ki
Ol kadi serv–i çemen gelmez mi ki

Sımağa peymâne–veş peymânını
Ol büt–i peymân–şiken gelmez mi ki

3 Kaldı dil Ya'kub'ı mahzûn ü hazîn
Yûsuf–ı gül–pîrehen gelmez mi ki

Yolına cân virmege Ferhâd–vâr
Husrev–i şîrîn–dehen gelmez mi ki

5 Cân ü dil bezmin mu'attar kılmağa
Ol hatı müşg–i Hotan gelmez mi ki

Hanceründen cân virenler haşrde
Lâle–veş hûnin–kefen gelmez mi ki

7 Mihnet ü gamdan usanmaz hîç Cem
Yoksa ol ana mihen gelmez mi ki

CCCXXXIX

1 Künûz–ı sırruna cânum hazâne yitmez mi
Sipâh–ı ışkuna dil dârı hâne yitmez mi

Neden rakîbe kılursın kaşun kemânını rast
Hadeng–i tîrüne sînem nişâne yitmez mi

3 Elüni öpmeğe cân pîş–keş çeker gönlüm
Aceb bu şey'–i kalîl ermağâna yitmez mi

Lebün zekâtını men' eyleme gel insâf it
Hemân bana degül ancak cihâna yitmez mi

5 Didüm zebânumı yakdı gam odı şem' bigi
Didi ki sana zebân ol zebâne yitmez mi

Harem hevâsına bağlanma iy sanem ihrâm
Cihâna kıble–geh ol âsitâne yitmez mi

7 Hikâyet eylemege metn–i ışkunun şerhin
Hadîs–i Leylâ vü Mecnûn fesâne yitmez mi

Kerem kıl olma igen iy sanem cefâ kılıcı
Bana cefâ kılıcı bu zemâne yitmez mi

9 Didüm bahânesüz öldürme Cem kulun sanemâ
Didi ki şart–ı mahabbet bahâne yitmez mi

CCCXL

1 Sîne–i mecrûhuma gamzen urur çün yarayı
İy sanem çok görme ben bî–çâreye sen çâreyi

Âsmân–mânend olursa âsitânun yaraşur
Yaşlarum yir yir çü ta'yin ide her seyyâreyi

Leblerün bir kez dise iy âşık–ı bî–çâre gel
Cân–ı şîrînden çıkarur âşık–ı bî–çâreyi

Müşg gibi kan yudaldan hâl ü hattun yâdına
Bî–karâr itdi kara zülfün bu ben âvâreyi

5 Çünki her bir pâresi bir meh hevâsında yiler
Kanda bulursın sen iy Cem bu dil–i sad–pâreyi

CCCXLI

1 Hâme şerh eyleyimez ruhları gül–gûnlığını
Nitekim gözlerümün hâlet–i pür–hûnlığını

Dilüme kıl tolaşur bahtum ucından diyemez
Gönlümün zülf–i siyeh–kâruna meftûnlığını

3 Gönlümün söyler isem dil yana cânum tutuşa
Gûşe–i halvet–i ahzândaki mahzûnlığını

Bahr olursa dahı yâr ol yana kılmaya nazar
Yaşlarum bana meger arz ide Ceyhûnlığını

5 Kimse ayb eylemesün leyli–i zülfinde Cem'e
Çün cihân dahı bilür kıssa–i mecnûnlığını

C C C X L I V

1 Öldürürse dem–be–dem hışm–ıla çeşmün vâ beni
Gam degül Îsâ demün eyler yine ihyâ beni

Bu revâ mı kim şehâ zülfün gibi pâ–mâl idüp
Eyleye derd ü firâkun âleme rüsvâ beni

3 Eşk–i çeşmüm türkətunla oldı pür–deryâ–yı hûn
Âkıbet gark idiserdür bir gün ol deryâ beni

Ol kemân–keş kaşlarun atdukça gamzen okların
Kasd idüpdür cânuma benzer ki gözler ha beni

5 Gül yüzünün ayrulığı iy perî her rûz ü şeb
Hasret ü derd–ile kılur bülbül–i gûyâ beni

Çün rakîb–i rû–siyehle eksük olmaz cengümüz
Lutf idüp billâhi yâhûd anı redd it yâ beni

7 Zülfünün sevdâsına Cem düşdi cândan didi kim
Korkaram başdan çıkarur bu kuru sevdâ beni

C C C X L V

1 Zülf–i müşgînün takaldan boynuma zencîrini
Bu dil–i dîvâne bilmez kendünün tedbîrini

Işkın–ıla şol kadar cevr ü cefâ çekdi gönül
Deftere sığmaz eger dil dise binde birini

3 Sûfi–i zerrâk dir kim bana zinhâr içme mey
Kim tutar âlemde şeytân olanun tedbîrini

Kaşlarun yayın kurup mest–âne çeşmün âh kim
Eksük itmez sîneden bir lahza gamzen tîrini

5 Sen perî–rûyı görelden gözlerüm kanı–y–ıla
Levh–i dilde yazaram nakş–ı ruhun tasvîrini

Düşde gördüm yârı kim boynuma dakdı zülfini
İy aceb kim idiserdür bu düşün ta'bîrini

Her ne söz kim söyler–ise sen perî vasfında Cem
Şâd olur Cân ü gönülden işiden takrîrini

8 Hancerinden kim ki cân virse bulur ömr–i ebed
Âb–ı Hayvân'dan meger suvardılar şemşîrini

C C C X L V I

1 Bu gurbet câna gâyet kâr kıldı
Ki âlemden beni bîzâr kıldı

Ne kılam gerdiş–i eyyâm bini
Belâ vü derd–ile bîmâr kıldı

3 Ne nahs olur aceb bu tâli'üm kim
Beni âlem içinde zâr kıldı

Gül–istân yirine ni'me'l–bedeldür
Felek yirümi şimdi hâr kıldı

5 Görün gerdûn–ı dûnun himmetini
Bu gurbetde Cem'i bîmâr kıldı

C C C X L V I I

1 Cânân–ıla cân oynamacak hoşca degül mi
Yâr–ıla nihân oynamacak hoşca degül mi

Kolunı kılup boynuma iy dost hamâ'il
Sen şûh–ı cihân oynamacak hoşca degül mi

3 Tûbâ–kad–ile cennet–i kûyunda hemîşe
Ol hûr–ı cinân oynamacak hoşca degül mi

Ben bende yoluna senün iy şâh–ı cihânum
Cân–ıla cihân oynamacak hoşca degül mi

5 Cem rağmına ağyârun eyâ hûb–ı zemâne
Sinünle ayân oynamacak hoşca degül mi

CCCXLVIII

1 Bi–hamdu'llah ki cân cânâne irdi
Sanasın mürde tendür câna irdi

Buluban dil şeb–i hicrinde la'lin
Sanasın Çeşme–i Hayvân'a irdi

3 Gönül bîmâr–ı fürkat olmış–iken
Visâlun buluban dermâna irdi

Saçun küfrinde cânum kalmış–iken
Yüzün nûrın bulup îmâna irdi

5 Niçe geçsün günüm eyvây–ıla kim
Lebün şeft–âlusı dendâne irdi

Ne sohbetdür ki bulışdı iki yâr
Ne hoş demdür ki Cem cânâna irdi

RÜBÂÎ

Dün dökerken yaşum sitârelerin
Ol mehün bir nezâresi düşmiş
Güldi didi ki görmedüm hergiz
Sen kadar bir sitâresi düşmiş

FÎ'L MU'ÂMMEYAT
Sultan Muhammed

1 Câvidân–ı saltanat kaddüne lâyık câmedür
Mekremet tâcın bi–hamdu'llah ki sana virdi Hak

Sultân Muhammed

Mihr ü meh anun–içun kıldı taleb kapunı kim
Cem gibi arada yüz süre vara der–gehüne

Sultan Muhammed

3 Çü şânunda bulındı lutf–ı bî–hâd
Senün'çün mahmidet olur mü'ebbed

Muhammed

Dost bî–had kılur cefâları âh
Eyledi bini gamla dem–beste

Muhammed

Çokdur egerçi âşık–ı şâdık cihânda fik
Çekmekde Cem gibi gamunı kimse görmedüm

Sultan

6 Ebedîdür letâfet–i bî–had
Sende iy pâd–şâh–ı hüsn ü cemâl

Bâyezîd

Ser–i zülfüne pâ–beste olalı dil
Elümle kendümi odlara atdum

Sultân

Şânunda çü lutf–ı ebedî nâzildür
Maksûd–ı Cem ol sûret–ile hâsıldur

Âsım

9 Harâb olduğın istersen bu âlem iy şeh–i âlî
Götürgil bürka'–ı zülfün görinsün çeşm–i fettânun

Nizâm

Yâd anun'çun eylerem kaddüni ebyâtumda kim
Nazm–ı şi'rümde anılsa kâmetün zîbâ düşer

Selmân

Lâm oldı kadüm görelden iy dost
Şol zülf ü dehân u kaddi sende

Selmân

12 Âşık–ı bî–çâreye rahm eylemez
Nâ -Müselmândur habîbün zülfi âh

Süleymân

Zülfüne şâne gibi ulaşalı
Bildüm âhir hemân–imış ömrüm

Kâsım

Sen perî–rûyı görelden iy melek bu hüsn–ile
Kâmet ü zülfün hayâli gözlerümde tutdı câ

Kâsım

15 Kâmet ü ebrûnı kılsan âşikâr
Olur–ıdı bu Cem–i bî–dil şikâr

Dâvud

Usandı gönül müsâferetden
Zülfeynün içinde hâne dutdı

Tâhir

Didüm adın nuder tebessüm idüp
Didi bir nokta–y–ıla zâhir olur

Nasr

18 Nazardan ya kaşun dûr olduğınca
İrişür cânuma tîr–i melâmet

Kerîm

Ger serv ola şol kadd–i ser–efrâzuna mâ'il
N'ola dinür elcinsu ile'l cinsi yemîl

Muhsin

Egerçi âlem içre bî–nevâyam
N'ola çün hüsnün–ile âşinâyam

Hasan

21 Hâlün oldukça kaşun üzre ayân
Görmeg–içün seni iver dil ü cân

Eşref

Didi dün bana yâr kim iy Cem
Seni gamzemle kıluram bismil

Harf–i evvelde hod gönül kendi
Şükr kaldum arada ben bî–dil

Necm

24 Nigârâ kaşun ü şehlâ gözünden
Cefâlar görmişem eyle terahhum

Cemâl

Yüzini gösterüp ol mâh fi'l–hâl
Ayân oldı lebi altındağı hâl

Halîl

Hayâl–i zülfi peyveste n'idem kim
Kılur âşüfte–dil cem'iyyetini

Hamza

27 Kâmetün göstereydi ger harekât
Harf–i evvelde dil kılurdı galat

Edhem

Dil–i dermânda ya kaşun görelden
Hadeng–i gamzene oldı nişâne

İbrahîm

Göreli ebr–i zülfün âhlayam
Bâd çün–kim sehâba lâzımdur

Hurrem

30 Levh–i dilde derd–i ışkun dil–berâ
Eksük olmaz nakş olaldan her gün âh

Yûsuf

Râh–ı gamla sefer–i ışka bulınmayalı had
Âh kim haste gönül bulmadı ârâm–ı visâl

Osmân

Dener her mâh–rûy–ı bî–vefâyı
Aceb bilsem gözümün hâsılı ne

Alâ

Alâ

33 Zülfün iy meh fitne vü çeşmün belâ
Ne belâya kalmışam ben mübtelâ

Mahmûd

Kim var ki gam–ı ışk–ıla uşşâk arasında
Cem gibi gönül bir kıl–ıla zülfüne bağlar

Atâ

Didüm çeşmüm diler kim göre kaddün
Tebessüm kıldı didi gözüm üzre

Cüneyd

36 Hurde–i zer iste her devlet ki var
Hurde–dârân–ı cihâna virür el

Ca'fer

Kasd–ı ser–i Cem kılalı çeşmün dil ü cândan
Feryâd iderem âh ki feryâd–resüm yok

Nasûh

Kâ'be yüzinde dil budur kaşına secde kılduğı
Kim ana dâ'imâ ola savma'a gûşe–i harem

Hâşim

39 Gözünün gûşesine hâ diyince
Nice âşıkları meftûn idersin

Nâsır

Niyâz ü sabr istersen nigârâ
Olardan bende biri var biri yok

Kıvâm

41 Kavm–ı uşşâk cem olur her–dem
Tâ ki yolunda terk–i ser kılalar

MÜFREDÂT

1 İy ârızı gül zülfi benefşe ruhı lâle
Şol nergis–i mestüni bana kılma havâle

Ferd

Cemâlin zeyn iden hep dil–ber olmaz
Her âyîne düzen İskender olmaz

Ferd

3 Yâ beni ol dehen–i tenge irişdür iy baht
Yâ vücûdumı diyâr–ı adem–âbâda ilet

Ferd

Ne hâcet arz–ı hâl itmek habîbe
Bilür hâlümi dil–dârum vefîdür

Ferd

Yaşumdan zülfüni görüp tutıldum
Denizden kâfir–istâna meded hây

Ferd

Yine dil bir perîye yiltendi
Sorar–ısan perîye yil tendi

Ferd

Ferd

Çeşmüne arz—ı nazîr eylerse nergis n'ola kim
Her neye bakarsa ahvel eyler isbât—ı nazîr

Ferd

Çarh—ı devlet ser—nigûn oldı dirîgâ çâre ne
Ahter—i izzet zebûn oldı dirîgâ çâre ne

Ferd

9 Tenhâ Recebâ sanma ki şa'bân yinür ancak
Ârifler olur kim ramazânı dahı yirler

Ferd

Âşiyân yapdı başı üstine kuşlar sanemâ
Serv mecnûn olalı serv—i hırâmânun içün

Ferd

Mâh—ı zer—endûdların âb—ı revâne (1)
Bîd anun—ıçun dökdi ki bihde yerekân var

Ferd

12 Hayf ola kim şarâba su katalar
Biledür çün şarâbun âbı müdâm

Ferd

Cild—i zer—kâr olmağa gül defteri evrâkına
Bağda kîmuhtına nârencî reng eyler turunc

Ferd

Hattı hayâli—y—ile n'idem kilk—i zülf—i yâr
Dil safhasını karalayupdur misâl—vâr

(1) Bu mısranın vezni bozuktur.

Ferd

15 Zerrîn meges'ler ile otur oyna hânede
Şol dem cihân yüzini ki sîmîn meges tutar

Ferd

Harîm–i savma'a–i gönlümi igen yıkma
Günâha girecegün an ki vakf–ı mey–kededür

Ferd

Ruhum rengini arz itdüm mukâbil turmayup didi
Bilürsin rû–be–rû olmaz ruh–ıla şâh bî–hâ'il

Ferd

Kanı ol dem kim ferişte–hâne–y–idi hânemüz
Şimdi gör şeytân evine döndi bu vîrânemüz

Ferd

Ol lâle–izârun hat–ı gül–bûyına iy Cem
Kâfir dime kim yinile îmâna gelüpdür

SON

40 TL.

CEM SULTAN'IN TÜRKÇE DİVAN'I

CİLD II

SÖZLÜK 1

Tercüman 1001 TEMEL ESER

Tercüman 1001 TEMEL ESER
158

CEM SULTAN'IN TÜRKÇE DİVAN'I

II

II.
SÖZLÜK

Hazırlayan:
Dr. Halil ERSOYLU

İSTANBUL
1981

TERCÜMAN GAZETESİ'nin
bir kültür hizmeti olarak
yayınladığı
"1001 TEMEL ESER"
Serisinin
158. Kitabı
"CEM SULTAN'IN TÜRKÇE DİVANI" nın
II. Cildi (Sözlük)
KERVAN KİTAPÇILIK
BASIN SANAYİ ve TİCARET A.Ş.
Ofset Tesisleri'nde
dizilmiş ve basılmıştır.

1001 Temel Eser'i iftiharla sunuyoruz

Tarihimize mânâ, millî benliğimize güç katan kütüphaneler dolusu birbirinden seçme eserlere sahip bulunuyoruz. Edebiyat, tarih, sosyoloji, felsefe, folklor gibi millî ruhu geliştiren, ona yön veren konularda "**Gerçek eserler**" elimizin altındadır. Ne var ki, elimizin altındaki bu eserlerden çoğunlukla istifade edemeyiz. Çünkü devirler değişmelere yol açmış, dil değişmiş, yazı değişmiştir.

Gözden ve gönülden uzak kalmış unutulmaya yüz tutmuş -**Ama değerinden hiçbir şey kaybetmemiş, çoğunluğu daha da önem kazanmış**- binlerce cilt eser, bir süre daha el atılmazsa, tarihin derinliklerinde kaybolup gideceklerdir. Çünkü onları derleyip-toparlayacak ve günümüzün Türkçesi ile baskıya hazırlayacak değerdeki kalemler, gün geçtikçe azalmaktadır.

Bin yıllık tarihimizin içinden süzülüp gelen ve bizi biz yapan, kültürümüzde "**Köşetaşı**" vazifesi gören bu eserleri, tozlu raflardan kurtarıp, nesillere ulaştırmayı plânladık.

Sevinçle karşılayıp, ümitle alkışladığımız **"1000 Temel Eser"** serisi, Millî Etiğim Bakanlığınca durdurulunca, bugüne kadar yayınlanan 66 esere yüzlerce ek yapmayı düşündük ve **"Tercüman 1001 Temel Eser"** dizisini yayınlamaya karar verdik. **"1000 Temel Eser"** serisini hazırlayan çok değerli bilginler heyetini, yeni üyelerle genişlettik. Ayrıca 200 ilim adamımızdan yardım vaadi aldık. Tercüman'ın yayın hayatındaki geniş imkânlarını 1001 Temel Eser için daha da güçlendirdik. Artık karşınıza gururla, cesaretle çıkmamız, eserlerimizi gözlere ve gönüllere sergilememiz zamanı gelmiş bulunuyor. Millî değer ve mânâca her kitap ve her yazar bu serimizde yerini bulacak, hiç bir art düşünce ile değerli değersiz, değersiz de değerli gibi ortaya konmayacaktır. Çünkü esas gaye bin yıllık tarihimizin temelini, mayasını gözler önüne sermek, onları lâyık oldukları yere oturtmaktır.

Bu bakımdan 1001 Temel Eser'den maddî hiç bir kâr beklemiyoruz. Kârımız sadece gurur, iftihar, hizmet zevki olacaktır.

KEMAL ILICAK

Tercüman
Gazetesi Sahibi

A

â (a)	: Kelimenin sonuna gelen ve ey! mânâsını veren bir nidâ edatıdır. Uz VII–36, Uz VII–47, Uz IX–14, Uz IX–33, III–1
âb (f)	: su. Uz IV–68, Uz VI–93, Uz VII–28, Uz VII–47, VIII–4 âb–ı dehân (f): ağız suyu, salya, CLXI–7 âb–ı revân (f): akar su. Uz X–10, XCIX–3, CXIII–1, CLXXXVI–1, CLXXXVII–1. âb–ı zülâl (f): berrak su. Uz I–4
abâ (a)	: yünden yapılmış kaba kumaş, aba. Uz IV–3, Uz X–21
âbâd (f)	: mâmur, şen, bayındır. Uz VIII–3
abbâs (a)	: arslan LXXXVIII–3
âb–dâr (f)	: 1. zarif, güzel. XXXII–5, CLV–2 2. parlak. CVIII–6, CCXXI–5 3. sulu, taze. CLV–7
âbid (a)	: tapan, ibadet eden, zâhid Uz VI–82, CCLII–3
âb–gîne (f)	: şişe, sırça CCLI–5
Âb–ı Hayât (f)	: (hayat suyu) içene ebedî hayat bağışlayan efsanevî su. XXIII–2, LXIII–4, CXV–19, CXL–3

Âb–ı Hayvân (f) : nerede olduğu bilinmeyen bir kaynağın, içen kimseye ebedî hayat veren efsanevî suyu, bengi su.
CLX–2, CCCXLV–8

Âb–ı Kevser (f) : Kevser suyu.
Uz XI–4, CCLXXVI–6

abîr (a) : bir ilaç terkibi (bu terkip; beyaz sandal, sünbül kökü, kırmızı gül, turunç ve iğde çiçekleri ile bazı güzel kokulu otlarla bir miktar döğülmüş miskten meydana gelir.)
Uz IV–101

aceb (a) : acaba, şaşılacak şey.
Uz IV–63, Uz VI–31, Uz VI–54, Uz VI–62, Uz X–19

acebâ (a) : şüphe ve tereddüt bildiren edat, acaba.
LXXXI–5, CIX–1, CXXI–8, CCLXXIII–3

Acem (a) : 1. İranlı.
UzV–5, CVI–1
2. İran, Acemistan.
CCC–6

acı– : keder ve teessüf etmek, merhamete gelmek.
UZ VI–42, Uz X–13, CLXII–7

acz (a) : beceriksizlik.
Uz IV–11, Uz VI–70, Uz VI–83, Uz VI–81

aç– : 1. bir şeyi kapalı halden çıkarmak.
Uz IV–33, Uz IV–100
2. yapraklanmak.
Uz IV–99
3. örtülü şeyden örtüyü kaldırmak.
Uz VI–11, Uz VIII–31, CXXXVI–4

4

açıl– : açmak işine konu olmak veya bu işe kendiliğinden uğramak.
V–4, IX–1, XXX–3, CXLV–4, CLXI–21

ad : 1. isim. Uz VI–40, Uz VI–85, Mu–17
2. şöhret, şan. Uz IX–34

a'dâ (a) : en zalim, pek gaddar.
Uz VI–55

âdem (a) : adam.
Uz IV–39, Uz IX–34, LII–3, LXXIX–3, CXXXIV–1

adem (a) : yokluk, bulunmama.
Uz IV–39, Uz V–3, Uz X–38

adem–âbâd (f) : yokluk diyarı, ölüm. Müf. 3

Aden (a) : Yemen'de bir şehir.
LXXIV–1, LXXXIV–9, CCLVIII–1

ades (a) : mercimek. CXXXV–4

âdet (a) : görenek, usul, tabiat, alışkanlık
Uz X–46, XXXIV–4, XLIV–3, LXXXV–6, CXXXV–2

adl (a) : adalet.
LXXXVIII–7

âfâk (a) : ufk'un c. ufuklar, gök kenarları, göğün yerle birleşir gibi göründüğü yerler.
Uz VII–8, Uz XI–3

âferîn (f) : beğenme, alkış, yaşa, varol, bravo.
CCXXVIII–1

âferîniş (f) : yaratma.
Uz VII–26

âfet (a) : büyük felâket, belâ.
XXII–4

âf–tâb (f) : 1. güneş.

Uz X–28, Uz XI–37, XI–1
2. güneşin ışığı LXXVI–5
3. pek parlak ve güzel yüz.
LXXV–1, LXXVI–1

âf–tâbe (f) : 1. su kabı.
CXLVIII–2
2. güneş biçiminde yapılan mücevher.
CXLVIII–3

âf–tâb–perest (f) : güneşe tapan.
XXXVI–3

afv (a) : suçunu bağışlama.
Uz IV–92, Uz VI–95, CLXXXIX–5

âgâh, âgeh (f) : bilgili, haberli.
Uz XI–29, Uz XI–35, LXXXVII–3

ağ : kafes şeklinde seyrek örgü.
CCLXV–1

ağaç : ağaç, dal.
Uz III–4, Uz IX–6

âğâz (f) : başlama.
Uz IX–15, CXXVIII–2

ağla– : 1. yakınmak, şikâyet etmek.
Uz VII–42
2. gülmenin zıddı olan fiili icrâ etmek (göz yaşı dökerek; sesli veya sessiz olabilir) Uz VIII–9, Uz VIII–14, Uz X–11, XIV–3

ağız : insan ve hayvanların yüzlerinin alt kısmında olup, yemeğe ve ses çıkarmaya yarayan delik.
LXI–3, XCV–2, CV–4, CLXXXII–6, CCXV–5
–a sögmek.
CLXXXV–2, CXCV–5, CCLXXXVII–2

	–ınun suyı akmak CCCXXVIII–5 –unı tutmak LXXXIX–6
ağlat–	: birini, canını acıtarak ağlamaya mecbur etmek, ağlamasına sebep olmak. CCLXII–6
ağsân (a)	: gusn'un c. dallar, budaklar. Uz VII–50
ağyâr (a)	: gayr'ın c. gayrılar, başkalar, yabancılar. Uz VI–55, XLVII–3, CL–6, CLXVIII–4, CXCIII–3
âh	: ah, yazık. Uz VI–40, Uz VI–64, Uz VIII–7, Uz X – 11 – almak CCII–1 –itmek CLXV–4, CCLXXV–3, CCCXLII–5
ahbâb (a)	: dost, bildik, tanıdık. Uz VI–41
ahcâr (a)	: hacer'in c. taşlar. CXCVII–4, CCXXI–2, CCLXVI–2
ahd (a)	: 1. and, yemin. Uz IV–85, IV–4, XLII–3 2. söz verme. CXLVII–5, CLXXVI–9
âhen (f)	: demir. CXXXV–2, CCV–4, CCXCV–10
âheng (f)	: düzen, sesler arasında uygunluk, makam. CCIX–1
âhenîn (f)	: demirden. CXXXVI–6
âheste (f)	: yavaş, ağır, yavaş yavaş.

ahzân (a) : hazen ve hüzn'ün c. kederler, sıkıntılar CCCXLI–3

ak : beyaz. Uz VIII–31

ak– : (sıvı bir madde) bulunduğu yerden aşağıya doğru hareket etmek, cereyan etmek.
Uz VI–42, Uz VII–30, Uz IX–45, LXXXIV–2, CCCXLII–1

akd (a) : 1. bağlama, düğümleme.
Uz IV–43
2. sözleşme, kararlaştırma.
CCX–7
3. bağ.
CCXXXIX–4

akdâh (a) : kadeh'in c. kadehler, bardaklar, kupalar XXVIII–3

akdem (a) : ilk, önce.
CXXXIV–3

âkıbet (a) : nihayet, son.
CXXVIII–5, CCCX–2, CCCXLIV–3

âkıl (a) : akıllı kimse.
Uz VIII–30, XIV–2

akıt– : akmasına sebep olmak, cereyan ettirmek.
Uz XI–38, VIII–4, IX–6, XI–4, CCXI–1

akîk (a) : çok defa kırmızı renkte olan bir cins değerli taş. CCXCIV–4
akîk–i Yemen (f): Yemen akiki.
Uz VII–23, CLXXIV–3

âkîle–bâl (f) : büyük kanatlı.
Uz IV–11

akl (a) : akıl, us.
Uz IV–49, Uz X–40, XLVI–3,

CLXXXIV–1, CXCII–3
–ı irmek.
Uz II–14
akl–ı kül (f): her şeyi kavrayan akıl.
Uz I–10

aks (a) : ışık ve şeklin bir yere vurup geri dönmesi veya orada görünmesi.
Uz IV–95, XIV–1, LXXII–4, CX–5, CXLVIII–6

aksâ (a) : son, en son, uzak.
Uz VI–77, CCCXXIX–4

al : koyu ve parlak pembe.
LXI–4, XCVII–1

âl (a) : hile, düzen, dek.
CCXCIX–3, CCXXXII–4

al– : 1. çevirmek, ihata etmek.Uz IV–5
2. tahsil etmek, hâiz olmak, sahip olmak.
Uz IV–88
3. el ile tutup götürmek, alıp yakalamak.
Uz V–23, Uz VI–9
4. kabul etmek, verilen şeyi almak.
Uz X–14

al– : basmak, istila etmek, kaplamak.
XCVIII–3, CCLXXXII–3

ala : açık gök, açık mavi, kahverengi yeşil karışımı. XIV–5

a'lâ (a) : pek yüksek, en yüksek.
Uz VI–92, CXLVI–1, CCLII–1

Alâ (a) : has isim. Mu 33

alâmet (a) : işaret, iz, nişan, belge.
CLXX–4, CCCVIII–4

alda– : aldatmak, kandırmak, oyun etmek.
CCXLIV–5

aldan– : hileye kapılmak, yanılmak.
LXI–4, XCVII–3

alem (a) : bayrak, sancak.
Uz V–11, LXXXVI–3, LXXXVIII–3, CCXXVII–6

âlem (a) : 1. dünya, cihan.
Uz I–2, Uz 1–9, Uz IV–43, Uz V–11, Uz VII–61
2. insanlar, halk.
Uz II–12, Uz IV–46, CCLXV–5, Mu 9

âlem–tâb (f) : dünyayı parlatan, aydınlatan.
XCVIII–1

alın : başın ön tarafının üst kısmı, göz ve kaşların üstüne gelen taraf.
LXVII–2

âlî (a) : yüce, ulu.
Uz VI–90, Mu 9

alîm (a) : çok bilen (Allah'ın sıfatlarındandır, "bilgisi ezelî ve ebedî olan" demektir.)
Uz I–1, Uz VII–27

Allâh (a) : Tanrı.
Uz IX–3, Uz IX–14, LXXXVII–5, CI–1, CXLIX–7

alma : elma.
Uz IX–28

alt : üst karşılığı, alt.
LXXVI–1, CLXXXIX–2, Mu 25

altun : altın.
Uz VI–8, Uz VI–27, Uz IX–17

a'mâ (a) : 1. kör, 2. mec. câhil.
Uz VI–97

a'mâl (a) : amel'in c. işler.
Uz VII–57, CCXLV–3,

CCLXXXI–3

amel (a) : iş. LXX–1

amîm (a) : umuma ait, umumî, genel, yaygın. Uz IV–83, Uz VII–65

âmîn (a) : öyle olsun, yâ Rab duamızı kabul eyle! XLVIII–6, CCXCII–6

–âmiz (f) : ... lę karışık, ...i içine alan. CXXVIII–5, CCLXVIII–1

âmm (a) : umumî, genel, herkese ait. Uz VII–32, Uz VII–65, CLXXXV–3

ammâ (a) : 1. çokluk bildirir. Uz VI–34
2. ama, fakat. CCXXV–3, CCLXXVII–2

ân (f) : güzellik, alım, cazibe. CXXXVI–8

an– : 1. hatırlamak. Uz IX–45, Uz X–32, Uz XI–31
2. söz açmak, bahsetmek. II–5, V–5

ana : ona. Uz I–13, Uz IV–108, Uz V–19, Uz VII–43, Uz IX–21

anâ (a) : zahmet, meşakkat, güçlük. Uz IV–7

anber (a) : ada balığının bağırsaklarında toplanan yumuşak, yapışkan ve misk gibi kokan, kül renginde bir madde. Uz IX–9, Uz IX–22, Uz XI–3, X–1, XX–7
anber–i sârâ (f): hilesiz, katkısız amber. Uz VI–13, CLXXVI–7

anber–bâr (f) : amber yağdıran, güzel koku saçan. XCIII–3, CXXVIII–5, CXXXV–6,

	CCCXVII–3
anber–bû (f)	: amber kokulu .CCXLV–2
anber–efşân (f)	: amber saçan. CCCXII–4
amberîn (f)	: amber kokulu . Uz IX–10, Uz IX–21, XXXI–4, LXXV–6, LXXXVI–3
anber–sâ (f)	: amber gibi. CXVI–5
ancak	: 1. tek, yalnız, sadece. CLXX–1, CLXXIII–7 2. sırf, bilhassa, hususî olarak. CLXX–3, CLXX–5 3. lâkin, fakat, ama. CLXX–1 4. o kadar, öyle. CCCXXXIX–4
anda	: 1. onda, o hususta, o konuda. Uz IV–2, Uz IV–119 2. orada. XCVII–7, CXXXV–6, CCXCVI–3
andan	: 1. ondan.Uz IV–30, Uz VI–49, Uz IX–43, CXXXV–4 2. ondan ötürü. C–2
andelîb (a)	: bülbül. CLXXXI–4, CCXXV–5, CCLXXXIV–7
andur–	: hatırlatmak . XCIX–7, CCXLVI–3
anı	: onu . Uz IV–76, Uz V–26, Uz VI–8, Uz VII–29, Uz VII–57
anıl–	: anılmak . CLXXV–2, CCIV–3, Mu 10
anîd (a)	: çok inatçı. XXXVII–4
ankâ (a)	: ismi olup cismi olmayan bir kuş, zümrüdüanka. Uz VI–87
anla–	: 1, anlamak. Uz IV–7, Uz IV–74

2. araştırmak, öğrenmek.
LXI -3

anlar : onlar.
CLXII–1, CCLX–2, CCCVI–4, CCCIX–3

ansuz : onsuz, o olmadan.
CCCXVI–4

ansuz : ansızın, birden bire.
CLXXX–2

anun : onun.
Uz IV–45, Uz IV–47, Uz VI–46, Uz VII–22, Uz IX–38

âr (a) : utanma, mahcubiyet.
CCL–2

ara : 1. iki olay arasında geçen zaman, esna.
XV–1, XLI–1
2. iki şeyin arası, orta.
Uz VI–35, Uz VII–59
3. iki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, açıklık. Uz IV–64
–ya girmek.
CXIV–5

ara– : bulmaya çalışmak,araştırmak.
Uz VI–62, LXX–6, CXX–5, CLI–4, CCLXII–5

–ârâ (f) : süsleyen, bezeyen.
Uz VI–14, CCXXIX–1

Arab (a) : Irak, Şam, Ceziretü'l–Arab, Hicaz, Yemen ile Mısır'da ve Afrika'nın kuzeyinde bulunan semitik kavmin umumî ismi.
Uz V–5, Uz IX–2, CVI–1, CCC–6

Arafât (a) : haccın icaplarından olmak üzere Kurban Bayramının arefesinde usû-

art– : 1. çoğalmak, 2. şiddetlenmek . CCCXXXVI–1

artuk : şimdi, öyle ise . CCLVI–6

artur– : arttırmak. CXVI–4

arûs (a) : gelin.Uz VI–30, Uz VI–38, LVI–2, CXXXVIII–5, CLXI–16

arz (a) : bir büyüğe sunma, gösterme, bildirme, önüne koyma. Uz IV–123, Uz VI–16, Uz VI–68, Uz VII–35, Uz VII–50

arz–ı hâl (f) : "halin bildirilmesi" ne halde bulunduğunu bildirme, dilekçe. CCXXII–9, Müf 4

ârzû (f) : istek, heves . X–2, CLIII–6, CCXLIX–7,

as– : 1. yüksek bir yere iliştirip sarkıtmak . XX–4, XXXI–4, XCVII–4. 2. asarak idam etmek . XCV–3, CXXX–5

asâ (a) : değnek, sopa . Uz VI–17

âsân (f) : kolay Uz IX–39, XII–3, LVII–4, CXXXIII–7, CCCIX–5

âsâr (a) : eser'in c. izler, nişaneler, alâmetler Uz VI–86, XXX–3

âsâyiş (f) : rahat, huzur. Uz VI–18, Uz VI–34

ases (a) : gece devriye gezen, gece bekçisi . XLI–4

asıl– : 1. asılarak idam olunmak 2. bir yere iliştirip sarkıtılmak. CLXI–9, CLXXIX–2, CCV–2, CCXLV–4, CCLVIII–5

Âsım (a)	: has isim. Mu 9
âsî (a)	: günahkâr, Uz III–11, Uz V–6, Uz VI–82, Uz IX–42
âsîb (f)	: belâ, âfet, musibet, zarar. X–2, CCLXXXIV–5, CCXCVIII–2
âsitân (f)	: eşik. CXXX–1, CXL–4, CLXXXVI–3, CLXXXVII–3, CCXX–3
âsitâne (f)	: eşik. CCCXXXIX–6
asl (a)	: asıl, esas, temel. CLIX–6
aslâ (a)	: hiç bir vakit. Uz VI–36, Uz VI–62, CCCXXXII–2
âsmân (f)	: 1. gök, sema. Uz I–12, Uz II–9, Uz X–12, CLXXXVI–3, CCX–8 2. Azrail LXXXV–3
assı	: fayda, kâr, kazanç, menfaat. XLIV–3, CXL–5, CLVII–4
âster (f)	: astar. CXLIX–4
âstîn (f)	: elbise kolu, yen. XCIV–2, CXV–5
âsûde (f)	: rahat, gailesiz, dinç (olan) Uz IV–126
aş–	: bir haddi geçmek, aşmak. CCXCI–4
aşağa	: aşağı. Uz VI–53, Uz VIII–29, Uz X–8, LXXXIV–5, CCXLII–2

âşık (a) : birine aşk duyan, tutkun.
XII–6, XXIV–4, XLVII–4, LIX–1, LXXI–4

âşikâr, aşikâre (f) : belli, açık, meydanda.
Uz III–15, LXXXIV–1, CVIII–4, CLXXVI–9, CLXXXV–6
–itmek. XXX–3, CLXXXIV–3
–olmak. CCXX–6

âşinâ (f) : bildik, tanıdık, dost.
Uz XI 7, XVI–8, XLVII–3, LXXIII–3, CXLVII–1

âşiyân (f) : 1. mesken, ev. LXIX–4
2. kuş yuvası.
CXXVIII–3, CLXXV–3, CLXXXIII–4, CCLXXVIII–2

âşûb (f) : kargaşalık.
Uz XI–13, CCXLVIII–1

–âşûb (f) : karıştıran, karıştırıcı.
CVI–1, CXV–7

aşur– : çok ileri gitmek, sınırı geçmek.
CCCXIII–5

âşüfte (f) : çıldırırcasına seven, bu yüzden perişan bir halde, azgın ve baştan çıkmış deli gibi olan.
Uz VIII–23, CCCXIII–4, CCCXXXIV–5

âşüfte –dil (f) : gönlü perişan olmuş.
Mu 26

at– : 1. bir şeyi elden bırakıp, az çok fırlatmak.
Uz IV–109, XXXVI–7, LXIV–4,
2. bırakmak, terketmek.
Uz VIII–8, XXVI–2

atâ (a) : bağışlama, bahşiş, ihsan.
Uz VII–23, Uz X–6, Uz X–52,

	XVI–15, CLXXXV–3
Atâ (a)	: has isim. Mu 35
atdur–	: attırmak .Uz VIII–5
âteş (f)	: ateş, kızgınlık, hararet. Uz VIII–33, Uz XI–33, Uz XI–38, XLIII–2, XLVIII–4 ateş–i sûzân (f): yakıcı ateş. LXXVI–6, LXXXIII–5, CCXLVII–3
âteşîn (f)	: ateşten. XXX–4, XCVIII–4, CCLXI–3
atlas (a)	: üstü ipek, altı pamuk kumaş. Uz X–21, CXXXVI–5, CXLIX–4, CCXCV–2
atnâb (a)	: tınâb'ın c. çadır ipleri. Uz VI–2
avân (a)	: vakit, zaman. Uz VII–25
âvâre (f)	: 1. serseri, boş gezen, işsiz güçsüz, aylak. XXXIV–3, L–3, LXV–4, CCI–4 2. mec. dağınık, perişan. CL–1, CXCVIII–1, CCCX–1
âvâz (f)	: ses, seda. Uz VI–61, XCVII–6, CXXXVI–7, CXCV–1, CCLXXVIII–5
âvâze (f)	: yüksek ses. Uz VII–29, CCLXXXVIII–4
avla–	: avlamak, şikâr etmek. CII–3
avn (a)	: yardım CCCXXII–2
ay	: 1. dünyanın peyki, ay. Uz VIII–28, Uz IX–10, Uz IX–11, I–4, XXI–3 2. bir yılın on ikide biri.

XXI–2, XXI–6, CXIII–4

ayak : insanın yürümesine yarayan uzuv. Uz VI–88, Uz X–26, Uz XI–14, V–6, XI–4
(ğ) a düşmek. Uz V–23, LI–7
– (ğ) a salmak. CCCXXXVII–2
–(ğ) ına düşmek. CCXLI–3
–altı. CXXI–5

ayak : toplanmış olan suyun alttan akıp gittiği yer. CIV–2, CCLXXXVI–7

ayân (a) : belli, açık, meydanda. Uz VI–37, Uz VII–48, XXX–2, XL–3, XLVI–2

a'yân (a) : ayn'ın c. gözler. Uz VII–5

ayâr (a) : 1. altının, gümüşün ve başka kıymetli madenlerin karışma derecesi. 2. mec. derece, mertebe. Uz IV–93, CCXXIX–6

âyât (a) : âyet'in c. işaretler. CLXXVII–3

ayb (a) : utanılacak şey, kusur, ayıp, leke. Uz VII–40, CXXXIX–3, CCXXI–3, CCLVII–2, CCCXLI–5

aydınlık : ışıklı, ışık. Uz VIII–10

âyet (a) : 1. alâmet, nişan, eser. Uz IV–32, XXI–5, XXVIII–5, XLIV–1, LX–2
2. Kur'ân'ın her hangi bir cümlesi. LX–2

ayır– : uzaklaştırmak, ayırmak. XXXVIII–4

âyîn (f) : 1. âdet, kanun, usûl.

	CCXLII–6 2. merasim, tören.CCXCII–1
âyîne, âyine (f)	: ayna. Uz IV–6, Uz IV–124, Uz VI–80, I–4, XXIV–6
âyine–dâr (f)	: ayna tutan.I–4
aylak	: bedava, parasız, ücretsiz.CLXXIII–3
ayn (a)	1. kaynak, pınar. Uz IV–91, Uz VII–16, Uz VII–30 2. bir şeyin eşi, tıpkısı. Uz IV–7 3. aslı, kendisi. CXV–18
ayru	: ayrı, yalnız olarak. XLVII–2, CXL–4, CCXIV–1, CCXLIX–5
ayruk	: 1. artık, bundan sonra, bir daha. CXIII–6 2. başka. CXXIV–1
ayrulık	: ayrılık, hicran, ayrı olma hali. LXVI–7, CCCXLIV–5
ayş (a)	: yiyip içme, zevk, eğlence. Uz VI–12, Uz IX–4, Uz IX–7, VIII–3, CXXXIV–6
ayyâr (a)	: hilekâr, dolandırıcı. LIX–3, LXV–1, CCLVII–2
az	: çok karşılığı, az. Uz VII–32, CXLVI–7, CLXXXIII–2, CCLXXXVIII–1 –kaldı. Uz X–21
azâb (a)	: işkence, keder.XI–3
âzâd (f)	: kurtulmuş, serbest olan, kimsenin kölesi olmayıp istediği gibi hareket eden.

XLI–2
bâd–ı sabâ (f): doğudan esen hafif, hoş rüzgâr.
II–3, CLXXI–3, CCLXXIV–1, CCLXXIX–6, CCCXXXI–2
bâd–ı subh (f): sabah rüzgârı.
XLV–1, CXVI–5, CCX–3

bâdâm (f) : 1. sevgilinin güzel gözü, 2. badem.
Uz IX–24, LXXVIII–2, XCIX–7, CLXXXV–5, CCCII–1

bâde (f) : şarap, içki.
XXV–2, CLXVII–3, CCXXXIX–3,
bâde–i gül–reng (f): gül renkli (kırmızı)şarap. CXIV–1, CXXXVIII–4, CCLIII–5,

bâdincân (a) : patlıcan. XXII–4

bağ : bağlayacak şey, bent.
CCLXVII–1, CCXCVI–5

bâğ (f) : bağ, büyük bahçe.
Uz I–7, Uz II–3, Uz VI–19, Uz VII–68, XVI–16
bâğ–ı cinân (f): cennet bahçesi.
Uz IV–107

bâğ–bân (f) : bahçıvan, bağcı.
CIX–6, CCCI–7

bâğ–çe (f) : bahçe (bâğ ile küçültme edatı olan –çe'den yapılmıştır) küçük bağ demektir. Uz VI–75, Uz IX–5, LXXX–5, CVI–4

Bağdâd (a) : Irak'ta bir şehir, Bağdat.
Uz IV–80, CLVI–4

Bâğ–ı İrem (f) : Cennet.XCVIII–2

bağır : göğüs, sine, yürek.
Uz VIII–17, XIV–1, LXIII–5, CXV–12, CLXXX–1

—ı kan eylemek.
CLXV–7, CCXXXV–4
—ı kan olmak.
LXXXVIII–6, CLXXXIII–10, CCXCII–4

bağışla– : karşılıksız vermek, hediye ve ihsan eylemek, bahşetmek.
Uz I–13, XLIX–1, CCLI–2, CCXCIII–5

bağla– : 1. takmak, asmak, kuşanmak.
XCIV–3, CXIV–4
2. meydana getirmek, elde etmek.
CCXXI–5
3. ip ve ona benzer bir şeyle bir şeyi diğerine veya bir kaç şeyi birlikte rabt ve bendetmek, bir araya getirmek.
CCCXLIII–1
4. kapamak, alıkoymak, men etmek.
CLXXXIV–5
5. yapmak, teşkil etmek.
CCLV–2

bağlan– : 1. kuşanmak.
XVI–14, LVII–2, CCLXXXII–5, CCCXXXIX–6
2. kapanmak.
XXVIII–2, XXXV–4, CCC–7

bağlu : 1. bağlı, düğümlü.
CCLVII–4
2. kapalı. CCLXIII–6

bahâ (f) : kıymet, bedel, değer.
Uz IV–8, Uz VI–45, XVI–12, XXIX–3, CXV–8

bahâne (f) : vesile, sebep.
CCXCI–5, CCXCIV–4,
CCCXXXIX–9

bahâr (f)	: kışla yaz arasındaki mevsim, ilkyaz. Uz III–9, Uz IV–24, LVI–1, LVI–4
bahr (a)	: deniz. Uz IV–82, Uz V–22, Uz VI–72, Uz VII–23, Uz VII–46
Bahr–ı Mağrib (f)	: Atlantik okyanusu Uz VIII–21
bahs (a)	: 1. konuşulan şey, söz. XXV–1 2. iddialaşma. XXV–2
bahş (f)	: bağış, ihsan. Uz VI–32, Uz VI–33, Uz VIII–1, CCLXXIV–5 –itmek. CXCII–11
baht (f)	: talih, kısmet, kader. Uz VI–37, Uz VI–40, Uz VI–50, Uz VII–37, CCCXXXV–2 baht–ı siyâh (f): kara talih. VII–7, LXV–12, LXXV–4, CCXI–3, CCXII–3
bahtiyâr (f)	: bahtlı, talihli, kutlu, mutlu, mesut. Uz III–16
ba'îd (a)	: uzak, ırak. XXXVII–1
bâ'is (a)	: sebep olan. Uz VII–62
bak–	: 1. bakmak, görmek üzere gözleri bir yana çevirmek. Uz VI–61, CXXI–3 2. dikkat ve itina etmek, gözleri açmak. Uz X–12 3. itibar etmek, dikkate almak. Uz VII–54, CCLVII–5
bâkî (a)	: daimî. Uz IV–21, Uz IX–4, Uz IX–34, CLVII–3

bal	: bal, arının yaptığı tatlı madde. Uz VI–44
bâl (a)	: kalb, yürek, gönül. CXXIII–1
bal (f)	: 1. kol CV–6 2. kanat.CCXCVII–4, CCCXXIX–5
bâlâ (f)	: 1. yüksek, yukarı, üst, yüce. XVI–2, LXXXVI–4, CI–4, CXVI–9, CXLVI–1 2. boy. XVI–2
balık	: su içinde yaşayıp solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen omurgalıların genel adı. Uz IX–27
bâlîn (f)	: yastık. XIX–2, CX–8, CXXXIII–7, CXLIX–3, CCXLII–2
balta	: odun vesaire kesmeye yarayan saplı kesme âleti. Uz X–26
bân	: İsklâvon dilinde bey, hâkim demek olup İsklâvonya ve Macaristan taraflarında sancak beylerine ve küçük prenslerine verilen ünvandı. İsklâvonya, Eflâk, Sırp, Dalmaçya hükümdarlarına da "ban" denilirdi. Uz IX–14, Uz IX–16
bana	: bana. Uz VI–44, Uz VI–45, Uz VII–35, Uz VIII–22, Uz X–3
Bânî	: has isim. Uz IX–8
bâr (f)	: 1. yük. Uz IV–103, Uz VII–51, CXIII–2, CLXVI–3, CXCVII–1 2. meyve, yemiş. LV–5, CXCIX–4

—çekmek.CCCXX–6
—dan ayağa .Uz IV–31
—dan başa.Uz X–8, XLVIII–5, CXII–1, CXLIX–2, CCLXVII–4
—dan çıkarmak. CVI–2, CCCXLIV–7
—ın aşağa salmak, CCCXXXII–4
—a su koymak. XXIII–4
—a toprak dökmek.CCLXXXI–2
—ına toprak koymak. CLV–3
—komak. CCLXXVII–3
—koşmak. XLI–5, LXXXVIII–1, CXXI–2, CLXVIII–5, CLXXVII–4
— oynamak. XVI–3, CXXXVIII–8, CLXXXIV–9, CCLXVIII–3,
—virmek.CV–2

baş : yara. CLXXXIV–3

başla— : başlamak. Uz VII–67, Uz X–32, CCLXVI–1, CCCXXXII–3

bat— : 1.ufuktan aşağı gitmek,gurup etmek CIX–3, 2. girmek, nüfuz etmek. CCLXXXVII–4

Bathâ (a) : Mekke–i Mükerreme. Uz VI–59

bayağı : eskisi, evvelki. XXVII–5, CIV–6

Bâyezîd : has isim. Mu 7

—bâz (f) : oynayan, oynatıcı mânâsını vererek birleşik kelimeler yapar.

CLXX–2, CLXXXII–7

bâzâr (f) : 1. çarşı, pazar.
Uz IV–113, Uz VI–79, Uz VII–55,
2. alışveriş.
LXV–9, XCIX–8, CV–5
3. pazarlık, fiyat kararlaştırıp alış–verişte uyuşmak için yapılan konuşma veya çekişme.
CCXXXIII–3

bâzû (f) : kolun omuz ile dirsek arasındaki kısmı, pazı
Uz VII–21, LXXXIII–1

bed (f) : fena, yaramaz, çirkin.
XXII–4

Bedahşân (f) : (ismini Afganistan'daki Bedahşân eyaletinden alan) Bedahşân yakutu.
Uz VII–13

bed–âyîn (f) : geleneği, göreneği ve âyini kötü olan XL VIII–1

bedel (a) : bir şeyin yerine verilen ve yerini tutan şey, karşılık.
Uz X–41, CXCIII–4

beden (a) : gövde, vücut, cisim, ten.
LXXIV–1

bed–endîş (f) : kötülük düşünen.
Uz VI–58, Uz X–46

bed–hâl (f) : hâli kötü, düşkün.
CCXLV–1

bedî' (a) : eşsiz ve görülüp işitilmemiş.
CCLXIV–8, CCXCI–3

bed–mest (f) : sarhoşluğu kötü, fena sarhoş.
CXCII–4

bedr (a) : ayın ondördüncü gecesi, dolunay.
Uz I–5, Uz IV–28, Uz IX–10,
LXXVI–1, CCCXXIII–2

beg : bey, amir, ileri gelen, sözü geçen.
CXXXIII–4, CCXIX–1, CCXIX–6, CCXXVIII–1

be–gâyet (a) : pek çok, aşırı, son derece, pek ziyade.
Uz IX–7, LX–1

begen– : beğenmek.
Uz X–21, CLXXXI–3

behey : hey, ey, be (daha çok, hiddet ve gücenme belirtmede kullanılır.)
CLXXIII–7, CXCII–11

behişt (f) : cennet, uçmak.
XXXIX–2, CXVIII–6, CLXXXIII–11, CCXXXIV–2, CCCXXVIII–3

bekâ (a) : devam, sebat, evvelki hal üzere kalma, bakilik.
Uz I–6, Uz IV–21, Uz IX–37

bekle– : 1. beklemek, korumak, muhafaza etmek.
CLXXVII–6

belâ (a) : 1. gam, keder, musibet.
Uz IV–103, Uz VI–35, Uz VI–44, Uz VII–51, CXCV–2
2. ceza, mücazât.
Uz V–13, CXXIII–1
–ya uğramak. CXCVI–1
–ya uğratmak. CCCIII–4

belâ –bâr (f) : belâ meyveli.
LXV–7

belâbil (a) : bülbül'ün c. bülbüller. CXCV–1

belâbil (a) : belbâl'in c. vesveseler, telaşlar, tasalar, kuruntular.
CXCV–1

belâ–keş (f) : bela çeken, eziyet ve sıkıntı çeken.
CXXXIV–6, CCCXXXII–8

belür–	: meydana çıkmak, belli olmak. Uz X–45
belvâ (a)	: keder, gam, tasa, felâket, ıztırap. Uz VI–99
ben	: şahıs zamiri. Uz VI–36, Uz VI–46, Uz VII–34, Uz VII–36, Uz VIII–28
ben	: tende ve bilhassa yüzde bulunan tabiî benek. Uz IX–9, L–2, XCII–3, CLXIV–4, CCXXVI–3
bencileyin	: benim gibi. LXV–2, LXV–12
bend (f)	: 1. bağ, yular, bağlama. Uz VI–69, XX–6, XXIII–1, XLIII–5 2. kendi hükmü altına alma, ayrılamayacak ve her hususta tâbî olacak surette celbetme. 3. başından sonununa kadar aynı vezinde bir çok beyitli parçalardan meydana gelen ve kısım kısım, gazel tarzında kafiyeleri değişen manzumelerin her bir parçası. Uz X–33 –itmek. CCXXXIX–4
bende (f)	: kul, köle. Uz III–16, Uz VI–33, Uz VII–4, Uz VII–69, Uz VIII–14
benefşe (f)	: menekşe. L–3, CVII–1, CXIII–8, CII–7, CLXXIV–4
beniz	: beniz. –i sararmak.

	CCXXX–5
bennâ (a)	: yapı yapan, mimar. Uz VI–47
benze–	: benzemek. XXIX–6, XXXII–6, XL–2, LXXV–2, LXXVI–5
benzer	: öyle görünüyor ki, öyle anlaşılıyor ki. XXII–3, LIV–5, LXXIII–5, LXXIV–2, LXXXV–7
benzet–	: benzetmek. Uz VI–14, XXXII–4, LXIX–2, CLXXXIX–3, CCCXII–1
berâber (f)	: birlikte bulunan. Uz XI–2, LXXXVIII–7
berât (a)	: (eskiden) rütbe, nişan ve imtiyaz verildiğini bildiren ferman. Uz IV–108, CXIII–5, CLXXXIII–8, CXCI–8, CCXLVII–5
berâyâ (a)	: beriyye'nin c. halk, mahlukat, yaratıklar, insanlar. Uz VI–72
Bercîs (a)	: Müşteri denilen yıldız. Uz VI–7
ber–dâr (f)	: asılmış, darağacına çekilmiş. CCXXXVI–2 –itmek. XCVII–4, CLXXXII–6
berg (f)	: yaprak. Uz VII–6, XCIII–3, CIV–8, berg–i gül (f): gül yaprağı. LVIII–2, CCLVIII–4, CCLXIX–4
berîn, berrîn (f)	: pek yüksek, en yüce. Uz IV–42, Uz VI–72
berü	: beri

	Uz VII–11, Uz VII–23, Uz X–14, LXVI–5, CXXXII–4
bes (f)	: yeter, yetişir, tamam, kâfi. Uz II–17, LXXVI–4, XC–1, CXV–7, CXXXVII–1
beşâret (a)	: müjde, muştu. CCLII–2
beşer (a)	: insan. LXXIX–4, CXV–17
beter (f)	: daha fena, çok çirkin. CXV–20, CCCXIII–5
beyân (a)	: anlatma, açık söyleme, bildirme. Uz IV–13, Uz IV–116, Uz VII–42, CLXXV–1
beyâz (a)	: aklık. CLIII–4
beydak (a)	: satranç oyununda piyade denilen taşların her biri, paytak. XXXIII–3, CCCXXXI–4, CCCXXXVII–4,
beyt (a)	: aynı vezinde iki mısradan ibaret söz. Uz XI–5, Uz XI–12, CLIII–4, CLX–1
Beytü'l–Harâm (a)	: Kâ'be. Uz IV–5, CXC–4
Beytü'l–Mukaddes (a)	: Kudüs câmii. CX–4
Beytü'l–Mutahhar (a)	: Kâ'be. CX–4, CCXXXVI–5
bezm (f)	: içkili, eğlenceli meclis, dernek. Uz VI–6, Uz VI–13, CXXVII–6, CCXL–2, CCLXXXIX–5
bezm–gâh (f)	: eğlence yeri. Uz IX–30
bıçak	: kesecek alet,ki, hançerin küçüğü ve

çakının büyüğüdür.
CCLXV–3

bî– (f) : –sız, –maz mânâları ile Farsça kelimelerin başına getirilir.
Uz I–8, Uz VII–61, Uz VIII–1, Uz VIII–15, LXVIII–3

bî–âmân (f) : amansız, aman vermez, acımaz, merhametsiz.
Uz VIII–1, Uz VIII–15, CXL–1

bî–âr (f) : arsız, utanmaz, sıyrık.
CCCXV–3

bî–bahâ (f) : paha biçilemeyecek kadar değerli.
Uz VII–23, CXI–3, CXLVII–6

bî–bâk (f) : korkmayan, çekinmeyen, sakınmayan.
CXCII–9

bî–bekâ (f) : bekasız, sebatsız, eski halinde kalmayan, bâki olmayan.
Uz VIII–16

bî–cân (f) : cansız, ruhsuz.
LXXXIV–6, CXVII–1

biç– : 1. ekin vesaire oraklamak, hasat etmek.
UZ VII –37, VII–2, CXXXVI–3
2. (elbise) ölçüp kesmek.
Uz X–4

bî–çâre (f) : çaresiz, zavallı.
LXV–4, CL–3, CXCVIII–5, CCLII–6, CCLIV–4

bî–çûn (f) : emsalsiz, eşsiz.
Uz VI–84

bîd (f) : söğüt ağacı.
Uz VIII–29; Müf 11

bîdâr (f) : uyanık, uyumayan.
CXCIX–3

bî–dil (f) : 1. gönülsüz, kalbsiz.
CXXIX–7, CCCXIV–3, Mu 23
2. âşık, tutkun.
CCCXIV–3, Mu 15

bî–dîn (f) : 1. dinsiz.
XLVIII–1, CCCIX–3
2. acımaz, merhametsiz.
XLVIII–1

bî–gâne (f) : yabancı.
LIX–2, CCLXX–5

bî–gerân (f) : nihayetsiz, sınırsız, uçsuz bucaksız.
Uz V–22

bigi : gibi
Uz VI–20, Uz VII–12, III–5, IV–3, CCCXXXII–8

bî–gümân (f) : şüphesiz.
Uz IV–17, CXCI–1, CCXCV–6

bî–günâh, bî–güneh (f) : günahsız, suçsuz, zavallı.
Uz X–26, VII–6, LXXIX–4

bih (f) : ayva.
CCLXXXII–2

bîh (f) : kök.
Müf 11

bî–had (f) : hadsiz, sınırsız, pek çok.
Uz IX–41, CIV–7, Mu 3, Mu 4, Mu 6

bî–hâr (f) : dikensiz.
Uz VI–49

bihâr (a) : bahr'ın c. denizler.
Uz III–5, Uz IV–12, Uz IV–14, CXXXVIII–7

bî–hisâb (f) : hesapsız, sayısız.
Uz IX–28, Uz IX–41

bî–ihtıyâr (f) : kendiliğinden, elde olmayarak.

CLVIII–7

bî–karâr (f) : 1. kararsız.
Uz I–5, Uz III–12, CLXXXIV–1, CCCXIII–4, CCCXL–4
2. rahatsız.
CLXVIII–5

bil : bel.
Uz VI–69, XII–5, LXXXIX–5, XCIV–1, XCIX–9

bi'l– (a) : ile mânâsına gelip,eklendiği kameriye harfleriyle başlayan kelimeleri zarf yapar.
CLIV–1

bil– : 1. bir şey hakkında vukuf ve malûmatı olmak, vâkıf olmak.
Uz V–25, XXXV–3
2. öğrenmek, malûmat edinmek.
LXXXVI–1, LXXXVII–2, CXIX–5

bile : 1. birlikte, beraber.
CXXI–5, Müf 12
2. ile.
CI–5

bilek : kol ile el arasında yani dirsekten aşağı olan oynak yeri.
Uz VIII–31

biliş : bildik, tanıdık, dost, âşina.
Uz VI–53

billâh, billâhi (a) : Allah için.
Uz XI–25, XXXIV–7, LXXI–5, C–4, CCXVIII–7

bilmezlen– : bilmez gibi görünmek, tecâhül etmek.CLXXXIV–3

bîmâr (f) : hasta, sayrı.
Uz V–14, Uz X–5, Uz XI–25

XXXIX–3, CXXII–1

bî–misâl (f) : eşsiz, eşi bulunmayan.
Uz I–1, Uz I–6

bin : ben (şahıs zamiri).
Uz V–27, CLXVII–5, CCXX–1, CCCIII–4, CCCVII–4

bin : bin.
Uz IX–2, Uz IX–9, XV–1, XVI–12, XLI–1
–bin.
Uz VIII–11

binâ (a) : 1. yapı.
CXVIII–2
2. ev.
CXXXVI–4

bî–nazîr (f) : benzersiz, misalsiz.
Uz I–1, Uz III–2

bî–nevâ (f) : nasipsiz, zavallı, fakir, çaresiz, muhtaç.
Uz IV–86, LXXIII–7, CCXII–5, CCCXVII–3, Mu 20

bîni (f) : burun (insanda).
CCCXXII–3

bî–nihâyet (f) : nihayetsiz, sonsuz, tükenmez.
LX–3

bir : 1. sayının en küçüğü ve ilki.
Uz IV–23, Uz IV–35, Uz VII–5, CII–1, CCXLII–7
2. tek.
LI–4, CII–1
–arada.
CLV–4
–bir.
XVIII–6
–dürlü.

Uz VI–67; CIV–6
–gün.
Uz IX–2, Uz X–30, Uz x–38, CXXXI–2, CLXI–16
–i biri.
Uz VI–88, CXV–20
–i birisi.
XCII–8, CXV–14, CXXVIII–2
–iki.
XXXIX–9, CCIII–3, CCXIX–2
–lahzada
Uz VI–39
–lokma vü bir hırka bes
CXXXV–8
–yana olmak.
CXVIII–7

bî–rahm (f) : merhametsiz, kalbsiz.
XXI–1, LXV–3, CCXV–1

birlik : bir ve tek olma, vahdâniyyet.
Uz I–9, Uz IX–42

birûn (f) : dışarı.
CLXXIX–3

biryân (f) : tava, tepsi gibi şeylerde susuz veya az suda pişirildiktn sonra kızartılan et kebabı. (Anadolu'da toprak çukurda pişirilir ve adına "pîren" denilir.)
Uz IX–25, CCXIX–2, CCXXIX–7, CCLXXXVI–5, CCCI–2

biryân –ciger (f) : ciğer kebabı.
LXXXIX–4

bisât (a) : kilim, minder, döşeme.
Uz IV–94, Uz VI–3, CCLIV–7

bî–sebeb (f) : sebepsiz, yok yere.
IX–4, CLVIII–1

bisle–	: beslemek, yetiştirmek. CCCXXXVII–2
bismil (f)	: Kesilmiş, boğazlanmış. CCXVIII–1, Mu 22
bister (f)	: yatak, döşek. XIX–2
biş–	: pişmek. Uz VIII–6, Uz IX–27
bişür–	: pişirmek. CCLXXXVI–5
bit–	: tohum durumunda iken filizlenip topraktan dışarıya çıkmak. Uz IV–53, Uz VI–20, Uz VI–49, Uz VII–11, Uz VII–23
bitür–	: tohumun filizlenip topraktan dışarı çıkmasına sebep olmak, yeşertmek. Uz III–4, CXCVII–6, CCLXVII–9
bî–vefâ (f)	: vefasız, hayırsız, dönek. Uz X–24, II–7, IV–4, XVII–4, Mu 32
biz	: biz (şahıs zamiri). Uz VI–62, Uz VI–64, Uz VIII–7
bîzâr (f)	: rahatsız, bırkmış, usanmış, küskün. XCIX–8, CXII–6, CCCXLVI–1
bizen–	: bezenmek. Uz VI–1, CCCXXI–6
bî–zer (f)	: 1. altınsız 2. hasis, cimri, pinti. XCIX–8
bi'zzât (a)	: kendi kendisi. CLIV–1
bostan (f)	: bahçe, çiçek bahçesi. Uz IX–30, CCLVIII–2
boş	: boş, içinde bir şey olmayan. –elle gel– CLXXXVI–6

boy : vücudun uzunluğu ve yüksekliği,kad.
XXXIV–6, CCXXXIII–1

boya– : boya sürerek veya boyaya batırarak bir renk vermek.
Uz X–13, Uz X–28, CXIV–6

boyan– : boya vurulmak, boya sürülmek.
Uz VI–42

boyın : boyun.
Uz VI–91, Uz VII–64, Uz XI–40, X–1, XX–6
–ına salmak.
CCCVIII–3
–tutmak.
Uz IV–10
–una almak.
CCXXIX–4

boz– : geçersiz bir duruma getirmek, kaldırmak, gidermek.
XXIX–4, CLXXVIII–1

bozıl– : düzgünlüğünü kaybetmek, başka hâl almak.
Uz X–8

böyle : bu türlü, bunun gibi, bu tarz ve üslupta.
Uz IV–112, Uz VI–64, XXXII–3, CLXVII–4

bu : yakına işaret içindir, uzak için kullanılan o'nun karşılığıdır.
Uz II–15, Uz IV–24, Uz IV–30, Uz V–3, Uz V–25
–gün.
XVIII–3, CXVI–8, CLIV–4
CLXIX–3, CLXXV–6
–resme.
XL–4, XLII–5, XCIX–5, CXXIII–

4, CXXVII–4
–sana kalmak.
CCXLIV–3

bû (f) : koku.
CXV–2, CXXI–2, CLXVI–4, CXCIX–5, CCLI–2

Bû Cehl (a) : Ebû Cehil. Asıl adı Ömer olup, Hz. Muhammed'e düşmanlığı ile ünlüdür. Bedr Gazası'nda öldürülmüştür.
Uz IV–90

budak : dal.
CIV–1, CIV–8, CCLXXXVI–1

bugün : içinde bulunulan zaman.
XVIII–7

buhûr (f) : tütsü.
Uz VI–13, Uz IX–23, CXII–2, CLV–5, CCLXVI–3

bul– : 1. nâil olmak, ele geçirmek, hâsıl etmek.
Uz I–7, Uz XI–6, XLIX–2
2. arayarak veya tesâdüfen bir şey elde etmek.
Uz VI–14
3. varmak, erişmek.
Uz VII–27

Bû Leheb (a) : Ebû Leheb, "alev babası" Hz. Muhammed'in amcası ve Abdülmuttalib'in oğludur. İslâm dinini kabul etmemiş ve halkı da bu dini kabulden uzaklaştırmayı kendisine iş edinmiştir.
Uz IV–90

bulın– : bulunmak.
CXX–1, CXXVIII–4, CCLXIV–7, CCLXXX–4, Mu 31

I

bulış– : buluşmak.
CCCXLVIII–6

bulıt : bulut.
Uz VIII–10, XL–1

bun : sıkıntı, gam, kasavet.
XIII–4

bunca : bu kadar.
Uz VI–57, LXXIII–7, CCXII–3, CCXXXII–5, CCLXXVI–5

bur– : bükmek, sarmak.
CLXXXII–4

bura : bu yer, bu mahal.
CCLXXXIII–7

Burâk (a) : Hz. Muhammed'in Miraç'ta bindiği binek.
Uz IV–40, Uz IV–77

burc (a) : kale hisar çıkıntısı, kule.
CXLVII–3, CCXL–2, CCLXXII–6, CCLXXVI–2

bûs, bûse (f) : öpme, öpücük, öpüş.
II–5, V–5, XVI–12, XXIII–3, XXIII–3, LXXXIV–3

bûse–gâh, bûse–geh (f) : öpülecek yer.
XXIX–6, CLXXXIX–3

bûse–lik : Türk müziğinin iki numaralı basit makamı; lâ (dügâh) perdesinde kalır.
CCLXXVIII–4

busu : pusu.
LV–2

bûy (f) : koku.
Uz IV–101, Uz VII–8, Uz VII–11, LIX6, LXXIX–1

buyur– : emretmek.
LXXXV–4, CVI–5

bük–	: bir kaç tel ipliği bir araya getirerek, tek bir iplik durumuna gelecek biçimde, uçlarını birbirine ters yönde çevirmek. V–7
bükil–	: bükülmek. Uz VI–21, Uz XI–10
bülbül (a)	: güzel öten maruf kuş. Uz I–7, Uz IV–99, Uz VI–24, Uz XI–8, XXIV–4 bülbül–i zar (f): inleyen bülbül. CCXV–7
bünyâd (f)	: asıl, esas, temel. Uz IX–19, XXXVIII–3
bürhân (a)	: delil, isbat. Uz VII–15
bürkâ' (a)	: kadınların örtündükleri peçe, tül, yaşmak, yüzörtüsü. I–1, CLX–5, Mu 9
büstân (a)	: bostan, bağ, bahçe ("büstân" Farsça "bûstân" kelimesinin Arapçalaştırılmışıdır.) Uz VII–51, LXV–7, C–5, CLVII–7, CXCII–3
büt (f)	: dilber, güzel. CCLXIII–1, CCLXXXII–1, CCCXXXVIII–2
büt–hâne (f)	: puthane. CCCXXXI–5
bütün	: sağlam, mükemmel, tamam. XXVII–5

C

câ (f)	: yer.

Uz VI–69, IV–1, LXVI–4, CXCVI–4, Mu 14

Ca'fer (a) : has isim .
Mu 37

câdû (f) : cadı, büyücü .
Uz IX–20, LXVI–3, CX–7, CLXV–2, CLXVII–5

cahîm (a) : cehennem, tamu .
Uz X–41

câh (a) : itibar, makam, orun, mevki .
Uz IV–125, LXXXVII–4, CCXX–3

câm (f) : sırça, cam; bardak, kadeh, şişe ve toprak cinsinden şarap kadehi .
VI–1, XXV–2, XXX–5, LVI–5, LXX–2, CCXC–3
câm–ı Cem (f): Şark mitolojisinde, şarabın icatçısı sayılan Cem'in sihirli kadehi; şarap .
Uz VIII–33, Uz IX–1, CLXXXV–1, CCXI–6, CCXXVII–7

câme (f) : elbise .
Uz X–4, Uz X–13, LXXVIII–5, CXXXVI–5, CCCXXIX–3

câmi' (a) : içinde namaz kılınan ibadet yeri .
Uz IV–56, XX–4, XXXI–4, XCIV–5, CCXLIX–3

cân (f) : 1. can, ruh .
Uz II–3, Uz IV–48, Uz VIII–12, Uz XI–15, III–4
2. gönül
Uz IV–33, Uz IV–114, Uz XI–20 CXXXIII–3, CCX–9
3. ruh gibi sevgili ve aziz, dost .
CLXVII–7

4. hayat, yaşayış.
III–1
–a kıymak.
CCCXI–2
–almak.
Uz IX–38, XII,–4, LXXII–2,
LXXXV–6, CLVIII–1
–atmak.
UzVI–90, CCLXXXIII–6
CLVIII–1
–atmak
Uz VI–90, CCLXXXIII–6
–a ateş düşürmek.
CCLXXVIII–4
–dan.
Uz V–8, Uz VI–24, Uz VII–55,
LIII–7, LXXXII–4
–gelmek.
LVII–1
–gözi.
Uz IV–33, Uz IV–114
–ı istemek.
LVIII–1
–nı eritmek.
CCIV–5
–ısmarlamak.
CCX–1
–ı tudağa getürmek
CLXVIII–2
–mülki.
LXXXVII–1
–nakdi.
XL–5, CXCVIII–6, CCCXXXIV–5
–oynamak.
CCCIX–5, CCCXLVII–1

	–uma minnet .
	CCLXX–4
	–unı almak .
	CCLXX–4
	–ü dilden .
	XVI–3, XXVII–1, CXVII–5
	–üstine .
	CCCI–3
	–teslîm eylemek .
	CCLVIII–4
	–tudağa gelmek .
	CCLXV–4, CCCII–7
	–virmek .
	Uz VII–60, Uz IX–38, Uz XI–6, Uz XI–12, III–4, IX–3, XXXI–3, LIII–8, CCLVIII–5
cân (a)	: cin tâifesi .
	Uz II–7, Uz IX–36
cânâ (f)	: ey can, ey sevgili!
	Uz XI–5, Uz XI–23, XLIX–4, LIX–1, LXVIII–2 .
cânân, cânâne (f)	: sevgili, gönül verilmiş, maşuka.
	Uz IX–13, LIX–1, C–1, CXVII–1, CCXXXIV–1
cân–bahş (f)	: can veren, hayat bağışlayan, cana can katan, sevgili.
	XLVI–2, CXVI–2, CXVII–4, CXXXIII–2, CXLV–2
cân–güdâz (f)	: can eritici, acıma uyandıran .
	CXXIV–3
cârî (a)	: cereyan eden, akan, geçen, yürüyen .
	Uz II–11, Uz VI–93
cârû, cârûb (f)	: süpürge .
	Uz VII–28, Uz XI–14, XCII–2,

XCV–6, CCLXI–5

câvîdân, câvidân (f) : daimî kalacak olan, sonrasız, ebedî, bengi.
Uz IX–40, Uz XI–6, XLIX–2, LXXXV–7, XCI–7

cây (f) : yer.
Uz VII–49, LXXVIII–3, XC–2, CCCIII–2

cây–gâh (f) : yer.
Uz III–5

cebîn (a) : alın.
Uz IV–37

cebr (a) : zor, zorlama.
Uz X–15

Cebre'il (a) : Cibrîl.
Uz IV–77

cedbe (a) : kuraklık.
Uz IV–53

cedel (a) : kavga.
CXCIII–6, CCIV–3

cedvel (a) :1. düzgün çizgi çizmeye yarayan ağaçtan veya madenden yapılmış âlet, cetvel.
CLV–2
2. fildişi, oyma ve kakmalarda bir kaçı birbirine paralel olarak yerleştirilen çubuk halindeki motif.
CCLXXX–6

cefâ (a) : eziyet, incitme.
Uz VI–57, Uz VII–33, Uz VII–43, Uz X–2, Uz X–17

cefâ–berg (f) : cefa yaprağı.
LXV–7

cefâ–dîde (f) : cefa görmüş, cefa çekmiş.
LXV–2

cefâ–kâr (f)	: cefa eden, eziyet eden. CCCXV–4
cefâ–keş (f)	: cefa çeken, eziyete dayanan, katlanan. CCLXIX–5
cefa–pîşe (f)	: zalim, gaddar. LXXI–3
cehd (a)	: çalışma, çabalama. Uz I–10, LXIX–6
cehennem (a)	: âhirette, günahkâr kulların gideceği azap yeri, tamu. CXXII–4, CXXXIV–4
celâl (a)	: büyüklük, ululuk. Uz IV–30, Uz IV–87, Uz VI–78
cem (a)	: hükümdar, şah. CCXXX–3
Cem (a)	: Cem Sultan'ın, mahlas olarak da kullandığı ismi. Uz I–15, Uz III–17, XX–6, CXLVIII–7, CLXXXIV–9
cem' (a)	: toplama, yığma. XXXIV–3, CLVIII–5, CCVI–2, Mu 41
cemâl (a)	: yüz güzelliği, güzellik. Uz IV–25, Uz IV–87, Uz XI–2, XII–1, XXXI–4
Cemâl (a)	: has isim. Mu 25
Cem–gârîb (f)	: kimsesiz, zavallı Cem. CXVII–5
Cem–haste (f)	: hasta Cem. CCCIII–5
cem'iyyet (a)	: 1. topluluk. Uz VI–41 2. düğün, dernek.

	Mu 26
Cem Sultan	: Sultan Cem.
	Uz IX–46
cenâb (a)	: şeref ve büyüklük terimi olarak kullanılır, hazret.
	Uz IV–70, Uz IV–75
ceng (f)	: savaş, vuruşma.
	CXIV–5, CCCXLIV–6
cennet (a)	: 1. uçmak, âhirette müminlere, Tanrı tarafından vâadedilen ebedî hayat yaşanacak yer.
	Uz IV–99, Uz IV–123, Uz IX–23, II–6, XI–3,
	2. pek süslü ve ferah verici.
	LVIII–3
Cennet–i Firdevs (f)	: sekiz cennetden biri.
	CLIII–5, CCXXIII–4
Cennet–i Me'vâ (f)	: sekiz cennetten biri.
	Uz VI–18, Uz VI–75, Uz IX–30, CCLXXII–3
cer (a)	: çekme.
	CX–1
cerâhat (a)	: irin, yara.
	Uz VI–52, Uz X–45
ceres (a)	: çan.
	XC–3, CXXXVII–3, CCLXXVIII–3, CCCXXXIV–2
cevâb (a)	: sorulan şeye verilen karşılık (söz veya yazı ile).
	Uz IV–60, XI–5, CXVI–6
cevâhir (a)	: cevher'in c. cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar (bazen elmas mânâsı ile teklik gibi de kullanılır.)
	Uz VI–5, CLXXVI–6
cevelân (a)	: dolaşma, dolanma, gezinme.

	Uz VII–12
cevher (a)	: 1. elmas, değerli taş. CLIV–1, CLXXXIX–4, CCXVIII–5, 2. maya, öz. Uz X–54, CLIV–5, CCXXVIII–7
cevherî (a)	: cevhere, değerli taş veya inciye ait olan, bunlarla yapılmış veya işlenmiş bulunan. CCVI–6
cevr (a)	: haksızlık, ezâ, cefa, eziyet, gadir, zulüm; sitem. Uz X–17, XIII–2, XVI–15, XLIII–3, LXXI–3
cevşen (f)	: örme zırh, vaktiyle giyilen savaş elbisesi. CCXLVI–6, CCXCV–6
Ceyhûn (a)	: Amuderya nehrineArap ve Farslar tarafından verilen isim. XIV–3, LXII–2, CLXXX–3, CCCXLI–4
ceyş (a)	: asker. LV–2, CCLI–8, CCLV–2
cezâ (a)	: ceza, azap. II–5
cezbe (a)	: ruhun, hayret ve sevince kapılarak sanki cesetten hariç bulunuyormuş gibi olması, heyecana gelmesi. Uz IV–101, Uz VI–22
cezm (a)	: kesin karar, niyet. Uz IV–17
Cibril (a)	: Cebrâil, Cebreil. Uz IV–41, Uz VI–90, XLVIII–6, CCXLIX–4, CCXC–1
cidâl (a)	: karşılıklı kavga, savaş. CCXXXII–5

cinân (a)	: cennet'in c. cennetler, uçmaklar; bahçeler. Uz IV–112, Uz VI–19, Uz VI–26, LXV–7, CXXXIV–4
cinn (a)	: cin. Uz IX–40
cirm (a)	: cisim. CXV–3
cism (a)	: vücut, gövde, ten, beden. XLIX–1, LIV–8, LXXX–7, CLXXXIII–14, CCXLVIII–2
cû (f)	: akarsu ırmak, çay. CCCXVI–3, CCCXLII–1
cûd (a)	: cömertlik, elaçıklığı. Uz VII–1, Uz VII–7, Uz IX–46
cûş (f)	: coşma, kaynama. VII–3, LXI–1, CXXXVIII–7 –a gelmek. Uz VIII–21
cûy (f)	: nehir, ırmak. CLVI–4, CLXV–3, CLXXXVI–1
cûy–bâr (f)	: akarsu, ırmak. LVI–3, CCXXXI–4
cübbe (a)	: (evvelce) sarıklı din adamları ile bazı yaşlı kimselerin giydikleri uzun üstlük. Uz VII–22, Uz X–27, XCVIII–5
cüdâ (f)	: ayrı, ayrı düşmüş, ayrılmış. CCCXXI–5
cüllâb (f)	: gülsuyu. XXXIX–6, CXV–9, CCLIV–3
cümle (a)	: bütün, hep. Uz I–3, Uz II–9, Uz IV–4, Uz V–5, V–4
cünbiş (f)	: kımıldanma, hareket.

Uz III–8

cünd (a) : asker.
Uz V–11

Cüneyd (a) : has isim.
Mu 36

cür'a (a) : yudum, içim.
LXX–2, CLXXXV–7
cür'a–i câm–ı leb (f): dudak kadehinin yudumu, bir damlası.
LXIII–2

cürm (a) : suç.
Uz III–18, Uz IV–92, Uz V–14, Uz V–25, Uz VII–54

Ç

çağır– : çağırmak, haykırmak, yüksek sesle seslenmek.
Uz VI–65, CCII–2, CCLIV–3, CCLXXXIII–4, CCCXXXIII–7

çağla– : (su) kaynayarak ve köpürerek, taşlara ve kayalara çarparak düşmek veya köpürerek taşmak.
Uz VIII–21

çâh, çeh (f) : çukur, kuyu.
XX–2, LXXXVII–4, C–7, CL–3, CCXXIX–5
çâh –ı gabgâb (f): çenealtı çukuru.
CXCII–2
çâh–ı Pijen (f): Bijen'in Efrâsiyab tarafından hapsolunduğu kuyu.
CCXCV–12
çâh–ı zekân (f): çene çukuru.
LXXIV–2
çâh–ı zenahdân (f): çene çukuru.

	LVIII–4, LXXXIII–4
çâk (f)	: yarık, yırtık .
	Uz VI–15, Uz VIII–12, Uz X–12, II–4, XCVIII–5
	–itmek .
	Uz X–27, LIV–8, XCIV–7, CCXXIII–6, CCXXXIII–4
çal–	: vurmak.
	Uz VII–19
çâlâk (f)	: adam öldüren, hırsız, yol kesici .
	LXXXI–3
çâr–bâliş (f)	: (evvelce) padişahların ve büyüklerin üzerine oturdukları dört katlı şilte .
	Uz IV–58
çâr–deh (f)	: on dört .
	CLXXXIX–1
çâre (f)	: 1. ilaç, çare, tedbir.
	Uz VI–67, Uz VI–101, Uz X–49, XXXIX–7,
	2. yol .
	XXX–5, XLV–3
çarh (f)	: felek, gök .
	Uz I–12, Uz III–8, Uz IV–25, Uz VI–41, Uz VIII–6
	çarh–ı felek (f): talih.
	Uz VI–76
çâr–sû (f)	: dört taraf, dört tarafı olan şey; pazar, çarşı.
	Uz VII–55
çehre (f)	: yüz, surat .
	CLXV–3, CCCXXXIV–1
çek–	1. sürmek, koymak .
	Uz IV–65, XLV–2, CCVIII–5
	2. çizmek, çizerek uzatmak .
	Uz VI–27, CLV–2

3. asmak.
Uz V–11, LXXXVI–3
4. germek.
Uz VI–51
5. kendine doğru celp ve cezbetmek.
Uz IV–93
6. terazi ve kantarla tartmak.
XX–7
7. zahmet ve meşakkate, dert ve kedere uğramak.
Uz VIII–20, LXXXVII–5
8. sürükleyerek götürmek.
CIX–2
9. nefesle çekip yutmak.
LXXVI–1

çekdür– : eziyet etmek, tahammül ettirmek, yüklemek.
CCCVII–3

çelîpa (f) : haç.
CCCXXIV–5

çemen (f) : ağaç ve çiçeği olan çayır, yeşillik.
Uz I–7, Uz IV–99, Uz VII–29, XXXIV–6, LXXIV–3

çenâr (f) : çınar, çınar ağacı.
CCIX–4

çenber (f) : tahtadan veya demirden yapılan daire veya halka, kasnak.
Uz X–8

çeng (f) : 1. kanuna benzer, dik tutularak çalınan bir çeşit saz.
CXIV–1, CLI–7, CLXVII–3, CCLXXXVIII–4
2. eğri, eğri büğürü.

CLI–7, CCLXXXVIII–4

çengâl (f) : çengel.
XCVII–4, CCXLV–4

çeng–misâl (f) : çeng gibi, çenge benzer.
CCCV–2

çerâğ (f) : mum.
LXXXII–3, CVII–2, CLXI–3, CLXI–21, CLXXIV–1

çeşm (f) ; göz.
Uz V–26, Uz VII–28, Uz X–56, Uz XI–13, IV–7
çeşm–i giryân (f): ağlayan göz.
LXIII–3
çeşm–i mest (f): sarhoş göz.
CCCXXXI–1

çeşme (f) : pınar, su kaynağı.
Uz VI–16, CIV–2, CLVII–1

Çeşme–i Hayvân (f) : Ab–ı Hayat denilen suyun, bengi suyun çeşmesi.
Uz VII–16, Uz IX–9, XLII–1, XLIX–2, LVIII–3

çeşme–sâr (f) : çeşmesi bol olan yer.
CCXXXI–3

çetr (f) : çadır.
Uz IV–69

çevgân (f) : ucu eğri değnek, baston, çevgen.
Uz VII–19, Uz XI–21, LXXI–2, CLXXXIV–9, CCXLVIII–4

çevür– : çevirmek.
CCCXXXII–7

çık– : VII–1, CXXXVI–8, CXLIV–2, CCXCVIII–3

çıkar– : LXXIV–1, CCXLIII–3, CCLXXXV–3, CCCXL–3

çınrat–	: çınlatmak, ses çıkartmak, şıngırdatmak. CXXXVI–7, CCLXXVIII–5
çiçek	: bir bitkinin, üreme organlarını taşıyan göz alıcı renklerle bezenmiş ve çoğu güzel kokulu kısmı. Uz IX–6
çîn (f)	: kıvrım, büklüm. Uz IV–43, Uz IV–87, XLVIII–2, CXC–3, CXCII–8
Çîn (f)	: Çin. Uz IX–12, Uz IX–19, XXVI–5, XXXV–1, LXXXVIII–2
çînî (f)	: çini, sırlı kap. Uz IV–15, Uz IX–25, Uz IX–27
çizgin–	: dönmek, dolaşmak. CXXXVI–6
çoğ, çok	: Uz XI–34, XXXV–5, CXXXV–7, CCXV–3, CCCXXXII–6 –dan. Uz VI–63, CVI–6 –görmek. Uz VII–48, LXXIII–1, CXXXVIII–9, CCLXXXII–3, CCCXL–1
çök–	: inmek, konmak. Uz VI–28
çöz–	: düğümlü, bağlı veya sarılı bir şeyi açmak. XCIV–6, CL–5, CLXVIII–3, CXC–3, CCXLVI–1
çû (f)	: mademki, çünkü. CCXXIII–3
çul	: kıldan yapılmış bir çeşit kaba dokuma.

LXXX–6

çul : kıldan yapılmış bir çeşit kaba dokuma. LXXX–6

çü (f) : gibi, mademki, çünkü, nasıl, niçin. Uz III–17, Uz IV–13, Uz IV–16, Uz VII–21, Uz VII–48

çün (f) : 1. çünkü, mademki. Uz I–15, Uz IV–102, Uz VI–83, XIII–4, LXXVIII–3
2. nasıl, nice. LIII–5

çünki (f) : şundan dolayı ki, şu sebepten ki, zira. Uz IV–104, Uz VI–51, Uz VII–36, Uz VII–19, XXV–2

çün–kim : çünkü. VIII–1, XXVI–3, LXIII–2, LXXXIX–4, CXXXIX–4

D

da, de : dahi, keza. Uz IV–51, XLVI–1, CXX–5, CXLIII–2, CLIX–5

dâd (f) : eyvah, feryat, figan. XXXV–3, CCXL–4

dâğ (f) : yanık yarası. III–5, LXXIX–6, LXXXIX–1, CXV–12, CXXX–4

dağıt– : bölüştürmek, ayrı ayrı vermek. CCLXXIII–4

dahı : 1. dahi, da, de. Uz IV–35, Uz IV–124, Uz V–4, Uz VI–11
2. henüz, hâlâ.

V–4, CII–2, CCXIX–6
3. bundan sonra, artık, bir daha.
XXXIV–3, CCLI–7
4. başka, diğer.
CCXXVIII–2

da'im (a) : devamlı, sürekli.
Uz IV–22, Uz IV–78, Uz VII–30,
Uz IX–37, Uz IX–42

dâ'imâ (a) : her vakit, bir düziye.
Uz I–8, Uz X–25, Uz X–27,
XXIV–5, XCIV–7

dâ'ire (a) : çember.
Uz IV–5, Uz VI–11, Uz VI–78,
XLIV–1, LXVII–4

dak– : takmak.
XXXV–4, CLXXX–4,
CCCXLV–6

dakîk (a) : ince.
Uz VI–7

dâl (a) : Osmanlı alfabesinin onuncu harfi olup ebced hesabında dört sayısının karşılığıdır.
XCVII–8, CCXXXII–9

dalâlet (a) : doğru yoldan sapma.
Uz IV–46, Uz IV–71

dâll (a) : delâlet eden, gösteren, işaret eden.
Uz I–9, Uz IV–121, XCVII–8,
CCXLV–2

ḍâll (a) : sapıtmış, doğru yoldan ayrılmış.
Uz IV–4

dam : zindan.
II–1

dâm (f) : tuzak, ağ.
Uz VI–35, Uz X–18, Uz X–42,
II–1, LXV–4

—a düşürmek CCLX—3
dâm—ı belâ (f) : belâ tuzağı.
CXCVIII—7
dâm—ı zülf (f): zülfün tuzağı.
CXC—7

dâmân, dâmen (f) : etek.
Uz VII—22, Uz VII—43, XIII—3, LXXXIV—4
dâmen—i sahrâ (f): kırın eteği, ovanın bir yanı.
CXVI—8, CCLXXII—7

dânâ (f) : bilen, bilici.
Uz VI—81

dâne (f) : tâne, tohum.
CIX—2, CLXIV—4, CCLX—3, CCXCV—2

dâr (a) : 1. ev.
Uz IV—105, LXX—6, CCXXIX—3, CCLXXXV—3, CCCXV—5
2. yurt.
Üz VII—18, Uz VII—74
dâr—ı şifâ (f) : şifa yurdu, sağlık yurdu.
Uz VII—53, V—4
darü'ş—şifâ (a): şifa yurdu, hastahane.
CCLIV—3, CCLXXXV—5

dâr (f) : dar ağacı.
CCL—2, CCXXXVI—2, CCCXXVI—5,
—itmek
CCCXXVI—5
—olmak.
CL—2, CCCXV—5

Dârâ (f) : Keyâniyân denilen eski Fars hü-

kümdarlarından dokuzuncusu, Key-kûbâd.
CLXXVI-6

Dârâ-râ (f) : Dârâ düşünceli.
Uz VII-15

dârû-hâne (f) : eczahane.
LXX-7

Dârü's-selâm (a) : cennet.
Uz IV-78

dâs (f) : orak.
Uz VII-37, VII-2, CXXXVI-3

dâstân (f) : destan, hikâye.
CLII-2, CLXXV-1

da'va (a) : iddia.
CXX-2

dâver (f) : doğru, insaflı, olan hükümdar.
Uz VII-2

da'vet (a) : çağırma, çağrı.
CV-2

Dâvud (a) : has isim.
Mu 16

def (f) : tef.
CLXVII-3

def' (a) : giderme.
CLXIV-5, CLXXX-3,
CCC-1

deffâf (a) : tef çalan.
Uz VI-11

defter (a) : dikilmiş kağıt mecmuası, defter (Farsçası da defter'dir)
Uz VII-54, Uz VII-72, Uz VIII-23, LXXXVIII-4,
CXXXI-4

deg- : 1. ulaşmak, varmak, vasıl olmak.
Uz VI-45

2. yetişmek .
Uz XI–14
3. eşit olmak, karşılık olabilmek, denk olmak.
CXV–8
4. bir paha ve kıymette olmak .
CCXXX–4
5. dokunmak .
CCXLII–2

degin : dek, kadar.
CCLVI–1

degmede : 1. her yerde, gelişigüzel yerde.
CXXXIII–7
2. kolay kolay, her zaman .
CCC–2

degül : değil .
Uz IV–9, Uz IV–46, Uz V–6, Uz V–17, Uz VII–7

degür– : eriştirmek, yetiştirmek, ulaştırmak, duyurmak.
CCX–7

dehân (f) : ağız .
I–5, XI–5, XII–5, XXXIX–3, XXXIX–6

dehen (f) : ağız .
XIV–1, XXX–4, XLII–4, XCV–2, CXIV–5
dehen–i teng (f): küçük ağız .
Müf 3

dehr (a) : 1. dünya .
Uz VII–44, Uz X–30, CCXXX–7, CCLVI–5
2. zaman, devir .
Uz VII–60
dehr–i dûn (f): aşağılık dünya .

Uz X-20, Uz X-35, CXXXIV-6

dek kadar, değin .
Uz VII-9, Uz IX-35, CXXXIII-5, CLXI-4, CLXII-2
-turmak .
LII-5

del- : delmek, bir şeyin içine delik açmak.
Uz VIII-17, XV-6, CXLIX-1, CCXXVIII-1, CCLXIV-7

delîl (a) : 1. yol gösteren, kılavuz .
Uz II-15, LXXXII-3, CLXXXIII-9, CCCXXV-2
2. şahit, tanık.
CLXI-10

delin- : delik meydana gelmek, delikli olmak .
LXIX-5

dellâl (a) : tellal, satılacak şeyi satan .
XCVII-6, CLXXXVIII-5, CCCXVII-4

delü : deli .
XCIX-5, CCLXIV-1, CCXCIV-8

delür- : delirmek .
CII-4

dem (f) : 1. an, vakit, zaman .
Uz IV-41, Uz VI-58, Uz X-27, Uz X-32
2. soluk, nefes .
UZ VII-9, CCCXLIV-1

dem (a) : kan .
XLVII-1, LXXXVI-1, CXIII-1, CCXVI-1

dem-âlûd (f) : kana bulaşmış .
Uz VIII-17

dem-be-dem (f) : daima, vakit vakit, zaman zaman .

XI–4, LXIII–7, LXXII–1, XCVI–2, CCXII–3

dem–beste (f) : nefesi bağlanmış, susmuş, soluğu kesilmiş .
CLXXI–1, Mu 4

demür : demir .
XL–2

dendân (f) : diş .
Uz VII–68, CCLVIII–1, CCCII–6 CCCXLVIII–5

dendâne (f) : tarak, çark, testere gibişeylerin dişi .
CCCXXXVII–1

dene– : dikkatle bakmak, gözetmek, intizar etmek .
Mu 32

deniz : deniz .
Müf 5

denlü : kadar .
Uz IV–24, Uz VIII–20, Uz VIII–21, Uz XI–35, XXXI–3

der (f) : kapı .
Uz IV–50, XXVIII–2, XLV–2, LXVIII–7, CL–8

der–âgûş (f) : kucaklama, sarma .
XVIII–3

der–bân (f) : kapıcı, kapıya bakan .
Uz VII–41

derc (a) : toplama, biriktirme .
Uz VI–1, Uz VI–48

derd (f) : dert, gam, keder, kasavet, tasa, kāygı .
Uz V–19, Uz VI–35, Uz VI–63, Uz VII–53, Uz VIII–2

derdâ (f) : yazık, vah vah!
Uz X–44, CCXXXIII–1

derd-mend (f) : dert sahibi, tasalı, kaygılı.
CCLXXIV-4

derd-nâk (f) : dertli, tasalı, kaygılı.
Uz VIII-12

derecât (a) : derece'nin c. rütbe, kerte.
Uz IV-23

der-gâh, der-geh (f) : kapı önü, kapı yeri.
Uz VII-41, LXXXIX-7,
CXLI-3, CCXIII-4, CCXX-1

derle- : toplamak, devşirmek, dermek.
IX-5

dermân (f) : ilâç.
Uz VII-53, Uz XI-20, XV-5,
XXI-7, XLIX-1

dermânde (f) : biçare, aciz, zavallı, beceriksiz.
CCLXXIV-4, Mu 28

der-miyân (f) : ortada, arada.
-itmek.
CLXXXVII-6

ders (a) : 1. bir şeyi öğrenmek için öğretmenden azar azar alınan vazife.
CLXXIX-5
2. tenbih, telkin; talimat, direktif.
CCCXXII-1

derûn (f) : gönül, kalb, yürek.
CCVII-6

dervîş (f) : Allah için alçak gönüllülüğü ve fıkaralığı kabul eden veya bir tarikata bağlı bulunan kimse.
CXXXI-3, CLXX-2, CCXIX-2

deryâ (f) : deniz.
Uz III-17, Uz VI-42, Uz VIII-18,
Uz X-13, LXVI-1

dest (f) : 1. el.
Uz V-23, Uz VII-19, Uz VII-31,

LXXXIII–1, CCXXXIII–4
2. güç, kuvvet.
CLXXVII–7

destân (f) : hikâye, kıssa, destan.
Uz VII–4, Uz VII–54

deste (f) : 1. demet, tutam.
LV–1, XCVII–2, CCXLVIII–5, CCLXVII–1
2. kabza, tutacak yer.
Uz VII–21

dest–gîr (f) : elinden tutan, yardımcı.
Uz I–15, Uz V–19, LI–7, CCLVII–3, CCLXX–VIII–2

dest–keş (f) : el çeken.
CCVIII–2

dest–mâl (f) : elbezi, mendil.
CCCXIX–1, CCCXIX–7

dest–res (f) : eli yetişen, nâil olan, isteğine kavuşan.
CI–6, CXXXV–1, CXXXVII–1, CXXXIX–1, CLXXI–5

devâ (a) : 1. ilaç.
Uz VII–53, Uz X–5, Uz X–20, Uz XI–20, III–6
2. çare, tedbir.
CI–3

devât (a) : divit, kalem koymak için uzun madenî sapı ve ucunda bir de hokkası bulunan alet.
Uz IV–15, XXXV–2

devha (a) : büyük, ulu ağaç.
Uz IV–53, Uz IV–107

devlet (a) : 1. baht, talih, kut.
Uz IV–9, Uz IV–47, Uz VI–34
3. bir hükumet idaresinde teşkilat-

landırılmış olan siyasî topluluk.
Uz VII–18, Uz VII–74

devlet-âşiyân (f) : saadet evi, baht yeri.
CCXXI–4

devr (a) : 1. dönme.
Uz I–11, XXVIII–3, XXXVII–4, LXXIV–5, CCLXXXVI–7
2. zaman, çağ.
VIII–1, XXXII–4, LX–3, LXXXV–2, CLXXXII–4
3. aktarma, nakil XXV–1
devr-i felek (f): zaman, talih, kader.
LXXIV–5
devr-i gül (f): gül mevsimi.
CCLIII–4, CCLIV–8
devr ü teselsül (f): dâvânın delîle ve delîlin dâvâya ilgisiyle dâvânın dönüp dolaşıp yine eski hâline gelerek hallolunamaması.
XXV–1, CXCIII–6, CCIV–3

devrân (a) : dünya, felek, zaman, talih, kader; devir.
Uz VII–2, Uz VIII—23,, Uz IX–1
Uz X–44, CXXXIII–1

deycûr (a) : çok karanlık.
LXVII–3

Deylem (f) : İran'ın kuzeyinde, büyük bir kısmı bugünkü Gilân (Geylân) ilinin sınırları içinde bulunan, dağlık bölgede yaşayan halkın adı. Deylem (Deylâm veya Deylîm) halkı, özellikle IX ve X. yüzyıllar İslâm dünyasında çok önemli rol oynamıştır.
Uz V–5

deyr (a) : 1. manastır, kilise 2. mec. meyhâne

Uz X–37, CCLXII–5, CCCXXXI–5

di– : söylemek, demek.
Uz IV–84, Uz V–8, Uz VI–36,
Uz VII–17, CXLII–5

dîbâ (f) : renkli dokuma motiflerle süslü lüks bir çeşit ipek kumaş, canfes kumaş.
Uz IV–96, Uz VI–3, Uz X–4,
LVI–3, CCLIV–7

dibâce (a) : başlangıç, önsöz. Uz VII–72

dîdâr (f) : yüz, çehre.
Uz IV–71, CXCIX–1, CCLXXX–7
CCLXXXI–1

dîde (f) : göz.
Uz III–15, VII–3, XIV–3, C–2,
CLXXXIV–6
dîde–i giryân (f): ağlayan göz.
XXXV–2, CXXXIII–5, CCCIII–3

dih (f) : köy, karye.
CCLXXXII–3

dihkân (f) : çiftçi, köylü.
Uz VII–37

dik– : kumaşı biçip, parçaları iplikle tutturarak bir şey meydana getirmek.
V–7

diken : bitkilerde bulunan sivri ve batan iğne.
Uz IV–96, LXV–5, CCXCIV–5

dikkat (a) : 1. inceden inceye düşünme veya bakma.
XCIX–1, CXX–6
2. incelik, dakiklik, doğruluk.
XCVII–7, CXL–6

dil : 1. ağızdaki dil.
XXXIX–4, CCLXXIII–7
2. lugat, lisan, zeban.

	Uz IV–11, Uz IV–24, Uz VII–34, Uz IX–15, CCLXXIII–7
	–almak. XIV–5, XCVII–3
	–ini tutmak. CXIII–6
	–lü dilince. Uz IV–76, Uz VI–25
	–urmak. Uz VI–58
	–uzatmak. VII–2, LII–2, XCV–2 CLII–4, CLXI–1
dil	: yazı kaleminin ucu. CIII–1
dil	: terazi ibresi. CIII–3
dil	: anahtar. CIII–4
dil	: sözleşme CIII–5
dil (f)	: gönül, kalb, yürek. Uz II–3, UZ XI–8, III–5, IV–1, XI–3
	dil–i bîmâr (f): hasta gönül. CXLIV–4, CCXXXIII–2, CCLXVI–5
	dil–i divâne (f): deli gönül. CCCXLV–1
	dil–i sengîn (f): taştan yürek, katı kalb. VI–2, CLXIII–7, CLXXXIV–4 CCV–4, CCXLII–7
	dil–i pâre pâre (f): parça parça, paramparça olmuş gönül. CCLXIX–3

–virmek.
LXIII–6

dil– : uzun uzun yarmak, dilim dilim kesmek.
CCXCVIII–1

dil–ârâ (f) : gönül alan, gönül kapan, gönül okşayan, gönlü dinlendiren.
Uz VI–6, I–2

dil–âver (f) : yiğit, yürekli.
CV–1

dil–âvîz (f) : gönül çeken, cazip, güzel.
CCCXXVI–5

dil–âzâr (f) : gönül inciten, hatır kıran, kalb kıran, merhametsiz.
LXV–3

dil–ber (f) : gönlü alıp götüren, güzel.
Uz VI–20, XXI–1, XXVI–4, XXVII–3, XXXV–3

dil–cû (f) : gönül arayan, gönül çeken.
CXXX–3

dil–dâde (f) : gönül vermiş, âşık.
LXV–2

dil–dâr (f) : birinin gönlünü almış, sevgili.
XXIV–1, XLIV–4, XCII–6, CXLVII–5, CL–1

dile– : 1. istemek, arzu etmek.
Uz VI–51, XXII–5
2. aramak, istemek, talep etmek.
Uz XI–23, LI–3, LVIII–4

dil–haste (f) : gönlü hasta, hasta gönüllü.
Uz IV–126, Uz VII–63, CCXXVII–2, CCXLI–1

dilim : uzunluğuna kesilmiş parça; bu şekilde parçalara bölünmüş bir şeyin her parçası, umumiyetle parça.

CCXIV–2

dil–sitân (f) : gönül alan ve zapteden güzel, kendine meftun eden.
CCLXXXIX–1

dil–sûz (f) : gönül yakan, yürek yakıcı.
Uz VI–42, Uz VI–56

dil–teşne (f) : gönül susamış, pek istekli.
CXL–3

dimâğ (a) : akıl, şuur.
Uz V–15, XLV–1, LXIV–2

dîn (a) : din.
Uz IV–27, Uz IV–37, Uz V–10, Uz VII–3, CXLIV–2

dînâr (a) : eski zamanın çeyrek lirası değerinde bulunan bir nevi altın parası.
CCXVIII–4, CCC–6

dinle– : dinlemek.
Uz VII–36, CXIV–2

dinlen– : sönmek.
CLXI–15

dir– : toplamak, dermek, biriktirmek.
CCCXIX–4, CCCXLII–3, CCCXLIII–3

dirâz (f) : uzun.
CXXIV–2, CLXXXII–1, CCLXXXVIII–5

dirîğ (f) : esirgeme.
Uz VIII–13, II–7, VII–7
LXXIII–4, CCXC–5

dirîğâ (f) : yazık, eyvahlar olsun!
Uz VI–35, XCI–2, CXLVII–7, CLIX–3, Müf 8

diril– : yaşamak, ömür sürmek.
CCLIX–6

dirilt– : hayat vermek, hayata geri getirmek.

dokın– : el ile veya vücudun diğer bir organıyla ilişmek.
Uz XI–3

dol– : (boş bir yer) içine giren bir şeyle boş olmaktan çıkmak, dolu hale gelmek. Uz V–7

dost (f) : sevilen kimse.
Uz VI–55, Uz X–1, Uz X–19, Uz XI–9, I–3

dög– : dövmek.
LIX–5, CCXCVII–5

dögin– : dövünmek.
Uz X–10

dögün : yakı, dağlamakla açılan yara.
–urmak.
XVIII–1

dök– : 1. akıtmak.
Uz IV–122, Uz VI–16, Uz VII–6, CCCII–3
2. sıvı veya tane durumunda olan şeyleri bulundukları yerden veya kaptan başka bir yere boşaltmak.
Uz IV–54

dökil– : dökülmek, akmak.
CCXIII–7

dön– : 1. caymak, vazgeçmek, sözünü tutmamak.
CLXXXII–2, CCXXXIII–3, CCXCVIII–5
2. benzemek, bir hal almak.
CLXXXVII–2, Müf 18

döndür– : çevirmek.
CLXXVII–5

döş : kaburga altı.
X–3

döşe–	: yaymak, sermek. Uz VI–76, Uz VII–71, LVI–3
döşen–	: serilmek, yayılmak. Uz X–13, CXCVIII–2, CCLXVI–2 CCCXVIII–5
döyeme–, döyime–	: katlanamamak, dayanamamak, tahammül edememek. CLXIX–3, CCVI–5
döyme–	: dayanamamak, katlanamamak. XXVI–7, CXV–6, CCXXX–3
drahmi (Yunanca)	: Eskiden Yunanistan'da kullanılan gümüş para. CCC–6
du'â (a)	: Allah'a yalvarma, niyaz. Uz VII–67, Uz X–23, Uz X–51 IV–6, V–2 du'â–yı Kadeh (f): Kadeh duası. XXIX–5 du'a–yı Seyf (f): Kılıç duası XXIX–5
dûd (f)	: duman, tütün. VII–1, XXXVI–4 dûd–ı âh (f): beddua, ilenç. CLXV–4, CCXII–1
dudak	: ağzın üst ve alt kenarı. Uz IX–31
duhân (a)	: duman CLXI–8, CLXV–4, CLXXXIII–9
dûlâb (f)	: kuyudan su çıkarmaya yarayan ağaçtan veya demirden yapılmış çark. Uz VI–16, Uz VII–14, XIX–1, CCLIV–4
dûn (a)	: aşağıda, altta. CCLV–7

dur– : bulunmak, kalmak, mevcut ve baki olmak.
LIV–4

dûr (f) : uzak.
Uz IV–50, LXVII–7, LXVIII–7, XCVIII–1, CXXII–3

durak : yurt, oturulan yer.
Uz X–2

dut– : kaplamak, zaptetmk, işgal etmek.
Uz XI–3, Mu 16

dutıl– : tutulmak.
Uz X–42

dutış– : tutuşmak, yanmak.
Uz X–48

duy– : işitmek.
CCXLV–5

duzağ : tuzak.
CLXIV–4, CCLXV–1, CCXCVI–3

dûzah (f) : cehennem, tamu.
Uz VI–75

dücâ (a) : karanlık.
IV–1, LXXVI–1

dü–cihân (f) : iki cihan (dünya ile âhiret).
Uz VII–59, Uz XI–13, Uz XI–32

düğün : düğün.
XVIII–2

dükkân (a) : içinde öteberi satılan oda, yer (Farsçası dükân'dır).
Uz IV–113, Uz VI–28, Uz VII–55, CLXI–21, CCLXXX–1

dükel : hep, bütün, herkes, hepsi.
CCLXVII–2

düken– : tükenmek.
CLXXXII–1

dün : gece.

Uz VI -1, Uz VII -37, VI -1, XVIII
6,
u gün .
CCCVI -5, CCCXXIX -2

dün : bir önceki gün, bir gün önce, dün .
XVIII -3, XVIII -5, CXVI -3,
CCXIX -4, CCXXIX -1

dünyâ (a) : içinde yaşadığımız âlem, yer yuvarlağı .
Uz IV -45, Uz V -7, Uz V -11, Uz VI -82, Uz IX -4
dünyâ-yı dûn (f): alçak, sefil dünya
Uz IX -33

dürc (a) : 1. hokka .
Uz VI -1, Uz VI -48
2. mücevher kutusu, hokka şeklindeki küçük kutu.
CLXXIV -4

dür-dâne (f) : inci tanesi .
CCCXXXVII -2

dür-efşân (f) : inci serpen .
Uz VII -9

dürer (a) : dürre'nin c. büyük inci taneleri .
Uz VI -1

dürer-bâr (f) : inciler yağdıran, inci gibi söz söyleyen .
XXXI -1, CCXXVI -5, CCLXIV -2

düriş- : çalışmak, sebat etmek, gayret etmek .
CXXIV -5, CCXXVI -4

dürlü : nevi, cins, çeşit
Uz VI -33, CLIX -1

dürr (a) : inci (Farsçası dür şeklindedir) .
Uz VI -66, Uz VII -9, Uz VIII -17,
LIV -6, CCXXIII -3

dürr-i Aden (f): Aden incisi.
LXIX-3, CCXXXVI-1, CCXCIV-2

dürr-i hoş-âb (f), iyi inci.
XI-4, CLXVII-6, CCXIII-7

dürr-i meknûn (f): mahfazalı parlak inci. CCXXXVII-3

dürr-i şeh-vâr (f): (padişaha lâyık) iri inci. CCCXV-6

dürr-i yetîm (f): sedefinde tek olarak çıkan iri, büyük inci; mec. Hz. Muhammed. Uz IV-8

dürüst (f) : bütün, tam.
CXXXII-2

düş : rüya, mânâ aâlemi.
XVII-3, XVIII-3, CXVI-3, CXXXV-6, CXLIX-3

düş- : 1. uymak, yakışmak, âit olmak, münasip olmak.
LXXXI-2, CXXIX-1, CCXLVII-6
2. yukarıdan aşağıya birden bire, ansızın ve elde olmayarak inmek.
Uz IV-31, V-6
3. uğramak, tutulmak, musâb olmak.
Uz VI-35, XXXIV-3
4. tesadüf etmek, vaki olmak.
Uz IV-26, Uz IV-124

düşmen (f) : düşman, yağı.
Uz X-16, Uz X-19

düşnâm (f) : sövme, sövüp sayma.
XVI-6, LXXVIII-4, C-4, CLXXXV-2, CCXCII-6

düşün- : düşünmek, fikir ve mülâhaza eylemek.
LXIII-4

düşür– : aşağıya bırakmak, indirmek.
LVI–5, CCIX–3, CCCIV–2

düşvâr (f) : güç, zor.
LVII–4, LXIX–6, CCCIX–5

dü–tâ, dü–tâh (f) : iki kat, bükülmüş, eğrilmiş.
XLVI–4, CCCIII–4, CCCXXIV–5, CCCXXVI–5

düz– : 1. yapmak, meydana getirmek, tertip ve tanzim etmek
XCIV–5, CXXXVII–4, CCVII–3, CCXLV–4 Müf 2
2. hazırlamak.
CLXI–17

düzd (f) : hırsız, uğru.
XCVII–4, CCX–4, CCXLV–4

düzd–âne (f) : hırsız gibi, hırsızca, hırsıza yakışır şekilde.
CXCII–4

düzel– : tertip ve tanzim olunmak, yoluna konmak.
Uz VIII–25

düzet– : yapmak, inşa etmek.
Uz VI–28

E

ebed (a) : sonu olmayan gelecek zaman.
Uz II–2, Uz IV–48, Uz V–8, Uz IX–44, CLXXXV–1

ebedî (a) : ebede mensup, zevalsiz, sonu olmayan.
Uz VII–11, XLVI–5, CXLV–6, Mu 6, Mu 8

ebr (f) : bulut.
Uz VII–6, Uz X–11, CCVIII–1,

CCXIX–3, Mu 29

ebrû (f) : kaş.
XIX–3, XLIX–5, LVIII–5, XCI–6
CXV–14

ebter (a) : faydasız şey.
CLVI–3

ebyât (a) : beyt'in c. iki mısradan meydana gelen manzum sözler.
XX–5, Mu 10

ecel (a) : muayyen olan vâde, ömrün sonu, hayatın son demi.
IV–5, LXX–3, CXXXVI–3,
CLXX–3, CCIV–2
–irmek.
CCCVIII–5

edeb (a) : 1. iyi terbiye, naziklik, usluluk, zariflik.
IX–1, CXCII–10
2. hayâ, utanma.
CVI–5

Edhem (a) : has isim.
Mu 28

ednâ (a) : az, pek az.
Uz VI–92

efgende (f) : düşkün, biçare.
Uz VII–4

efgân (f) : ıztırap ile haykırma, bağırıp çağırma; inleme, bağrışma.
Uz VIII–2, Uz X–32, Uz XI–8, Uz XI–26, CXVI–13

efkâr (a) : düşünme, endişe, vesvese, kuruntu.
Uz VI–66

eflâk (a) : felekler, semâlar, gökler.
Uz III–12, Uz VI–16, Uz VI–44,
VII–1

Efrencî (a)	Frenklere yani Avrupalılara mensup ve ona ait .
	CCLXXXII –1
Efreng (f)	Avrupalı .
	Uz IX –7
Efrengân (f)	: Efreng'in c. Avrupalılar .
	Uz IX –11, Uz IX –19
efser (f)	: taç .
	Uz IV –88, CLXXVI –6
efsûn (f)	: büyü, sihir, gözbağıcılık .
	XIV –5, CCLV –3
–efşân (f)	: saçan, serpen, dağıtan, silken .
	Uz IX –27, CXV –17
eger (f)	: eğer, şâyet .
	Uz III –14, Uz IV –20, Uz VI –67 Uz VII –10, VII –4
egerçi (f)	: her ne kadar, olsa da, ise de .
	Uz V –9, CIII –1, CLI –5, CCI –1, Mu 5
egin	: sırt, arka .
	Uz X –4, XXXVII –4
egle–	: geciktirmek, vakit geçirtmek .
	CLXXII –5, CCVIII –4, CCCVIII –2
eglen–	: vakit geçirmek, beklemek, oyalanmak .
	CXLV –3, CCCIII –2, CCCXVI –2, CCCXXXIII –6
egri	: 1. bir tarafa meyleden, doğru olmayan, eğri .
	CCCXXIII –1, CCCXXIV –1
	2. kemerli, bükülmüş, yay şeklinde
	CCCXXIII –2
	3. doğru olmayan, yalan .
	CCLXXVII –4

4. mec. söz ve işinde doğruluk olmayan, yalancı.
CCCXXIV–3
–çekmek
LXXXIII–2

egri : çevgân, ucu baston gibi eğri ağaç.
CCXXXII–7

ehl (a) : sahip, malik, mutasarrıf olan.
Uz VIII–26, Uz X–7, Uz X–52,
XLIX–1, CXIX–2
ehl–i safâ (f): safâ adamı, keyif adamı.
III–4

Ehrimen (f) : Zerdüştlerin inandıkları kötülük ve karanlık tanrısı; şeytan, dev.
CCXI–2

ejder, ejdehâ, ejderhâ (f) : büyük yılan.
XVI–5, XVII–3, LXVI–3,
CXCVI–4, CCXCIII–4

ek-- : tohum atmak, tohum serpmek.
Uz VII–38

ekin : ekilmiş tahılların sürmüşü, tarlada bitmişi, hububat. VII–2

eknâf (a) : kenef'in c. yanlar, taraflar, cânipler.
XLI–6

ekrem (a) : çok kerim, en kerim, çok şeref sahibi, pek cömert, çok eliaçık.
Uz VII–24

ekser (a) : en çok, daha ziyade.
CCXCV–7

eksük : eksik.
Uz VI–80, LXXVIII–7, CCIX–1
–itmek.
XVI–15, CCCXIII–3,
CCCXLV–4

–olmak.
CCLXXV–3, CCCX–4, CCCXII–3, CCCXLIV–6, Mu 30
: insanın tutmak, işlemek, asılmak gibi işlerde kullandığı iki organın her biri.
Uz VI–88, Uz VII–64, Uz IX–18, CXV–5
–açmak.
XLVIII–6
–almak.
CCCIV–2
–bağlamak.
Uz IX–30
–bir itmek.
CLXXVII–5
–den çıkmak.
LXX–4
–den düşürmemek.
LVI–5, CXXXVIII–4
–den gelmek.
XIII–4
–den gitmek.
CCCXVII–1
–den komak.
Uz VI–46
–den ne gelir.
LIII–1, LIII–9
–e almak.
CXCVI–2
–e girmek.
LII–4, LIII–3, LXXVI–4
C–6, CL–6
–i irmek.
CCXXVI–4

—ı kanda.
CCLVII—5
—inden, —ünden.
Uz VIII—8, Uz VIII—15, Uz IX—29, XXIV—1, CLXI—13
—inden hiç nesne gelmemek.
LXXXVI—5
—in tutmak.
XCVII—9, CCLVII—3
—öpmek
CCXLI—3,CCLVII—1,CCLXXXIX—3
—sunmak.
XII—7, CCV—2, CCXLI—4, CCLVII—2, CCXCVIII—2
—urmak.
CCXCV—4, CCC—1
—uzatmak.
CCIV—1, CCXVIII—5, CCXCIII—1, CCCXXXVII—1
—virmek
Mu 36
—yumak.
CCXXXI—4

el (a) : harf—i tarif olup kelimelerin başında bulunur; ismin mânâsını tarif ve tayin etmeye yarar.
Uz IV—121, XXIV—1, XXIV—5

elâ : (aslı ala) açık gök, açık mavi, kahverengi yeşil karışımı.
Uz VIII—31, XCVII—3, CCXXXII-4, CCXCIX—2

elbette (a) : kat'î olarak, mutlaka, behemehal.
CXIX—2

tırıp
Uz V–13

el–hak (a) : hakikaten, doğrusu, doğrusu ya .
LXV–11, CLXXIII–1

elif (a) : 1. Osmanlı alfabesinin ilk harfinin ismi 2. mec. güzel ve düzgün boy bos .
XCVII–5, CXLVII–2, CCXXIII–2, CCXXXII–9

el–kıssa (a) : hulâsa, hâsılı, sözün kısası .
Uz X–48

elvân (a) : levn'in c. rengârenk, alacaklı, bir kaç renkli .
Uz IX–28

el–vedâ (a) : Allah'a ısmarladık. Allah'a emanet olun, esen kalın!
CLVIII–7

em, emsem : ilaç, deva, çare .
Uz V–14, V–4, CCCXVIII–3

em– : içine çekmek; dudak ve dilin yardımıyla boşluk olmasına yol açarak bir şeyi içine çekmek .
V–4, XXXIX–7, LXXXIV–7, CXXXIV–2, CCCXXVIII–1

emânet (a) : emniyet edilen kimseye bırakılan şey, eşya .
Uz IV–41

emdür– : emdirmek .
CCCXVIII–3

emel (a) : ümit, umma, arzu .
Uz VII–31, Uz VII–37, LXX–1, LXX–7

emîn (a) : 1. emniyet sahibi, korkusuz .
Uz IV–41
2. kendisine güvenilen .

elem (a) : acı, keder, dert, maddi ve manevi iz-

emîr (a) : bir kavmin, bir şehrin başı, beyi.
Uz I-1, Uz X-46

emn (a) : eminlik, korkusuzluk, rahatlık.
Uz VIII-1, Uz VIII-15

emr (a) : iş buyurma, buyruk.
Uz I-3, Uz III-6, Uz VII-64, Uz IX-39, LIX-5

emrâz (a) : maraz'ın c. illetler, hastalıklar.
CLIII-3

emrûd (f) : armut.
UZ IX-28

enâr (f) : nar (meyve).
Uz IX-28

enbâz (f) : ortak, eş.
CXXVIII-4

enbiyâ (a) : nebî'nin c. müstakil şeriat sahibi olmayan peygamberler, yalvaçlar.
Uz IV-51, Uz IV-55, Uz X-57

encâm (a) : nihayet, son.
CXXVIII-2

encîr (f) : incir.
Uz IX-28

encüm (a) : necm'in c. yıldızlar.
Uz I-13, Uz VI-89, CLXI-15

encümen (f) : meclis, cemiyet.
CLXI-15

enek : çene
C-7

enfâs (a) : nefes'in c. nefesler, soluklar.
CLXXXIII-13, CCLII-2

-engîz (f) : koparan, karıştıran.
LXVI-3

enîs (a) : dost, arkadaş; yar, sevgili.
Uz V-19, XLVII-5, CXCVI-4

envâr (a) : nur'un c. ziyalar, aydınlıklar,

ışıklar, parlaklıklar
Uz VI–80, Uz VII–2, Uz XI–28, LXXVI–5, CLXII–1

enver (a) : çok nurlu, en nurlu, pek parlak, çok güzel.
Uz XI–1, CCLXXIII–1

epsem : sessiz, ses çıkarmayan.
CXIII–6, CCXVI–2
–olmak.
CXVIII–5, CXXXIV–2, CCXLV–5

erbâb (a) : rabb'ın c. sahipler, mâlikler.
Uz VII–24

erba'în (a) : dervişlerin çile çıkarmak için hücreye kapandıkları kırk günlük müddet.
Uz IV–39, CLIII–7

erḳâm (a) : rakam'ın c. yazılar, resimler, sayılar.
Uz V–4

erkân (a) : rükn'ün c. 1. reisler.
Uz VII–74
2. esaslar, destekler.
Uz IX–24

ermağân (f) : armağan, hediye.
Uz X–14, CLXI–11, CLXXV–4, CLXXXVI–6, CCX–6

ervah (a) : ruh'un c. canlar, ruhlar, hayatın cevherleri.
Uz IV–29, Uz IV–36, Uz V–17, Uz VI–34, Uz VII–26

erzân (f) : 1. lâyık, uygun, yerinde.
Uz VII–24
2. ucuz.
CLXXV–6

es– : (yel) hareket etmek.
CXXVII–1, CCLVIII–3

esâs (a) : asıl, temel, dip, kök.
CXXXVI -4

esbâb (a) : sebeb'in c. sebepler
CCLXXII -4

esen . sağ, salim, rahat
CCLVIII-3

eser (a) : 1. nişan, iz, alâmet.
Uz VI-100, XLV-1
2. tesir, etki
Uz X-30, XXXVII-3, XLI-3

esır (a) : 1. savaşta düşman eline düşen kimse, tutsak Uz VI-58, Uz X-7, Uz X-26, LI-1,
2. düşkün, vurgun.
Uz IV-103

eski : 1. kıdemli, kıdem kazanmış.
Uz VI-53
2. ortaya çıkmasından beri çok zaman geçmiş olan XCIII-5, CCXXI-3

esmâ (a) : ism'in c. adlar.
Uz VI-85

esrâr (a) : sırr'ın c. gizlenilen ve bilinmeyen şeyler,aklın eremeyeceği işler.
Uz IV-111, Uz IX-40, Uz X-56, XXX-2, LI-2

esved (a) : siyah, kara; mec, ârlı, utançlı.
XXXIV-2

eşcâr (a) : şecer'in c. ağaçlar.
Uz VI-49, Uz VII-50, Uz VII-51

eşek : binek ve hizmet için kullanılan bilinen hayvan.
CXXX -2
-dibâ çul ile âdem olmaz.
CXVIII-3

eşk (f) : gözyaşı.
Uz VI 43, Uz VIII 17, VII -3, VIII –3, LXVI – I

Eşref (a) : has isim.
Mu 22 .

eşya (a) : şey'in c. nesneler, mevcut olan şeyler, levâzım .
Uz I –9, Uz IX –38, Uz IX—40

et : insanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ile yağdan meydana gelen tabaka .
Uz IX –27

etek : elbisenin belden aşağıda kalan kısmı.
CXVIII–5

etrâf (a) : taraf'ın c. yanlar, uçlar, kıyılar.
Uz VI –3, XLVIIII–5, LVI–3

ev : her ailenin oturabileceğ ibiçimde yapılmış yapı .
Uz VI–53, LXVIII –3

evc (a) : yüce, yüksek, bir şeyin en yüksek noktası, doruk .
Uz VII –20, CLXXXII–4

evfâ (a) : en çok .
Uz VI–95

evhâm (a) : vehm'in c. zanlar, kuşkular, esassız şeyler,kuruntulra .
CLXXXV–6, CXC–5

evlâ (a) : daha uygun, daha lâyık, daha iyi, üstün .
Uz VI–90

evrâk (a) : varak'ın c. yapraklar, kâğıtlar.
Uz XI–17, XXI–5, CLXXVII–3, CCLII -6, Müf 13

evtâd (a) : veted'in c. ağaç veya demir kazıklar, direkler.

	Uz VI–1
evvel (a)	: önce, ilk, birinci. Uz VI–53, Uz IX–43, LIV–7, Mu 23, Mu 27
evzâ' (a)	: vaz'ın c. haller, vaziyetler, tavırlar, duruşlar. Uz IV–30
eyâ (a ve f)	: "ey, hey!" mânâsına gelen bir edat. Uz V–21, Uz X–24, Uz X–30. LXVII–7, CCCXLVII–5
eyle	: öyle. Uz X–36, CCXV–3
eyle–	: demek, söylemek. XXII–2
eylik, eylük	: iyilik. CLXXXII–1 –eyle suya at. XXIII–3
–eyn (a)	: Arapça'da tesniye (ikili çokluk) yapmak için kullanılan bir ektir. II–1, XIV–2, XCIII–2, CX–3, CXXXI–5
eyt–	: söylemek, demek. Uz VI–9, Uz VII–24, II–1, CCLXXXVI–7, CCCXXI–4
eyvân (f)	: çardak. Uz VII–71, Uz VIII–29
eyvây (f)	: eyvah. CCCXLVIII–5
eyyâm (a)	: yevm'in c. 1. zaman. Uz VI–46, Uz VI–63, CCCXLVI–2. 2. günler. Uz VI–63, Uz VII–25
Eyyûb (a)	: Kur'an'da adı geçen ve kendisinden

"kulumuz" diye bahsedilen ve sabırlı insan örneği olarak gösterilen İsrail oğulları peygamberlerinden biri.
Uz VIII-4, CCXXXIX-5

eyzân (a) : yine öyle, kezâ, bu dahi, öteki gibi.
CCLXXXIX-2

ez-ân (f) : ondan CCLXIII-1

ez-ber (f) : 1. zihinde tutma, unutmamaya çaalışma.
Uz XI-5
2. kitaba bakmadan okuma ve buna alışma.
CX-6

ezberle- : CLXII-2

ezel (a) : başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik.
Uz III-9, Uz IV-119, Uz VII-74, LXX-2, LXXX-3
ezel bezmi.
CCXXXI-2

ezelî (a) : ezele mensup, ezel ile ilgili, öncesiz, başlangıçsız.
LIII-9

F

fağfûr (f) : Çin'de porselenden yapılan kapkacak. Uz IX-25

fahr (a) : 1. öğünme, büyüklenme, şeref, kıvanç.
Uz IV-3, Uz IV-7, Uz VII-59
2. fazilet, erdem.
Uz IV-3

fâ'ide (a) : kâr, kazanç, fayda.
CXLVII-3, CCLXXVI-1

fakîr (a) : 1. zengin olmayan, yoksul, züğürt.
Uz IV–104, XXIII–5, LI–6
2. zavallı, biçare, aciz.
XXIV–7, CCXXIV–2
3. dilenci.
XXVI–4

fakr (a) : fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık, züğürtlük.
Uz IV–7, CCL–1

fâl (a) : 1. talih deneme; kahve fincanına, iskambile bakmak gibi bir takım garip usûllerle insanın talihine ait şeyler söyleme.
Uz IV–26, XCVII–5, CCLXXXI–4
2. uğur, iyi talih.
CCXXXII–6

fân (a) : 1. fâni, ölümlü, 2. geçici.
Uz IX–43

fânî (a) : geçici, muvakkat.
Uz IX–4

fânûs (a) : içinde mum yakılan büyük fener, camlı mahfaza.
CLXI–14

fâriğ (a) : 1. vaz geçmiş, çekilmiş, 2. rahat, âsude.
CXXXIV–7, CLXXVI–10, CLXXXII–5

fark (a) : 1. ayrılık, başkalık; iki veya daha çok şey arasındaki ayrılık.
XCIX–4, CLXXXVI–3
2. başın tepesi; baştaki saçın ikiye ayrıldığı yer.
VII–4, CCL–1
3. baş. XXVII–4

farz (a) : 1. Allah'ın işlenmesi katî olarak lü-

zumlu, terki günah olan emirleri (namaz, oruç, hac, zekât gibi).
Uz IV-55
2. zarurî, lüzumlu, gerekli.
CCCXX-5

fasl (a) : bir kitabın başlıca bölümlerinden her biri.
CCXIII-1
fasl-ı bahâr (f): bahar mevsimi
CXXI-4, CCXXX-5

fâş (f) : meydana çıkma, açığa vurma, duyulma, dile verme.
CLVIII-2
-itmek.
XXX-2, CXXXVI-7, CLXXXII-6

fazl (a) : iyilik, fazilet, erdem, lutuf.
Uz IV-10, Uz IV-18, Uz IV-67

fehm (a) : anlama, anlayış.
Uz I-14, Uz VI-92

felek (a) : 1. gökyüzü, sema.
Uz I-6, Uz VI-8, Uz VII-14, CXLVIII-2, CLXI-16
2. talih, baht, kader.
Uz VIII-1, Uz VIII-33, Uz X-59

fem (a) : ağız.
Uz V-8

fen (a) : hüner, mârifet, sanat, ilim.
CXXVIII-4, CCCXI-5

fenâ (a) : yok olma, yokluk, geçip gitme, geçici dünya.
Uz IV-21

fer (f) : parlaklık, aydınlık.
XXXIV-5

fer' (a) : kısım, bölüm, şube.
Uz IV-60

ferah (a)	, gönül açıklığı, sevinç, sevinme. Uz V–7
ferah–nâk (f)	: sevinçli. XCV–5
ferd (a)	: tek beyit; altı üstü olmayan, başka bir yere bağlı bulunmayan beyit. Müf 1, Müf 19
ferdâ (f)	: yarın, yarınki gün, günün ertesi. CXVI–6, CLXIX–3
Ferhâd (f)	: Husrev ile Şirin hikâyesinin erkek kahramanı, XXXVIII–6, CCV–6, CCXLII–3 CCCXI–4, CCCXXXVIII–4
Ferîdûn–fer (f)	: Ferîdûn (gibi) kuvvetli. Ferîdûn, Pişdâdîlerin altıncı padişahı olup Cemşîd sülalesinden demirci Gâve'-nin yardımıyla Dahhâk–i Mârî'yi öldürmüştür. Lâkabı Ferrûh'tur.) Uz VII–15
ferişte (f)	: melek. CCXIX–6, Müf 18
fermân (f)	: emir, buyruk; (evvelce) padişah tarafından verilen yazılı emir, berat. Uz VII–64, Uz IX–21, CCXCIII –4
ferrâş (a)	: döşeyen, döşemeci. Uz VI–2
ferseng (f)	: fersah, üç millik mesafe. CXIV–4
ferş (a)	: yeryüzü.Uz IV–40
feryâd (f)	: yardım istemek içinn çıkarılan yüksek ses; bağrışma, çağrışma. XXXVIII–1, CXVII–2, CXXXIX–4, CLVII–5, CLXV–1
feryâd–res (f)	: feryât edenin imdadına yetişen. CXXXIX–4, Mu 37

ferzâne (f) : hakîm, feylesof; bilgili (kimse).
CCCXXXI–4, CCCXXXVII–4

ferzîn (f) : satranç oyununda şahın müşâviri, veziri suretinde kullanılan bir taş.
XXXIII–3

fesâne (f) : asılsız hikâye, masal.
CCCXXXIX–7

feth (a) : açma, açılma.
Uz IV–17, CL–8
feth–i bâb (f): kapının açılması.
CIII–4, CCXIII–4

Fettâh (a) : kullarının kapalı işlerini açan, Cenâbıhak.
XXVIII–2

fettân (a) : fitne ve fesâda teşvik eden, fenalık yapan, ayartan.
CXXXIII–1, CLXIX–4, CCXXXII–2, CCLXI–3, CCLXXXIII–5

fetvâ (a) : müftü tarafından verilen şer'î hüküm veya karar.
CCCXXII–1

fevâkih (a) : fakihe'nin c. meyveler, yemişler.
XXXIX–6

fevt (a) : bir daha ele geçmemek üzere kaybetme, elden çıkarma, kaçırma.
Uz VIII–30, Uz IX–4, CXXIII–5

feyz (a) : 1. ilim, irfan.
Uz IV–83
2. bolluk, çokluk, fazlalık, gürlük.
Uz VII–25, Uz VII–30
3. nimet, ihsan, kerem.
CLIII–1

Feyyâz (a) : feyiz, bereket ve bolluk veren; Allah.
CLIII–1

fidâ (a) : 1. birinin uğruna verilen veya sarfedilen şey, kurban.
Uz XI–29, XI–7, XXXIV–7, CCXL VII–1
2. uğruna verme, gözden çıkarma.
Uz XI–29, XI–7, CCLXX–1

–figen (f) : atıcı.
CXV–10

figân (f) : ıztırap ile bağırıp çağırma, inleme.
Uz X–11, XC–3, CXXI–1, CXXXVII–3, CLI–5

fikr (a) : düşünce, fikir.
Uz IV–23, Uz VI–65, XVII–1, LII–5, LXIV–2
–itmek
CXLIX–5, CLXXX–2

fi'l–cümle (a) : nihayette, sonunda.
LXXX–4

fi'l–hâl (a) : bu anda, hemen, şimdi.
Uz VI–8, Mu 25

fi'l–mesel (a) : bu anda, hemen, şimdi.
Uz VI–8, Mu 25

fi'l–mesel (a) : meselâ, misâldeki gibi.
Uz IV–5

firâk (a) : 1. ayrılık, ayrılma, 2. hüzün, keder.
Uz VII–60, Uz VIII–9, XV–6, LVI–1, LVII–4

Fir'avn (a) (a) : Allah'lık iddiasında bulunduğu için Hz. Musa'nın mücadele ettiği Mısır hükümdarı.
CCLII–7, CCCXXII–2

firâz (f) : yüksek, yukarı.
CCXII–1

firdevs (a) : cennet, uçmak.

CCLII–1, CCLXXXVI–1

fitne (a) : 1. karışıklık, fesat, ara bozma. XLI–5, LXXXV–2, XCI–5, CXL–2
2. ara bozan, karıştırıcı. CVI–1

fitne–ger (f) : fitneci. CCCIX–1

fitrâk (f) : terki kayışı. LXXXI–4, XCV–3

Franca (Fran.) : Fransa. Uz IX–5

Freng–istân (f) : Frenklerin memleketi, Frenklerle meskûn yer, Avrupa. Eskiden Fransa için kullanılırdı. Uz VIII–7, Uz VIII–18, Uz IX–1, Uz IX–3

Frenk (a) : Fransızca Franc'ın Arapçalaştırılmışı; Avrupalı. Uz VIII–31

funduk (a) : fındık. Uz IX–28

fursat (a) : uygun zaman, elverişli durum, faydalanma sırası, elden kaçırılmayacak faydalı vakit, hâl ve münâsebet. Uz VIII–30, Uz IX–4, CXXVI–7

fülfül (a) : kara biber. Uz IX–21, CCLXIII–4

fünûn (a) : fenn'in c. hüner, marifet, sanat, ilim. CLXXIX–5

Fürât (a) : Fırat (nehri). Uz IV–14

fürkat (a) : dostlardan vesaireden ayrılık, ayrılış. Uz VI–42, Uz VI–50, Uz X–20, III–3, XV–3

fütûh (a) : 1. açma; açılma, ferahlanma, gönül ferahlığı.
CL–8, CCXXXIX–1
2. zafer, galibiyet, üstünlük
CCXXXIX–4

G

gâh, geh (f) : arasıra, bazı, kimi.
Uz I–5, Uz VIII–5, Uz VIII–19, XLVI–1

gâh gâh (f) : zaman zaman, vakit vakit.
Uz VI–63, Uz X–29, LXXXVII–2, CCCXXV–4

geç– 1. geçinmek, yaşamak, ömür sürmek.
CXXV–5, CCIX–4, CCLXXVI–6
2. bitmek, sona ermek.
Uz X–59
3. tesirli ve itibarlı olmak, tesir etmek, sözü dinlenmek, makbul olmak.
Uz VII–70
4. girmek, dahil olmak.
CCXCIV–7
5. vaz geçmek.
CCXCIV–7, CCXCV–12

gedâ (f) : 1. dilenci, yoksul, fakir.
LII–5, LXVIII–8, CI–1, CXXV–4, CCXXIV–5

gehî (f) : bazan, arasıra.
Uz III–4

gel– : 1. uymak.
Uz IV–13, Uz IV–34
2. olmak.

Uz IV -81
3. girmek.
CCLI-4
4. gelmek.
Uz IV-35, Uz IV-56, Uz V-25, Uz VI-12
-gör.
Uz IV-84

genc (f) : hazine, define.
Uz VIII-11, LXXVI-3, CIX-5, CXXXI-2, CLI-6
genc-i nihân (f): gizli hazine.
LXXVI-3, CCX-2

gene : yine.
LXXIV-2, CCCXVI-4

gendüm-gûn (f) : buğday renkli
CCLV-1

ger (f) : "eğer" kelimesinin kısaltılmışıdır, nazımda kullanılır.
Uz I-11, Uz IV-2, Uz V-18, Uz VI-12, CL-1

gerçi (f) : her ne kadar; ise de (eğerçi'nin kısaltılmışıdır).
Uz III-15, Uz V-10, Uz VI-52
Uz VII-57, Uz VII-66

gerd)f) : toz, toprak.
Uz IV-33, CLXXXIX-3, CCCXXXV-3

gerdân (f) : dönücü, dönen.
Uz VII-14

gerdiş (f) : dönüş, dönme.
Uz I-11, Uz III-8, CCCXLVI-2

gerdûn (f) : felek.
VII-4, CCLV-7
gerdûn-ı dûn (f): alçak felek; sefil

dünya.
CCCXLVI–5

gerdûne (f) : araba.
Uz IV–58

gerek : lâzım, gerek.
CI–6, CCVII–4, CCXXV–4,
CCLXX–1,

gerek– : 1. lâzım ve gereği olmak.
XXVI–4, CXXV–5, CLXXXI–1,
CCLIII–1, CCLIX–3
2. yakışmak, lâyık olmak.
CXXV–2, CXXV–3

germ (f) : kızgın.
Uz IV–113, LXV–9, CLII–4,
CLXII–8, CXCVIII–6

germâ (f) : sıcak.
Uz VI–96

getür– : getirmek.
XLV–1, LIII–6, CLXXV–4,
CCLXX–5, CCXCI–4

gevher (f) : elmas, cevher.
Uz IV–12, Uz IV–98, LXIII–1,
CXXV–1

gevher–bâr (f) : cevher yağdıran.
XCVI–3

gev–şeb (f) : gecenin kahramanı.
CCL–3

gevşek : gergin olmayan, koyuverilmiş.
CLXXXII–4

gey : çok, pek, gayet, pek çok.
XLVIII–2, CLIV–2, CCXXVIII–4,
CCXLIV–4, CCCXXVII–4

gey– : giymek.
UZ VII–22, CCXLIV–4,
CCCXXVII–4

gez– : 1. yürümek, devir ve hareket etmek.
Uz X–11, LV–2
2. dolaşmak, gezip seyahat etmek, dolanmak.
CXV–1, CXCII–3, CCLXIX–5

gezdür– : gezdirmek.
CLXXVII–1

gibi : benzetme ve örnek edatıdır.
Uz III–14, Uz IV–5, Uz IV–28
Uz VI–17, Uz VII–26

gice : gece.
Uz IV–34, Uz VI–11, Uz VI–38,
Uz IX–32,
–gündüz.
LXXI–4

gider– : uzaklaştırmak, kaldırmak çıkarmak, yok etmek.
XCIII–4, C–7, CIV–5
CXLVI–4, CLXXXIII–2

gil (f) : balçık, su ile ıslanmış toprak, lüleci çamuru, kil.
CCXIV–5, CCXXVIII–8,
CCXLVIII–2

–gir (f) : tutan, tutucu
Uz VII–43, CII–8, CCCXXXII–2

gir– : 1. geçmek.
Uz IV–65, Uz VI–88
2. içeriye varmak, sokulmak, dahil olmak.
CII–6, CXLVIII–1

girân (f) : ağır.
CLXXXVII–4

girçek : doğru, hakiki CXXXIII–1

gird (f) : yuvarlak, değirmi.
LXIII–4, CVIII–3, CLVI–3,

	CCXLVIII 6, CCLXXXVI -7
girdâb (f)	: suların döküldüğü ve çukurlaştığı yer, anafor, burgaç.
	Uz VIII-18
girîbân (f)	: elbise yakası.
	Uz VI-15, Uz VII-22
giriftâr (f)	: tutulmuş, yakalanmış, esir.
	Uz VII -56, LXV-4, XC-1, XCII-7, CLXXXVIII-3
girih (f)	: düğüm, bağ.
	CCLI-2, CCLXXXII-1
girih -gîr (f)	"düğüm tutmuş", düğümlü, dolaşık.
	CXLI-1, CCXXXVII-5, CCLXX-6
girü	: yine, tekrar, bir daha, sonra.
	CCXXXVII-4
giryân (f)	: ağlayan, ağlayıcı.
	Uz XI-19, LVII-5, CXXXIX-6
gîsû (f)	: omuza dökülen saç, uzun saç, saç örgüsü, kâhkül.
	CCLXIII-4
git-	1. bir yerden ayrılıp uzaklaşmak, hareket.
	V-3, C-1, C-5, CLIX-6
	2. geçmek, bitmek.
	XLVI-1, CCXVII-5
	3. sarfolunmak, tüketilmek.
	C-3
	4 yok olmak.
	C-4
gîtî (f)	: dünya.
	LXX -7
gîtî-nümâ (f)	: cihanı gösteren.
	CXVI-12
gîtî-serây (f)	: dünya sarayı.

Uz IV–74

giy–	: (elbise vesaireyi) vücuda geçirmek. Uz IX–17, CXVIII–3, CCXLIV–4, CCCXXIII–5, CCCXXIV–1
giyâh (f)	: nebat, bitki, ot. Uz IV–123, VII–2, CXXIX–7, CCII–3, CCLXXV–5
giydür–	: giydirmek. Uz X–9
giyeh (f)	: giyâh'ın hafifletilmişi. CCCXII–5
giyür–	: giydirmek. CCCXXV–1
gizle–	: saklamak, örtmek, belli etmemek. CCLXXXVI–6
gizlen–	: saklanmak. CIX–3
gizlü	: gizli, saklı. CCLXXXIV–3
gök	: 1. gökyüzü, sema. Uz IV–20, Uz IV–117, Uz VI–4, Uz VI–85 2. mavi, açık lacivert. Uz VI–42, Uz X–13
gölge	: bir cismin ışığa engel olmasıyla karanlıkta bıraktığı yer ki, o cismin şekil ve suretini gösterir. Uz IV–95
gönder–	: yollamak, salmak. LX–5, LXVI–2, CLXXX–2, CC–4 CCLXXXIII–5
gönil–	: yönelmek, istikamet almak, yüzünü döndürmek. Uz VI–83
gönül	: gönül.

XVII–3, XIX–4

göster– : 1. gördürmek
Uz VI–10, Uz X–9
2. çıkarmak, gözüktürmek.
XII–1
3. saklamamak, meydana koymak.
XXXV–1
4. hasıl etmek.
LXXV–5

götür– : 1. tahammül etmek, kaldırmak, yüklenmek, taşımak.
Uz X–15, CCLXVII–3
2. ortadan kaldırmak, bertaraf etmek.
Uz VI–23, Mu 9

göz : uz IV–65, Uz VI–59, Uz VII–39, Uz VIII–5, Uz VIII–18
–bunarı.
CCXI–1, CCXXXI–4
–de uçmak.
Uz VI–61
–e göz.
XLIV–2
–e kan görinmek
CCVI–4
–e turmak.
Uz VII–39
–e yasağ olmaz.
CCLXXXVI–4
–göre.
Uz VI–56, Uz VI–97, LXXXVIII–1, CL–4
–ine toprak girmek.
CLXXIII–8
–nurı.

CCVII–5

–ucı

CCCXXIV–1

–üm

CXCVI–4, CCVI–6

–üzre

Mu 35

–yaşı.

XXIII–3, XCV–6, CXI–3, CXVI–3, CXXXIX–7

–yaşı dökmek.

CCCXLII–5

–yumup açınca.

CXXXI–3, CXLIX–6

gözet– : dikkatle bakmak, dikkat etmek.

Uz IV–63, Uz IV–121

gözgi : ayna.

Uz IV–22

gözle– : 1. gözetlemek, bakmak.

LXXV–5, CXXXIII–1, CCLXXXVI–6

2. arzu ile beklemek, intizar etmek.

XXXVII–2, CXXXII–5

3. gözetmek, riayet etmek.

CL–5

gûş (f) : kulak.

Uz VI–61, CCL–2

–itmek. Uz XI–23, LXI–1

gûşe (f) : köşe, bucak.

Uz VI–24, Uz VI–77, Uz X–37, XIV–5, CX–4

gûy (f) : Acemlere mahsus bir çeşit oyun topu.

CLXXXVI–4

gûyâ (f) : 1. söyleyen, söyleyici.

	Uz VI–24, LXVI–7, CXVI–13, CLXIX–5 2. sanki. Uz VI–46
guyiyâ (f)	: sanki, diyelim ki. LXIII–4, CXVII–1
güc	: zor, müşkül, güç. CCCXXIV–3
güftâr (f)	: söz. CCIII–3, CCLVIII–2,CCLXXXVII–5
gügercin	: güvercin. Uz IX–25
güher (f)	: elmas, cevher (gevher'in hafifletilmişi). Uz III–4, Uz IV–13, Uz IV–88, Uz VI–4, Uz VII–13
gül (f)	: gül, gülağacı. Uz I–7, Uz IV–99, Uz VI–23, Uz VII–8, CL–6 gül–i ra'nâ (f): Güzel gül; dışı sarı içi kırmızı renkte olan bir çeşit gül. Uz VI–20, Uz VI–30 gül–i ruhsâr (f): güle benzeyen yanak, gül yanak. LXXX–2 gül–i ter (f): taze gül. CCXXXVI–4
gül–	: insana ait olan bir duygu ile "kah kah" diyerek veya sessiz ve ekseriya ağzı açarak ve dişleri göstererek duygusunu açığa vurmak. Uz VII–58, Uz X–16, V–5, XLV–3, CCLXXIX–3
gül–âb (f)	: gülsuyu.

Uz IX–27, IX–5, XCV–2, CVII–3, CXXIX–2

gül-berg (f) : gül yaprağı.
XX–5, CCLIV–1

gül–bûy (f) : gül kokulu, gül gibi güzel kokan.
Müf 19

gül–gûn (f) : gül renkli, pembe.
XIV–1, LXII–3, LXXII–4, LXXX–6, XCV–3

gül–istân (f) : gül bahçesi.
Uz VII–8, CXVII–2, CXIX–4
CCCX–5, CCCXLVI–4

gül–izâr (f) : gül yanaklı, al yanaklı.
CXVI–8, CCIX–5

gül–pîrehen (f) : gül gömlekli, gömleğikırmızı gül renginde olan.
CCCXXXVIII–3

gül–sitân (f) : güllük, gül bahçesi, gül ağaçları çok olan bahçe.
LVI–4, LXI–3, CLXXXVII–1, CCCVI–1, CCCXXXII–7

gül–şeker (f) : gül tatlısı.
XXXIX–3, XLV–4, CCCXXVIII–2

gül–şen (f) : gül bahçesi.
Uz VII–6, Uz X–2, XXXIII–4, LXV6, LXVI–7

gül–zâr (f) : gül bahçesi, gül tarlası.
Uz I–7, Uz VI–26, XCIII–1, XCVIII–2, CLXVI–7

gümân (f) : şüphe.
Uz IV–97, XLIV–2, CCCVI–4

güm–râh (f) : yolunu şaşırmış, doğru yoldan ayrılmış.
Uz VII–45

gümüş : 1. değerli beyaz maden ki, altından

sonra gelir.
CCCXXII-7
2. gümüş gibi beyaz.
CCCXXV-1

gün : 1. güneş.
Uz IV-71, Uz VI-37, Uz VIII-28, Uz IX-11, XVIII-4
2. gün, yirmi dört saatlik zaman.
Uz I-15, Uz IV-10, Uz V-23
3. vakit, zaman.
Uz X-20
-toğmak.
CXLVII-4

günâh (f) : Allah'ın emirlerine aykırı olarak görülen iş, dinî suç.
Uz IV-15, Uz VII-65, VII-6, XLIII-4, LII-7

gündüz : günün aydınlık olan, yani güneşle aydınlanan kısmı, gece karşılığı.
XLVI-4, XCIX-6

güneh (f) : günah.
Uz VII-62, CCXII-3

güneh-kâr (f) : günah işleyen, günahlı.
Uz I-15, CLXXXVIII-2, CCLVII-5, CCLXXXV-4

güneş : güneş, mec. parlak.
Uz VI-11, Uz IX-15, XVIII-7, XXXVI-3, LXVII-2
-dokunduğu, yirde nem olmaz.
CXVIII-4

günile- : kıskanmak, çekememek, haset etmek.
XCIX-1, XCIX-9

gürûh (f) : cemaat, bölük, takım.
Uz V-11

güşâd (f) : açılma, açılış.
XXXV–4

güvâh (f) : şahit, delil.
Uz IV–119, VII–5, LXXXII–6,
CCCXXIV–3

güzel : 1. sevgili, dilber
CXXXIV–5, CXXXVI–1
2. göze iyi görünen şekil ve sureti takdir ve sevgi uyandıran.
Uz IX–16, LXX–4
3. iyi, hoş.LXX–4

güzer (f) : geçme, geçiş.
XLI–3, CXV–1, CCII–3,
CCLXXXIII–6, CCCXI–6

G

gabgab (a) : çenealtı, çifte gerdan.
CCXXV–4, CCLXXXII–2,
CCXCVIII–2, CCCXX–1
gabgab–ı sîmîn (f): gümüş (gibi) gerdan.
CLXIII–6, CCXLII–4

gâfil (a) : gaflette bulunan, ihmal eden, ilerisini iyi düşünmeyen, dikkatsiz, ihtiyatsız, dalgın.
IV–5, LV–2, LXXXIV–3,
CLXXXIV–2, CCI–3

gaflet (a) : gafillik, boş bulunma, dalgınlık, dikkatsizlik, ihtiyatsızlık.
CXCII–5

galat (a) : yanlış, yanılma.
XXXI–2, LXIII–2, LXXXVI–2,
CLVI–5, Mu 27

gâlib (a) : üstün gelen, yenen.

CCXLVIII–1, CCCXXIV–2

gam (a) : keder, tasa, kaygı, dert
UzV–6, Uz V–19, Uz VI–27,
Uz VII–44, Uz VII–58
-çekmek.
CXVIII–6, CCXIV–5, CCCXIII–2,
Mu 5
–degül.
CLXVIII–4
gam–ı ışk (f): aşk gamı.
CIV–6, CLVII–5, CXCVIII–4,
CCXL–4, CCCXXXIV–5
–yimek
LXXIX–2, CXLIII–5, CL–4,
CCXLVII–7, CCLV–7

gam–âbâd (f) : hüzün ve kederi bol.
XCVII–6

gam–dîde (f) : gam görmüş, kederli, tasalı.
LXVI–1, CCL–5

gam–gîn (f) : kederli, tasalı, hüzünlü.
LXV–2, CLXVII–7, CCV–1,
CCCVII–2

gam–güsâr (f) : gam ve kederi def eden, teselli veren, gam ortağı; arkadaş.
CXXI–6

gam–h^w^âr (f) : kederlenen, taslanan, üzülen.
Uz XI–27, LXV–2

gammâz (a) : birine, iftira ederek zarar veren, münâfık, fitneci, koğucu.
CXXVIII–1, CCLXXVIII–1,
CCLXXXVIII–1

gam–nâk (f) : gamlı, tasalı, kaygılı.
LXXXI–1

gam–perver (f) : gam arttıran, tasa veren.
CCCXVI–1

gamz (a) : göz ucu ile.
LXIV-4

gamze (a) naz ve şive ile kirpik süzerek bakma, süzgün bakış.
VI-1, XXVII-2, XXIX-5, XXXIX-3, XLII-4
gamze-i hun-hʷâr (f): kan içen yan bakış.
CCCXVII-1

ganî (a) : zengin, varlıklı, bol, doygun.
XXIII-5, LI-6, XCII-2

garâmet (a) : borç, diyet gibi şeyleri ödeme.
CCCVIII-3

garaz (a) : hedef, gaye, maksat.
CLIV-4

garb (a) : güneşin battığı taraf, günbatısı, batı.
CLXX-4

gâret (a) : çapul, yağma; akın(eski zamanlarda düşman toprağına yağma için yapılan saldırış).
XV-2

gâret-ger (f) : yağmacı, çapulcu.
LXXVIII-1

garîb (a) : 1. kimsesiz, zavallı.
Uz VII-44, X-5, CLXV-6, CCIII-3, CCCXV-3
2. yabancı, kendi memleketinin dışında bulunan.
Uz IV-58, Uz IV-59

garîk (a) : garkolmuş, suya batmış; suda boğulmuş.CCCXXI-5

gark (a) : 1. batma, batırma.
Uz IV-122, Uz V-22, Uz VII-46, Uz VIII-23
2. boğulma.

CXVI – 3

ğarka (a) : suya batmış.

XXI – 3

ğâşiye–dâr (f) : at uşağı, seyis.

Uz IV – 77

ğavğa (f) : kavğa, döğüşme, vuruşma.

Uz VI – 9, I – 5, CCCIV – 1

ğâyet (a) : 1. çok, fazla, son derece.

CXCV – 4, CCCXLVI – 1

2. son, bitim, nihayet.

CLXX – 3

gayb (a) : gizli olan, göze görünmeyen şey, kayıp.

LI – 2, CLXXXV – 6, CCXVI – 4

gayr (a) : 1. başka, özge.

CLIII – 1, CLXIV – 3

2. yabancı, tanıdık olmayan.

IV – 3

gayret (a) : 1. kıskanma, çekememe.

CLXIV – 2, CCCXXXIX – 3

2. çalışma, çabalama.

Uz VI – 62

gayrı (a) : 1. ayrı, başka, özge, diğer.

Uz IV – 9, VII – 6, XXXV – 5, CXIX – 1

2. artık, hele.

CXLVIII – 2

gazab (a) : kızgınlık, hiddet, öfke.

Uz VI – 60, Uz VI – 75

gazâl (a) : geyik

CLXXVI – 7, CCLXVII – 6

gazel (a) : klasik şark şiirinin en önemli ve en çok kullanılmış olan nazım şeklidir. Araplardan Acemlere ve onlardan da Türklere geçmiştir.

LXX – 6, CXLII – 1, CLX – 1

gazel-hân (f) : gazel okuyan.
CCLXXXIV–7

gılâf (a) : kılıf, kın, mahfaza.
Uz VI–11, CLXI–6

gılmân (a) : gulâm'ın c. tüyü, bıyığı çıkmamış delikanlılar, gençler.
Uz IX–23

gınâ (a) : zenginlik, bolluk.
Uz IV–7, Uz IV–104

gıyâs (a) : yardım, imdat.
XXIV–1, XXIV–5

gonce (f) : konca, tomurcuk, açılmamış çiçek (bilhassa gülün açılmamışı); şiirde sevgilinin ağzına benzetilir.
Uz VI–23, Uz VII–58, LXI–3, LXXXVIII–6, CL–6
gonce–i handân (f): gülen konca.
CVI–3

gonce–dehen (f) : konca ağızlı, ağzı konca gibi küçük ve güzel olan.
CCXLIV–2

gonce–leb (f) : dudakları konca gibi, konca dudaklı
IX–5, CLXXXVI–2, CXCIX–3, CCXXVII–3

gubâr (a) . 1. toz, toprak.
XVIII–4, C–2, CXXI–5, CXLI–3
2. bir yazı stili.
XXXII–2

gulâm (a) : köle.
Uz IV–74

gulgule (f) : bülbül ve kuşların feryatları, nağmeleri.
CCLXXI–3

gurbet (a) : 1. yabancı bir memleket, yabancı

habîr (a) : haberli, bilgili.
LI–2

Habîr (a) : Cenâbıhak.
Uz I–1

habl (a) : ip, urgan, halat.
hablü'l–metîn (a): sağlam ip (İslam dini).
Uz IV–69

habs (a) : tutma, zaptetme.
CCLI–8

hacâlet (Osm.) : utanma, utangaçlıkla şaşırma.
CXLVII–6

hâcât (a) : hâcet'in c. istekler, dilekler.

hacc (a) : İslam'ın beş şartından biri olan ve muayyen zamanda Mekke'deki Kâ'be–i Şerîfe'yi ziyaret etmek üzere yola çıkma farîzası.
Uz X–53, XXVI–6, XLI–7, LXXVIII–5

h^{w}âce (f) : hoca, efendi, ağa, çelebi.
CCXLIII–2

hacer (a) : taş.
XLI–3

Hacerü'l–Esved (a) : Kâ'be'nin kapısı yanında, duvarda bulunan siyah göktaşı, hac töreninde ziyaret edilir.
VI–2, CCXXVI–3

hâcet (a) : ihtiyaç, lüzum, gereklik, muhtaçlık.
Uz X–49, XII–4, LIII–5, CC–1

hâcı (a) : hacca giden, Kâ'be'yi ziyaret eden, hacı.
XVI–13, CCCI–8

hacîl (a) : utanmış, utancından yüzü kızarmış.
C–6, CCXIII–3, CCLXII–1,
CCLXVI–1, CCCXI–4

haclet (a) : utanma, şaşırma.
Uz III–10, Uz VII–40

hadd (a) : sınır.
CCXXX–7, CCXCI–4, CCXCIV–3, Mu 31
–ini bilmek.
CL–5

hadd (a) : yanak.
LXIII–1, CVIII–1, CCXXII–5, CCXCVIII–2, CCCIII–3

hadeng (t) : 1. kayın ağacından yapılmış ok.
LII–1, LXXXII–6, LXXXIV–6, XCI–6
2. kyın ağacı
CXL–7

hâdî (a) : 1. hidayet eden, doğru yolu gösteren.
Uz IV–4
2. kılavuz, rehber.
Uz VI–84

hadîd (a) : demir.
XXXVII–3

hadîs (a) : haber, kıssa, söz.
XXV–4, CLXXXIII–13, CCCXXXIX–7
hadîs–i Leylâ vü Mecnûn (f): Leyla ile Mecnun hikâyesi.
CCCXXXIX–7

hâ'il (a) : iki şey arasında veya bir şey önünde perde olan, mâni olan, arayı kapayan, engel.
Müf 17

hâ'in (a)	: hıyanet eden, nankörlük eden, hayın. Uz VIII–1, Uz VIII–16
hak (a)	: bir insana ait olan şey. Uz VI–85 –kı (içün). Uz VI–84, Uz X–57, Uz X–58, LXVIII–4
hâk (f)	: toprak Uz III–12, Uz IV–81, Uz VII–5, Uz VII–28, Uz VIII–12 –e berâber itmek. CCCVIII–2 –ile yek–sân olmak. Uz VIII–12 hâk–i pâ; hâk–i pây (f): ayak toprağı, tozu. CCXXIV–2, CI–6, CXXXI–4, CLXXIII–8, CCVI–6, CCIX–2
hak (a)	: kazıma, oyma. CCXCV–5
hâkân	: Türk imparatorlarına verilen isim. Uz VII–4, Uz IX–46
hakem (a)	: iki hasım tarafın, aralarındaki anlaşmazlığı halletmek üzere, hâkim olarak seçtikleri kimse. Uz V–20
hakîkat (a)	: gerçek, doğru, gerçekten, doğrusu. Uz IX–38, CCCXIII–4
hakîkî (a)	: hakikate mensup, gerçek. CXXIV–5
hâkîm (a)	: hükümdar. CCXLI–2
hakim (a)	: âlim, bilgin CCXXIII–5, CCXLVII–2
Hakîm (a)	: âlim, her şeyi bilen (Allah adlarındandır).

	Uz I–2
hakîr (a)	: itibarsız, değersiz, aşağı, adi, bayağı. Uz V–18
hâkister (f)	: kül, ateş külü. CCXXVIII–7
hâkî–veş (f)	: toprak rengi gibi. Uz IV–109
Hakk (a)	: Allah, Tanrı. Uz II–15, Uz IV–50, Uz V–3, Uz VI–68, Uz VII–19
hâk–râh (f)	: yol toprağı. CXV–15, CXX–7
hâk–sâr (f0	: toz ve toprağa bulaşmış. CCXXXI–5
hâl (a)	: keyfiyet, durum, suret. Uz IV–34, Uz VI–53, Uz VII–33, Uz VII–36, Uz VIII–24 –sormak. CCXXXVII–4
hâl (a ve f)	: vücutta meydana gelen ben, nokta. V–4, VI–2, X–5, XVIII–1, XIX–4 hâl–i siyâh; hâl–i siyeh (f): kara ben. LXXXVI–3, CLXXXIX–2, CCXLVII–6, CCLX–3
hal (a)	: çözme. CCXIV–3
halâ (a)	: boş. CXLVII–1
halâs (a)	: kurtulma, kurtuluş. Uz IV–93, Uz VI–99, Uz VII–56, Uz X–23, IV–7 –bulmak. CLI–1

halâvet (a) : 1. tatlılık, şirinlik.
LXIV–1, CXX–1, CLXXVI–8
2. zevk.
LXIV–1

Haleb (a) : Suriye'nin Şam'dan sonra en önemli şehri.
IX–7

halef (a) : sonradan gelen, birinin yerine geçen kimse, selef karşılığı.
Uz X–57

halel (a) : bozma, bozukluk, eksiklik.
LXX–6, CXCIII–5

hâlet (a) : hâl, suret, keyfiyet, nitelik (kelime, hâl kelimesinin eşiti ve müennesi olmakla beraber "dikkate değer hâl" mânâsına gelir).
Uz VI–65, Uz X–10, XCVI–4, CXVI–13, CLXXIV–2
hâlet-i nez (f): can çekişme.
XCVI–5

hâlî (a) : boş, tenha.
Uz X–35, CCCXXII–6

hâlik (a) : yaratan, yoktan var'eden, yaratıcı.
Uz IX–44

halîl (a) : dost, yâr.
CXXXV–4

Halîl (a) : has isim.
Mu 26

hâlis (a) : hilesiz, katkısız.
Uz VII–5

halk (a) : 1. insanlar.
Uz I–2, Uz IV–89, Uz V–14, Uz VII–12, CLXVIII–4
2. yaratılma.
Uz IV–29

halka (a)	: ortası boş, yuvarlak şekil, daire biçiminde olan şey. Uz VI–74, XLIV–1, LXXVI–7, CIX –4, CXIII–2
Hallâc (a)	: Hallâc–ı Mansur; 922 yılında asılmak suretiyle öldürülen ünlü sofî, adı Hüseyin'dir. CCL–2
hallâḳ (a)	: hâlık, yaratıcı, yaratan . Uz IX–36, Uz IX–43
halvet (a)	: tenha yer. CCCXXXVII–3, CCCXLI–3
ham (f)	: eğri, bükülmüş. CXLIII–1, CCLXXIX–1
hamâ'il (a)	: kılıç bağı, kılıç kayışı . CCCXLVII–2
hamâme (a)	: güvercin. CCCXXIX–4
hamd (a)	: Tanrı'ya olan şükran duygularını bildirme. Uz IX–41
hâme (f)	: kalem. Uz VII–33, CLXXIII–2, CCXXII–10, CCCXXIX–1, CCCXLI–1
hamîd (a)	: övülmeye değer. Uz IV–31
hamle (a)	: atılış, atılma, saldırış, saldırma. Uz IV–100, CXV–6
hamr (a)	: şarap. CCXXXI–2
hamrâ (a)	: çok kırmızı, en kırmızı . Uz VI–29, LXVI–4, CLXXVI–1
hâmûş (f)	: susmuş, sessiz. LXI–3
Hamza (a)	: Has isim .

Mu 27

hân (t) : hükümdar, hakan
Uz VII–30, Uz VII–67, XLIV–4, CLXV–1
hân (f): 1. yemek sofrası üstüne konulan tepsi, sini.
Uz VII–32, CXXXV–4, CLXXXV–3
2. nimet, yemek.
XVII–5, CCX–8

hancer (a) : ucu sivri, iki yanı keskin bıçak, hançer.
Uz VI–9, VI–1, LXXXVIII–1, CV–1, CX–1

handân (f) : gülen, gülücü, güler; sevinçli.
Uz VII–58, CXXXIX–6

handek (a) : kale etrafında açılan uzun çukur, hendek.
Uz VI–75

hâne (f) : ev.
Uz IV–105, XXXIII–5, XXXIX–9, LXXXIX–4, XCII–4
hâne–i hammâr (f): şaraphane.
CL–8

hânedân (f) : kökten asil ve büyük aile, ocak.
CLXI–13

hâne–kâh (f) : dervişlerin yeri, tekke.
CCXII–2

hân–ü mân (f) : ev bark, ocak.
CXXX–7

har (f) : eşek.
CV–8, CXVIII–3

hâr (f) : diken.
Uz III–4, Uz VII–58, Uz X–2, LIV–2, CXXII–5

hâr (f) : hor, hakir, aşağı, bayağı.
CXL–4

hârâ (f) : üzeri menevişli kumaş
CXVIII–3

harâb (a) : yıkık, viran.
VIII–2, XI–6, LIX–7, LXVII–6, LXVIII–3

harâbe (a) : virane, eski yapı yıkıntısı, bozulmuş bina kalıntısı.
CCXXXII–5

harâc (a) : vergi.
XXVI–2

harâm (a) : şeriatçe, dince yasak edilmiş şey.
XXV–5, CXXXIII–9

harâmî (a) : hırsız, haydut, yolkesen.
XCVIII–3, CCXXXII–2

harâret (a) : sıcaklık.
CVII–3

harc (a) : sarf, gider, bir iş için kullanılan madde.
XL–5, LXV–10, CCX–8
CCCXVII–5

harekât (a) : hareket'in c. tavır, tarz, muamele.
Uz IV–17, Mu 27

harem (a) : 1. herkesin girmesine müsaade edilmeyen, saygıdeğer ve kutsal yer.
Uz VI–77, VI–1, CCXXXII–2
2. hac zamanında ihrâma girilen yerden itibaren Kâ'be'ye doğru olan kısım.
Uz V–21, CCCXXXIX–6

harem (a) : (evvelce) büyük İslâm konaklarında bulunan kadınlar dairesi.
Uz XI–26

harf (a) : 1. alfabeyi meydana getiren işaret-

lerden her biri ·
Uz IV–36, Uz VII–31, Mu 23
2. söz, lâkırdı.
Mu 27

hâric (a) : suçlu, günah işlemiş.
Uz IX–42

harîdâr (f) : satın alıcı.
LXV–10, CLXXXVIII–5, CCLXXXV–3, CCCXVII–4

harîm (a) : 1. herkesin girmesi yasak olan kutsal yer.
LXXX–5, CIV–5, CLII–5, CLV–5 CLXI–4
2. hacıların, hac zamanında büründükleri örtü.
CCXXIII–1

harîr (a) : ipek.
Uz IV–96

has (f) : ot kırıntısı, çerçöp.
hâr ü has (f): çalı çırpı.
XIX–2

hâs (a) : saf, halis.
CLI–4

hâsâ (a) : hasseten, hususiyle.
LVI–6

Hasan (a) : has isim.
Mu 21

hased (a) : kıskançlık, çekemezlik.
II–3

hâsıl (a) : husule gelen, peyda olan, beliren, olan.
Uz IV–41, Uz VII–38, XXXV–1 XXXVIII–1, LXVIII–3

hâsılı : hülâsa, sözün kısası.
XXII–3, CCXXI–1, CCXLIV–2

hasîr (a) : hasır.
CLXI–13

hasret (a) : ele geçirilemeyen veya elden kaçırılan bir nimete üzülüp yanma, iç çekme, inleme; üzüntü, iç sıkıntısı, keder, zahmet, eseflenme, göreceği gelme, özleyiş.
Uz VIII–13, Uz VIII–24, II–4, III–5, XIII–1

haste (f) : hasta, rahatsız, sayru.
Uz VII–44, III–6, XVI–10, XXXIX–3, Mu 31
–yatmak.
CCLXXI–1

haste–dil (f) : gönlü hasta, hasta gönüllü.
Uz VI–36, XV–5, XVIII–1

hâşâ (a) : asla, kat'iyen, hiç bir vakit. Allah göstermesin, uzak olsun.
Uz VI–83

Hâşim (a) : has isim.
Mu 39

haşr (a) : 1. ölüleri diriltip mahşere çıkarma; kıyamet.
Uz VII–9, Uz VII–18, LXXXII–2, CCCXXI–7, CCCXXXVIII–6
2. toplama, cemetme.
CCLXII–7
–e dek.
LIV–3, CLXI–18, CCCVIII–4, CCCXXXI–7

hatt (a) : 1. (sevgilinin yanağındaki) ince tüyler, ayva tüyleri.
Uz VI–20, IV–5, XXIV–6, XXV–3, XXVI–5
2. yazı.

Uz IV–38, XXXII–5, XXV–1, LXX–3
3. ferman, buyruk.
XXXII–1, CLXXVII–7
hatt–ı gubâr; hatt–ı gubârî (f): bir yazı stili.
XXXII–3, CCXLVII–4
hatt–ı reyhân (f): bkn. reyhân hat. CII–7
hatt–ı sebz (f): delikanlılarda sakal ve bıyıktan önce çıkan ince tüy.
VI–3, XL–2, LXXVI–2, CCXLIII–2

hatâ (a) : 1. kabahat, kusur.
Uz VII–66, Uz VIII–1, Uz X–22
2. yanlış; yanlışlık; yanılma.
Uz VIII–1, II–6
3. günah.
Uz VII–38

Hatâ (a) : Kuzey Çin.
II–6, LXVIII–5, LXXIV–4, CXV–11, CXVI–5

hâtem (a) : mühür, üstü mühürlü yüzük.
Uz II–7, LXVII–4, CIX–4, CXIII–2, CCXI–2

hâtem (a) : çok cömert (adam).
Uz IV–38

hat–gubâr (f) : bkn. hatt–ı gubârî.
CLV–1

hâtır (a) ; 1. gönül.
Uz VI–63, Uz IX–13
2. zihin, fikir.
CXII–5

hatîb (a) : camide hutbe okuyan.
Uz IV–56

hâtif (a)	: gayipten haber veren melek . Uz VI–65, Uz VI–69
hatm (a)	: hitama erdirme, bitirme . Uz IV–38, Uz V–24, Uz VI–27
hattât (a)	: yazı yazan . hattât–ı ezel (f): ezel hattatı (mec. Allah) . CCCXXXIII–2
havâs (a)	: bazı manevî tesirler için okunan dualar. CLI–6
havâle (a)	: bir işi veya bir şeyi başka birine bırakma, üstüne brakma, ısmarlama . CCXXVII–2, CCCXXII–2, Müf 1
havâşî (a)	: haşiye'nin c. haşiyeler, derkenarlar. XXV–3, CCXLIX–1, CCXC–2, CCCXXI–4
havf (a)	: korku; korkma . CXXXIII–6, CCXCVI–3
havrâ (a)	: ahu gözlü (kız, kadın) . Uz IV–65, Uz VI–88
havz (a)	: havuz . Uz VI–16, Uz VI–59, Uz VII–14
hây (f)	: vay! eyvah! CLIV–2, Müf 5
hayâ (a)	: utanma, sıkılma . IX–5
hayâl (a)	: insanın kafasında tasarlayıp canlandırdığı şey Uz I–14, Uz IV–35, XVI–5, XVIII–1, XXI–2
hayâsuz	: utanmaz, arsız . LI–3
hayât (a)	: dirilik, canlılık, yaşayış, ömür. Uz IV–21, Uz VII–43, Uz XI–6, Uz XI–12, XLIX–2

hayyât (a) : dikici, terzi .
hayyât-ı ezel (f): ezel terzisi (Allah) .
CCCXXVII-4

hazân (f) : sonbahar, güz .
CXXI-4, CCXXX-5

hazâne (a) : hazine, hazne .
CCXCI-1, CCCXXXIX-1

hazer (a) : sakınma, kaçınma, korunma, çekinme .
XLI-2, XLI-4, LXXVII-5, CCXX-5, CCCXXV-5

hâzır (a) : huzurda, meydanda, gözönünde olan, bizzat bulunan .
VII-5, CCLXIV-2

hâzırla- : hazır etmek .
CCXXXVI-2

hazîn (a) : hüzünlü, kederli, gamlı .
CCCXXXVIII-3

hazîne (a) : içinde para, mücevher ve diğer değerli şeylerinbulunduğu muhafazalı yer.
Uz IV-32, Uz IV-89, CCLI-7

hazret (a) : 1. ön, huzur .
Uz IV-9, Uz X-48
2. saygı belirtisi olarak büyüklere verilen ünvan .
Uz VII-3, CXCII-10

hebâ (a) : israf, telef, boş, nafile, yok yere .
II-7, CXLVII-7

hedef (a) : nişan, nişan alınacak yer, amaç, nişangâh .
CLXIII-2, CLXVII-7

helâk (a) : 1. mahvolma, ölme .
CLII-1, CCCXXII-2

2. çok yorma.
CCCI–1

helâl (a) : kullanılması şer'an câiz olan, dinin hükümleri bakımından kullanılabilen, haram olmayan şey.
XXV–5, CXX–4
–itmek.
CCXXXII–2

hele : hiç olmazsa, bari.
LIII–7, CCXVII–4

helvâ (a) : unlu, yağlı ve şekerli maddelerle yapılan bir tatlı.
Uz VI–28, Uz VI–45, XXXVI–4, CXVI–11, CCCXXXVI–3

hem (f) : 1. iki veya daha fazla şeyin ve bilhassa zıt şeylerin birlikte bulunduğunu gösterir, çok defa ardarda kullanılır.
Uz I–2, Uz III–6, Uz III–7, Uz IX–40, CCLVI–5
2. zaten, şurası da var ki.
XLVII–1, CXIII–1
–de.
CCXCIV–8

hemân (f) : 1. hemen, derhal, o anda, çarçabuk.
Uz II–17, Uz VII–24, XXXVIII–6, LXXVII–2
2. yalnız, tek.
XVII–5, CCCXXXIX–4

hem–çünân (f) : böylece.
Uz I–6

hem–dem (f) : sıkı fıkı, canciğer arkadaş.
Uz II–4, Uz X–31, III–3, VII–7, XLVII–1

heme (f) : cümle, hep, bütün.

CCC–4

hemîn (f) : bu bile, çok.
Uz IV–91, LXXVI–4, CVI–6, CCXVII–2, CCXLV–2

hem–inân (f) : dizgini bir, atbaşı beraber olan, yanyana birlikte bulunan, arkadaş.
CCCXXXV–2

hemîşe (f) : daima, her vakit, her zaman.
Uz IV–21, Uz V–26, Uz VI–52, Uz X–6, XXVII–4

hem–meşreb (f) : meşrepleri bir, huyları uygun, kafadar.
CCCXX–4

hem–nefes (f) : arkadaş.
CXXV–3, CLXXI–3, CCXVII–1

hem–nişîn (f) : beraber oturup kalkan, teklifsiz arkadaş. CLXIV–1

hem–râh (f) : yol arkadaşı, yoldaş.
XLI–7

hem–ser (f) : arkadaş, kafadar.
CCLXXIX–6

hem–tâ (f) : benzer, taydaş, denk, müsâvi.
Uz VI–19, Uz VI–26, CCLXXII–1

henüz (f) : şimdiye kadar, bu ana dek; daha, hâlâ.
Uz X–47, CXXVI–1

hep : Uz IV–30, Uz IV–68, Uz VI–39

her (f) : hep, bütün.
Uz IV–72, Uz IV–75, Uz V–9, Uz VI–21
–bir.
L–3, CCIX–4, CCXCIV–5, CCCXL–5,
–biri.
Uz IV–76, Uz IX–5, Uz IX–31,

IV–1, XCIII–2
–gün
LII–7, CXXXVIII–3,
CLXXXIX–5, CXCVI–5,
CCLXXV–3
–kim.
Uz IV–48, Uz IV–109, Uz V–13,
Uz VII–38
–kişi
CCLXXXIII–3
–ne
Uz VII–64, Uz IX–43, LII–6,
LXI–5, CCCXXX–2
–neyse.
XLII–2
–niçe.
CLXVIII–2
–yirde.
XCI–3

her–bâr (f) : her defa, daima.
LXV–6

hercâyi (f) : derbeder, kararsız, sebatsız, fikir ve zevk değiştiren.
LXIX–2, CCCXXII–4

her–dem (f) : her dakika, her zaman, daima.
Uz IX–14, Uz XI–5, Uz XI–11,
VIII–4, IX–3

her–gâh, her–geh (f) : her zaman, her vakit.
Uz VIII–30, XXIX–4, XXXIII–2,
CIX–3, CXII–1

hergiz (f) : asla, katiyen, hiç bir vakit, hiç bir suretle.
Uz VIII–14, Uz IX–36, XXIV–7,
XXVI–5, XLI–3

hevâ (a) : heves, istek, arzu, sevgi.

I–6

hırâmân (f) : 1. salına salına, naz ve edâ ile yürüyen.
V–7, CCCVI–1
2. salına salına, salınarak.
CXCII–5

hıred (f) : akıl, us.
CCCXI–1

hırka (a) : kalın kumaştan yapılmış veya içi pamukla beslenmiş, ceket uzunluğunda bir giyecek.
XXXVII–4, CXXXVI–2

hırka–pûş (f) : hırka giyen, fakîr, derviş.
LXXV–5

hırz (a) : tılsım.
CXXIII–6

hısâl (a) : haslet'in c. huylar, tabiatlar, ahlâklar.
Uz IV–42, Uz IV–112

hışm (f) : kızgınlık, öfke.
Uz VII–64, I–5, IV–7, XLII–4, L–4

Hızr (a) : içenlere ölmezlik veren Ab–ı Hayat'ı içmiş bulunan ve kul sıkıldığı zaman imdadına yetişmekle ünlü olan peygamber.
LXI–2, LXIII–4, CLXXVII–6

hibr (a) : mürekkep.
LII–2

hicâb (a) : 1. perde, örtü, engel.
Uz IV–64, CXLVIII–1, CCXCVII–1, CCCXXVI–2, CCCXIX–6
2. utanma, sıkılma.
CXLVIII–1, CCVII–2

hicr (a) : ayrılık.

Uz X–5, LXXXIV–7, LXXXVI–4, CXI–5, CC–5

hicrân (a) : 1. ayrılık.
LXXXIV–4
2. unutulmaz acı, keder, iç acısı.
CCLXXV–6

hîç (f) : yok denecek kadar az olan; yok olan.
Uz IV–9, Uz IV–34, Uz VIII–30, Uz XI–4, XVI–7

hidâyet (a) : hak yoluna, doğru yola kılavuzlama.
Uz II–10, Uz IV–127

hidmet (a) : hizmet, vazife.
Uz IV–77, XCIV–3

hikâyet (a) : anlatma.
Uz X–44, XXI–6, CCCXXXIX–7

hikmet (a) : 1. gizli sır, ne olduğu anlaşılmaz sebep ve gerçek.
Uz I–4, Uz I–12, Uz V–20
2. hakîmlik.
Uz X–56

hilâf (a) : yalan.
Uz IV–10

hilâl (a) : yay şeklindeki yeni ay.
Uz I–5, Uz IV–28, Uz IX–10, XCIV–4, CCXXXII–1.

hilâl–ebrû (f) : hilâl kaşlı.
CCCXXV–5

hil'at (a) : eskiden, padişah veya vezir tarafından takdir edilen, beğenilen kimseye giydirilen süslü elbise, kaftan.
Uz IV–52, Uz VII–59, CXXXVI–5

hîle (a) : oyun, aldatma, dubârâ.

CCXCIX–3

himâyet (a) : koruma.
Uz X–44

himem (a) : himmet'in c. gayretler, emekler, çalışmalar.
Uz II–1, Uz V–6

himmet (a) : 1. lutuf, lutufkâr muamele.
Uz VII–10, CCCXLVI–5
2. gayret, emek, çalışma, çabalama.
Uz VI–69
3. yüksek irade
Uz V–18

Hind (a) : Hindistan.
Uz IX–20, LXXXVI–3

Hindistân (f) : Hindistan.
CXV–11

Hindû (f) : Hint halkı gibi pek esmer (adam).
L–2, CXLVI–6, CLXXVII–4
CCXLIII–2, CCCLIV–3

hindû–beçce (f) : (Hintli yavru): siyah nokta, ben.
XXXIII–4, CCLXXI–2

Hindustân (f) : Hindistan.
Uz IX–22

hirmân (f) : nasipsizlik, mahrumluk.
Uz VII–38, Uz VII–62

hirmen (f) : harman.
Uz VII–38, Uz X–12,
CLXXXIX–1, CCXLII–4,
CCXCV–9
hirmen–i mâh (f): ay ağılı.
LXXXII–4

hisâb (a) : hesap, sayma.
Uz IV–68, LXXV–7, CCXL–5,
CCLXII–7, CCXCVIII–6

hisâr (a) : kale.

Uz III–5

hisse (a) : pay, nasip ·
Uz IV–51, Uz IV–63, Uz VI–57,
Uz X–14

hitâb (a) : bir veya bir çok kimselergağızdan
veya yazı ile söyleme ·
Uz IV–60, Uz XI–39, LV–3

hod (f) : kendi, dahi, da, de; bazan da vezin
doldurma için küllanılır.
XVII–3, CLIII–6, CXX–5,
CCXXIV–1, CCCXXIV–3

hod–bîn (f) : kendini beğenmiş, bencil.
CCXLIII–4

hod–rây (f) : bildiğinden şaşmayan .
Uz X-68

hokka (a) : küçük yuvarlak ve ekseriya tek parça kutu, kap ·
Uz IX–26, XCV–4

hoş (f) : güzel, iyi ·
Uz II–10, Uz IV–33, Uz IV–66,
Uz IX–13, CLXI–11

hoş–bû (f) : güzel kokulu, güzel kokan .
XXXIV–2, XLVIII–2

hoş–elhân (f) : makamı güzel; güzel ve tatlı okuyan .
Uz VII–29

hoş–hâl (f) : Hali vakti yerinde, geçimi yolunda olan ·
Uz VI–32

hoş–hû (f) : güzel huylu, iyi tabiatlı .
CCLXIII–1

hoş–reftâr (f) : güzel gidişli; yürüyüşü, gidişi güzel .
CCCXVII–2

Hotan (f) : Doğu Türkistan'da halkı Müslüman
olan büyük bir şehir.
LIV–1, LXXIV–4, CXV–2,

Uz VI–30, XXXV–5, XXXIX–8
XLVIII–3, LXI–4
hûn–ı sâğar (f): (kadeh kanı); şarap.
CIII–5

hûn–âb (f) : 1. kanlı su 2. gözyaşı .
CCXXVII–3

hûn–h^w^âr (f) : kan içen, kan dökücü, zâlim .
Uz VIII–16, XXIV–2

hûnî (f) : kanlı, kan dökmeye meyilli .
LXII–4, LXXII–3, CCCI–1

hûnîn (f) : kanlı, kana bulaşmış .
XI–4, XIV–3, LIV–3,
LXXVIII–5, CCXII–2

hûnîn–kefen (f) : kanlı kefenli, kefeni kana bulanmış .
CCCXXXVIII–6

hûn–rîz (f) : kan döken,kan dökücü .
LXIV–4, LXXII–3, CCLXVIII–1

hûr (a) : ahver ve havrâ'nın c. cennet kızları, hurîler. Dilimizde teklik gibi kullanılmış ve nisbet î'sini alarak hûrî şekline girmiştir.
LXVII–1, CXXXIV–1, CCXLVII–5
CCLII–1, CCCXLVII–3

hurde (f) : ufak değersiz şey, kırıntı .
Mu 36

hurde–dârân (f) : hurda toplayanlar.
Mu 36

hurde–bîn (f) : ince, ufak şeyleri gören .
Uz IV–35

hûrî–sıfat (f) : hûri yüzlü .
LXV–11

hurma (a) : bir sıcak iklim meyvesi .
Uz VI–49, XXXIX–1, CCCXX–1,
CCCXXVIII–3

hurrem (f) : şen, sevinçli, güleryüzlü .

CXXXIV–6, CXXXIX–I, CXLIII–1, CLXVIII–I

Hurrem (f) : has isim.
Mu 30

hurşîd (f) : güneş.
xcı-1, XCII–8, CCLXXII–5

husrev (f) : padişah, hükümdar, sultan.
Uz VII–3, Uz VII–36, Uz VIII–2, Uz IX–7, Uz IX–14

Husrev (f) : 1. eserlerini Farsça yazmış bir Türk şairi ve edibi olup 651 (1253') de Hindistan'da doğmuştur. (1253–1325) Uz VII–4
2. Husrev ile Şirin hikâyesinin erkek kahramanı.
XXXVIII–6

huşk (f) : kaba, katı.
CCLII–3

hûş–mend (f) : akıl sahibi; akıllı, aklı başında.
Uz III–13

hûş–yâr (f) : aklı kendisine yar olan, akıllı.
Uz III–13

hutûr (a) : hatıra gelme, akla gelme.
CXII–5

huzûr (a) : 1. ön, nezd, yan, kat.
CXCII–10, CCLXXXV–4
2. rahat. CXII–4

hüccâc (a) : hâcc ve hâcı'nın c. hacca gidenler, Kâ'be'yi ziyaret edenler, hacılar
Uz X–53

hüccet (a) : senet, vesika, delil (eskiden şeriat mahkemesinden verilen bir hak veya sahiplik gösteren resmı vesika).
LIII–6, CXLVI–5

hücre (a) : göz, odacık.

CCVII–9, CCX–4, CCXCV–8

hükm (a) : hüküm, emir.
Uz I–5, Uz III–6, Uz V–19, Uz VII–4, CXLI–4

hükûmet (a) : devlet.
Uz III–6

hümâ (f) : devlet kuşu, cennet kuşu.
II–1, CXXVIII–3, CXLVII–4, CLXVI–5, CLXXXIV–5

hüner (f) : marifet, bilme.
CXXVIII–5

hüsn (a) : güzellik, iyilik.
Uz IX–11, Uz IX–12, Uz XI–5, Uz XI–13, X–5
hüsn–i hatt (f): yazı güzelliği.
XX–5, CLVI–3
hüsn ü letâfet (f): güzellik ve hoşluk.
CCXIX–1

hüzn (a) : gam, keder, sıkıntı.
Uz VII–49

I

ıra– : uzaklaşmak, ayrılmak.
CCLII–3

ırağ-ırak : uzak, ırak.
LXVIII–4, LXXIV–5, CLXIV–1 CCLXV–7, XVII–2, CCXCIX–7

ısır– : dişlemek, dişle tutup sıkmak.
CXXX–8, CCCXI–2

ısmarla– : 1. emanet etmek.
CCX–2, CCX–4
2. bir şeyin yapılmasını veya getirilmesini bu işlerle uğraşan birine söy-

lemek.
CCX–3
3. Kendi hesabına başkalarına yedirip içirmek.
CCX–8

ıssı ot : biber.
Uz IX–26

ışk (a) : aşk, sevgi.
Uz IX–11, Uz X–53, Uz XI–15, IX–3, XIII–2
–ına.
CCXXXII–9
ışk–ı hakîkî (f): ilahî aşk, Tanrı aşkı.
CLXXXII–2
ışk–ı mecâz (f): dünyadaki güzelleri ve dolayısıyla Allah'ı sevmek.
CLXXXII–2

ıyâdet (a) : hatır sorma, ziyaretinde bulunma, gidip görme.
CXXXVIII–9

İ

i : ey.
LXXVII–6

i– : olmak, olunmak.
Uz IV–29, Uz IV–119, Uz VI–97
CXXI–4, CLXXVII–1

iblîs (a) : şeytan.
CCC–4

İbrâhîm (a) : 1. Halilullah ve Halilürrahman da denir. Peygamberlerden İshak ve İsmail'in babasıdır. Yirmi sahifelik kitap kendisine nâzil olmuştur. Sürya-

nice konuşurdu. Hz. Muhammed'in ceddi idi. Urfa'da doğduğu da rivayet edilir. Zamanının kralı Nemrud tarafından ateşe atılmak istendi, mucize olarak ateş onu yakmadı. En zor durumlarda dahi Allah'dan başka kimsenin dostluğunu kabul etmediğinden, sadece ondan medet beklediğinden kendisine Halîlullah denilmiştir. Oğlu İsmail ile birlikte Kâ'be–i Muazzama'yı yeniden inşa etti. Kudüs'te medfundur.
CCXLVII–3
2. has isim.
Mu 29

ibrîşim (f) : bükülmüş ipek, ipek ipliği.
XXXV–2

ibtidâ (a) : 1. başlangıç.
Uz I–6, Uz I–11, XXIX–1
2. ilkin, en önce, başta.
CXC–2

icâd (a) : vücuda getirme.
XVI–8

i'câz (a) : aciz bırakma, acze düşürme.
Uz IV–28

icâzet (a) : izin, ruhsat.
Uz VII–41

icrâ (a) : yapma, yerine getirme, bir işi yürütme.
Uz VI–93, Uz VII–14

ictimâ' (a) : bir araya gelme, toplanma.
CLVIII–5

ictinâb (a) : sakınma, çekinme, uzaklaşma.
CCXIII–2

iç : iç, içeri.

Uz I–4, Uz III–14, Uz VI–3, Uz X–15

iç– : (sıvı) bir şeyi ağızdan içeriye çekmek.
Uz V–12, VI–1, CXX–4, CCC–1

içerü : içeri.
CII–6

içün : için.
Uz VI–13, XIX–2, LIII–4
LXXVIII–5, LXXXII–7

içre : iç taraf, dahil, taşra karşılığı; içinde, dahilinde.
Uz I–9, Uz IV–39, Uz IV–55, Uz VII–68, XXXIX–2

îd (a) : bayram.
Uz VI–26, Uz VI–30, XV–7, XXXVII–1, XLII–2

idin– : edinmek.
CCLXXIX–7, CCC–3

idrâk (a) : anlayış, akıl erdirme.
Uz VI–92, LXXXI–2

igen : çok, gayet, ziyade, daha çok.
Uz VI–66, XI–6, XIII–2, XLI–5, XCI–5

igende : çok, pek, daha çok.
LXXXIV–3, CCLXXXVIII–1
CCLXXXVIII–5, CCXCIV–3

ihrâc (a) : dışarı, atma; çıkarma.
CCL–6

ihrâm (a) : 1. hacıların Kâ'be'yi tavâf için Mekke dışında örtünmeğe mecbur oldukları dikişsiz bürgü.
LXXVIII–5, CXXXVI–2, CCCXXXIX–6
2. yün yaygı.

iklîl (a)	: taç . Uz IV–120, Uz VI–91
iklîm (a)	: ülke, memleket. LI–4
ikrâr (a)	: 1. tasdik, kabul. XCVI–4, CCLXXIX–2 2. dil ile söyleme, bildirme. XXIV–3
iksîr (a)	: vaktiyle simya (eski kimya) ile uğraşanların harikulade bir kuvvet ve tesir taşıdığını sandıkları, mevcut olmayan bir madde. XVIII–4, CV–3, CXLI–3, CLXI–4, CCXXVIII–7
iktibâs (a)	: ödünç alma. CXXXVI–1
il	: dost, yâr. XVIII–2
ilâc (a)	: derde deva olan şey, ilaç. Uz XI–9, XXVI–1, XXVII–3
İlâh (a)	: Tanrı. Uz X–33
İlâhî (a)	: Allahım, ey Allah! Uz IV–126
ile	: ekleme, birleştirme, bağlama için vasıta ifadesi olarak kullanılır. Uz I–5, Uz VII–73, VII–2, XII–5, XIII–1
ilen–	: beddua etmek, küfretmek, kötü söylemek. XXII–4
îlerü	: önce, evvel. CLXXI–3
ilet–	: bir yere götürmek, nakil etmek, ulaştırmak.

	Uz II–15, XXXVIII–2, LXXIV–4, Müf 3
ilin–	: alâka göstermek, ilgi göstermek . CLXXIII–4
ilk	: en evvel, en başta, birinci olarak . Uz VI–47
ilkâ (a)	: bırakma . Uz VI–71
illâ (a)	: 1. ille, mutlaka . Uz VI–67, VII–5, X–5, LIII–2 2. ... den başka XCIV–2, CXV–5
illet (a)	: hastalık; sakatlık . CXV–12
ilm (a)	: bilgi, malumat, biliş . CXXVIII–4, CCCXI–1
iltica (a)	: sığınma, barınma . IV–7
iltifât (a)	: dikkat, itina . CLXIV–3
iltimâs (a)	: 1. yapılmasını isteme . CXXXV–5 2. kayırma CCXVII–4
imâme (a)	: sarık . CCCXXIX–2
îmân (a)	: 1. inanç; inanma . Uz IX–19 XV–2, XLIX–3, LVII–2 2. İslâm dinini kabul . XLIX–3, CV–2 –a gelmek . CCLXI–2
imâret (a)	: umran, bayındırlık, mamurluk . VIII–2, LXVII–6

imdi : artık, şimdi, o halde.
CLIII–3

imkân (a) : olabilecek vaziyette bulunma; olabilirlik.
Uz VII–65, Uz VIII–13

imtihân (a) : deneme, sınama.
CCLXXXIX–6

imtisâl (a) : alınan emre boyun eğme.
Uz I–3

imzâ (a) : bir kimsenin, mektup vesair kâğıtların altına, kendi eliyle, her zaman aynı biçimde yazdığı kendi adı.
Uz VI–8

in– : 1. aşağı gelmek.
Uz VI–53, CCLXXXIII–1,
CCCXXVI–1
2. düşmek.
CCLI–1
3. misafir olmak.
CCLII–1

in'âm (a) : nimet verme, iyilik etme.
Uz VII–25, LXXVIII–7,
LXXXIX–6, CLXXXV–3,
CXC–6

inan– : doğru gözüyle bakmak, doğru diye kabul etmek; kabul ve tasdik etmek.
XCIII–5, CXXVI–6

inâyet (a) : lutuf, ihsan, iyilik.
Uz I–15, Uz IV–126, Uz V–3,
XXI–1, LX–1

ince : kalın karşılığı.
CXX–6

incin– : çarpma, sıkışma gibi durumlar sonunda görünürde hiçbir değişiklik olmadan, vücut kısımlarından biri

intihâ (a) : 1. nihayet bulma, sona erme.
Uz I–6, XXIX–1
2. nihayet, son.
Uz I–6, XXIX–1, CXC–2
3. bitme, tükenme.
XXIX–1

intihâb (a) : en güzel.
CCXCVII–3

intizâm (a) : nizamlı, tertipli, düzgün olma, düzgünlük.
Uz IV–43

intizâr (a) : bekleme.
CVIII–3, CXXI–7, CCXXX–3, CCCVII–3, CCCXIII–5

ir : sahip.
CCCVIII–7

ir– : 1. yetişmek, vasıl olmak.
Uz I–14, LI–1
2. isteğine erişmek, nail ve mazhar olmak, kavuşmak.
Uz VII–53, XVII–5, XLV–2

i'râb (a) : Arapça'da kelimelerin sözdeki yerrine göre uğradıkları değişiklikler.
XIX–4

Îrân (f) : Asya'da bir ülke, İran.
Uz IX–12

i'râz (a) : 1. yüz çevirme, başka tarafa dönme.
CLIII–1
2. çeknme, sakınma.
CLIII–5

İrem (a) : Ad kavmi zamanında, Şeddâd tarafından cennete benzetilerek yapılan bir bahçe olup Şam'da veya Yemen'de bulunmuş olduğu söylenir.
Uz VI–19, Uz X–37

irgür– : ulaştırmak, eriştirmek .
Uz VII–46, XXIV–3, CXCIX–2, CCIII–5, CCCVII–4

iriş– : yetişmek, vâsıl olmak .
Uz X–18, XVII–5, XXI–7, XXXI–2, XXXVI–2

irlik : yiğitlik, kahramanlık, mertlik .
CCXCVI–2

irtifâ' (a) : yükseklik .
–tutmak .
CLVIII–4

Îsâ (a) : dört büyük peygamberden biri olup, kendisine vahiy yoluyla İncil nâzil olmuştur.
Uz VI–22, Uz XI–9, XL–1, LV–3, CXVI–2

Îsâ–nefes (f) : İsa nefesli, nefesi Hz. İsa gibi olan.
CCLXXXV–5, CCLXXXVI–8

îsâr (a) : 1. dökme, saçma, serpme .
XI–4, CXCIX–6, CCXCVIII–6,
2. ikram.
LXXI–5

isbât (a) : 1. şahit ve delil göstererek doğrusunu meydana çıkarma.
VII–5
2. var etme .
Müf 7

ise : imek fiilinin şart kipinin 3. teklik şahsı olup, varlık ifade etmekte ve şart belirtmekte kullanılır.
Uz IV–22, Uz IV–124, Uz VI–64, Uz VII–43, Uz VII–45

isgâ (a) : dinleme, işitme .
Uz VI–25

iskâ (a) : sulama, su verme, suvarma .

Uz VI–94

İskender (f) : İskender–i Zülkarneyn diye de tanınmakta olup Kur'an–ı Kerîm'de adı geçen büyük bir hükümdardır. Ab–ı Hayat'ı, Hızır ile beraber aramış olduğuna inanılmaktadır.

Uz VIII–20

İskender (f) : M. Ö. 356–323 yılları arasında yaşamış, Aristo'dan ders almış bir padişahtır. Yunancada Aleksandros olarak bilinen Büyük İskender Makedonya'dan Hindistan'a kadar olan memleketler üzerinde bir imparatorluk kurmuştur. İskender–i Rûmî olarak da tanınır. Eski yazarlarca dünyanın yedi harikasından biri olarak kabul edilen, Mısır'daki İskenderiye Feneri'nin, limana girecek gemilere kılavuzluk eden ve 40 mil uzaktan görülen aynası ün kazanmıştır.

CXV–8, Müp 2

İslâm (a) : Müslüman.

Uz VI–62, Uz IX–22, Uz X–7, Uz X–15, LXXVIII–1

ism (a) : isim, ad.

Uz IV–119, Uz IX–8

İsmâ'îl (a) : İbrahim peygamberin oğlu olup, kendisi de peygamberdir. Küçükken Hz. İbrahim'e oğlunu Allah için kurban etmesi emredildi. Halilullah olan İbrahim, İsmail'i kurban etmek isterken Allah, koç gönderdi. Mucize olarak, bıçak, İsmail'i kesmedi; yerine koç kurban edildi.

CCXLIX–2

isrâ (a) : geceleyin yürütülme; gönderme.
Uz IV–41, Uz IV–121

–istân (f) : yer adı yapmaya yarayan ek.
Uz VIII–9, Uz IX–6, Uz IX–32

iste– : 1. dilemek, talep etmek.
Uz IV–81, Uz V–25
2. arzu etmek, isteklisi olmak.
Uz X–43, IV–6
3. aramak, araştırmak.
Mu 40
4. kast veniyet etmek Uz XI–35

isyân (a) : itaatsizlik, emre boyun eğmeme.
Uz IV–46

iş : 1. çalışma, uğraşma, meşguliyet.
Uz VII–66, Uz X–34, XVI–14
2. insanın çalışarak yaptığı şey.
Uz VIII–25, XIII–5
3. yapılan şey, davranış.
XVI–7
4. ḥal, durum, vaziyet.
LIX–2
–eylemek.
Uz X–50, CCCV–5

işâret (a) : 1. bir şeyi (kaş, göz, el, parmak, baş ile) gösterme.
Uz IV–91, CCLXXXV–5
2. iz, alâmet, nişan.
CCLII–2

işbu : bu, işte bu.
Uz X–4, LXXXIV–9, LXXXIX–6, CVI–2, CXVII–2

işde : işte.
LII–3, LXIV–3, XCII–6, CLXXXVIII–2, CCXXVIII–2

işig : eşık.
Uz VII–4, II–3, III–4, VII–4, VIII–4

işit– : 1. duymak, kulakla hissetmek.
Uz VI–69, Uz XI–39, XXXVI–2
2. haber almak.
Uz VIII–27, Uz X–23

işret (a) : içki.
CXXXVI–4

iştihâ (a) : iştah, yemek yeme isteği.
CXXVII–3

iştihâr (a) : şöhretlenme, şöhret bulma, meşhur olma, ünlü olma. Uz IV–112

it : köpek, mec. değersiz ve ahlâksız adam.
LIV–4, LXX–5, LXXXIX–3, CVI–6, CXXIX–8

it– : etmek.
Uz I–3, Uz VI–6, VI–3, X–3, CXXI–7, CXXVI–3

itâ'at (a) : boyun eğme, dinleme; alınan emre göre davranma.
LIX–5

itâb (a) : azarlama, tersleme, paylama; darılma.
itâb–âlûde (f) azarlama bulaşmış, paylama bulaşık.
LV–3, CCLXIII–5

i'tibâr (a) : 1. önem verme.
Uz VIII–30, CCXXX–4
2. şeref, haysiyet.
Uz III–14

i'tizâr (a) : özür dileme.
Uz III–10

itmâm (a) : tamamlama, bitirme, tamam etme.
CXC–2

iv– : acele etmek.

XLII–3, CXCVIII–6, CCCXVI–2, Mu 21

ivaz (a) : karşılık, bedel, karşılık olarak verilen şey.
CLIV–2, CCXCIII–5

iy : ey.
Uz I–1, Uz III–11, Uz VI–98, Uz VII–31, XXXVIII–1

iz : insan veya hayvan ayağının yerde kalan resmi.
Uz XI–14, LII–4, CXVI–4, CXXIX–8, CCLXXVI–3

izâr (a) : yanak.
L–2, CX–3, CXXIX–2, CXCVII–6, Müf 19

izhâr (a) : gösterme, meydana çıkarma
Uz V–16

izz (a) : ululuk, yücelik.
Uz VI–77, XXXVIII–4

izzet (a) : diğer, kıymet; ululuk, yücelik.
Uz IV–47, Uz IV–125, Uz VI–72, LIV–4

J

jâle (f) : kırağı, çiğ.
LXXX–4, CCXCIX–5

jeng (f) : pas, küf, kir (âjeng sözünden bozmadır).
Uz IV–6, Uz IV–22, CXXIII–2

jengâr (f) : bakır pası.
XXIV–6

kabâ (a) : üste giyilen elbise, cübbe, kaftan.
Uz IV–3, Uz X–4, Uz X–9, II–4,
V–7

kabak : içki kadehi, şarap tası, şarap kabı.
Uz VI–29, CCLXXXVI–3

kaçan : nasıl, ne suretle, ne zaman, vakta ki,
ne zaman ki.
Uz VI–5, Uz VI–49, Uz VII–45,
Uz XI–31, LXXXI–1

kadar (a) : miktar ve sayı bildirir.
Uz VI–70, Uz XI–41, VII–3,
XXXIX–2, LXXI–3

kadd (a) : boy.
Uz VI–21, Uz XI–10, I–6, II–4
XIV–4
kadd–i bâlâ (f): uzun boy.
I–6, CXXIII–1, CXXXVIII–1,
CCCIII–4, CCCIV–5
kadd–i bülend (f): yüksek, uzun
boy.
CCLXXIV–1
kadd–i mevzûn (f): mevzun, biçimli
boy.
CLXXX–5, CXCIV–3
kadd ü kâmet (f): boybos.
CCLXXVII–1

kadeh (a) : bardak; küçük bardak, içki bardağı.
Uz VIII–31, Uz IX–18, XXIX–6,
XXX–1, CVII–5

kadem (a) : 1. uğur.
Uz II–5
2. ayak.
–basmak.
CXIV–4

kader (a) : talih, baht,

Uz IV–79

Ḳâdi–i Hâcât (f) : hacetleri, istekleri, dilekleri yerine getiren, Allah .
Uz VI–100

kadîm (a) : 1. öncesini bilir kimse bulunmayan .
Uz I–2, Uz III–7, Uz IV–48
2. eski .
Uz III–7, Uz IV–85, CCIII–1

kadîmî (a) : eskiden mevcut olan, eskiden bulunan, daimî .
CLXXXVIII–8

ḳâdir (a) : kudret sahibi; kudretli, kuvvetli, güçlü .
Uz III–7, Uz IX–36

Ḳâdir (a) : Allah .
Uz IV–127, Uz VI–81, Uz VI–84, Uz IX–40

kad–kıyâmet (f) : kıyamet (koparan) boylu .
CLXX–1

kadr (a) : 1. değer, itibar .
Uz IV–81, Uz VI–77, CXXX–1
2. şeref, haysiyet, meziyet .
Uz VI–76
3. rütbe, derece .
Uz IV–81

Kâf (a) : masallarda zümrüdüanka kuşunun yaşadığı rivayet olunan dağ; şark kavimleri kozmolojisinde arzın etrafını çepeçevre kuşatan dağın adı .
Uz VI–87

kâfer (f) : kâfir .
LXXXVIII–3, CLXXVII–5

kafes (f) : kafes .
XL–2, XC–2, CXXXV–2, CXXXVII–2, CXXXIX–3

kâfî (a) : elveren, yetişen; yeter, yetecek.
CCLV–4

kâfile (a) : birlikte yolculuk eden topluluk; zümre
XC–3, CXXXVII–3

kâfir (a) : 1. Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan 2. hakkı tanımayan, bilmeyen.
Uz VI–60, Uz VIII–17, Uz IX–15, Uz IX–19, Uz X–26

kâfir–istân (f) : İslam dininde olmayanların ülkesi.
Müf 5

kâfir–kîş (f) : kafir mezhepli.
CCXLIII–3

kâfiye (a) : kâfi, yeterli.
XXVIII–4

kâfûr (a) : uzak doğuda yetişen bir çeşit taflandan elde edilen ve hekimlikte kullanılan, beyaz ve yarı saydam, kolaylıkla parçalanan, ıtırı kuvvetli bir madde.
Uz VI–7

kâğıd (f) : yazı yazmak için kullanılan; pamuk, ağaç vesaireden yapılan yaprak.
LII–2

Kâhkeşân (f) : samanyolu, saman uğrusu.
Uz VI–15

kahr (a) : üstün gelerek mahvetme, helâk etme, batırma, ezme.
Uz III–5, Uz VI–75, Uz VIII–6, Uz IX–41, Uz X–4

kâ'il (a) : razı olmuş, boyun eğmiş.
CCXCIV–1

kâ'im (a) : ayakta duran, ayakta bulunan.
Uz IX–37

kâ'inât (a) : var olan şeylerin cümlesi, hepsi, yaratıklar.
Uz IV–29, Uz V–4, XXIII–I

kâkül (f) : alnın üzerine sarkıtılan kısa kesilmiş saç, perçem.
X–1, LVII–2, LX–3, LXXII–1, XCVII–4
kâkül–i müşgîn (f): misk kokulu kâkül.
XX–1, CCV–1

kâl (a) : söz, laf.
Uz IV–34
ḳîl ü ḳâl (f): dedikodu.
Uz I–10, XCVII–7, CCXXXII–3

kal– : 1. olduğu yerde ve halde durmak, devam ve karar bulmak.
Uz IV–64, Uz VII–49, CCCXLVIII–4
2. bir tarza dökülmek, bir hale girmek.
Uz IV–4, Uz VI–43, Mu 23
3. sürmek, devam etmek.
Uz IX–34
–dı ki.
XIII–4

kal'a (a) : kale, hisar.
Uz VI–39, Uz VI–75

kalan : öbür, diğer, başka, geri kalan.
Uz X–8

kalb (a) : 1. gönül.
Uz II–6, Uz VI–71, CII–2, CCI–3, CCIV–5
2. değiştirme, diğer bir şekle çevirme.
Uz VI–79

kalb (a) : sahte, taklit.
Uz IV–93, CCL–5

kalem (a) : 1. kalem.
Uz IV–108, Uz IV–119, Uz VI–86, LII–2, CIX–1
2. yazı.
Uz II–11
–çekmek.
Uz IV–15, LXXXVI–2, CLVI–5

kalender (f) : dünyadan elini eteğini çekip her şeyi hoş gören (kimse).CV–7

ḳâlıb (a) : vücut, beden.
Uz VII–26

kalîl (a) : az, çok olmayan (şey)
CCCXXXIX–3

kalkan : eskiden savaşlarda ok, kılıç gibi silahlara karşı, öne tutulup, vücudu korumaya yarayan savunma silahı.
CII–1

kâm (f) : 1. lezzet, zevk.
III–1
2. arzu, emel, istek.
CLXXXV–4

Kamâme (a) : Kudüs'te Hıristiyanlarca pek kutsal sayılan ünlü kilise.
CCCXXIX–4

kamer (a) : ay.
Uz VI–92, VIII–1, LII–4, LX–3, LXVII–2

kamer–çehre (f) : ay yüzlü.
LXIII–3, CXXXIX–5, CLXXVIII–2, CCLXVIII–5

kamer–ruh (f) : ay yanaklı, yanağı dolunay gibi parlak ve güzel olan.
XCI–2, XCIII–2, CXLIII–2,

	C–5
	2. neden .
	LXXIII–1, CXLV–5
kandîl (a)	: kandil .
	CXV–3, CLII–5, CLXI–1, CLXII–4, CLXVI–1
kandur–	: doyurmak, yeterli miktarda yedirmek veya içirmek .
	Uz VII–47
kangı (kankı)	: hangi .
	Uz II–6, Uz II–12, Uz IV–78, CCXIII–2
kanı	: hani, nerede .
	Uz VI–58, Uz VII–42, Uz VII–66, Uz X–37, CXXI–8
ḳâni (a)	: kanaat eden, yeter bulup fazlasını istemeyen .
	CLIX–2, CCLXXXIII–3
kanlu	: 1. kana bulaşmış, kana boyanmış .
	Uz VI–38, Uz VIII–18, Uz VIII–20. XIV–3
	2. katil, câni .
	Uz VI–46
ḳânûn (a)	: 1. âdet, yol .
	LXII–4, LXXII–2
	2. kaide, değişmez nizam .
	CXCIV–5, CCXXXVII–2
kap–	: birdenbire uzanıp, atılıp şiddetle almak, kavramak; alıp götürmek .
	CLXXXIII–3, CCCXXIV–4
kapdur–	: kaptırmak, kapılmasına veya ele geçirilmesine yol açmak .
	Uz VI–31
kapla–	: her tarafını çevirmek, ortaya almak .
	Uz IV–22

kapu	: kapı, her iş için başvurulan yer. Uz III–10, Uz III–16, Uz V–17, Uz VII–40, CCXX–1
kapuş–	: her biri bir taraftan çekip yağma etmek. Uz VI–88
kâr (f)	: 1. iş, iş güç. CXXI–1, CLXVI–6 2. işleme, tesir. VII–1, CLXIII–7, CCCXLVI–1
kara	: 1. siyah. Uz VII–5, Uz IX–15, CCXXXVIII–5 2. mec. ayıp, arlı. Uz VII–57, Uz VIII–10 –gün. XVIII–2 –haber. CXIII–8, CCCII–4 –lar giymek. Uz VII–28
karala–	: siyahlatmak, siyah etmek. Müf 14
Karaman	: merkezi, sonradan "Karaman" denilen Lârende şehri olan ve Konya ile bütün çevresini elinde tutan, iki asır kadar yaşayan büyük bir Anadolu beyliği. Uz IX–2
karanfül (a)	: karanfil. CCLIII–1
karanu	: karanlık. XXIII–2, CVII–2
karanulık	: karanlık. Uz VIII–10, LXI–2

karâr (a) : 1. durma, sükûn .
Uz X–40, VIII–5, LXIX–2, CCLXXVIII–4,
2. rahat, istirahat .
Uz X–40, LXXXIV–8, CXXI–2

karârsuz : rahatsız, huzursuz .
CLXVIII–5

kârbân (f) : kervan .
CLXVIII–3, CLXXV–4

kâr–ger (f) : tesirli, nüfuzlu .
CCXLII–7, CCXLVI–7

ḳarîb (a) : yakın, yakın olan .
Uz II–4, Uz IV–50

karîn (a) : yakın .
Uz VI–50

karşû : 1. bir şeyin karşısında bulunan yer veya şey, mukabil, hiza, karşı .
Uz VII–17, Uz IX–16, Uz IX–30, IV–6

Ḳârûn (a) : Benî İsrail'de zenginliği ile ünlü olan bir insan, Krezüs .
Uz VIII–11

karz (a) : ödünç verilen veya alınan şey; borç .
Uz IV–85

kas– : çekip daraltmak, kasmak .
CCXXXV–5

kasd (a) : 1. dövme, yaralama, öldürme gibi işlere kalkışma .
Uz VI–51, XV–2, CLXV–6 CCXCIX–4
2. niyet, kurma .
Uz VI–56, II–5, LX–3
–itmek .
X–3, XXIV–2, XLVIII–1, LXVII–4, CXXXV–7

kâse (f) : çiniden, fağfurdan, billurdan, porselenden, madenden veya topraktan yapılmış çanak .
Uz VI–13, Uz VI–81, Uz IX–25, CXCIII–1, CCXXXV–4
kâse–i ser (f): kafatası .
CCCXXX–3

kasem (a) : yemin, and .
Uz II–13

kâse–ser (f) : kafatası .
CCLXIV–5

Ḳâsım (a) : has isim. Mu 14, Mu 15

ḳâsır (a) : kusurlu .
Uz IV–54

kâsid (a) : sürümsüz, geçmez, aranmaz .
Uz VI–79

kasr (a) : köşk, kâşâne, saray .
CXXXVI–4

kassâb (a) : yenecek koyun, sığır gibi hayvanları kesip satan adam, kasap .
XIX–5

kassâm (a) : kısım kısım ayıran, kısım kısım veren .
kassâm–ı ezel (f): Allah .
CXCIII–2

kaş : insanın gözleri üzerinde yay şeklinde uzanan kısa kıllardan ibaret iki çizgi .
Uz IX–10, Uz IX–20, XV–7, XX–4, XXI–5
–kurmak .
CXCI–1

kâşâne (f) : 1. yuva .
CCLIV–6
2. köşk .

CCCXXXI–3

kat : nezd, yan, huzur, ön.
Uz IV–81, XXXIV–2, LXI–2,
CV–3, CCIII–3

kat' (a) : 1. kesme.
Uz IV–23, Uz IV–64, CXXVI–3,
CLX–3
2. geçme, ilerleme, yol alma.
CCI–1
3. ayırma, bağlantısını kaldırma.
CLVIII–6

kat– : karıştırmak.
Müf 12

kat'â (a) : hiç bir zaman, asla, hiç.
CLVIII–6

katı : 1. çok, çok ziyade, pek, gayet
Uz VI–60, XLVIII–2
2. haşin, şiddetli, sert, kırıcı.
CCXCV–10

ḳâtı' : kesen.
CLIX–7

kâtib (a) : kitabet eden, yazan, yazıcı.
CVIII–2, CXLI–2
kâtib–i ezel (f): (Levh–i Mahfuz'u yazmış olan) Allah.
CLV–2, CCXCVII–3

kâtil (a) : katleden, öldüren.
CCLIX–5

katl (a) : öldürme.
XXXVIII–5, XLIV–3, CXXVI–7,
CCCXI–3

katlan– : dayanmak, tahammül etmek.
CCLXV–3

katre (a) : damla, damlayan şey.
Uz III–4, Uz IV–92, Uz V–22,

Uz VI–94, Uz VII–7

kavâfil (a) : kafile'nin c. birlikte yolculuk eden topluluklar, zümreler.
CCCXXXV–5

kavl (a) : lâkırdı, söz.
Uz IV–60, LV–5, CCXCVIII–5
kavl ü karâr (f): söz ve karar.
CXXXIV–5

kavm (a) : insan topluluğu.
Uz VI–46, Mu 41

kavs (a) : yay, keman.
Uz IV–79, Uz VI–51, Uz VII–21
kavs–i kuzah (f): gökkuşağı, ebem kuşağı.
CCCI.–4

kayd (a) : 1. ayağa vurulan zincir, pranga, bukağı.
Uz X–42
2. bağlayacak şey, bağ, bend.
XXXI–2
3. yazma.
CCXVIII–3
kayd ü bend (f): bağlama.
Uz X–18, CLXXXVIII–3

kaygulu : kaygılı.
CVII–1

kayna– : şişip kabarmak.
Uz IX–29

kaysı : kayısı, gülgillerden, cevizden büyük, derisi ince, açık turuncu renkte, eti sulu, tatlı, güzel kokulu, tek ve sert çekirdekli yemiş.
Uz IX–6

kayurmaz : zarar vermez, önemi yok, beis yok.
XIX–3

kaz– : kazma vesair aletle toprağı eşmek, açmak.
XCVI–3, CCLXXXVI–8

kazâ (a) : 1. olacağı ezelden Allah tarafından takdîr olunan şeylerin vukua gelmesi.
Uz VI–53
2. ansızın gelen bela.
CXVIII–5
3. vaktinde yerine getirilmeyen namaz ve oruç gibi bir borcu sonradan şer'î icabına göre ödeme.
CXXIII–5

kazâ–gerdân (f) : kaza döndüren.
Uz VIII–1

kazġan : kazan, büyük tencere.
Uz VIII–6

kazı– : ustura ile tıraş etmek.
CLV–6

kazıt– : tıraş ettirmek.
XCIII–4, CCVIII–1,
CCXLII–5, CCCXV–2

kebâb (a) : 1. doğrudan doğruya ateşte veya kap içinde pişirilen et.
VIII–3, XXXVI–5, XXXIX–9,
XLV–5, LXXVI–6
2. mec. yanmış, yanık.
CCXL–1

kebûter (f) : güvercin.
CV–6, CCXCVII–4

kec (f) : eğri.
CXLVI–4, CCCIII–6

kec–nazar (f) : eğri bakışlı; hasetçi, kıskanç.
CCCXXIII–4

kec–râ (f) : reyi, düşüncesi kötü, ters (olan).

XVI–11, LXXIII–6, CXLVI–4,
CCCIII–6

kec–rev (f) : eğri giden, tuttuğu yol aykırı, sakat olan.
CCCXXXI–4

kefen (a) : ölüyü sardıkları bez.
Uz VII–64, VI–5, LIV–3, LXXX–7, XCII–8

keff (a) : el içi, el ayası, avuç.
Uz VII–9, CIII–3

keffe (a) : kefe, terazi gözü, terazi tablası.
XX–7, CCXXIX–6

kej (f) : eğri.
Uz X–39, CCVI–5, CCLXXXIII–7

kej–âyîn (f) : kötü törenli, yanlış merasimli.
Uz VIII–15

kej–devrân (f) : kötü talihli.
Uz VIII–15

kej–rev (f) : eğri davranışlı, kötü yola sapan.
Uz VIII–15, Uz X–8.
CCCXXXVII–4

kej–şekl (f) : eğri şekilli, çarpık biçimli.
Uz VIII–15

keklik : tavukgillerden, tavuktan küçük, güzel bir kuş.
Uz IX–25

kelâm (a) : söz.
Uz IV–27, Uz IV–72

Kelâm (a) : Kur'an.
Uz IV–44

kelb (a) : köpek.
CXIII–3

kem (f) : az, eksik, noksan.
Uz V–22, XVI–12, CXVIII–1.
CXLIII–7

kemâhi (a) : olduğu gibi.
CCXVI–4

kemâl (a) : 1. en yüksek değer, mükemmellik; değer, baha.
Uz I–13, Uz IV–25, Uz IX–37, XII–6
2. olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik.
Uz IV–25, XII–6, CCLII–2

kemân (f) : yay.
Uz IV–97, Uz VII–21, XXVII–2, XLII–2, LXXXV–1

kemân–ebrû (f) : kaşı yay gibi güzel, biçimli olan, keman kaşlı.
XCVII–4

kemân–keş (f) keman, yay çeken, ok atan.
CXCI–6, CCCXLIV–4

kemend (f) : uzakta bulunan her hangi bir şeyi tutup çekmek üzere atılan ucu ilmekli uzun ip.
Uz XI–40, LI–1, LXXV–6, LXXXIII–4, LXXXIV–1
kemend–i zülf (f): saçın kemendi
CII–3

kemer (f) : 1. bele takılan kuşak, kayış, bel bağı.
Uz VI–69, XVI–14, LXXXIX–5, XCIV–1, XCIX–9
2. kapı ve pencere gibi bir açıklığın üstünde yarım daire mimarî şekli, tâk.
XCIV–5

kemîn (a) : pusu.
CCLI–8

kem–terîn (f) en küçük.

	Uz VII–20
Ken'an (a)	: Hz. Yakub'un memleketi, Filistin. Uz VII–49
kenâr (f)	: 1. kıyı, çevre. Uz III–17, Uz IV–82, CIV–8 CXXI–3, CXLIX–6 2. uç, köşe. CXXXVIII–1, CCXXXI–6 3. kucaklama, kucağa alma. LXXXIV–3
kendü	: kendi, öz, zat. Uz IV–84, Uz VI–54, Uz VI–70, Uz VIII–4, Uz IX–37 –ye gelmek. CXCVIII–1
kendüzi	: kendisi. Uz VI–14, LXXXIII–5, CCXLIII–4
kenz (a)	: hazine, define. Uz IV–27, Uz IV–111
kepenek (f)	: çobanların giydiği, kolsuz, dikişsiz, keçeden –dövülerek– yapılmış giyecek. CCC–5
kerâmet (a)	: 1. velilerin lüzumu anında gösterdikleri olağanüstü hal. XXI–4, LXXV–5, CXXXI–3, CXLIX–6 2. kerem, bağış, ihsan. Uz VII–27, XXI–4
kerem (a)	: 1. cömertlik, el açıklığı, bağış, lutuf. Uz II–17, Uz IV–89, Uz V–24, Uz VII–72 2. asalet, asillik, soyluluk. Uz VII–1

kerîm (a) : kerem sahibi, cömert .
Uz I–6, Uz IV–127, XIII–5

Kerîm (a) : has isim .
Mu 19

kerre (a) : defa, kez.CCCXXXII–3
Uz VI–23, XXXII–6, CLII–4, CCXCV–10

kerte : çentik, çizgi, işaret, nişan .
Uz VI–15, CCXCV–2

kes– : 1. ucunu almak .
XXII–3, LX–3, XCI–2, CXXIV–2
2. bir kesici âletle ayırmak .
CLXII–8, CCCXXVII–2
3. biçmek .
CCCXXVII–4
4. kaldırmak, yok etmek .
CCCXXVII–1

kesâd (a) : alışverişte durgunluk, sürümsüzlük .
XXXV–1

kesil– : kesmek işine konu olmak .
CLXI–9, CCXCIV–6

kesr (a) : kırılma .
Uz IV–17

–keş (f) : çeken, çekici .
Uz VII–21

keşf (a) : 1. açma, meydana çıkarma .
Uz IV–115, Uz XI–37, Uz XI–41, LXXXIX–3, CXCIX–1
2. bir sırrı öğrenme, bilme.
CLIII–7
3. Allah tarafından ilham olunma .
CCCVIII–7

keştî (f) : gemi .
Uz VII–46, CLXIX–2

Uz IV–35.

kıl– : etmek, eylemek, yapmak.
Uz I–4, Uz IV–102, Uz VII–12,
Uz VIII–25, Uz IX–7

kılıc : kılıç, dürtücü silahların en ünlü olanı
CLXXXVIII–2, CCCXXXIX–8

kıl kalem : bir kalem çeşidi.
CVIII–7

kıpkızıl : tamamen kızıl, pek kızıl.
Uz IX–27

kısas (a) : kıssa'nın c. kıssalar, hikâyeler.
Uz VII–54

kısmet (a) : talih, nasip, kader.
LIII–9, CXVI–11, CXXXIX–6,
CXCIII–2, CCLVI–5

kıssa (a) : 1. macera, vak'a, olay.
Uz IV–51, Uz IV–63, LXXXIX–2
2. hikâye.
Uz X–14, CVIII–2

Kıvâm (a) : has isim.
Mu 41

kıy– : acımamak, gadretmek.
CCLV–1

kıyâm (a) : kalkma, ayağa kalkma.
–itmek XXII–1

kıyâmet (a) : 1. dünyanın sonu, bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacakları zaman.
Uz VI–54, Uz VI–96, CXVI–6,
CCXXXVIII–3
2. büyük sıkıntı, bela.
Uz VI–54, Uz X–47
kopmak.
XXII–1
koparmak.

	Uz X –47, XCVII–5,CCLXXVII–1
kıyâmet–kâmet (f)	: kıyamet (koparan) boylu . CCLXII–7
kıyâs (a)	: 1. bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme, bu yolda verilen hüküm. Uz IV–81, Uz IV–92, CXXXVI–6 2. karşılaştırma . Uz IV–81, Uz IV–92, XCIX–6
kıymet (a)	: 1. değer. CV–3, CCXVIII–4 2. bedel, baha . LIII–3 3. şeref, itibar. CLXXVIII–1
ki (f)	: ki . Uz II–17, Uz III–15, Uz IV–18, Uz VI–37, Uz VII–27
–ki	: aitlik eki . Uz IV–32, Uz IV–34, Uz IV–52
kifâyet (a)	: yetişme, elverme, yeterlik . XXI–7
kilîd (f)	: anahtar . CIII–4
kilk (f)	: kamış kalem. Uz IV–119, CCXXVIII–6, Müf 14
kim	: 1. şahıslar hakkında soru için kullanılır. CI–2, CXI–4 2. belirsiz ve umumî olarak „her kim" mânâsı ile yine şahıslar hakkında kullanılır. Uz II–4, Uz IV–18, Uz V–12 3. kimse, kimse ki .

CII -2, CXXX -6

kim : bağlama edatı olup şimdi hafifletilmiş ve Farsça'ya benzetilmiş şekli olan "ki" kullanılıyor.
Uz I-2, Uz V-3, Uz VII-16, LXIII-5, CXXXVI-4

kimerde : bazan, arasıra
LXIV-5, CCLXIV-1

kimesne : kimse.
Uz II-14, CXIII-3, CCXXV-5, CCXXXVIII-3, CCLXIX-5

kimse : belirsiz şahıs, her kim olursa, adamın biri, (menfi cümlede) hiç bir, hiç biri.
Uz VI-93, Uz VIII-14, Uz IX-4, Uz X-7, V-1

kimsene : kimse.
Uz I-10, Uz VI-36, Uz VI-62 XCIV-2, CLXIV-3

kîmuht (f) : deri.
Müf 13

kîmyâ (a) : kimya, iksir.
Uz IV-93, Uz X-54, CXV-18

kirâm (a) : 1. soydan gelenler, soyu temizler, ulular, şerefliler, 2. cömertler, eli-açıklar.
Uz IV-3, Uz V-24, Uz VII-24

Kird-gâr (f) : Allah.
Uz III-7

kirpük : kirpik, gözkapaklarının kenarlarındaki sıra kılların hepsi veya her biri.
CXXVIII-2, CXXXIII-7, CLXV-6, CCLXI-5, CCLXXXVII-4

kîse (f) : kese, küçük, büyük torba, kap.

CXCIII–1, CCCXXX–3

kisrâ (a) : İran hükümdarlarından Nuşirevân–ı Adil'in lâkabı, ki kendinden sonra gelenler de bu ünvanı almışlardır.
CCXXVIII–5, CCLII–5

kisvet (a) : elbise.
CCL–1

kişi : adam, şahıs.
Uz II–10, Uz V–8, Uz VI–32, XXVII–4, LVIII–1

kişver (f) : memleket, ülke.
CLXXVII–4

kitâb (a) : kitap.
Uz V–9, Uz XI–41, XXV–3, LXXV–2, LXXXVI–2

Kitâb (a) : Kur'an–ı Kerîm.
Uz IV–61

kitâbe (a) : bir levhanın etrafına yapılan çiçekli, yaldızlı nakışlar.
CXLVIII–4

ko– : 1. bırakmak, terketmek.
Uz IV–46, Uz V–26, Uz X–58, LXXV–3, LXXXVIII–3
2 yerleştirmek.
Uz IV–75

kohu : koku, burunla duyulan şey.
LXXIV–4, CXVI–5, CXX–3 CLXXVI–7, CLXXXIII–10

kohula– : koklamak, burunla nefes çekerek bir şeyin kokusunu almak, kokusunu duymaya çalışmak.
CXXIX–7

kol : insanın omuz başından parmakları ucuna kadar uzanan organı.
Uz IX–17, LXXXIX–5, XCIV–1,

XCIX-9, CCCII-5

kon– : 1. yolculuklarda bir yere inip oturmak, konaklamak.
LXXXIX-4, XCVII-6, CLXXV-4
2. uçan şeyler bir yere inmek.
CXXXIX-5, CCXCI-2
3. misafir olmak.
CCCI-5

Konya : İç Anadolu'da tarihī bir şehir.
Uz X-41, IX-7

kopar– : çekip çıkarmak, sökmek.
CCXCIII-2

kork– : 1. çekinmek, sakınmak.
CCLXXXIII-2, CCCXLIV-7
2. korkuya uğramak.
CCCXLII-1

korku : 1. tehlike ve hoşa gitmez ihtimal.
LXXII-2, CCXCVII-4
2. kaygı, ürkme.
CLXXVI-9

koş– : arkadaş olarak vermek.
CCCXXVIII-2

kov– : kabul etmemek, geri çevirmek, reddetmek.
LXXIII-7

koy– : 1. bırakmak, terketmek.
Uz VI-12. CI-1
2. yerleştirmek.
CX-9. CCVII-8

köhne (f) : eski, eskimiş.
CXXXVI-5

köpri : köprü, suyun üzerinden öte tarafa geçmek için keresteden veya kemerler üzerine kārgir veya demirden yapılmış yol.

	CCXC–4
kubbe (a)	: yarım küre şeklinde yapılmış kârgir dam, kümbet. Uz X–9, LXXXI–6 kubbe–i mînâ (f): gökyüzü. Uz VI–1, CLXXVI–10
kû–be–kû (f)	: köyden-köye. CCLXII–5
kubur	: ok çantası, sadak. CXII–3
kuc–, kuç–	: kucaklamak, sarılmak, bağrına basmak. XVIII–3, LIV–8, XCIV–2, CXV–5, CXLIX–3
kucak	: açık kollarla göğüs arası. CCLXV–2, CCLXXXVI–2
kudret (a)	: 1. kuvvet, takat, güç. Uz I–4, Uz I–7, Uz VIII–22, Uz IX–38 2. Allah'ın ezelî gücü. Uz VI–65, Uz VI–71, Uz VIII–22 3. Allah yapısı. XXXVIII–5 –eli. Uz V–4
kuds (a)	: kutsallık, mübareklik. Uz V–17, CXXVIII–3, CLXXXIII–4,
kufl (a)	: kilit, sürgü. Uz IV–111, CL–8, CCXCV–7
kûh (f)	: dağ. Uz III–6, CCXLII–3, CCCXI–4
kuhl (a)	: göze çekilen sürme. Uz IV–65, Uz VI–3, Uz VI–88, CCVI–6

kul	: 1. esir, tutsak 2. köle . XV I–15, XXXVIII–4, LX–1, LXVII–7 3. yaratık . Uz IX–1
kulak	: insan ve hayvanda bulunan işitme organı . Uz VI–65, CIV–7, CCLXVII–8 –(ğ) a düşmek . CCLXV–5
kulkul (a)	: akıştan, bilhassa içkinin kadehe akışından çıkan ses . CCLXXIII–5
kullâb (a)	: çengel, kanca, ucu eğri nesne CC–3
kulzüm (a)	: deniz . Uz VI–66, CCL–4
kumaş (a)	: ipek, yün, keten vesaireden yapılan dokuma . Uz VI–79, LXV–9, CXVI–4, CCL–5
kumrı (a)	: kumru. Uz VI–71
kur–	: 1. parçalardan meydana gelen bir şeyin parçalarını bir yere getirip birleştirmek, çatmak . Uz VI–2, CCCXXX–2 2. germek . CCLXXXVI–6, CCCXLV–4
kur'a (a)	: yalnız tesadüfe ve talihe bağlı bir ayırma yapmak üzere başvurulan her türlü vasıta; ad çekme . Uz IV–26
Kur'ân (a)	: Hz. Muhammed'e inen kutsal kitap . CCLXXXIV–2

kurb (a) : yakın .
Uz IV–57

kurbân (a) : 1. Allah'ın rızsını kazanmağa vesile olan şey .
Uz VII–21
2. mec. bir uğura feda olma .
Uz XI–23, XV–7, XXVII–2, XL–1, CXXXII–3

kurı (kuru) : 1. faydasız, değersiz, boş .
Uz IV–115, CCCXLIV–7
2. yaşın zıttı, rutubeti cekilmiş .
Uz I–4, Uz IV–53, Uz IV–115

kurıl– : kurulmak, tesis olunmak .
Uz VII–17, Uz VII–71, CCCI–4

kurıt– : kurutmak, kuru hale getirmek .
XV–3, CCLXI–6

kurs (a) : yuvarlak ve yassı nesne, çörek .
Uz IV–115, XLIX–4, CCX–8

kurtar– : tehlikeden çıkarmak, selâmete eriştirmek .
CXVII–3, CXCVIII–7, CCXLI–3

kurtıl– (kurtul–) : 1. bir tehlike veya bir sıkıntıdan uzaklaşmak .
XIII–3, CXC–7, CCXIV–3
2. selâmete cıkmak .
CLXVIII–6, CLXXXII–7

kusûr (a) : 1. suç, kabahat .
Uz VI–70
2. ihmal, müsamaha, gevşeklik .
CXLV–3

kuş : kanatlı olan, iki ayak üzere yürüyen ve havada uçan hayvan sınıfı .
Müf 10

kûteh (f) : kısa .
Uz X–4

kût-vâl (f) : kale muhafızı, dizdar .
Uz I-12

kuvvet (a) : güc, takat, kudret .
CCXXXIX-1

kûy (f) : 1 mahalle ve işlek yol; sokak .
X-4, XV-7, XVII-2
2. sevgilinin bulunduğu yer .
XI-3, XXXVIII-2

kuyu : su damarlarını buluncaya kadar derin kazılıp su ile dolu duran, kova veya tulumba ile suyu alınan çukur.
Uz VIII-5

kuzu : koyun vavrusu .
Uz IX-25

küffâr (a) : kâfir'in c. kâfirler, hak dinini inkâr edenler.
Uz VI-58, Uz X-7, Uz X-15, CCLVII-4

küfr (a) : 1. Allah'a ve dine ait şevlere inanmama, Cenâb-ı Hakk'a ortak koşma .
Uz II-2, Uz IV-4, Uz V-10
2. dinsizlik, imansızlık .
Uz V-11, XLVIII-1, XLIX-3, LVII-2
küfr-i zülf (f): zülfün karalığı .
XLVIII-1. CXXXII-2, CCXXII-8, CCXXXIII-5

kühen (f) : eski, yıpranmış .
CCXI-4

kül : 1. vanan odun vesaireden kalan toz .
LXXX-2, CCXVI-2
2. vanmış .
CCXVI-2

külâh, küleh (f) : külâh (eskiden) giyilen, ucu siv...

XLVIII–4, LXIII–7, LXXX–3, CCCVIII–5

lâceverdî (f) : lacivert renkte .
CCLXXX–6, CCCXXXI–3

lâf (f) : söz, lâkırdı
CCLXVII–8

lafz (a) : söz.
Uz IV–49, Uz IV–61

lahza (a) : göz ucu ile bir kere bakıncaya kadar geçen zaman, an .
Uz V–26, Uz X–31, V–6, XVI–7

lakab (a) : lağap, bir kimseye, kendi asıl adından başka takılan ad .
CVI–6

lâl (a) : dilsiz.
Uz VI–73, CCXLV–5

la'l (a) : 1. dudak .
Uz IX–9, Uz IX–18, CXCV–2
2 kırmızı ve değerli bir süs taşı .
Uz III–5, Uz VII–6, Uz VII–10
3. kırmızı, al.
XVIII–1, CXCV–2
la'l–i nâb (f): saf dudak, kıpkırmızı dudak.
LV–4, CCXC–2, CCCXXXI–1

lâle (f) : lale.
Uz VI–29, Uz VI–30, Uz VIII–31
III–5, XLVIII–3

lâle–gûn (f) : lâle renkli, lale renginde olan .
XXVIII–3, CLXXIX–4

lâle–ruh (f) : lâle yanaklı, yanağı lâle gibi kırmızı olan .
LXVI–7, CLXX–1

lâle–veş (f) : lâle gibi, lâleye benzeyen
CCCXXXVIII–6

lâle–zâr (f) : lâlelik, lâle yetiştiren yer, lâle bahçesi.
LVI–1, CLXXXIV–6

la'lîn (f) : la'lden yapılmış, kırmızı.
Uz IX–29, CCCX–2, CCCXX1

lâm (a) : Osmanlı alfabesinin yirmi altıncı harfi olup, ebced hesabında otuz sayısının karşılığıdır.
Uz IV–121, LXXVIII–6, XCVII–8, CXLVII–2, CCXXIII–2

lâ–mekân (a) : mekânsız, yersiz, yere ihtiyacı olmayan; Allah.
Uz IV–111

latîf (a) : yumuşak, hoş, güzel; nazik.
Uz IV–61, Uz XI–13

lâ–ya'kıl (a) : dalgın.
CCLXXXVI–3

lâ–yemût (a) : ölmez.
Uz IX–43

lâ–yezâl (a) : zevalsiz, bitimsiz.
Uz I–2, Uz IX–44

lâyık (a) : yakışan, yaraşır, yakışık, uygun, yerinde.
CXXVIII–3, CCCXXX–4, Mu 1
–görmek.
Uz VII–56

lâzım (a) : gerek, lâzım.
XXX–2, CLVI–4, CCLVII–3, CCLXXVIII–3, Mu 29

leâlî (a) : lü'lü'nün c. inciler.
Uz VI–57

leb (f) : dudak.
Uz VII–68, Uz VIII–32, Uz IX–9,

Uz XI–20, III–1
leb–i cânân (f): sevgilinin dudağı.
CXLV–1

leb–â–leb (f) : ağzına kadar dolu.
XXXI–5

leb–be–leb (f) : dudak dudağa.
CCCII–7

Leclâc (a) : satranç oyununun icatçısı.
CCL–7

legen (f) : leğen.
CXLVIII–2

lehu (a) : onun için, ondan yana.
CCLXXXIX–2

lem–yezel (a) : zeval bulmaz, baki, kalıcı (Allah'ın sıfatlarındandır).
Uz I–2, Uz III–11

lenger (f) : gemiyi yerinde mıhlamak için denize atılan zincir ve bu zincirin ucundaki çapa.
Uz VIII–16

leşker (f) : asker.
Uz VI–39, Uz IX–22, VIII–2, XV–4, LXVI–2

letâfet (a) : 1 güzellik.
Uz IX–8, XXX–3, CXX–1, CLXXVI–8
2. latiflik, hoşluk.
Uz IX–8, Mu 6

levh (a) : yassı, düz, üzerine resim, yazı gibi şeyler yazılabilen nesne.
Uz IV–73, Uz IV–119, Uz VI–86, XCVII–8, CVIII–2
Levh–i Mahfûz (f): Allah tarafından takdir edilen şeylerin yazılı bulunduğu manevi levha; ilm–i ilâhi.

Uz II–11

levha (a) : bir yere asılmak üzere vazılmış veya yapılmış yazı veya resim.
XI–2, LXXV–2, CCXCVII–7, CCCXXI–6

levlâk (a) : bir kudsî hadisten alınmış olup Hz. Muhammed'e hitaptır.
Uz IV–52

leyl (a) : gece.
Uz IV–62, Uz IV–121
leyl ü nehâr (f): gece gündüz.
CLV–4

Leylâ (a) : Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin kadın kahramanı.
CCLII–6

leyle (a) : gece.
Uz VI–50

Leyletü'l–Kadr (a) : Kadir gecesi. Ramazanın yirmi yedinci gecesi olduğu kabul edilmektedir.
CCLXXIII–3

leylî (a) : gece gibi karanlık, gece ile ilgili.
XIV–2, LXII–5, LXIX–4, LXXII–5, CXXIX–5

lezîz (a) : lezzetli, tatlı, hoşa gider (şev).
XXXIX–1, XXXIX–9

lezzet (a) : tat, çeşni.
Uz IV–53, Uz VII–39, Uz VII–50, XXIX–1, XXXIX–4

libâçe (f) : elbise.
Uz IX–17

libâs (a) : elbise.
CXXXVI–2

licâm (a) : hayvanın ağzına vurulan gem (Farsça "ligam"dan alınmıştır).

Uz IV–77

lîk (f) : lâkin, fakat, amma, ancak.
Uz VI–52, Uz VII–35, XC–4, CLXXVI–9, CXCVIII–4

lîkin (f) : lâkin.
Uz III–15, Uz V–9, Uz VI–70, XVII–5, LXXXIV–4

limon : Turunçgillerden portakala benzer sarı meyve, ki, yemeklere konur. limonata ismiyle şurubu yapılır.
Uz IX–6

lisân (a) : 1. konuşulan dil.
Uz IV–34, CCX–7
2. dil (ağızdaki).
CLXI–12
–a gelmek.
Uz IV–68

livâ (a) : bayrak.
Uz IV–1, CII–8

liyâkat (a) : iktidar, hüner, fazilet.
Uz VI–70

lokma (a) : bir defada yutulan yiyecek.
Uz VI–44, XXXIX–9

Lokmân (a) : İslâmlıktan önceki Araplarda efsânevi bir şahsiyet olup, Kur'an'da da zikredildiği gibi, sonraki devirlerin efsane ve şiirinde öğüt veren sözleriyle ünlü olan pek eski bir hekımin veya hikâyecinin adı.
Uz VII-44.

lu'b (a) : oyun.
CCL–7

lûle (f) : lüle, çeşme, musluk gibi şeylere takılan küçük boru.
Uz VI–16

40 TL.

CEM SULTAN'IN TÜRKÇE DİVAN'I

CİLD III

SÖZLÜK 2

Tercüman 1001 TEMEL ESER

Tercüman 1001 TEMEL ESER
159

CEM SULTAN'IN TÜRKÇE DİVAN'I III

Sözlük

Hazırlayan:
Dr. Halil ERSOYLU

İSTANBUL
1981

TERCÜMAN GAZETESİ'nin
bir kültür hizmeti olarak
yayınladığı
"1001 TEMEL ESER"
Serisinin
159. Kitabı
"CEM SULTAN'IN TÜRKÇE DİVANI" nın
III. Cildi (Sözlük)
KERVAN KİTAPÇILIK
BASIN SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
Ofset Tesisleri'nde
dizilmiş ve basılmıştır.

1001 Temel Eser'i iftiharla sunuyoruz

Tarihimize mânâ, millî benliğimize güç katan kütüphaneler dolusu birbirinden seçme eserlere sahip bulunuyoruz. Edebiyat, tarih, sosyoloji, felsefe, folklor gibi millî ruhu geliştiren, ona yön veren konularda "**Gerçek eserler**" elimizin altındadır. Ne var ki, elimizin altındaki bu eserlerden çoğunlukla istifade edemeyiz. Çünkü devirler değişmelere yol açmış, dil değişmiş, yazı değişmiştir.

Gözden ve gönülden uzak kalmış unutulmaya yüz tutmuş **-Ama değerinden hiçbir şey kaybetmemiş, çoğunluğu daha da önem kazanmış-** binlerce cilt eser, bir süre daha el atılmazsa, tarihin derinliklerinde kaybolup gideceklerdir. Çünkü onları derleyip-toparlayacak ve günümüzün Türkçesi ile baskıya hazırlayacak değerdeki kalemler, gün geçtikçe azalmaktadır.

Bin yıllık tarihimizin içinden süzülüp gelen ve bizi biz yapan, kültürümüzde "**Köşetaşı**" vazifesi gören bu eserleri, tozlu raflardan kurtarıp, nesillere ulaştırmayı plânladık.

Sevinçle karşılayıp, ümitle alkışladığımız **"1000 Temel Eser"** serisi, Millî Etiğim Bakanlığınca durdurulunca, bugüne kadar yayınlanan 66 esere yüzlerce ek yapmayı düşündük ve **"Tercüman 1001 Temel Eser"** dizisini yayınlamaya karar verdik. **"1000 Temel Eser"** serisini hazırlayan çok değerli bilginler heyetini, yeni üyelerle genişlettik. Ayrıca 200 ilim adamımızdan yardım vaadi aldık. Tercüman'ın yayın hayatındaki geniş imkânlarını 1001 Temel Eser için daha da güçlendirdik. Artık karşınıza gururla, cesaretle çıkmamız, eserlerimizi gözlere ve gönüllere sergilememiz zamanı gelmiş bulunuyor. Millî değer ve mânâca her kitap ve her yazar bu serimizde yerini bulacak, hiç bir art düşünce ile değerli değersiz, değersiz de değerli gibi ortaya konmayacaktır. Çünkü esas gaye bin yıllık tarihimizin temelini, mayasını gözler önüne sermek, onları lâyık oldukları yere oturtmaktır.

Bu bakımdan 1001 Temel Eser'den maddî hiç bir kâr beklemiyoruz. Kârımız sadece gurur, iftihar, hizmet zevki olacaktır.

KEMAL ILICAK

Tercüman
Gazetesi Sahibi

lutf (a) : 1. iyi muamele, iyilik.
Uz I–13, Uz IX–41, LXXI–1, XCIII–5, C–7
2. güzellik, hoşluk.
LXXIV–3

lü'lü' (a) : inci.
Uz III–5, Uz VI–89, LXXV–1, LXXX–4, LXXXIV–9
lü'lü'–i lâlâ (f): parlak inci.
Uz VI–4, CXV–16, CLXXVI–1

M

mâ (a) : su.
Uz VI–16
mâ'–i ma'în (f): akar su.
Uz IV–91, Uz IV–122

ma'ânî (a) : mânâ'nın c. mânâlar.
Uz VI–7

ma'bed (a) : ibadet edilecek yer, tapınak.
XXXIV–1

mâ–cerâ (a) : cereyan eden, geçen, olup geçen şey, sergüzeşt.
Uz X–51, CCVI–7, CCIX–2, CLXXIV–2, CCLXXXVII–4

Mâçin (a) : Çin ülkesinin güney bölgesine verilen bir ad (daima Çin kelimesiyle beraber kullanılır).
CCXLV–4

mağbûn (a) : şaşkın, şaşırmış.
Uz VIII–25

mağfûr (a) : Allah tarafından günahları affedilmiş olması için dua edilen (kimse).
Uz VI–82

mağlûb (a) : kendisine üstün gelinmiş, yenilmiş,

yenilen (kimse) .
CCXLVIII–I

mağrûr (a) : büyüklük taslayan, kibirli, övünen .
CCXIII–3

mâh (f) : 1. ay .
Uz I–5, Uz VI–14, LXVII–3, LXIX–2, LXXXVII–1
2. güzel kız .
LXXXV–2, CVI–6
mâh–ı tâbân (f): parlayıcı, parlak ay.
LXIII–1, CCXIX–5

mahabbet (a) : aşk, sevgi .
V–7, CXLIII–4, CCLXXVI–4, CCCXXIII–3, CCCXXV–3

mahabbet–nâme (f) : aşk mektubu .
CXLII–4, CCXXII–2

mahal (a) : yer .
LXX–5, CXCIII–7, CCIV–4, CCCXXXII–2

mâ–hasal (a) : hasıl olan, meydana gelen şey, netice .
CXV–20

mâ–hazar (a) : daha önceden hazır olan, hazır bulunan şey, hazır olarak her ne varsa .
XXXIX–9, XLV–5, LXXI–5, CCXIII–5

mahbûb (a) : muhabbet olunmuş, sevilmiş, sevilen, sevgili .
Uz IX–11, Uz IX–31, Uz X–13, CCXLVIII–7

mahfûz (a) : hıfzolunmuş, saklanmış .
Uz VI–39

mâhiyyet (a) : bir şeyin aslı, esası, içyüzü .
Uz I–10, Uz I–14

mahlas (a) : halas olunacak, kurtulacak yer.
CCLXXXI–5

mâh–likâ (f) : ay yüzlü, güzel.
XLVI–3

mahlûk (a) : halk olunmuş, yaratılmış, yaratık.
Uz I–3, Uz I–8

mahmidet (a) : övme, methetme.
Mu 3

mahmil (a) : mahfe, deve üzerine konulan –iki kişinin bineği– sepet.
CLXVIII–3, CCCXXXIV–2

Mahmud (a) : has isim.
Mu 34

mahmûr (a) : 1. uyku basmış, ağırlaşmış göz, baygın göz, süzgün bakan göz.
LXVII–5, CVIII–5, CCC–2
2. sarhoşluktan veya uykudan sersem.
CCCIII–5

mâh–peyker (f) : yüzü ay gibi parlak, nurlu, güzel (olan).
CLXV–1

mahrem (a) : 1. (birisiyle) çok samimî, içli dışlı olan.
Uz IV–19, Uz V–21, Uz X–52, XLVII–5, CCXI–1
2. haram, şeriatın yasak ettiği şey.
Uz II–10
mahrem–i râz (f): kendisine sır verilmiş kimse
CCLXXXVIII–3

mâh–rû (f) : ay yüzlü, yüzü ay gibi olan, güzel.
CXV–20, CXX–6, CXXVIII–1, CLXXII–5, CCXVIII–6

mâh–ruh (f) : ay yanaklı

XXXIII–1

mahrûm (a) : bahtsız, nasipsiz.
Uz VI–83

mâh–rûy (f) : ay yüzlü.
Mu 32

mahsûs (a) : ayrı, müstakil, başlı başına.
Uz V–9, CCLIV–9

mahşer (a) : 1. haşrolunacak, toplanılacak yer; ölülerin dirilip ayağa kalkacakları yer ve zaman, kıyamet.
Uz I–15, Uz IV–10, Uz V–23, CLXX–4, CCLXXXI–3
2. çok kalabalık.
LXXV–7, CCXLV–3

mahv (a) : 1. yok olma, batma, bitme, ortadan kalkma.
LXXXI–5, CCC–4
2. yok etme, ortadan kaldırma; harabetme, perişan etme.
Uz XI–37

mahzen (a) : mal ve eşya koymaya mahsus kapalı yer, ambar.
Uz IV–111, XXVIII–5, XXIX–2, CCXCV–7

mahzûn (a) : hüzünlü, tasalı, kaygılı.
LXII–1, CLXXX–3, CCCXXXVIII–3, CCCXLI–3

mâ'il (a) : hevesli, istekli, düşkün.
Uz VI–21, CXXX–2, CCCXI–4, Mu 19

makâl (a) : söz, lâkırdı.
Uz I–7, Uz IV–27

makâm (a) : kıyam edilen, durulan, durulacak yer; durak.
Uz IV–78, Uz IV–81, Uz VI–10,

Uz X–41, CX–3

makar (a) : karar edilen, durulan yer, karargâh
CXV–19

makas (a) : makas.
CLII–4

makbûl (a) : kabul olunmuş, alınmış, alınan.
Uz III–16

makhûr (a) : 1. kahrolmuş, mağlup olmuş, yenilmiş.
2. Allah'ın gazabına uğramış.
Uz VI–82

maksad (a) : kasdolunan şey, istenilen şey.
Uz VI–77, CCCXXIX–4

maksûd (a) : kasdolunan, istenilen şey, istek.
Uz VI–32, LXXXIV–5, CLIV–1
CCC–3, Mu 8

makta' (a) : bir gazelin veya kasidenin son beyiti.
CLX–3

mâl (a) : bir kimsenin tasarrufu altında bulunan değerli ve gerekli şey, var, varlık, servet.
Uz IV–32, Uz VII–31, XXIII–5,
LI–6

mâlihûlyâ (f) : karasevda.
LII–5

mâlik (a) : sahip, bir şeye sahip.
LXXXVIII–2

ma'mûr (a) : bayındır, şenlikli, harap olmayan.
Uz VII–74, VIII–2, XV–4,
XXXVIII–3, LXVII–6

ma'nâ (a) : 1. mânâ, anlam.
Uz IV–91, Uz XI–17, CXCV–1
2. iç, içyüz.
Uz IV–21
3. akla yakın sebep, mâkul sebep.

CXXXVII–I

Mânâ (f) : Mânî, ünlü Çinli nakkaşın adıdır. Behram Şâpûr zamanında İran'a gelip zerdüşt ve İsa dinleri halitası olan bâtıl mezhebini neşre başlamış olduğundan idam edilmiştir. "Erteng" ve "Erjeng" adlı eserleri ünlüdür.
CCLII–4

mânend (f) : benzer, eş.
Uz VI–19, LXIX–3, CXVI–1, CCLXXXIV–4, CCLXXXVI–1

mâni' (a) : engel
CLIX–5, CCXL–3

Mansûr (a) : Hallâc–ı Mansûr.
CL–2

manzar (a) : görünüş.
CVII–2

mâr (f) : yılan.
XCVI–2, CVIII–7, CL–4, CLXVI–7, CCLXXXVII–1

maraz (a) : hastalık.
CLIII–3, CLIV–3, CLIX–4

mâ–sadak (a) : tasdik edilen, olunan husus, uygun, tıpkı.
CLXXIV–2

masâdır (a) : "masdar" ın c. bir şeyin çıktığı yerler, kaynaklar, temeller.
Uz IV–27

mâ–sivâ (a) : 1. bir şeyden başka olan şeylerin hepsi; Allah'tan başka bütün varlıklar.
Uz IV–23, Uz IV–36, Uz IV–76
2. dünya ile ilgili olan şeyler.
Uz IV–8

ma'siyet (a) : asilik, itaatsizlik; isyan, günah.
Uz IV–22

mâşıta (a) : kadınlara tuvalet yapan kadın.
Uz VI–38

ma'şûk (a) : aşk ile sevilen, sevgili.
CLXXXII–7

matbah (a) : mutfak.
Uz VI–44, Uz VIII–6

mâtem (a) : hüzün, keder ve musibet zamanındaki ağlayış, yas; yaslı, kederli bulunma.
Uz VIII–28, Uz X–36, CXIII–8, CCXI–3

matla' (a) : 1. gazel veya kasidenin kafiyeli olan ilk beyiti.
Uz VI–71, CLX–1
2. doğacak yer.
Uz VII–1, CLX–4
matla'–ı garrâ (f): her iki mısrasında kafiye bulunan beyit.
Uz VI–25

matlab (a) : taleb olunan, meram, maksat, istek, istenilen şey. CCCXX–6

matlûb (a) : taleb edilen, istenilen, aranılan şey.
Uz XI–15, IX–3

mâü'l–ayın (a) : göz suyu, göz yaşı.
CCCXXXIII–5

mazhar (a) : nâil, olma, şereflenme.
Uz VII–2

ma'zûr (a) : özürlü, özürü olan.
LXIV–5, CCXIX–2

mecâl (a) : güç, kuvvet, tâkat.
XII–1, XII–7

mecâz (a) : gerçek mânâsıyla kullanılmayıp ilgi ve benzerliği olan diğer bir mânâ-

sı kullanılan, hakikat karşılığı .
CXXIV–5

mecâzi (a) : mecaza ait, mecazla ilgili olan .
CXXIV–5

meclis (a) : oturulacak, toplanılacak yer
Uz IV–54, Uz VI–5, Uz VI–14, Uz VIII–32, Uz IX–13

mecmu' (a) : toplanmış şey, top, yığın .
Uz IX–40

mecmû'a (a) : toplanıp biriktirilmiş, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi.
XCIII–4

mecnûn (a) : 1. çılgın, deli. 2. mec. fena halde aşık .
Uz VIII–27, XIV–2, LXII–5, LXXII–5, CXXIX–5

Mecnûn (a) : Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı, Kays.
LXIX–4, LXXII–5

mecrûh (a) : yaralanmış
CLI–2, CLXX–5, CCLXXXIII–4, CCCXL–1

medâr (a) : dayanma noktası, vasıta, vesile.
Uz III–11

meded (a) : 1. yardım, imdat.
Uz VI–36, CXXXII–6, CCLII–7,
2.aman, eyvâh!
Müf 5

Medenî (a) : Arabistan'daki Medîne şehrine ait olan.
Uz IV–19

meder (a) : kuru çamur, kuru balçık; kerpiç.
CXV–16

medh (a) : övme, birinin iyi şeylerini söyleme.
Uz VII–34

medîd (a)	: uzun, çok uzun süren . Uz VI–64
Medîne (a)	: Hicaz'da Hz. Muhammed'in türbesinin bulunduğu şehir. Uz IV–80
mefhar (a)	: övünmeye sebep olan, övünmeyi gerektiren . Uz V–24, Uz VII–2
meftûn (a)	: gönül vermiş, tutkun, vurgun . LXXII–1, CXCIV–1, CCXXXVII–4, CCCXLI–2, Mu 39
meger (f)	: meğer, oysa ki, halbuki . Uz VI–50, Uz VI–67, XCIV–2, CXI–4, CXVI–13
meges (f)	: sinek . Uz VI–87, XC–2, CXXXV–6 CXXXVII–4, Müf 15
meh (f)	: 1. ay . Uz IV–115, Uz VII–20, Uz VII–32, Uz X–12 2. güzel kız veya kadın . Uz XI–15, XCIII–3, CXXXIV–1 meh–i nev (f): yeni ay, hilâl . Uz VI–13, Uz VI–28 meh–i tâbân (f): parlayıcı, parlak ay . Uz IX–31
meh–likâ (f)	: ay yüzlü, güzel . Uz IX–31, CXXXIX–3, CXCVI–5
meh–rû (f)	: ay yüzlü, güzel . Uz VIII–19, III–5, LXXXIX–6, CXXIV–5, CCLXIII–1
meh–tâb (f)	: ay ışığı . CC–5
mekân (a)	: 1. yer, mahal .

CLXI–19.
2. ev, oturulan yer.
CCXC–3

mekkâr (a) : hileci, düzenbaz.
Uz IX–20

Mekketu'llah (a) : Kâ'be.
Uz IX–2

Mekkî (a) : Mekke'ye ait, Mekke ile ilgili.
Uz IV–19

mekremet (a) : kerem, izzet, şeref.
Mu 1

mekteb (a) : mektep, okul.
CCCXX–2

mektûb (a) : 1. yazılı, yazılmış (şey).
Uz XI–17, CCXLVIII–3
2. mektup.
Uz VI–27

melâhat (a) : güzellik, yüz güzelliği.
CXIII–5, CCXIX–1, CCXL–2,
CCLVIII–2

melâ'ik (a) : melek'in c. melekler.
LII–3

melâl–efzûn (f) : çok sıkıntılı, fazla sıkıntı veren.
Uz VIII–26

melâlet (a) : sıkılma, sıkıntı.
CLXIV–5

melâmet (a) : ayıplama, kınama; çıkışma, azarlama.
XXVIII–7, Mu 18

melcâ (a) : iltica edecek, sığınacak yer (aslı melce).
Uz IV–70, Uz VI–82, CXXXVI–1

melek (a) : Allah'ın, halleri diğer canlılara benzemeyecek şekilde nurdan yarattığı varlıklar.

	Uz IV–2, V–2, LXVII–1, LXX–1, CIV–5
melek–gonce–fem (f)	: konca gibi küçük ağızlı melek (kadar güzel olan sevgili). CCC–7
melek–hûy (f)	: melek huylu. LXV–11
melik (a)	: padişah, hakan, hükümdar. Uz IX–11
memât (a)	: ölüm. Uz IV–20, Uz VI–22
men' (a)	: yasak etme, esirgeme, vermeme. CXC–5, CCCXXXIX–4
menâzil (a)	: menzil'in c. menziller, duraklar, konak yerleri. CCI–1
menba' (a)	: kaynak, pınar. CXXXVII–6, CXLV–6, CLX–2
mensûb (a)	: bir kimseye, bir şeye nisbeti olan, bir şeyle ilgisi bulunan. Uz XI–16
•me'nûs (a)	: ünsiyet olunmuş, alışılmış; alışık. CXXXIV–1
menzil (a)	: 1. konak. Uz VI–84, Uz VI–90 2. oturulan yer, mesken, ev. CCVII–7, CCLIX–3
menzil–geh (f)	: menzil yeri, konak (aslında menzil, konak yeri demek olduğuna göre "geh" ekinin eklenmesi yanlış olmakla beraber Osmanlıcada eklenip kullanılmıştır.) LXXVI–4
Meram (a)	: Konya'da eskiden, güzelliği ile ünlü olan bir yer.

mest–âne (f)	: sarhoşa yakışacak şekilde, sarhoşça, sarhoşçasına. Uz III-13, XV–1, XLI–1, LXIII–5, LXXV–4
meşakkat (a)	: zahmet, sıkıntı, güçlük, zorluk. CCLXXVI–5
meş'ale–gerdân (f)	: dönen, devreden, meşale. Uz VII–45
meşâm (a)	: burun, koku alacak yer. Uz IV–83, Uz IV–101, Uz VII–11, LIX–6, CXC–6
meşgûl (a)	: bir işle uğraşan, iş görmekte olan. Uz IX–33, CCXCIX–3
meşhed (a)	: bir adamın şehit olduğu veya bir şehidin gömüldüğü yer. CCXLVI–7
meşhûr (a)	: şöhretli, şöhret kazanmış, ün almış, ün salmış. Uz V–5, Uz VII–70, LXVII–1, CXXVIII–1
meşşâta (a)	: gelini süsleyen, gelin tuvaleti, kadın tuvaleti yapan kadın. CCXCII–3
metâ' (a)	: satılacakmal, eşya. Uz IV–113, XXXV–3, CLXXV–6, CXCVIII–6
metn (a)	: bir yazıyı şekil ve noktalama hususiyetleriyle birlikte meydana getiren kelimelerin topu. CLXXXIII–13, CCXLIX–1, CCCXXVIII–6, CCCXXXIX–7
me'vâ (a)	: yurt, mesken, yer, makam, sığınacak yer. Uz IV–70, LXVI–5

mevc (a) : dalga.
Uz IV–12, Uz IV–14, , Uz VII–48

mevcûd (a) : var olan , bulunan .
CLIX–6

mevîz (a) : muz (aslı mevz).
Uz IX–28

Mevlâ (a) : Allah.
CCLII–2

mevt (a) : ölüm.
Uz IV–20

mevvâc (a) : çok dalgalanan, pek dalgalı .
CCL–4

mevzûn (a) : biçimli, yakışıklı, güzel, uygun, düzgün .
XIV–4, CLXXX–5, CXCIV–3

mey (f) : şarap .
Uz IX–29, I–5, XXVIII–6, XXX–4, LVI–5
mey–i nâb (f): halis şarap .
CCLIV–1

meydân (a) : 1. geniş, açık, düz yer, alan .
Uz VII–19, Uz VII–71, XCII–6
2. yarışma veya karşılaşma yeri .
CXXXVIII–8, CLXXXIII–3

mey–gûn (f) : şarap renginde olan, kırmızıya çalan .
Uz IX–9, LX–4, LXIII–6,
LXVI–4

mey–hâne (f) : şarap, içki içilen ve satılan yer .
LIX–3, LXX–2, CVII–5,
CCXII–2, CCCXXIX–2

mey–kede (f) : meyhane .
CCXI–6, Müf 16

meyl (a) : 1. sevme, tutulma .
XLVIII–2, LXVI–4, CCXXIX–2
2. eğilme, eğiklik .

	Uz IX–20, Uz IX–25
mıstar (a)	: satırları doğru gösterebilmek için gerekli çizgileri çizmeye yarayan âlet. XX–5, LXXXVIII–4, CIV–3, CLXXVII–3
mi	: soru edatı. Uz IV–9, Uz X–7, XXI–4, LIX–6, LXVII–1
micmer, micmere (a)	: buhurdan, içinde tütsü yakılan kap. Uz VI–13, XX–1, CXI–4, CXLIV–3, CLV–5
midâd (a)	: yazı mürekkebi; yazı yazmaya mahsus siyah veya renkli sulu madde. XXXV–2
midhat (a)	: methetme, övme. XCV–2
miftâh (a)	: anahtar. Uz IV–111, XXVIII–5, CL–8
mîh (f)	: çivi, mıh. CCCXXX–2
mihen (a)	: mihnet'in c. eziyetler, meşakkatler, sıkıntılar. CCCXXXVIII–7
mihmân (f)	: misafir, konuk. XLV–5, LXXXIX–4, CXIX–1, CXXXII–1, CXXXIII–6
mihnet (a)	: 1. gam, keder, sıkıntı, dert. III–3, XLVII–5, CIV–4 2. zahmet, eziyet. Uz VIII–2, XI–6 3. belâ, musibet. Uz VIII–2
mihr (f)	: 1. güneş. Uz I–5, XCVIII–1, CIX–3, CX–8,

CXX–2
2. sevgi, muhabbet.
XCVIII–1
mihr–i cihân–ârâ (f): cihanı süsleyen güneş.
CXVI–1
mihr–i dirahşân (f): parlak, parlayan güneş.
Uz VII–20
mihr ü mâh, mihr ü meh (f): güneş ile ay.
XLIII–2, CLXII–1, CLXXXIX–1, CCX–8, CCLXXV–1

mihrâb (a) : 1. mescit, cami veya namazgâhın kıble yönündeki cephesinin iç tarafında yapılan oyuk ki, imam onun önünde namaz kılar.
XIX–3, XX–4, XXXI–4, XXXIV–1, CXXIV–1
2. mec. sevgilinin kaşları.
XIX–3
3. mec. ümit bağlanan yer.
CLXXXVI–5

mikrâz (a) : kesecek âlet, makas.
CLIII–2

millet (a) : bir dinde veya mezhepte bulunanların topu.
Uz VI–97, Uz VII–3

mîm (a) : Osmanlı alfabesinin yirmi yedinci harfi olup, ebced hesabında kırk sayısının karşılığıdır.
Uz IV–91, CCXXIII–2

mi'mâr (a) : inşaat plânlarını yapan ve bunların kurulmasına bakan sanatkâr.
Uz VII–74

minber (a) : camilerde hatibin çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsü.
Uz IV–56

minnet (a) : 1. şükür, teşekkür etme.
Uz IX–14, LIII–7, CXCIII–4
2. bir iyiliğe, bir iyilik yapana karşı kendini borçlu görme.
LXXII–2, CLXXXI–1

mi'râc (a) : göğe çıkma.
Uz IV–34, Uz IV–63, Uz VI–89
Uz IX–32, CCLXXIII–3

Mi'râc (a) : göğe çıkma (burada Hz. Muhammed'in göğe çıkışı kastediliyor).
CCL–3

mir'ât (a) : ayna.
Uz IV–124, Uz X–55, CCLII–4, CCXCII–3

Mirrîh (a) : Merih (kelimenin aslı Mirrîh olduğu halde, Merîh şekli yaygındır), Mars.
Uz I–12, Uz VI–9

misâl (a) : 1. örnek, nümûne.
Uz IV–29, LII–2, Müf 14
2. benzer, andırır.
Uz IV–90, Uz IV–96, Uz VII–49, CLV–3

miskîn (a) : 1. aciz, zavallı, elinden bir şey gelmeyen.
Uz VI–69, LVIII–5, LXXIV–2
LXXXV–5, CLXIII–1
2. miskli.
C–7

misl (a) : benzer, eş.
CXVI–1

miyâh (a) : mâ'ın c. sular.
Uz IV–122

miyân (f)	: 1. bel, kemer yeri. XXXV–2, LXXXIX–5, XCIV–1, XCIV–4, XCIX–9 2. ara, aralık. CLXXXIII–11
mizâc (a)	: huy, tabiat, karakter. XXVI–1, CCVII–8
mîzân (a)	: terazi, ölçü âleti, tartı; ölçek. LXXXVIII–7, CCXXIX–6
mû (f)	: 1. kıl. LXXXIX–3 2. kıl kadar, pek az CCXC–5
mu'abbir (a)	: rüya tâbir eden, görülen rüyalardan mânâ çıkaran (adam). CLXXVIII–4
mu'allâ (a)	: yüce, yüksek. Uz VI–1
mu'allak (a)	: havada, boşta duran (bir yere dayanmadan) CCXII–1
mu'allem (a)	: talim görmüş, talimli. CXIII–3
mu'allim (a)	: talim eden, öğreten, öğretmen, hoca. Uz IV–84
mu'ammâ (a)	: usûlüne göre tertibolunmuş bulunan ve çok defa ismine delâlet eden bilmece. Uz VI–86
mu'anber (a)	: amberleşmiş, güzel kokan, güzel kokulu. XX–2, CLXXXVI–4, CCX–5
mu'attar (a)	: ıtırlı, güzel kokulu. Uz V–15, Uz IX–23, XX–1, CCCXXXVIII–5
mu'ayyen (a)	: tayin edilmiş, belli, belirli. Uz III–9, CCVII–7

mûcib (a) : 1. icabeden, lâzım gelen, gereken, gerektiren.
Uz VII–62
2. sebep, vesile.
CXIV–2
mucîbe's– sâ'ilîn (a): bir şey dileyenlerin (dilencilerin) isteğine icabet eden, kabul eden.
CXXXII–6

mu'ciz (a) : acze düşüren, bir şey yapmada başkalarını geri bırakan.
Uz IV–94, Uz VI–92, XXXI–3, CLV–4, CCCXXII–3

muğaylân (f) : deve dikeni.
Uz IV–96, LIV–2, CCXXXVI–4

muğtenim (a) : ganimet olarak alan, ganimet bilen.
Uz IV–104

muhakkak (a) : tahkik olunmuş, hakikati, gerçekliği, doğruluğu belli olmuş; doğru.
CLXXIII–1

muhâl (a) : mümkün olmayan, olamayan, imkânsız. XII–3

Muhammed (a) : 1. bir çok defalar hamdü senâ olunmuş, tekrar tekrar övülmüş mânâsına gelen bu kelime, Peygamberimizin adıdır. (Kendisinden önce bu adı almış kimse yoktur.)
Uz IV–1, Uz IV–129, Uz VI–85, XXXIV–5
2. has isim.
Mu 4

muharrem (a) : kamer takviminin birinci ayı, aşure ayı (Müslümanlıktan önce bu ayda savaş haram olduğu için muharrem adı verilmiştir. Bu ayın ilk on gü-

nünde Kerbelâ vakasının yıldönümü olarak matem yapılır ve onuncu günü de aşurepişirilir.)
CXIII–4

muhaşşâ (a) : tahşiye olunmuş, not konulmuş, açıklamalı.
CXLVI–2

muhayyer (a) : seçmeli, beğenmeye bağlı, beğenmece.CV–5

muhibb (a) : seven, sevgi besleyen, dost.
CCXLVIII–7

muhît (a) : 1. büyük deniz, okyanus.
CIV–7, CLXXIV–2, CCXI–2
2. ihata eden, etrafını çeviren, kuşatan.
Uz IV–82

muhkem (a) : tahkim edilmiş, sağlam kılınmış, sağlam, kuvvetli, berk.
Uz V–21, CXVIII–2, CXXXIV–5, CXXXVI–4, CXLIII–4

Muhsin (a) : has isim.
Mu 20

muhtâc (a) : ihtiyacı olan, kendisine bir şey lâzım olan, bir eksiği olup onu tamamlamak isteyen.
CCL–1

muhtâr (a) : aklı, iradesi tam, yerinde olan, istediği gibi hareket edebilen.
Uz V–12

muhtasar (a) : kısaltılmış, kısa.
Uz IV–116, LXXXIX–2, CXI–6, CCXLVI–3, CCLXIV–8

muhterem (a) : ihtiram olunmuş, saygıdeğer.
Uz V–18

mu'în (a) : yardımcı.

Uz III–7, Uz IV–45

mukâbil (a) : 1. bir şeye karşı, bir şeye karşılık yapılan, karşılık.
CCI–1, CCLXXXIII–1, Müf 17
2. karşı karşıya gelen, bir şeyin karşısında bulunan.
CV–1, CCXLVI–6

mukadder (a) : yazılı, alında yazılı.
CCLXXIII–3

mukayyed (a) : 1. kayıtlı, bağlı, bağlanmış.
XXXIV–3
2. bir işe önem verip dikkat eden.
XXXIV–4

mukîm (a) : ikâmet eden, oturan.
X–4, CXXXIV–4, CLXXI–4, CLXXXI–2,

mukrî (a) : (Kur'ân) okuyan.
Uz VI–71

muktebes (a) : iktibas edilmiş, faydalanmak üzere aynen alınmış, aktarılmış.
CXXXV–3

mûnis (a) : alışılan, yadırganmaz, alışılmış.
XVI–5

muntazır (a) : gözleyen, bekleyen.
CXCIX–3

mûr (f) : karınca.
Uz III–14, Uz VII–32, Uz VII–36, LXVII–4, CIX–2

murâd (a) : 1. arzu, istek, dilek.
Uz VII–21, Uz VIII–25
2. meram, maksat.
Uz VII–21, CCL–4

murtâz (a) : perhiz yapan.
CLIII–7

Mûsâ (a) : Sina yarımadasında Eymen vadisin-

de Tûr dağında Allah'ın lutfuna mazhar olarak kavmine "Evâmir-i Aşere" (On Emir) adı altında ahlâk ve prensip kaidelerini bildiren peygamber. (Mısır'da firavunların İsrail oğullarına zulmettikleri sırada dünyaya gelmiş ve ölümden kurtulması için bir sepet içinde Nil nehrine atılmış, kurtarılıp büyüdükten sonra Firavun'a asasını (asâ-yı Musâ'yı) yılan şekline sokmak mucizesini göstermiş ve bu suretle kavmini Mısır'dan dışarı çıkarmak müsaadesini almıştır. Kızıldeniz kıyısına gelince asasıyla denizi yararak kavmini geçirmiş ve arkadan gelen Firavun ve adamları, tekrar birleşen su içinde kalmıştır.)
Uz VI-17, CCLII-7, CCCXII-2

musaffâ (a) : tasfiye edilmiş, süzülmüş, yabancı maddelerden ayrılmış.
CXXXVIII-1

musallâ (a) : cami civarında cenaze namazı kılınan yer.
Uz VI-61

mushaf (a) : sahife haline getirilmiş şey, kitap.
XXXII-5, LXXV-2, XCVII-5, CX-6, CXXXVI-1

Mushaf (a) : Kur'ân.
CXLVII-2

musîbet (a)	: felâket, ansızın gelen bela, sıkıntı. Uz IV–20
Mustafâ (a)	: 1. Hz. Muhammed'in adlarındandır. 2. seçilmiş. Uz IV–28, Uz X–57
mustatâb (a)	: iyi, güzel. LV–3
mutabbak (a)	: kapak gibi kapanmış. Uz VI–74
mu'tâd (a)	: itiyat edilmiş, âdet olunmuş, alışılmış. XXXVIII–4
mutallâ (a)	: yaldızlanmış, yaldızlı. Uz VI–3, Uz VI–91
mutarassıd (a)	: tarassut eden, gözleyen. Uz VI 24
mutavvel (a)	: tatvil edilmiş, uzatılmış, tafsil edilmiş Uz IV–116, LXXXIX–2, CXI–6, CCXLVI–3, CCLXIV–8
mu'tekif (a)	: bir ibadethâneye çekilip namaz, niyaz ve ibadetle meşgul olan. CCLXXXIV–3
mutî' (a)	: itaat eden, boyun eğen. Uz V–13, Uz V–20, CXCI–8
mutlak (a)	: tek, yalnız. Uz VI–93
mutrib (a)	: çalgı çalan, çalgıcı. CLXVII–3, CCLXXVIII–4
muttasıl (a)	: aralıksız, hiç durmadan, biteviye. Uz IV–56
mûy (f)	: kıl.

XCIV–4, CXX–6, CLXXXVII–2

mûze (f) : çizme.
CCCXX–7

müberrâ (a) : temize çıkmış, aklanmış.
Uz VI–72

mübtelâ (a) : tutkun, tutulmuş.
Uz X–1, XVI–1, CXXXIX–1, CXCVI–2, Mu 33

mücâvir (a) : komşu.
CCXCV–3

mücellâ (a) : cilalı, parlatılmış, parlak.
Uz VI–80, I–4, CCLXXXIII–1

mücerreb (a) : tecrübe olunmuş, denenmiş, sınanmış.
CXXIII–6

mücevher (a) : cevher ile süslenmiş, elmaslı.
Uz IV–65, Uz VI–88

mücrim (a) : cürüm işlemiş, suçlu.
Uz II–17, Uz III–11

Müdâm (a) : 1. sürekli süren, devam eden.
Uz IV–7, Uz IV–126, Uz VI–40, Uz VIII–9
2. şarap.
CCLV–7, Müf 12

müdârâ (f) : yüze gülme, dost gibi görünme.
Uz VI–60

müdâvâ (a) : deva arama, hastaya bakıp ilâç verme.
Uz VI–35, Uz VI–67, CCXXXI–5

müdde'î (a) : 1. iddia eden, haksız yere bir şey isteyen veya esassız bir hak ve selâhiyet dâvâsında bulunan.
LXXVII–7, CXIV–7, CCLXX–4
2. dâvâ eden, dâvâcı.
XLVII–3

müddet (a) : 1. muayyen vakit.
Uz I–6
2. zaman, vakit.
Uz VI–64

müdgam (a) : karışmış, karışık.
CXIII–7

mü'ebbed (a) : ebede kadar süren, sonsuz.
Mu 3

mü'ezzin (a) : ezan okuyan.
Uz VI–61

mühekkâ (a) : üzeri kazınmış.
Uz VI–89.

müheyyâ (a) : hazır, hazırlanmış.
CCLXXII–4

mühr (f) : mühür; imza.
Uz VI–79
–urmak.
CXCI–8

müje (f) : kirpik.
XCII–2, XCV–6, CII–6,
CVIII–7, CLVII–6

müjgân (f) : müje'nin c. kirpikler.
Uz VII–28, CXV–10, CXCII–6

mükâfat (a) : bir hizmet ve iyiliğe karşı edilen iyilik.
LXXXII–5

mükerrer (a) : tekrarlı, tekrarlanmış, tekrar olunmuş.
XX–3, XXXIX–4, CX–9

mül (f) : şarap.
Uz VIII–32, Uz IX-31, CC–1,
CCLIII–5, CCLV–7

mülhem (a) : ilham edilmiş, (birinin) içine doğmuş.
Uz II–16

mülk (a) : bir devlet ve hükümdarın idaresinde bulunan memleket, ülke.
Uz VI–39, Uz VII–2, Uz VII–70, Uz VIII–3, Uz VIII–7

mülket (a) : ülke
XLIV–4, LXXXVI–3, CLXXXIII–8,
mülket–i Osmân (f): Osmanlı ülkesi
Uz VIII–11, Uz IX–2

mültemes (a) : iltimaslı, kayırılan.
CXXXV–5, CCXVII–4

mülûk (a) : melik'in, c. hükümdarlar.
Uz VIII–3

mü'min (a) : iman etmiş, İslâm dinine inanmış, İslâm. Müslüman.
CCLXIII–2

mümkin (a) : mümkün, olabilir, olabilen.
Uz IV–117, CCXXIV–1, CCXXVI–1, CCLXX–3, CCXCV–12

mümkinât (a) :mümkin'in c. olabilen, olabilir şeyler.
Uz IV–30

münakka (a) : hıfzedici, koruyucu.
Uz VI–57

münevver (a) : nurlandırılmış, parlatılmış, aydınlatılmış, ışıklı.
Uz V–10, Uz X–56, CLXIV–2, CCLXXIII–1

münhezim (a) : hezimete uğrayan, bozguna uğrayan, uğramış, bozgun.
Uz V–11

münîr (a) : nurlandıran, ışık veren, parlak.
Uz IV–98, CCLII–1

münkalib (a) : inkılap eden, dönen, dönmüş, değişen, bir şekle, kılığa girmiş,giren.

Uz IV–93

müntehâ (a) : 1. nihayet bulmuş; bir şeyin varabildiği en uzak yer, son derece, son kerte.
XVI–16, XLVIII–6, CI–5, CXCV–3
2. son, nihayet, uç.
CCCXVII–2
3. Sidretü'l–Müntehâ (yedinci kat gökte bir makam) için de telmih yapılmıştır.
XLVIII–6

müntehâ–bâlâ (f) : son derece yüksek.
CXXIX–6

münzel (a) : inzal olunmuş, aşağı indirilmiş, gökten indirilmiş.
CCXLIX–6

mürde (f) : ölü, ölmüş.
Uz XI–9, Uz XI–39, XXXI–3, XLIX–1, LVII–1

mürebbâ (a) : terbiye olunmuş, terbiye görmüş.
Uz VI–44

müreffe' (a) : yükseltilmiş, yüceltilmiş.
Uz VI–34

müreffeh (a) : refâha, rahata, bolluğa kavuşturulmuş.
Uz VI–96

mürekkeb (a) : terkip edilmiş, iki veya daha çok şeylerin karışmasından meydana gelen.
Uz IX–26

mürevveh (a) : rayihalandırılmış, kokulandırılmış (güzel).
Uz VI–34

mürg (f) : kuş.

Uz VII–29, XXXVI–5, XXXVIII–1
CCLXXXV–2, CCXCVI–3
mürg-i dil (f): gönül kuşu.
CCLXXVIII–2, CCCXXXV–6
mürg-i hoş-elhân (f): bülbül.
CXXXIII–9, CXXXVIII–2

mürgân (f) : mürg'ün c. kuşlar.
Uz VI–87, CXIV–2

mürg-zâr (f) : kuş yatağı.
CCIX–1

mürg-zâr (f) : ağlayan, inleyen bülbül.
CCIX–1

mürselîn (a) : mürsel'in c. peygamberler.
Uz IV–38

mürşıd (a) : doğru yolu gösteren, kılavuz.
Uz X–57

mürtecâ (a) : umulmuş, ümit edilmiş.
LXXIII–5

mürtesem (a) : resmolunmuş, resimlenmiş.
Uz V–9

mürüvvet (a) : 1. insaniyet, mertlik, yiğitlik.
2. cömertlik, iyilikseverlik.
Uz VII–19

müsâferet (a) : misafirlik, konukluk.
Mu 16

müsâfir (a) : misafir, konuk.
CCXCV–3

müsellem (a) : 1. teslim edilmiş, verilmiş.
CXIII–5, CLXXXIII–8
2. doğruluğu, gerçekliği herkesçe kabul edilmiş olan.
Uz IV–16

Müselmân (f) : Müslüman, İslâm.
CXXVI–3, Mu 12

müsemmâ (a) : adlanmış, adlı.

Uz VI–85

Müslim (a) : İslâm dininde olan.
Uz VI–60

Müslimîn (a) : Müslim'in c. Müslümanlar.
CCLVII–4

müstahak (a) : hak etmiş, hak kazanmış, lâyık.
CLXXIV–5

müstecâb (a) : kabul olunmuş (dileği).
IV–6

müstedâm (a) : devamlı, sürekli.
LXIX–7

müstemend (f) : mahzun, kederli; biçare, zavallı.
CCLXXIV–5

müşebbek (a) : ağ ve kafes gibi örülmüş olan.
CXII–3, CXXXVII–2,
CCXXVII–6

müşerref (a) : şereflendirilmiş, kendisine şeref verilmiş, şerefli.
CCCXXXV–6

müşevveş (a) : karışık, düzensiz, karmakarışık
CXIII–7

müşg (f) : misk.
Uz IX–23, Uz IX–27, II–6,
XX–7, XXVI–5

müşg–âgîn (f) : misk dolu, misk doldurulmuş.
CCXLIII–1

müşg–âlûde (f) : miske bulanmış.
LV–1

müşg–bû (f) : mis kokulu.
CVII–4, CXXI–2,
CCLXII–1, CCLXXII–7

müşg–efşân (f) : müşk, misk saçıcı, misk saçan.
Uz IX–15, CCCXXV–4

müşg–feşân (f) : misk saçan.
XLIV–1, CCCXXXIII–2

müşgîn (f) : 1. miskli, misk kokulu.
XLVIII–5, LXXV–6
2. siyah, kapkara şey.
Uz VI–7, XXXV–2, LXXV–6,
XCI–4, CCXXXVI–2

müş'ir (a) : haber, veren, bildiren.
CCCXXII–3

müşkil (a) : 1. güç, zor, çetin.
LXXV–7, CI–1, CXXIII–1
2. güçlük, zorluk, çetinlik, engel.
Uz VI–60, CCXIV–3

müşrik (a) : Allah'a şerik, ortak koşan.
Uz IX–42

müştebih (a) : şüphelenen, şüpheci.
CCLXXXII–5

müşterî (a) : satın alan, alıcı.
Uz VII–55, CLXXXVII–4

mütâla'a (a) : 1. tetkik, inceleme.
CLXI–2, CCVII–9
2. okuma.
CCVII–9

müttehem (a) : kabahatli, suçlu.
Uz V–27

mütûn (a) : metn'in c. metinler.
CCCXXI–4

müyesser (a) : kolayı bulunup yapılan; kolay gelen, kolaylıkla olan.
Uz VI–66, CCXLVI–4,
CCLXXIII–2

müzerkeş (a) : altın sırmalı, altın sırma ile işlenmiş.
Uz VI–3

müzil (a) : izâle eden, yok eden, gideren.
CXXIII–3

müzeyyen (a) : süslü, süslenmiş.
CCXCVII–7

N

nâ – (f) : başa gelerek kelimeyi menfileştiren bir edat.
Uz VIII–15, LXX–5, CXXVI–3, Mu 12

nâb (f) : halis, saf, arı
LXXV–1, CCXXVII–3

nâ–bînâ (f) : a'mâ, gözü görmez, anadan doğma kör.
CXXIX–4

nâ–çâr (f) : çaresiz, mecbur, ister istemez.
XXX–5, CCLXXXV–7, CCCX–2

nâfe (f) : 1. misk âhûsu denilen hayvanın göbeğinden çıkarılan bir çeşit misk, koku.
XLI–6, CXX–3, CL–5, CCX–6, CCXXX–2
2. mec. güzelin, sevgilinin saçı.
XLI–6, CL–5

nâfi' (a) : menfaatli, faydalı, kârlı.
CLIX–4

nâ–gâh (f) : ansızın, birdenbire.
Uz X–26, CCLXXIV–3

nâ–geh (f) : ansızın.
CI–2, CV–4, CXV–1, CXXX–7, CXLIX–2

nâ–gehâni (f) : ansızın, birdenbire.
CLXI–1

nağam (a) : nağme'nin c. âhenkler, ezgiler, güzel sesler.
Uz V–7

nağme (a) : âhenk, ezgi, güzel ses.
Uz IX–15, CXVI–13, CCLXXXVIII–4

nâ-hak (f) : 1. haksız.
CLIX-7, CLXXVII-7
2. beyhude, boş.
CLIX-7

nahcîr (f) : av.
Uz IV-100, CII-3, CCXXVIII-4

nahîf (a) : zayıf, arık.
CLXXXVIII-4

nahl (a) : hurma ağacı.
XXXIX-5

nahl-bend (f) : balmumundan taklit süs ağacı yapan kimse, balmumcu.
Uz IV-24

nahs (a) : uğursuz şey.
CCCXLVI-3

na'îm (a) : 1. bollukta yaşayış.
Uz X-6, UZ X-15
2. cennetin bir kısmı.
Uz IX-5

nakd (a) : (paradan ibaret olan) mal ve servet
CLXVII-2, CLXXXIV-9
nakd-i cân (f): en kıymetli şey.
Uz IV-113, LXV-10,
CLXXXVIII-5, CCCXXX-3

nakl (a) : anlatma, söyleme.
Uz IV-60

nakş (a) : 1. resim.
Uz IV-38, Uz IV-106, XXXIII-2,
CCLII-4
2. sırma veya ipekle işleme.
XXXV-2

nâlân (f) : inleyen, inleyici.
Uz XI-22, XV-6, XXIV-4,
CXXXIX-6, CCXXXVII-4

nâle (f)	: inleme, inilti. XIX–1, XXXVI–2, CXIV–1, CXXXII–5, CLI–7
na'leyn (a)	: bir çift ayakkabı. Uz VI–91
nâliş (f)	: inleyiş, inilti, inleme. Uz VI–25, Uz VI–56, XIX–1, CXVI–13
nâm (f)	: 1. isim, ad. Uz IV–73, Uz V–4, Uz VII–73, CXIV–7 2. ün, lakab. Uz VII–1, LXXVII–7 nâm ü neng (f): ad ve ün. CXIV–7
namâz (f)	: namaz, İslâm dininde günde beş de- fa yapılan ibadet. CXXIV–1, CLXXXII–3
nâme (f)	: 1. kitap, mecmua. Uz VII–33, Uz VII–57, CCXLV–3 2. mektup, aşk mektubu. LXXXII–2, CCXXII–10
nâ–mihr–bân (f)	: muhabbetsiz, sevgisiz, vefasız. CXCI–9, CC–5, CCXX–5
nân (f)	: ekmek. Uz IV–115, Uz VII–39, XLIX–4, CCX–8
nâr (a)	: ateş, od. Uz X–54, XXXIV–5, LVII–5, XCIII–2, XCVI–1 nâr–ı cahîm (f): cehennem ateşi. Uz X–6, CCXXIII–4
nâr (f)	: nar Uz IX–6, XCVI–1, CCLXXX–4,

CCXCVIII–2

nârencât (a) : (aslı nîrencât; nîrenc'in c.)büyüler, tılsımlar. CXXIII–6

nârencî (f) : turuncu, turunç renginde. Müf 13

nârvend (f) : karaağaç cinsinden bir ağaç. CLXXVI–3

nâs (a) : ins'in c. insanlar, halk, herkes. CXXXVI–1

nasârâ (a) : nasrânî'nin c. Hristiyanlar. Uz IV–102

nasb (a) : dikme, saplama. Uz IV–1

Nâsır (a) : has isim. Mu 40

nasîb (a) : 1. pay, hisse. X–3, CXVI–11, CLXXIV–5, CXCIX–3, CCXXV–4
2. Allah'ın kısmet ettiği şey, kısmet, alın yazısı, kader. Uz IV–51, Uz IV–63, CLXXIII–5, CLXXXI–5

nasîhat (a) : öğüt. CLXIII–3

nasîr (a) : nusret eden, yardımcı. Uz IV–102

Nasr (a) : has isim. Mu 18

nass (a) : sarihlik, açıklık, katilik. Uz VII–15, XXXVIII–5, CLII–1

nass–ı katı' (f): mânâsı sarih,açık olan Kur'an âyetlerinden delîl olarak gösterilen âyet. CCCXI–3

Nasûh (a) : has isim.
Mu 38

nat' (a) : sofra bezi.
Uz VI–17, Uz VI–76, Uz VII–71, XXXIII–1, CCL–7
nat'–ı zemîn (f): yeryüzü.
Uz X–38

na't (a) : 1. bir şeyi medhederek anlatma, vasıflandırma 2. Hz. Muhammed'i övmek üzere yazılan şiirler.
Uz V–8

nâtıka (a) : düşünüp söyleme hassası, kuvveti.
Uz VI–73

nâ–tüvân (f) : zayıf, kuvvetsiz.
CXCI–6

nâr–dân (f) : oluk
CLXI–4, CLXXXIII–5, CLXXXVII–3

nâvek (f) : ok.
CXV–10

nâz (f) : kendini beğendirmek için takınılan yapmacık, cilve, işve.
Uz VI–26, Uz X–6, Uz XI–5, I–6, V–7

nazar (a) : 1. göz atma, bakma, bakış.
Uz IV–95, LXXIX–6, LXXXV–2, XCIX–2, CLXXVII–2
2. iltifat, teveccüh.
LXIV–3, LXXI–3, CCXII–4
3. nazaran, göre.
LXXIX–3

nâzenîn (f) : cilveli, oynak 2. çok nazlı yetiştirilmiş.
Uz IX–7

nâzil (a) : yukarıdan aşağı inen, inici.

Mu 8

nazîr (a) : benzer, eş.
Uz IV–95, LI–3, CXV–17, CLXIII–3, Müf 7

nazm (a) : 1. vezinli, kafiyeli söz.
Uz IV–43, CCXXI–5
2. sıra, tertip.
Uz VI–41, LIV–6, LXXIV–1

nâzük (f) : güzel, zarif.
LXIV–1

nâzüklik : incelik, dikkat, narinlik.
CXCII–6

nâzük–mizâc (f) : nazik tabiatlı
XXVI–7

ne : 1. nasıl, ne şekilde.
Uz II–1, Uz VI–51, L–2, CIII–1, CCLV–1
2. soru sormak için kullanılır, ne
XLII–2
3. şaşkınlık ve bolluk gösterir.
XI–2, LII–5
–den.
Uz VII–49, LIV–1, LIX–1, CCXXXII–9
denlü.
CXX–2, CXLII–2, CCXXII–4, CCCX–1
gam.
V–1, XXI–7, XLVI–5, LXXIV–5, CLXVI–3
gerek.
CXCVI–2, CCCXXII–2
hâcet.
XIX–1, XIX–5, XXXVI–4, CLXVI–3, CCXCII–3

kim.
LXVIII–1, CCLXIV–2.
lâzım.
CLXVI–5
resme.
CIV–6, CCXXXI–7
tan
Uz VIII–6, CCXXXIII–2
var.
LXIX–2, CCCXXXI–4
–ye.
XXIII–1, CI–6

ne : iki şeyden her birini red ve inkâr edatıdır, hiç biri, ne bu ne öteki.
CLIII–6

ne'am (a) : evet, pek güzel, hay hay.
V–5

nebât (a) : topraktan biten, çıkan her türlü şey, bitki.
Uz VI–22, XXIII–4, CCLV–3

nebî (a) : peygamber.
Uz V–9

necât (a) : kurtulma, kurtuluş, selâmet.
Uz IV–18, Uz IV–80, Uz VI–66, Uz VII–46, Uz X–52

necm (a) : yıldız.
Uz VI–43, Uz VII–61

Necm (a) : has isim.
Mu 24

nedem (a) : pişman olma, pişmanlık.
Uz X–35, LXXXVI–1, CXIII–1

nef' (a) : menfaat, fayda, kâr, çıkar.
CXI–1

nefes (a) : 1. soluk alacak kadarg eçen zaman, an.

Uz X–40, I–7, V–3, XXX–1, CCCXV–4
2. üfürülen hava, soluk.
XL–1, CLXXI–1

nefha (a) : üfürme.
LV–3

nefrîn (f) : 1. ilenç, beddua, 2. lânet okuma, sövüp sayma.
XXII–4

nehâr (a) : gündüz.
Uz IV–71

nehr (a) : ırmak.
Uz VI–93, Uz VII–14, CCLIV–8

nem (f) : hafif ıslaklık, az yaşlık.
Uz V–26, Uz VII–68, CXIII–9, CXVIII–1, CXLIII–3

nemed (f) : keçe, kebe.
CCC–5

neek (?f) : 1. tuz.
Uz VII–39, CCCXXI–3
2. bağlılık.
CCCXXI–3

nem–nâk (f) : nemli, yaş.
LXXXI–5, XCV–6

neng (f) : şöhret, ün.
CXIV–7

nerenc (f) : (aslı nârenc) turunç, portakal.
Uz IX–6

nergis (f) : 1. nergisgillerden, çiçekleri ayrı veya bir köksap üzerinde şemsiye durumunda bulunan ve beyaz, sarı çeşitleri ile olan bir süs bitkisi.
LXVII–5, CXV–15, CXXIX–4, CLXXXIII–11
2. mec. güzelin gözü.
LXXV–4, CCXLI–1

nergis–i şehlâ(f): şehla göz, güzel ve baygın bakışlı göz.
Uz VI–31

nesh (a) : 1. fesih ve lağvetme, kaldırma, hükümsüz bırakma.
Uz IV–61, XXXII–1
2. Hoca İmadüddin–i Yakut–i Müstasamî'nin icat ettiği yazı usûlü. Sonradan tashihe elverişli olmadığından, yazanın ustalığını deneme bakımından, hattatlar arasında bir mehenk olmuştur. Kur'an, tefsîr ve hadîs yazmakta çok kullanılmıştır.
XXXII–1, XXXII–6, CLXXIII–1

nesîm (a) : hafif rüzgâr.
Uz IV–83, Uz IV–106, Uz XI–3, CCXXIII–6, CCLXXIII–4
nesîm–i subh (f): sabah rüzgârı.
LIX–6

nesne : 1. (menfî cümlede) bir şey, hiç bir şey.
X–3, XXXV–3, CLXXXII–5
2. şey.
CXLVI–7

nesrîn (f) : 1. yaban gülü, ağustos gülü.
Uz IX–10, LVI–3
2. mısır gülü.
CXLIX–4

neşv (a) : canlının büyümesi, boy atması; yeniden peydâ olup hayata gelme neşv ü nema (f): yetişip büyüme, sürüp çıkma.
Uz IV–67, Uz VII–8, LXXX–2

nev (f) : yeni.
CCCXXXIII–2

nev' (a)	: çeşit, türlü. CCLVI–3
nevâ (f)	: 1. ses, sada. Uz IV–56, CCXVIII–6 2. nasip, behre. Uz IV–86
nevâle (a)	: bağış. Uz IV–86
nevâle–bahş (f)	: yiyecek, içecek bağışlama. Uz IV–89
nevâziş (f)	: okşama, gönül alma, iltifat. CCXI–7
nev–bahâr (f)	: ilkbahar. CLXVIII–1
nev–resîde (f)	: yeni yetişmiş, yeni olgunlaşmaya başlamış, taze. CCCXXXVI–4
nev–reste (f)	: yeni bitmiş, yeni yetişmiş, yeni meydana gelmiş. LXXVI–2, CCLV–2
ney (f)	: 1. ney, kamıştan yapılan nefesli bir çalgı. XV–6, XVI–14, CCLVI–4, CCCV–2, CCCXIV–3 2. kamış. Uz I–4, Uz III–4
n'eyle–	: ne yapmak. IV–4, LII–6, LXX–3, CLVI–1
ney–şeker (f)	: şeker kamışı. XCIV–3, CXLIX–2, CCXLVI–2
nezâre (a)	: bakma, seyir. LXXXIV–5, CCLXIX–2, Rü
nezd (f)	: yan, kat. XCIII–2
ni'al (a)	: na'l'in c. ayakkabılar.

Uz IV–33

ni'am (a) : ni'met'in c. nimetler.
Uz II–9, Uz IV–86, Uz VII–55, XIII–5

nice (niçe) : 1. ne kadar, ne çok.
Uz II–14, Uz IV–23, Uz X–19
2. nasıl.
Uz IV–23, Uz VI–28
3. hangi.
CLXXVI–5
bir.
Uz VI–99, Uz VII–58, III–2, XLVII–4, CCXLIV–5
kez.
CCXIV–3
kim.
Uz VII–68, LXXV–4, CXXXIII–1, CLXV–5
–si.
Uz VIII–8, CXVII–3, CXXII–3, CCCXVIII–2

niçün : niçin.
IX–4, XII–2, XVIII–1, XXVIII–6, LIII–9

nidâ (a) : ses verme, seslenme, çağırma.
Uz III–12, Uz IV–1

nigâh (f) : bakış, bakma.
Uz IV–124, CCCXXIII–4, CCCXXIV–1, CCCXXVI–3

nigâr (f) : (resim gibi güzel) sevgili.
LXXVIII–1, XCI–3, CVIII–1, CXXV–4, CLXIX–2

nigâr–ibtân (f) : güzelleri çok olan yer.
CXCII–8

nigerân (f) : bakan, baka kalan, bakıcı.

CCCXXXIII–4

nigîn (f) : 1. mühür.
Uz IV–38, Uz VII–3
2. yüzük kaşı.
CXIII–2

nigûsâr (f) : başaşağı.
Uz VI–40

nihâl (f) : taze, düzgün fidan, sürgün.
Uz IV–107, CXXIX–6, CCVII–7,
CCLXXXII–2

nihân (f) : 1. gizli, saklı.
Uz III–15, Uz VII–16,
LXXVII–4
2. görünmeyen.
XI–1, XXIV–6

nihâyet (a) : son, uç, bitim.
Uz I–6, Uz X–48, XXI–2
XXII–3, CCLXXII–5
bulmak.
CCCXXVII–5

nikâb (a) : peçe, yüz örtüsü.
Uz IV–62, Uz XI–37, LXXV–3,
LXXVI–1, CCXCVII–1

nîl (a) : nehir.
CCCXXI–5

Nîl (a) : Mısır'dan geçerek Akdeniz'e dökülen ünlü nehir.
CXXXVII–6, CXXXIX–7,
CCVII–3, CCXVII–3, CCXC–4

nîlûfer (f) : nilüfer, beyaz, sarı ve mavi çiçek açan birçeşit su bitkisi, çadır çiçeği.
CCXCV–2

ni'me'l–bedel (a) : ne güzel karşılık.
Uz X–2, CCCXLVI–4

ni'met (a)	: 1. iyilik, lutuf, ihsan Uz IX–41, CLXVII–4, CCXXXIV–3
nirh (f)	: narh, çarşıda, pazarda satılan şeyler için resmî makamlarca gösterilen fiat. CXVI–4
nisâb (a)	: 1. asıl, esas. Uz IV–63 2. mal. CCXCV–9
nîsân (Süryanice)	: mart ile mayıs arasındaki ay, nisan. Uz VI–4, LXIX–3
nisâr (a)	: 1. serpme, saçma. Uz VI–89, Uz VII–9, LVI–2, CLXXXIV–9 2. saçı, düğünde saçılan para vesaire. Uz IV–12
nîş (f)	: zehir, ağı. Uz X–3, Uz X–50, XCV–4, CXCV–2
nişân (f)	: 1. amaç, hedef, vurulması istenilen nokta. Uz IV–97, XLIV–5, LVII–3, LXXXV–1 2. iz, belirti, nişan Uz IV–79, Uz IV–108, L–1
nişâne (f)	: 1. iz, alâmet, belirti. Uz IV–62, Uz IV–114, CXXXVII–1 2. hedef. CXCI–1, CCXCI–1
n it–	: ne etmek, ne yapmak. VII–5, CCCIV–2, CCCXXXIII–6, Mu 26, Müf 14

nitekim : nasıl ki, gibi.
CCCXLI–1

niyâm (f) : kın, kılıf.
CXXXVI–8

niyâz (f) : 1. yalvarma, yakarma.
Uz VI–68, CLXXXII–5, CCLXXXVIII–2
2. dua.
Uz VI–68, CXXIV–1
3. ihtiyaç, muhtaçlık.
CLXXXII–5

niyyet (a) : niyet, meram, kurma.
XLI–7

nizâ' (a) : çekişme, kavga.
CXIV–5, CLVIII–1, CXCIII–6, CCIV–3, CCXXXII–5

nizâm (a) : düzen, tertip, usûl.
Uz IV–43, Uz IV–72, CCXXI–5

Nizâm (a) : Has isim.
Mu 10

nizâr (f) : zayıf, arık, düşkün, bitkin.
LXV–5, CXCIX–2

nîze (f) : kargı, mızrak.
Uz IV–110, CLXI–17

noksân (a) : eksiklik, azalma, azlık.
Uz VII–52

nokta (a) : hiç bir boyutu olmayan işaret, nokta.
Uz IV–5, XCII–3, CXI–2, CLVI–1, Mu 17

n'ola : ne olur, ne çıkar, şaşılır mı?
Uz V–24, I–5, IV–1, V–2, CCLXV–6

Nûh (a) : Nuh Peygamber. Kur'an'daki kronolojik sıraya göre yirmi beş peygam-

berin baştan üçüncüsü.
Uz VII–46, Uz VIII–4,
CCXXXIX–5

nukat (a) : nokta'nın c. noktalar.
XIX–4, CLVI–1

nukl (a) : meze, çerez.
Uz IV–54, LXXVIII–2,
CLXXXV–5

nûn (a) : Osmanlı alfabesinin yirmi sekizinci harfi olup ebced hesabında elli sayısının karşılığıdır.
XXXVIII–5, CCXXXII–9,
CCLV–4, CCCXI–3

nûr (a) : aydınlık, parıltı, parlaklık.
Uz II–6, Uz IV–4, Uz IV-31,
Uz V–10, Uz VI–97

Nûr âyeti: sûretü'n–Nûr, Kur'an–ı Kerîm'in 24. sûresinin ismi.
CLXII–2

nûrânî (a) : nurlu, ışıklı.
CXXVII–6, CCXL–2

nusret (a) : 1. yardım.
Uz IV–102
2. Allah'ın yardımı.
Uz II–12

nûş (f) : 1. içki, işret.
Uz IX–1, Uz X–3, Uz X–50,
LVI–5, LXI–2
2. tatlı; bal.
CXCV–2

–nûş (f) : içen, içici mânâlarıyla kelimelere gelerek birleşik sıfat yapar.
CXXXVII–4

nûş–dârû (f) : 1. şarap 2. panzehir.
CXC–5

nutk (a) : 1. nutuk, bir kalabalığa karşı söylenilen söz.
Uz VI–70
2. söz, lâkırdı.
Uz VI–73
3. söyleyiş, söyleme kuvvet ve hassası.
Uz I–7
–a gelmek.
Uz VI–71, XXI–4

nübüvvet (a) : nebilik, peygamberlik, Tanrı haberciliği.
Uz IV–40, Uz IV–115, Uz V–5

nücûm (a) : necm'in c. yıldızlar.
Uz VI–2

nükte (a) : herkesin anlayamadığı ince mânâ.
LI–2

–nümâ (f) : gösteren, bildiren mânâlarıyla kelimelere katılır.
Uz IV–6, Uz IV–124

nümûne (f) : örnek.
LXXXIX–3, CCLII–4

nüsah (a) : nüsha'nın c. nüshalar.
CVIII–6

nüsha (a) : 1. yazılı, yazılmış şey, yazılı bir şeyden çıkarılan suret.
XXXI–1, XXXII–2, CVIII–6
2. muska.
CLV–1, CLVI–3

O

o : o
Uz II–2, LXVIII–6, LXXXI–4, CXLII–5, CCXIX–4

ocak : ateş yakılan yer.
XXXVI–5, CIV–4, CCLXXXVI–5

od : ateş.
Uz VIII–8, Uz X–12, Uz X–54, Uz XI–31, VI–4
–a atmak.
Mu 7
–a yakmak.
LXXVII–2, LXXXII–4, CLXI–9, CLXXIII–4, CLXXXVIII–6
–a yanmak.
LXXI–4, LXXVII–1, LXXXVII–3 CLXI–1, CLXII–7
–a tutışmak.
CCXXIV–3
–urmak.
CCXCV–9

oğlan : 1. (erkek olsun, kız olsun) evlat.
Uz VIII–31, Uz IX–16, CIX–7
2. erkek çocuk, yavru.
CCXIX–6, CCXCVII–6

oğul : erkek evlat.
Uz IX-14, Uz IX–16

Oğuz Hân : Cem Sultan'ın, II. Bayezid tarafından öldürtülen oğlu.
Uz VIII–8, Uz VIII–13

ok : yayla atılan, ucu sivri, demirden ve arkası tüy şeklinde ince, kısa bir değnektir.
Uz VI–52, XV–6, XXVII–2, XLI–3, XLIV–5

okı–(oku–) : 1. okumak, kıraât etmek.
Uz IV–16, XXIX–5, CXLVII–2, CLXI–12, CLXXIX–5
2. söylemek, demek.

Uz IV–125, XXV–4
3. anmak, yâdetmek.
Uz IV–115

ol : o.
Uz V–8, Uz V–22, Uz VI–55,
Uz VII–27, Uz IX–36
araya.
LXXXIX–7
kadar.
Uz V–3
ki.
CXLI–3
kim.
CXVIII–5

ol– : 1. vuku bulmak, vâki olmak, cereyan etmek.
Uz I–7, Uz IV–102
2. Arapça sıfatlar ve mastarlarla birleşik fiiller yapar.
Uz II–4, LXIX–3
3. münasip olmak, yakışmak.
Uz IV–12
4. bulunmak, var olmak.
Uz V–3
5. mümkün ve kabil olmak.
Uz IV–117
–a ki.
CCXXVI–1, CCLXIX–1,
CCCVIII–2, CCCXXXIII–4
–a kim.
CCXXVI–4
–a mı.
CCXXVI–5, CCCXXI–1,
CCCXXI–7

olar : onlar.

Mu 40

on : dokuzdan sonra gelen sayı.
iki
Uz VI–10, Uz IX–16.
sekiz
Uz IX–16
sekiz bin.
Uz I–8, Uz II–8, Uz IX–43

on– : iyileşmek, şifa bulmak, düzelmek.
CCCXIV–2

ora : uzak yere işaret içindir, o yer, o mahal, o cihet.
CCLXXXIII–7

orta : 1. iki uçtan eşit uzaklıkta olan yer.
CCCXXVII–2
2. meydan.
Uz VII–64

Osmân (a) : has isim.
Mu 32

otla– : (hayvan) gezerek yerden ot yemek.
CCCXLII–2, CCCXLIII–2

otlak : çayır, mera.
CCLXVII–6

otur– : hareket etmeyip durmak, kalmak, vakit geçirmek, eğlenmek.
Uz VI–24, CXCIX–3, Müf 15

oyna– : 1. kımıldanmak, hareket etmek.
CCLXXXVI–3
2. harcamak.
CCCXLVII–4
3. eğlence için olan oyunların biriyle meşgul olmak.
XCVI–2, Müf 15

oyun : eğlenmek ve vakit geçirmek için karşılıklı yapılan ve hesap, dikkat,

çeviklik veya raslantılara dayanan yarış.
Uz X–38

oyuncak : 1. çocukların oynayıp eğlenmesine yarayan şey 2. mec. eğlenilen veya istenildiği gibi hükmedilen kimse
CCXCVII–6

Ö

ögdül : ödül, mükâfat.
LXXX–6

ögin– : iftihar etmek, övünmek.
CCXLIV–1

öğret– : 1. bilmeyene bilmediği şeyi bildirmek.
LXXXI–2
2. alıştırmak.
CCVI–5

ögüt : öğüt, nasihat.
CCLXXXVIII–2

öl– : yaşamaz olmak, hayatı terketmek, can vermek, vefat.
Uz VI–48, Uz VI–54, Uz VII–44, Uz X–36, XIII–4

öldür– : 1. katletmek.
Uz VI–46, Uz VI–56, III–2, LXI–5
2. mec. çok eziyet etmek, fazlaca can sıkmak, kuvvet ve kudretini kesmek.
LII–7

öli (ölü) : ölmüş kimse, cenaze, nâş, ölü.
XXI–4, LXXX–7

ömr (a) : ömür, yaşama, yaşayış, hayat

Uz VII–73, Uz VIII–29, VII–2, XVII–4, XXII–3
ömr–i güzerân (f): geçici ömür.
CLVII–2, CCCXXXIII–6

ön : 1. huzur, nezd, kat.
CLVI–4, CLXI–16, CLXXXIV–3
2. önce, evvel.
CCIX–2
3. yüze gelen taraf, ileri.
CCXCVI–1

öndin : önce, önceden, önden, daha evvel.
Uz IV–29, CCI–3

öp– : dudakla dokunmak, sevgiyle ve çok defa kucaklayarak dudaklarını değdirmek.
Uz IV–25, XXXIX–3, XCIV–2
CCLXXXVI–8

öpil– : öpmek işine konu olmak.
CCLXXXIX–3

örtü : örtmeye yarayan her şey.
XX–4, CXCI–2

ört– : üstüne bir şey çekip görünmez etmek, kapatmak.
CCCXXV–2

ötrü : dolayı, sebebiyle.
CLXXVI–6

öykün– : taklit etmek, taklide çalışmak, özenmek.
IX–1, CII–4, CXX–3, CXXIX–4, CXCVII–1

öz : nefs, zât, kendisi, benlik.
Uz VIII–4, CXCIX–5,
CCCXXVII–2, CCCXXXVI–2

özge : başka, gayrı, diğer.

Uz IX–13, Uz IX–43, X–3, CXIX–1, CCLIV–7

özr–h^{w}âh (f) : özür dileyen, özür bildirerek, af isteyen.
LXXXII–5, CCXII–4, CCLXXV–6

P

pâ–beste (f) : ayağı bağlı, hareketsiz.
Uz VII–53, Mu 7

pâd–şâ (f) : padişah, hükümdar.
XVI–4, LXVIII–8, CCXXIV–4

pâd–şâh (f) : padişah, hükümdar.
Uz III–16, Uz IX–13, Uz IX–36, XLIII–3, CCII–5

pâd–şeh (f) : hadişah, hükümdar.
Uz III–11, LX–1

pâk (f) : 1. temiz, arık, pâk.
XCV–6, CCXLVIII–5, CCCXLIII–1
2. kutsal, mübârek.
Uz V–8

pâlûde (f) : pâlüze, pelte.
LV–4

pâ–mâl (f) : ayak altında kalmış, çiğnenmiş.
XCVII–9, CCXLV–6, CCLXXXIII–2
itmek.
CCLXXXI–5, CCCXLIV–2

pâre (f) : parça.
Uz VI–45, Uz X–45, L–4
C–3, CXXXVI–5

pas : 1. bazı şeyler üzerindeki kir.
Uz X–55
2. bazı madenlerde ıslaklık tesiriyle

	meydana gelen oksit . CXXXVI-8
pâs–bân (f)	: gece bekçisi . Uz I–12
pay	: hisse, nasip, kısmet . LXIX–7
pây (f)	: 1. ayak . Uz IV–125, Uz VI–89, XXVI–4, LXIX–7 2. dip . XXIX–6
pâyân (f)	: son, nihayet . Uz VII–27, Uz X–44
pây–dâr (f)	: iyice yerleşmiş, sağlam, devamlı, sürekli . CLV–6
pâye (f)	: 1. rütbe, derece . Uz IV–23, Uz IV–125, Uz VIII–6 2. basamak, merdiven basamağı . Uz VI–74
pâyende (f)	: duran, sürekli . Uz IX–44
pây–mâl (f)	: ayak altında kalmış, çiğnenmiş . Uz I–15 itmek . CCXXXII–8
pelâs (f)	: aba, çul . CXXXVI–5
penâh (f)	: sığınma, sığınacak yer . Uz III–11, Uz IV–128, VII–4, XLIII–1, LXXXII–1
–penâh (f)	: (bir şeyin) sığınağı, koruyucusu, dayanağı mânâlarıyla birleşik kelimeler yapar.

Uz IV–128

penbe (f) : pamuk.
CCL–2

penc (f) : beş.
XXI–5

pençe (f) : pençe, yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları.
Uz IV–100

pend (f) : nasihat, öğüt.
CLXIII–4

per (f) : kanat.
Uz IV–66, Uz VI–87, Uz VIII–10, CV–6, CCLXXIII–6

perâkende (f) : dağınık, darmadağın.
Uz VI–41

perçem (f) : kâkül.
Uz IV–87, CLXVI–5, CCXCVIII–7

perde (f) : 1. kapı, pencere gibi yerlere asılan örtü.
Uz VII–43, CXC–4, CCXXXVI–5
2. iki yeri birbirinden ayıran şey, gergi.
Uz VI–10, Uz VI–23
3. hakikati görmeyi engelleyen şey.
Uz IV–64
4. müz. bir müzik parçasını meydana getiren seslerden her biri.
CCLXXVIII–4

perde–dâr (f) : perdeci, büyük bir kimsenin kapısında bekleyip içeri gireceklere kapı perdesini açmakla vazifeli olan kimse.
CLV–5

pergâr (f)	: pergel. Uz VI -78, CXXXVI-6, CCLXXX-6
perhîz (f)	: dince yasak edilen şeylerden tamamiyle uzak kalma. CCLXVIII-4
perî (f)	: cinlerin çok güzel ve alımlı olarak farzedilen dişilerineverilen bir ad. V-3, XXV-4, LXVII-1, CV-5 CXV-18
perî-peyker (f)	: peri yüzlü, peri suratlı, çok güzel. CCCX-3
perî-rû (f)	: peri yüzlü, çok güzel. LXI-1, LXIX-1, CXXXIX-2. CCCXLV-5, Mu 14
peri-rüh (f)	: peri yanaklı. LXXXIX-1
perî-sıfat (f)	: peri vasıflı, peri halli. CXL-2, CLXVIII-7
perîşân (f)	: 1. dağınık, karışık, 2. kederli, kaygılı. Uz XI-16, XLII-5, CXXVI-1, CXXXI-5
perî-şân (f)	: peri tabiatlı, peri huylu. CCXLV-6
perî-vâr	: peri gibi. LXV-11
perî-zâd (f)	: peri çocuğu, peri çocuğu olacak kadar güzel, çok güzel. XXXV-5
perr (f)	: kanat. CCXLV-7, CCXC-1, CCXXXV-3
pertev (f)	: ışık, parlaklık, yalın. XLIX-3, LXXXII-3, LXXXVII-1, CXXXV-3,

peygam–berî (f) : peygamberlik.
CCCXXII–3

peyk (f) : haber ve mektup getirip götüren.
Uz VII–41

peykân (f) : temren, okun ucundaki sivri demir.
XL–2, LVII–3, LXIII–5, LXXXII–6, CXXXV–2

peymân (f) : yemin, and.
CCXXXIV–4, CCCXXXVIII–2

peymâne (f) : büyük kadeh; şarap bardağı.
CCLX–5, CCCXXXI–1, CCCXXXVIII–2

peymân–şiken (f) : andını bozan.
CCCXXXVIII–2

peyveste (f) : ulaşmış, bitişik.
Mu 26

pîç (f) : büklüm, kıvrım, dolaşık.
pîç ü tâb (f): ıztırap, sıkıntı, endişe.
Uz XI–40

pinhân (f) : gizli.
Uz XI–4, XXVI–3, CXXXV–3, CLXXXIII–7, CLXXXIV–3

pîr (f) : yaşlı, ihtiyar.
Uz X–45

pîrâhen (f) : gömlek.
LIV–8, LXXX–7, CCXCIV–8, CCCXXVII–4, CCCXXIX–3

pîre–zen (f) : kocakarı.
Uz X–30

pîrûze (f) : firuze, mavi renkli ve değerli bir süs taşı.
LXXVI–5

piste (f) : fıstık.
Uz IX–28, CVI–3, CLXXXV–5

piste–dehen (f) : fıstık ağızlı.

XCII–3, CLXXXV–2
CCXLIV–5

piste–fem (f) : fıstık ağızlı.
CXI–7

piste–leb (f) : fıstık dudaklı.
XXIII–4, LXIII–6

pister (f) : yatak, döşek.
CX–8, CXLIX–3, CCLXXIX–7

pîş–keş (f) : peşkeş, hediye, armağan.
–çekmek.
CCCXXXIX–3

piyâde (f) : paytak, satranç taşlarından biri.
CCCXXXVII–4

pûl (f) : para.
Uz VI–45, CCCXXXVI–3

–pûş (f) : örten; giyen, giyinmiş mânâlarına gelerek birleşik kelimeler yapar.
LXI–5, LXXXVIII–2,
CCXXXVII–3, CCLXI–4

pûte (f) : içinde maden eritilen tava.
Uz X–54, CLXI–5

pür– (f) : 1. dolu.
Uz II–6, Uz IV–75, Uz VI–13,
Uz VI–45, Uz VIII–2
2. sahip, mâlik.
Uz III–10, Uz VI–84

pür–bîm (f) : korku dolu.
Uz VI–101

pür–çîn (f) : çok bükülmüş, çok buruşuk ve karışık.
Uz XI–40, X–1, XLVIII–2,
LXXVIII–1, CXXXV–7

pür–hûn (f) : kan içinde.
XIV–1, LXII–1, LXXII–1,
LXXII–3, LXXXIX–1

pür–sûz (f) : çok yanık.
CCXL–4

püser (f) : oğul, erkek çocuk.
CCLXIV–9

püşt (f) : arka, sırt.
Uz IV–40, Uz IV–128,VII–4
püşt–i pâ (f): taban.
VII–4

R

râ (a) : r harfinin bir adı.
XXXV–4, CXLVI–4, CCVI–5,
CCXLVI–5, CCCIII–6

rabt (a) : bağlama.
Uz IV–72

Rabbü'l–âlemîn (a) : âlemlerin terbiye edicisi, sahibi.
CCXVIII–2

râci' (a) : geri dönen.
CLIX–6

ra'd (a) : gök gürlemesi.
Uz X–11

rağm (a) : aksine yapma, inadına, zıddına davranma.
CCCXLVII–5

râh (f) : yol.
Uz II–1, Uz II–15, Uz XI–32,
LXXIX–5, LXXXII–3
râh–ı ışk (f): aşk yolu.
CV–8

râh (a) : şarap.
XXVIII–1, CCXXXIX–1

râhat (a) : üzüntüsüzlük, tasasız, kedersiz bir halde bulunma.
CCLXXVI–1

	râhat-ı dil (f): gönül rahatı. XXIX-1
	râhatü'l-ervâh (f): ruhların rahatı. XXVIII-1
râhatlık	: istirahat. XC-2
Rahîm (a)	: esirgeyen, koruyan, acıyan, merhametli olan Allah. Uz I-1, Uz I-2, Uz IV-127
rahm (a)	: acıma, esirgeme, koruma. Uz IV-18, Uz IV-70, Uz VI-36, Uz X-10, I-7
Rahmân (a)	: dünyada her canlıya, mümin, kâfir ayırdetmeksizin herkese merhamet eden Allah. Uz IV-84
rahmet (a)	: acıma, esirgeme, merhamet etme, koruma. Uz I-2, Uz III-15, Uz IV-14, Uz V-21, Uz IX-41
rakam (a)	: 1. yazı, yazma, yazı ile kayıt ve işaret. Uz II-6, Uz V-4, XIII-1, CLXXIV-4, CCXXVII-1 2. sayıları göstermek için kullanılan işaretlerden her biri. CCXLVII-2
rakîb (a)	: diğerleriyle aynı şeyi isteyen, bir sevgiliyi seven aşıkların birbirlerine nisbeten her biri. V-2, X-3, XXII-4, LXIX-7, LXXIX-3
rakkâs (a)	: oynayan, dans eden, köçek. CLI-7
raks (a)	: sıçrayarak oynama, dans etme.

CCCXXI–3
urmak.
Uz VIII–32, CV–6

râm (f) : itaat eden, boyun eğen, kendini başkasının emirlerine bırakan kimse.
Uz II–7
eylemek.
CCXCIII–4

ramazân (a) : kamer takviminin dokuzuncusu, üç ayların sonuncusu olan ay, oruç ayı.
Müf 9

râst (f) : doğru.
XXXIII–2, CLXXVI–3, CCXXXVI–3, CCLXXXIV–1, CCCIII–6
gelmek
CCLXII–4

ravza (a) : ağacı, çayırı, çimeni bol olan yer, bahçe.
Uz IV–78, XCIII–1, CIV–5, CLIII–6, CLXXI–4
ravza–i Rıdvân (f): cennet.
Uz VII–18, Uz IX–5, CCLIX–3

rây (a) : rey, fikir (nazımda râ şeklinde de kullanılır).
XVI–11, LXXIII–6, CCVI–5, CCVIII–4, CCLXXXIII–7

râygân (f) : bedava, parasız.
LXXXIV–3, LXXXV–6, XCI–3, CLXXXIII–12

râygânî (a) : değeri olmayan.
CCCVI–7

râz (f) : sır, gizlenilen şey.
XXVI–3, CXIII–7, CXXXVI–7, CXL–6, CLXV–5

râz–ı nihân (f): gizli tutulan sır.
CXL–6

râzı (a) : rıza gösteren, kabul eden, boyun eğen.
XL–4

rebâb (a) : bir çeşit yaylı çalgı.
Uz VI–14

recâ (a) : istek, dilek.
Uz IV–9, CXXXIV–7

Receb (a) : has isim.
Müf 9

redd (a) : 1. geri döndürme, geri çevirme; kabul etmeme.
Uz IV–109, Uz VI–100, XXXIV–7
–itmek
CCXX–1,CCLXV–7,CCCXLIV–6

redîf (a) : her beyitin sonunda kafiyeden sonra tekrarlanan kelime veya ek.
Uz VII–35

refîk (a) : arkadaş; yoldaş.
LXX–6

reh (f) : yol (râh'ın hafifletilmişi).
Uz IV–88, Uz VII–5, XVI–9, CLXXXIX–3, CCVIII–5
reh–i ışk (f): aşk yolu.
XXXV–5, CCCXXXII–6

rehâ (f) : kurtulma, kurtuluş.
CII–1
bulmak.
XIII–4

reh–güzer (f) : geçit, geçecek yol.
XC–3

reh–nümâ (f) : yol gösteren, kılavuz.
CXXIV–5, CCXXIV–3

reh–nümûn (f)	: yol gösteren, kılavuz. Uz VII–45, CLXXXII–2
remz (a)	: işaret, işaretle anlatma, imâ. XI–5, XXXI–5, XCVII–7
renc (f)	: 1. ağrı, sızı 2. zahmet, eziyet, sıkıntı. Uz VIII–4
reng (f)	: renk. LXXII–4, XCV–5, CV–3, CXIV–6, CXXX–2
rengîn (f)	: 1. renkli, parlak renkli. Uz VI–23, Uz IX–9, XXXII–3, XLII–1, XLVIII–3 2. güzel, latif. Uz VI–23
resen (f)	: ip, urgan, halat. XXXIV–1, CL–3, CLXVI–1, CCXXXVI–2, CCLVIII–5
resm (a)	: 1. tarz, üslûp. Uz VII–42, CI–2 2. âdet, usûl. CCXLII–6 3. çizme, yazma. Uz VI–78 4. alâmet, nişan, eser, iz. Uz IV–38
resul (a)	: peygamber, yalavaç. Uz V–24
reşk (f)	: kıskanma, haset, günü, gıpta. C–2, CIX–6, CCLXVI–2, CCLXXIX–3, CCLXXXI–4
revâ (f)	: yakışır, uygun, yerinde. Uz VII–56, Uz VII–59, Uz X–7, XXVII–2, XXXIV–7
revâc (a)	: sürüm, itibar, geçerlik. XXVI–5

revân (f) : yürüyen, giden, akan.
Uz VII–41, CLXV–3,
CCCXXXIII–1, CCCXXXIV–3

revnâk (a) : parlaklık, güzellik, tazelik, süs.
CLXXVIII–1

revzen (f) : pencere.
I–3, LXXXIV–5, XCII–4, CII–6,
CLIX–3

revzene (a) : pencere.
CCXCV–8

reyhân (a) : fesleğen.
Uz VII–11, Uz IX–10, XCVII–2,
CCLXIV–5, CCCI–7
reyhân hat: hatt–ı reyhanî diye bilinen bir yazı çeşididir. Kur'an ve dua yazmakta çok kullanılmışsa da sonraları kullanılmaz olmuştur.
İbn–i Bevvâb tarafından icat edildiği söylenir.
XXXII–2

rezm (f) : kavga, savaş, cenk.
Uz X–45

rıhlet (a) : göç, göçme.
Uz IV–21

rıkâ' (a) : hatt–ı rıka'; bir yazı çeşididir. Çabuk yazılabilir bir yazı olduğundan mektup vesaire yazmakta kullanılmıştır. Bunun, Bağdatlı Ebü'l–Fazl bin Hâzin tarafından icat edildiği söylenir.

rızâ (a) : 1. razı olma, peki deme.
CXLVI–6, CXCII–3, CCLXXV–4
2. istek, kendi isteği.
CI–1
3. hoşnutluk, memnunluk.

Uz IV–2

rızk (a) : azık, yiyecek içecek şey.
Uz I–8

ridâ (a) : hırka
Uz IV–10

rif'at (a) : yükseklik, yücelik.
Uz IV–125, Uz VI–74,
CCXIII–3

rîg (f) : rıh, yazı kurutmaya yarayan ince kum.
CCXLVIII–3

rind (f) : kalender, dünya işlerini hoş gören kimse, aldırışsız.
CCLXIV–9

risâle (a) : 1. mektup.
XXXII–1, CIV–3
2. mecmua.
CXLVIII–4, CLXXIV–4
3. kısa yazılmış küçük kitap.
Uz IV–116

rîsmân (f) : ip, halat.
XX–2, LXXXV–3, CXXX–5,
CLII–5, CLXI–9

rîş (f) : yaralı.
CXV–16

rişte (f) : 1. iplik, tire.
Uz IV–69, CLXXIV–1,
CLXXXII–1, CCLXVII–5,
CCXCVII–2
2. bağ.
Uz IV–69, Uz IV–75,
CCXCVII–2
rişte–i cân (f): can ipliği, can bağı.
V–7

rivâyet (a) : söylenti, bir haber, söz veya hadise-

nin hikâyesi.
XXI–3, LX–4

riyâ (a) : özü, sözü bir olmama, iki yüzlülük.
CCC–4

riyâz (a) : ravza'nın c. bahçeler, ağaçlık, çimenlik yerler.
CLIII–6

–rîz (f) : döken, akıtan, saçan mânâlarıyla birleşik kelimeler yapar.
Uz VIII–17

rîzân (f) : dökülen, akan.
Uz IX–29

rû–be–rû (f) : yüzyüze.
Müf 17

rûh (a) : 1. en mühim nokta, öz.
Uz IV–29, Uz IV–78
2. can.
Uz IV–49, CCCXXXIII–1
3. canlılık, kuvvet, duygu.
CCXXXIX–1

ruh (f) : yanak, yüz, çehre.
Uz IV–62, Uz VI–20, Uz VIII–32, Uz IX–9, Uz IX–20

Rûh–ı Kuds (f) : Cebrâil.
Uz IV–44

ruhsâr (f) : yanak.
IX–5, XXXIII–4, XLVIII–3, LVII–5, LXVI–1

ruhsat (a) : izin, müsaade.
CLII–3

Rûm (a) : Anadolu.
Uz IX–46, LXXXVI–3, LXXXVIII–2, CVI–1, CLXXVII–4

rumûz (a) : remz'in c. işaretler, mânâsı gizli

	olan sözler. CXL–6
rû–siyâh (f)	: kara yüzlü, yüzü kara, ayıbı olan. CLXIV–1
rû–siyeh (f)	: yüzü kara. CCXXXII–6, CCCXLIV–6
rûşen (f)	: 1. belli, meydanda. Uz IV–28, XCII–3, CXLV–7, CCLXV–6 2. aydın, parlak. Uz IV–129, XCII–4
rutab (a)	: hurma, olgun hurma. Uz IV–53, CVI–4
rûy (f)	: yüz, çehre. Uz III–10, CV–3, CVIII–2, CXV–3, CXLIV–4 rûy–ı zemîn (f): yeryüzü, dünya. Uz IV–37, Uz IV–75, Uz VII–3, Uz X–13, CCXCVII–2
rûz (f)	: gün. CCXXIII–8 rûz ü şeb (f): gece ve gündüz. Uz III–8, IX–2, IX–6, XLVIII–4, CCCXLIV–5
rûze (f)	: oruç. Uz VI–27
rûzgâr (f)	: 1. zaman, devir. Uz III–8, XXX–1, CXXI–1, CCXXVII–1 2. yel. XXX–1, CCXXVII–1 3. dünya. LVI–5
rûzî (f)	: nasip, kısmet. Uz VI–33

rüstâyi (f) : köylü
CXCII–9

Rüstem (f) : İran'ın ünlü pehlivanı ve savaşçısı.
Uz VII–4, CCXCV–12

rüzvà (f) : rezil.
CCCXXXII–1

rüsvây (f) : rezil, itibarsız, havsiyetsiz.
LXIX–1, CLXIX–1,
CCVIII–3, CCCV–5

S

–sâ (f) : benzetme edatı olan âsâ'nın hafifletilmişi CCLXVII–7

sa'âdet (a) : mutluluk, mut.
Uz IV–79, Uz IV–97, Uz V–18
Uz VII–20, XXII–5

sâ'at (a) : 1. vakit, zaman.
Uz VI–96
2. kıyamet.
Uz VI–54

sabâ (a) : gün doğusundan esen hafif ve lâtif rüzgâr.
Uz XI–3, XLV–2, LXXIV–4,
LXXXVIII–4, CXXVII–1

sabâh (a) : sabah.
XXVIII–1, CCVII–1

sabr (a) : sabır
Uz X–27, LIV–8, XCIV–7,
XCV–1, XCVIII–5

sabûh (a) : sabah vakti içilen şarap.
XXVIII–1, CCXXXIX–3

saç (saç) : insanın başının kılları.
Uz IX–15, XLV–1, CXX–3,
CCXXV–6, CCLII–4

sad (f)	: yüz (sayı). Uz VI–69, Uz VIII–13
sâd (a)	: Osmanlı alfabesinin on yedinci harfi olup ebced hesabında doksan sayısının karşılığıdır. XXXVIII–5, CCCXI–3
sadâ (a)	: ses. L VI–4
sâde (f)	: düz, basit, yalın, gösterişsiz. CCLIV–6
sadef (a)	: sedef, inci kabuğu. Uz IV–8, Uz VI–4, Uz VII–10, CLXVII–6
sâde–ruhsâr (f)	: sade yanaklı, yanağı süssüz. CCCXV–2
sâdık (a)	: sadakati, içten bağlılığı olan. Mu 5
sad–pâre (f)	: yüz parça; parça parça olmuş. CXCVIII–4, CCCX–3, CCCXL–5
sadr (a)	: 1. göğüs. Uz IV–110, LXXX–3 2. yürek. Uz IV–87 3. oturulacak en iyi yer. Uz IV–94 4. en baş. CXII–4
saf (a)	: dizi, sıra. Uz II–12, CCLV–2
sâf, sâfî (a)	: temiz, halis, katkısız, karışık olmayan. Uz IV–13, XXIX–2, I–4, CXXIII–2, CLIII–7
safâ (a)	: 1. gönül şenliği, kedersizlik, eğlence. Uz II–5, Uz IV–99, Uz V–15, Uz VI–32, Uz VII–2

Safâ (a) : Mekke civarında bir yer olup hacılar, burası ile Merve denilen yer arasında Hz.Hacer'in gidiş geliş hareketini remzederek dört defa gidip üç defa gelirler.
Uz X–53, LXVIII–4

safha (a) : 1. yüz, bir şeyin düz yüzü.
CXLII–1, CXLVI–2, CLXXVII–2
2. yazılmış veya yazılabilir sahife.
XXXV–1
3. levha.
LXXXVIII–4

sâfî–dil (f) : temiz gönüllü, kalbi temiz.
Uz VI–68

safîr (a) : ince, güzel ses.
Uz IV–99

sağ (şağ) : sağlam, sıhhatte.
Uz VI–15, Uz IX–3, CCXXXIII–2, CCLIII–4, CCLVIII–3

sâğar (f) : kadeh, içki bardağı.
Uz IX–12, LXXXVIII–6, CCLXXI–4, CCLXXIII–5

sağluk : sağlık, sıhhatte bulunma, esenlik.
Uz IX–3

sah (a) : "doğrudur, yanlışsızdır" mânâsına resmî yazılara konulan bir işaret.
CCXVIII–3

sahâ (a) : cömertlik, el açıklığı.
Uz VII–16

sahâvet (a) : cömertlik, el açıklığı.
Uz IX–8

sahbâ (a) : şarap (asıl mânâsı al, kızıldır)
Uz VI–40, CCCXXXII–5

sâhet (a) : saha, arazi.
Uz VI–78, Uz VI–99, Uz X–37

sâhib (a) : sahip.
Uz IX–46

sâhib–zemân (f) : zamanın sahibi, devrin hükmedicisi.
Uz VIII–2

sahîh (a) : 1. doğru, gerçek.
Uz IV–60
2. sağlam, kusursuz.
XXXI–2

sâhil (a) : deniz, nehir, göl kenarı, kıyı.
Uz VI–72

sâhir (a) : büyücü.
CCCXI–1

sahn (a) : 1. sahne.
Uz II–5, Uz V–18, Uz VI–61, VI–6.
2. meydan, orta, aralık; cami ve medreselerde umumun toplanmasına mahsus üstü kubbeli, örtülü yer.
Uz VI–18, Uz VI–61

sahrâ (a) : ova, kır.
Uz IV–69, CLXXVI–5, CCCXXXII–3, CCCXLII–2, CCCXLIII–2

saht–rû (f) : pek yüzlü.
LI–3

sa'îd (a) : 1. mutlu, uğurlu.
Uz IV–26, Uz V–8, XXXVII–5
2. âhiretini hazırlamış (kimse).
Uz IV–26

sâ'id (a) : kolun dirsekle bilek arasındaki kısmı.
sâ'id–i sîmîn (f): gümüş gibi kol.
CCLXXXIII–3

sakf (a) : tavan, çatı, dam.
Uz X–32

sakın–	: 1. çekinmek, kaçınmak. L–4, LV–2 2. esirgemek. XCIX–2, C–3, CLIV–2 3. saklamak, muhafaza etmek CCCI–6
sâkî (a)	: kadeh, içki sunan. Uz VIII–32, Uz IX–16, Uz IX–23 XXVIII–1, XXIX–4
sakîm (a)	: 1. yanlış. CCXVIII–3 2. hasta, hastalıklı. CCXXIII–7
sâkin (a)	: (bir yerde) oturan, mukîm. Uz IV–59
sakk (a)	: vesikalar. Uz VI–8
sakkâ (a)	: su dağıtan, saka. Uz VI–94, CCCXLII–5
sakla–	: 1. gizlemek. XXVI–3, CVIII–4, CXIV–3, CXXXVI–7, CCXCVIII–4 2. korumak, gözetmek. C–3
sâl (f)	: yıl. Uz I–11
sal–	: 1. koymak, bırakmak. Uz VI–91, Uz X–12, LXXXI–7 2. yaymak, saçmak, sermek Uz IV–77, Uz XI–13, LXXV–5, CCXXIII–3 3. uzatmak. Uz IV–105, CCLXXXIII–3
salâ (a)	: çağırma. XVI–3, XXIX–4

salâh (a) : dine olan bağlılık.
XXVIII–7, XXIX–4, CCLII–3

salavât (a) : Hz. Muhammed'e edilen dualar.
Uz IV–22

salın– : yürürken hafifçe sağa, sola eğilmek.
Uz VIII–32, IV–2, LXXIV–3, CLXXXIV–2, CCXCIV–3

salîb (a) : haç.
X–1, CCXXV–6

saltanat (a) : sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.
Uz IV–74, Uz IX–34, Mu 1

san : sanki.
Uz VI–18, Uz VI–19, X–1, XI–1

san– : 1. sanmak, zannetmek.
Uz VI–19, Uz X–50, IX–7
XX–7
2. farzetmek, saymak.
XLIV–3

sana : teklik ikinci şahıs zamiri sen'in datif şekli.
Uz V–17, Uz VII–35, Uz VIII–26, Uz IX–12, Uz X–23

sanasın : sanki.
XXII–1, L–4, CVI–4, CX–5, CCLV–2

san'at (a) : sanat, ustalık; hüner, mârifet
LIII–8, CCCXI–4

sanç– : saplamak.
CX–1

sanem (a) : 1. güzel kimse.
III–1, V–3, VI–1, VII–7
2. put.
Uz V–16, CCC–3

sânî (a) : ikinci.
CLII–2, CCL–7

Sâni'(a)	: Allah . Uz III–7, Uz III –9
sanki	: 1. tut ki, farzet ki, faraza . Uz VI–4, LXVII–4, CXLII–I, CCLXIV–3 2. güyâ LV–I
sar–	: 1. sarılmak, kucaklamak. XXXV–3 2. bağ ve sargı ile bağlamak . CIX–6 3. etrafını çevirip dolamak . CCLXVII–5
sarîh (a)	: belli, âşikâr. Uz IV–60, XXXI–5
sarrâf (a)	: sarraf. Uz VI–57, CLXI–5
sat–	: bir mal veya mülkü para karşılığında vermek. LXV–9, CXCI–5
sath (a)	: bir şeyin dış tarafı, dış yüzü Uz VI–19
satıl–	: satma işine konu olmak . CCCXXXVI–3
satr (a)	: yazı sırası . Uz IV–15
savâb (a)	: doğru, dürüst . CCVIII–4
savlecân (a)	: çevgân, cirit oynanılan eğri sopa . CLXXXIII–3, CLXXXVI–4
savma'a (A)	: ibadet yeri, tekke . Mu 38, Müf 16
sa'y (a)	: 1. koşma, yürüme (bu mânâ ile yalnız hac sırasında Safâ ile Merve arasındaki koşma hakkında kullanılır.)

Uz X–53, X–4, XVI–13
2. çalışıp çabalama, gayret, emek.
Uz IV–19, Uz VI–66

say– : 1. bir cinsten kaç parça bulunduğunu anlamak için, bunları birer birer gözden veya zihinden geçirirken bir sayısından başlayarak her parçada bir sayı arttırmak yolu ile bir sonuca varmak.
CXXXIII–5
2. kabul, itibar etmek, o gözle bakmak.
CCXXXVI–4

sayd (a) : 1. av.
Uz IV–100, LXXXIV–1, CXIII–3, CXV–6, CXXVIII–5
2. avlama.
CXXIII–6.

sâye (f) : 1. gölge.
Uz IV–105, Uz VI–96, IV–7, XXII–2, LXXXI–7
2. sahip çıkma, koruma.
Uz VI–96

sâye–bân (f) : 1. sayvan, gölgelik.
LXXV–6, CLXXXIII–1, CLXXXVI–2, CXCI–4
2. büyük çadır.
CCXCVII–2

saykal (a) : 1. cila âleti.
Uz IV–6
2. madenlere, ayna vesaireye cila veren adam, cilacı.
Uz IV–98

sayru : hasta, sayrı.
CCLXIII–7, CCLXV–6

sayyâd (a) : avcı .
XXXVIII–1, CLXIV–4

sâz (f) : çalgı .
CXIV–1, CXXIV–3,
CLXVII–3, CLXXXII–4,
CCLXXVIII–4

sebeb (a) : 1. sebeb .
Uz VIII–19, IX–4, LXI–4, CVI–1
CXLV–4
2. bahane .
CXLV–4

sebt (a) : yazma, kaydetme .
CCL–6

sebû (f) : testi .
CVII–5, CCLXII–3,
CCCXXIX–2

sebz (f) : yeşil, yeşil renkli .
LVI–3, CCCXXXVI–4

sebze (f) : yeşillik, çimen
Uz IV–123, Uz VI–20, VI–3
LXXVI–2, CXXXVI–3

sebze–zâr (f) : yeşillik, çayırlık, çimenlik .
Uz IV–67, XXXII–7, LVI–4,
CLXVIII–1, CCXXXI–7

seccâde (a) : seccade, üzerinde namaz kılınan küçük kilim, küçük halı .
LXXV–5, CCLII–3

secde (a) : namazda alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yerde dayamaktan ibaret ibadet vaziyeti .
CLXXXII–3, Mu 38
secde–i sehv (f): namazda yapılan bir yanlış için secde etme .
CCII–4

secde–gâh (f) : ibadet edilecek, namaz kılınacak yer .
XLIII–1, LII–3, LXXXII–1,

Uz IV–78, CCCXXVII–1

selef (a) : bir yerde, bir işte, bir vazifede başka birinden önce bulunmuş olan kimse (halef'in karşılığı).
Uz X–57, CLXVII–4

selîm (a) : sağlam, kusursuz, doğru.
Uz IV–84

Selmân (a) : has isim.
Mu 11, Mu 12

Selsebîl (a) : cennette bir çeşmenin adı.
CIV–2

sem (a) : zehir, ağı.
Uz V–12

semâ (a) : gökyüzü.
Uz VI–16, Uz XI–17, CLXI–8, CLXXXII–4

semâ' (a) : 1. işitme, duyma.
CLI–7
2. mevlevî âyinlerinde tarîkat mensuplarının cezbe hâliyle ayakta dönmesi, zikretmesi.
Uz VIII–24

semâvât (a) : semâ'nın c. gökler (kafiye gereği semâvâ şeklinde de kullanılmıştır.)
Uz VI–15, Uz VI–28, Uz X–32

semen (f) : yasemin.
LIV–2, LVI–3, CXXI–3, CLXXXVI–2

semen–beden (f) : yasemin vücutlu, vücudu yasemin gibi beyaz olan.
CCLXIX–4

semen–ber (f) : göğsü yasemin gibi beyaz olan, yasemin göğüslü (sevgili).
XCIII–1, CLXX–1

semend (f) : çevik ve güzel at.

CXCVIII–2, CCLXXIV–1, CCCXXXV–2

semender (f) : ateşte yaşadığına inanılan bir masal hayvanı.
CX–3

semen–sâ (f) : yasemin gibi, yaseminimsi.
I–1, XCII–5, CXXXVIII–5, CXLIX–4, CCVIII–1

semen–sîmâ (f) : yasemin yüzlü, yasemin benizli.
CCXXI–1

semer (a) : meyve, yemiş.
XXXIX–5

sen : teklik ikinci şahıs zamiri.
Uz I–2, V–1, XXXV–5, LXVII–1, CI–5

senâ (a) : övme, övüş.
Uz IV–24, Uz IV–117

senbûse (f) : samsa cinsinden bir tatlı.
LV–4, CLXXXV–3

sencileyin : senin gibi.
Uz VII–38, LXV–1, LXV–11

seng (f) : taş.
Uz III–5, Uz VI–36, Uz VI–57, CXIV–3, CLXXXIV–7
seng–i hârâ (f): mermer taşı, pek sert taş.
Uz I–4, XXXVII–3
seng–i melâmet (f): birini kınarken sözle atılan taş.
CXIII–2, CLXXVI–6

seng–dil (f) : taş yürekli.
X–3, LXIX–7, CCIX–3

sengîn (f) : taştan, taştan yapılmış.
XXIX–3, XLI–3, CII–2

sep– : serpmek, saçmak.

CCCI–7, CCCXLIII–1

ser (f) : 1. baş, kafa.
Uz VIII–22, VII–4, XV–1, LXXI–2
2. uç, kenar.
XXII–3, CCLVII–4
ser–i kûy (f): sevgilinin bulunduğu yer.
CCCXVIII–4

ser– (f) : "baş, başkan" mânâlarıyla başa gelerek birleşik kelimeler yapar.
CVI–1

serâ–perde (f) : otağ, padişah çadırı.
Uz VI–76

ser–â–ser (f) : baştan başa, büsbütün.
Uz VIII–7, CXXXVI–8

serây (f) : saray.
CLIII–5, CLXXXI–2, CCCXXXV–5

ser–be–ser (f) : başbaşa, baştan başa, büsbütün.
Uz IX–25

serd (f) : sert, haşin.
CCLXXIX–5

ser–efrâz (f) : başını yukarı kaldıran, yükselten, benzerlerinden üstün olan.
Uz VI–21, XIV–4, CXV–4, CXXIV–4, Mu 19

ser–endâz (f) : çekinmez, korkusuz, pervasız.
LXXI–2, CCXLVIII–4

ser–gerdân (f) : 1. başı dönen, sersem, şaşkın.
2. perişan.
Uz IX–1, CCXLV–3

ser–geşte (f) : başı dönen, şaşkın, sersem.
Uz VII–63, LXV–2, CCXLI–1

ser–hoş (f) : sarhoş.

VI–1

serîr (a) : taht.
Uz IV–94, CLIII–5

ser-mâye (f) : ana mal.
XL–5

ser–mest (f) : sarhoş.
CXV–1, CCLII–3, CCLXXXVI–3

ser–nigûn (f) : başaşağı olmuş, ters dönmüş.
Uz IV–107, Uz X–25,
CLXXIX–2, Müf 8

ser–tâc (f) : baş tacı olan, çok sevilen, sayılan.
CCL–1

ser–tâ–ser (f) : baştan başa, hep, bütün.
CCLXIX–5

serv (f) : 1. servi, selvi.
Uz IV–103, Uz VI–21, V–6,
XXXIV–6, LXV–7
2. mec. sevgilinin boyu bosu.
V–6, LXV–7
serv–i çemen (f): naz ve edâ ile salına salına yürüyen sevgili.
CCCXVI–3, CCCXXXVIII–1
serv–i hırâmân (f): nazlı sallanan selvi; mec. naz vee edâ ile salına salına yürüyen sevgili.
CLXXXIV–2, CCCXXV–1, Müf 10
serv–i nâz (f): dalları yana sarkan selvi; mec. uzun boylu sevgili.
CXCVII–3
serv–i revân (f): yürüyen selvi; mec. uzun boylu sevgili.
Uz IV–107, CXXX–3,
CLXXXVI–1, CCXXVIII–3,
CCXCI–2
serv–i sehî (f): doğru büyümüş iki

daldan ibaret selvi (güzellerin boyu buna benzetilir).
CXV–4, CXVI–9, CXIX–4, CXCIX–7, CCXIII–5
serv–i ser–efrâz (f): başı yüksek selvi; baş çeken selvi.
LXV–8

serv–kad (f) : servi boylu.
Uz IX–11

serv–kâmet (f): : servi boylu
XXII–1, CLXX–1

sev– : 1. sevgisi olmak, sevgi duymak, gönülden bağlı olmak, dostluk ve sevgi göstermek.
XXXV–5, XLIII–4, XLVI–3, LXXIX–4,
2. aşık olmak.
XLVI–3, LXXIX–4

sevâb (a) : Allah'ın rızasına uygun ve âhiret mükâfatına lâyık iyi iş.
XLI–7

sevâbit (a) : sâbite'nin c. seyyar olmayan ve yerinde durur gibi görünen gök cisimleri, yıldızlar.
Uz VI–4

sevâd (a) : 1. kara, siyah.
XXXV–1
2. yazı, karalama.
CLVI–5

sevdâ (a) : çok kara, çok siyah.
XCI–7, CLXXX–2

sevdâ (f) : 1. aşk, sevgi.
CXXIX–7, XCI–7, L–3
2. aşırı sevgiden doğan bir çeşit hastalık.

L –3, CVI – I
3. istek, arzu, heves.
CCI – 4

sevdâyî (a) : sevdalı.
XXVI–1, LXIX – I, LXIX – 4,
CCXCV – I

sevdâ–zede (f) : sevdalı, aşık.
CCXXIII – 7

sevgi : aşk, sevme duygusu, muhabbet.
CXLV – 7

sevin– : sevinç duymak.
XVII – 3

seyf (a) : kılıç.
CLIX – 7

seyl (a) : sel.
CLXXXIV – 2, CC – 4, CCXXXI – 4

seylâb (f) : sel, sel suyu.
XXXVIII – 3, CXVIII – 2, CC – 4,
CCCXLII – 1

seyr (a) : 1. gezme, gezinme.
Uz VI – 43, XVIII – 5
2. uzaktan bakıp karışmama.
Uz VI – 43, XVIII – 5.
3. yürüme, yürüyüş; gitme, hareket.
Uz VIII – 32
4. eğlenmek üzere bakma, temâşâ.
XXXIII – 4
seyr ü sefer (f): gidiş geliş.
CI – 4

seyyâre (a) : güneşin etrafında dolaşan gezegen.
Uz VI – 2, Uz VI – 43, XXXVII – 2,
I – 5, LXIII – 1

sı– : 1. kırmak, bozmak, kesip mahvetmek.
IX – 7, XXVII – 5, XXIX – 3,

CLXXVIII–1, CXCI–[illegible]
2. yıkmak, harap etmek.
CCXCV–6

sıdk (a) : 1. iç, yürek temizliği.
Uz IV–44, Uz V–21, Uz V–25,
Uz X–51
2. doğruluk, gerçeklik.
Uz IV–44, Uz VII–41

sıfât (a) : sıfat'ın c. sıfatlar, vasıflar
Uz III–15, Uz IV–13

sığ– : bir kabın içine girmek, alınmak.
Uz IV–12, Uz IV–34, XCVII–7,
CCLXXXVII–5

sığış– : sığmak.
CCXCI–3

sıhhat (a) : sağlık, sağlamlık.
XLV–4, LIII–4, CCVIII–5,
CCLXXVI–1, CCCIII–5

sın– : kırılmak, parçalanmak.
CXCI–5, CCLI–5, CCLXXXIII–2

sınuklu : kırık, mahzun, kırılmış.
XXXV–3, CXXXVIII–6

sırât (a) : yol.
sırâtü'l–müstakîm (a): doğru yol.
CCXVIII–2

sırça : cam, billur.
CCVII–2, CCLXXXIII–2,
CCCXXXI–3

sırr (a) : gizli tutulan, kimseye söylenmeyen şey.
Uz IV–41, Uz IV–94, XI–5,
XXX–2, XLII–4

sîb (f) : elma.
Uz IV–53, X–2, XCIII–3,
CLXIII–6, CCXXV–4

sîb-i zenahdân (f): sevgilinin elmayı andıran çenesi.
CCLXXXIV–5

sicill (a) : resmî vesikaların kaydedildiği kütük.
Uz VII–1

sidre (a) : nabek denilen meyveyi veren bir ağaç, Arabistan kirazı.
Uz IX–5, XVI–16, CXVI–9, CXXIII–4, CXCV–3

siidre–kad (f) : sidre boylu.
CI–5

sifâl (f) : çanak, çömlek ve çini gibi topraktan yapılmış şey.
CCXI–6

sihâm (a) : sehm'in c. oklar.
Uz IV–79, CXII–3

sihr (a) : 1. büyü; gözbağcılık, büyücülük.
Uz X–30, LXVI–3, CXCII–6, CXCVII–6
2. sihir kuvveti taşıyan kuvvetli cazibe, fettanlık.
LXVI–3

sikke (a) : para üzerine vurulan damga.
CCXVIII–4

sil– : yaş bir şeyi emdirerek kurutmak.
CCCXIX–3, CCCXIX–5

silsile (a) : zincir.
CCCXXXI–9

sîm (f) : 1. gümüş.
XCIV–4, CXIV–3
2. gümüşten, sırmadan.
CXIV–3, CXLI–3
3. gümüş para.
CCXVIII–4

sîm ü zer (f): gümüşve altın .
XLV–3, LVI–2, CIII–3,
CXXIII–6, CCXXIX–2

simât (a) : sofra .
Uz IV–115

sîm–beden (f) : gümüş vücutlu, vücudu gümüş gibi beyaz olan .
CCXLII–7

sîm–ber (f) : göğsü gümüş gibi beyaz .
XCIV–1, CXI–1, CCCII–7,
CCCXXIV–1

simid : simit .
Uz IX–24

sîmîn (f) : gümüşten, gümüş gibi, gümüşe benzer .
LXXXIX–5, XCI–4, XCIII–3,
XCIV–1, XCVII–8

sîmîn–beden (f) : gümüş vücutlu, gümüş gibi parlak ve beyaz vücutlu .
Uz IX–11, LXXVIII–6, CII–2,
CCXXXIII–4

sîmîn–ber (f) : göğsü gümüş gibi beyaz olan .
CCXXI–1

sîmîn–sanem (f) : gümüş vücutlu güzel, vücudu gümüş gibi olan güzel .
X–1

sîmîn–ten (f) : gümüş tenli, gümüş gibi parlak ve beyaz vücutlu .
CCXCV–1

sîm–sâḳ (f) : gümüş baldırlı .
Uz IX–29

sîm–ten (f) : gümüş tenli .
LXXV–3, XCIV–6, CCCXXVII–5,
CCCXXXVIII–1

sîmürg (f) : anka kuşu, masal kuşu .

	Uz IV–66
sin	: teklik ikinci şahıs zamiri, sen. CXXXIX–2, CLXXVIII–2, CCXXIV–1, CCCXLVII–5
sin	: mezar. V–2
sinân (a)	: mızrak, süngü. Uz IV–110, CLXI–17
sincâb (f)	: ağaçlarda yaşayan kemirici, küçük kurşunî tüylü hayvanın postundan yapılmış kürk. XIX–2, CCLIV–7
sîne (f)	: göğüs, mec. yürek, gönül. Uz VI–47, Uz VI–52, Uz VIII–12, Uz X–28, XXIX–2
sipâh (f)	: asker. Uz IV–118, VII–3, LII–6, CCCXXIV–2, CCCXXXIX–1
sipâs (f)	: şükretme, dua etme. Uz IV–11
sipeh (f)	: asker XCII–8, CCCXII–2
siper (f)	: 1. kalkan. LII–1, LXIV–4, LXXI–1, XCII–6 2. arkasına saklanılacak şey. CXX–5
sipihr (f)	: gök, sema. Uz VI–2
sîr–âb (f)	: taze, körpe. CCLIV–1
sirişk (f)	: gözyaşı. CCCXXXVI–5
–sitân (f)	: yer adı yapmaya yarayan ek. Uz IX–20
sitâre (f)	: yıldız.

	Uz IV–26, Uz VII–61, LXXXIV–2, CLXXVI–10, CCCXXXV–2
sitem (f)	: 1. eziyet, cefa · Uz VIII–2, Uz X–43, LXXXVI–4 2. zulüm, haksızlık. Uz VIII–2, Uz X–43
sitem–kâr (f)	: zulüm ve haksızlık eden. LXV–3
siyâh (f)	: kara. Uz III–5, Uz IV–121, Uz X–31, Uz X–34, VII–1
siyâset (a)	: politika.. XXVII–1
siyeh (f)	: kara · VI–5, LX–2, CCVIII–1, CCLV–3, CCXCIII–2 siyeh baht: kara talih, karayazı. CLXVI–6, CCXLV–2, CCXCVIII–7
siyeh–kâr (f)	: kötü işler yapan, günaha giren · XLI–5, LXV–12, CVI–1, CL–2, CCXXVI–3
siyeh–pûş (f)	: karalar giyinmiş; matemli. CXV–11, CCLII–7
siyeh–rîsmân (f)	: kara ip. CCLXXXIX–5
siyeh–rû (f)	: yüzü kara olan, rezil. CCCII–4
siz–	: sezmek. Uz XI–4
Skender (f)	: İskender · Uz IX–35
soffa (a)	: sofa. Uz X–9, LXX–7

sofra (a) : üzerinde yemek yenen sini veya masa, sofra.
Uz IV–86, Uz IV–115, Uz VII–32, XLIX–4, CCX–8

soğıl– : suyu çekilmek, kaynağı kaybolmak veya kurumak.
Uz XI–10

sohbet (a) : görüşüp konuşma; arkadaşlık.
LXXVIII–2, CLXXXV–5, CCXXXIX–3, CCLXXXIX–1, CCCXLVIII–6

sonra : 1. konuşulan veya içinde bulunulan zamana göre ilerisini anlatır.
Uz VII–47, Uz VII–52, Uz IX–35, CL–7
2. yoksa, aksi halde.
XLIV–3

sor– : 1. sormak, sual etmek.
Uz X–7, I–5, XV–5, XXVII–3, XLII–3, LXVI–6
2. öpmek.
LXVI–6
3. emmek.
I–5, XV–5

sög– : sövmek.
V–2, XVI–6

söyle– : 1. demek.
Uz VII–67, CVI–5, CCVII–6, CCXIV–4
2. anlatmak, ifade ve beyan etmek.
Uz VI–73, LXXXIX–2

söylen– : denilmek, ifade edilmek.
CCXXI–5

söylet– : söylemek zorunda bırakmak.
CCXVI–2

söyün– : sönmek, parlaklığı gitmek .
Uz VII–43

söz : 1. duygu, düşünce ve isteklerin anlatılmasına yarayan kelimeler topluluğu, lâkırdı, kelâm.
Uz IV–47, Uz IV–117, Uz VII–67, Uz XI–1
2. hüküm, nüfuz .
Uz V–5

su : 1. tabiatta en bol bulunan, hidrojenle oksijenin birleşmesinden meydana gelen madde, su .
Uz VI–48, Uz VII–57, Uz VIII–23
2. akarsu, ırmak .
Uz IV–122, CII–4
–ya düşmek .
CCCXVI–2, CCCXXI–2
olsa teyemmüm câ'iz değül.
CCXV–4
–ya salmak .
CCCXXII–1

su'âl (a) : sorma, sorulma, soru .
Uz I–8, XXV–2, CCLXIII–1

Su'bân (a) : gökyüzünün kuzey yarımküresinde bulunan Tınnîn burcunun çevirdiği büyük kavsin ortasında ve Küçükayı dörtgeninin tam karşısında bulunan en parlak yıldız (Alpha Draco) .
Uz VI–17

subh (a) : sabah, sabah vakti .
I–3, XXV–3, XCII–8, CXXXII–5

subh–dem (f) : sabah vakti .
LXIII–1, LXXX–4, CXXXVIII–5

subh–gâh (f) : sabah vakti .
Uz X–12, Uz X–30, XLIII–2

suç	: 1. kabahat, hata 2. günah. CXXXI–2
suçsuz	: kabahatsiz, masum. LII–7, LXV–3
sûd (a)	: sevdâ'nın c. sevdalar. CXV–7
sudûr (a)	: sadr'ın c. göğüsler. Uz IV–94
sûfî (a)	: sofu. CCLXVIII–4, CCCXLV–3
sula–	: sulamak, su vermek. Uz VII–28, CCXLVIII–5, CCCXLII–5, CCCXLIII–1
sultân (a)	: padişah, hükümdar. Uz IV–58, Uz VII–3, Uz VII–15, Uz VIII–14, Uz IX–3
Sultân Bâyezîd	: II. Bayezîd. Fatih Sultan Mehmed'in oğlu ve Osmanlıpadişahlarından biridir. Alim ve şairdi. Şiirlerinde Adlî mahlasını kullanmıştır. Uz IX–45
Sultân Muhammed	: has isim. Mu 1, Mu 2, Mu 3
sun' (a)	: 1. eser, yapma, yapış, iş CCLII–2, CCXCII–3 2. kudret, tesir Uz III–9
sun–	: vermek, takdim etmek, sunmak. Uz IV–69, Uz VI–40, Uz VI–44, Uz VII–19, Uz VII–60
surâhî (a)	: uzun boyunlu su ve şarap şişesi, surahi. XXV–2, XXVIII–6, XXIX–6, CXVI–7, CCLXXIII–5
sûre (a)	: 1. sıra, dizi.

CLXII–2

2. Kur'an'ın ayrıldığı 114 bölümden her biri.

CCXLIX–6

sûre–i Duhân (f): Kur'an'ın 44. sûresi.

CLXI–6, CXCI–3, CCCVI–2

sûre–i İhlâs (f): Kur'an'ın 112. sûresi.

CLI–3

sûre–i Kevser (f): Kur'an–ı Kerîm'in 108. sûresi.

CCXLVII–4

Sûre–i Nûr (f): Kur'an'ın 24. sûresi

CLXI–6, CXCI–3, CCCVI–2

sûret (a) : 1. biçim, görünüş, kılık.

Uz VII–31, LXV–11

2. resim.

CXVII–1

3. tarz, yol.

Mu 8

sûsen (f) : susam.

Uz VI–29, CXCIX–7, CCX–7, CCLXVII–8, CCXCV–2

suvar– : sulamak, su vermek.

XXXIX–5, C–2, CCCXLV–8

sûz (f) : yanma, tutuşma; ateş sıcaklık.

LXIV–2, CXXIV–3

sûz–ı ciger (f): ciğerin yanması; ciğer yanıklığı.

CXCVIII–3

sûzân (f) : yanan, yanıcı.

CCXLVI–6

sûzen (f) : iğne.

CCXXXV–5

sûziş (f) : yanma, yakma.
Uz VII–42, LXXVII–2, CCVII–6

sücûd (a) : secde etme, namazda alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirerek alınan vaziyet.
XXXVI–3, LII–3, CXXIII–5, CLXXXVI–5, CCLXVI–4

süd : süt.
Uz IX–24

Süheyl (a) : gökyüzünün güney yarım küresinde bulunan sefîne–i Nuh burcundaki parlak ve büyük bir yıldızın adı. Yemen'den daha iyi göründüğü için buna "Süheyl" i Yemânı" de derler.
CLXXIV–3, CCXCIV–4

sükkerî (a) : şekerle ilgili, şekere ait.
Uz IX–24, Uz IX–26

sükûn (a) : durma, kımıldamama.
Uz III–12, Uz IV–17

Süleymân (a) : 1. Benî İsrail peygamberlerinden biri olup, babası Davud peygamberin vasiyeti üzerine Beytü'l–Makdis'i yedi senede inşa ettirmiştir.
Uz III–14, Uz VII–17, Uz VIII–3, Uz IX–35, LXVII–4
2. has isim.
Mu 13

süls (a) : hatt–ı sülüs; bir yazı çeşididir.
CLXXIII–1

süm (f) : dört ayaklı hayvanların tırnağı.
CXCVIII–2

sünbül (f) : 1. sümbül.
Uz VI–20, II–6, LV–1, LXVIII–5, CXC–6
2. sevgilinin saçı, güzelin saçı, saç.

CVII–1, CXX–3, CXC–6, CCXXXVI–2, CCLXXI–1

sünbüllen– : sümbül haline gelmek, sümbül gibi olmak.
CCLIII–3

sündüs (a) : parlak renkli, çiçekli altın veya gümüş telle işlemeli, nakışlı olarak dokunmuş ipek kumaş.
LXXX–6, CXLIX–4

sünnet (a) : iyi ahlâk, iyi tabiat.
CCCXX–5

süpür– : süpürge ile tozu ve çerçöpü alıp temizlemek.
CCIX–2

sür– : 1. dokundurmak, değdirmek.
Uz III–10, Uz VI–83, CCXLVI–7
2. geçirmek.
Uz VIII–30, Uz IX–4, CCCIV–4
3. kovmak, uzaklaştırmak.
CXXV–3
4. bir maddeyi, bir satıh üzerinde, dokundurarak gezdirmek suretiyle ince tabaka halinde bırakmak.
CCXXIX–4

Süreyyâ (a) : Ülker yıldızı.
Uz VI–5, Uz VI–41

sürh (f) : kırmızı, kızıl.
LX–2, CCCII–2, CCCXXVIII–4

sürhî (f) : kırmızılık, kızıllık.
CXIV–6, CXLI–2

sürh–rû (f) : kırmızı yüzlü, yüzü kızarmış.
CVII–1, CCLXII–2

sürme (f) : sürme, göz kenarlarına ve kirpiklere sürülen siyah boya.
Uz IV–33, Uz VII–5, CCVIII–5

sürûr (a) : sevinç.
CCCXXXV–5

Ş

şa'bân (a)	: arabî ayların sekizincisi, ramazandan önce gelen ay. Müf 9
şâd (f)	: sevinçli, memnun. Uz X–40, XVIII–2, XCIII–5, CXXXIII–8, CXXXIX–1
şâdân (f)	: sevinçli, keyifli. Uz XI–32
şâd–mân (f)	: sevinçli. Uz VIII–14
şafak (a)	: güneş doğmadan önceki alacalık. Uz VI–38, CXIV–6, CLXXIV–3
şâh (f)	: 1. padişah. Uz I–7, Uz III–3, Uz XI–34, XXXIII–5, LII–6 2. satranç taşlarının en mühimi. XXXIII–3
şâh (f)	: dal, budak. şâh–ı gül (f) gül dalı. CXCIX–4
şahâdet (a)	: şahitlik. CCLXXVII–4
şâhâne (f)	: hükümdara yakışacak şekilde olan, çok mükemmel CCCXXIV–2
şâh–bâz (f)	: bir cins iri ve beyaz doğan. CCXXI–4
şâhid (a)	: şahit. Uz I–9, VI–5, IX–4, CCLXXVII–4, CCCXXIV–3
şâhid (f)	: güzel. IX–4
şakk (a)	: yarma, çatlama.

Uz IV–28, Uz VI–92, CLXXIII–2, CCCXXII–3,

şâm (a) : şâme'nin c. (vücuttaki) benler.
LV–2, CXC–3, CCLI–2

şâm (f) : akşam.
XXV–3

Şâm (a) : Arapların Dimaşk dedikleri şehir.
Uz IV–80, LXXVIII–3

şân (a) : 1. ün, şöhret, şan.
Uz VII–15
2. âdet, huy, tabiat.
CXXVIII–1, CXXXI–5
3. hal, keyfiyet.
Uz VII–40
4. mertebe.
CCXCIII–1

şâne (f) : tarak.
II–2, XLI–6, LIX–6, CXIII–7, CXXXVII–1

şa'r (a) : kıl.
Uz IV–121

şarâb (a) : şarap.
Uz IX–29, XXXIX–8, CLIX–4, CCXXXI–2, Müf 12
şarâb–ı nâb (f): katkısız şarap.
VIII–1, XVI–10, LVI–6, CCCXXI–1

şark (a) : doğu.
şark u garb (f): doğu ile batı; bütün dünya.
Uz IX–35

şart (a) : vaziyet, hal.
CCCXXXIX–9

şast (f) : okçuların parmaklarına geçirdikleri yüksük.

XXXV–4

Şat (a) : Şattü'l–Arab; Fırat ile Dicle'nin Basra Körfezi'ne dökülmeden önce birleşmesinden meydana gelen geniş ırmak.
CLVI–4

şâyed (f) : eğer, ola ki, olabilir ki, olur ki.
Uz VI–68, CCLXXXIX–7

şeb (f) : gece.
Uz IV–121, CC–5, CCXIX–5, CCLIV–5, CCCXLVIII–2
şeb–i hicrân (f): hicran gecesi, ayrılıkla geçirilen gece.
Uz VII–45, CCLXXII–5
şeb ü rûz (f): gece gündüz.
XXI–6

şeb–âheng (f) : bülbül.
CXIV–2

şeb–dîz (f) : gece renkli.
LXXII–4, XCV–3, CCLXVIII–2

şeb–hûn (f) : gece baskını.
CCLV–2

şebîh (a) : benzeyen, benzeyici.
LXXX–4

şebî–hûn (f) : gece baskını.
CLXXX–2

şeb–istân (f) : harem dairesi.
Uz VII–61

şeb–nem (f) : çiy.
Uz II–3, Uz VII–68

şeb–reng (f) : "gece renginde olan", siyah.
CXXXV–3

şeb–rev (f) : gece giden, gece yolculuğu eden.
XLI–4, CLXII–6

şecâ'at (a) : yiğitlik, yüreklilik.

ölen kimse; savaşta ölen.
Uz VIII–27, XXXVII–5,
LXXVIII–5, LXXXI–2,CVI–2

şehlâ (a) : 1.ela göz, koyu mavi göz 2. tatlı şaşı, yan bakan.
Uz IX–10, CCCIII–5, Mu 24

şeh–mât (f) : satranç oyununda şahın mat olması.
kılmak.
CCL–7
olmak.
Uz X–38

şeh–per (f) : kuş kanadının en uzun tüyü.
CXV–18

şehr (f) : şehir, büyük belde, büyük kent, il.
Uz IX–5, Uz IX–7, IX–7,LIII–8,
LXXVIII–3

şehr–istân (f) : büyük şehir.
CXCII–9

şeh–zâde (f) : hükümdar oğlu, prens.
Uz VIII–19, Uz IX–7, Uz IX–12

şeker (f) : şeker.
Uz I–4, Uz III–4, XXXIX–4,
LV–4, LXIV–1

şeker–bâr (f) : şeker yağdıran, etrafa şeker saçarcasına tatlı.
XXX–1, CVI–4, CCXXVI–1,
CCLXXXVII–2

şeker–istân (f) : şeker kamışı tarlası.
Uz VII–60

şekerle– : tatlılamak, tatlı hale getirmek.
CCCII–1

şekker (f) : şeker (bu kelime nâzımda kullanılır).
Uz X–3, XXIII–4, LV–4, CV–4,
CX–9

şekkerîn (f) : tatlı, şekerli .
LXXVIII–2

şekker –rîz (f) : şeker saçan, pek tatlı .
CXXXVII–4

şekl (a) : 1. şekil, biçim, kılık .
Uz IV–7, Uz VI–27, XCIX–3, CXVII–2, CXXXVI–3
2. resim .
CXVI–4

şem' (a) : mum .
Uz IV–25, Uz IV–62, Uz VII–43, Uz XI–28, XXVI–3

şem'–dân (f) : şamdan .
CLXI–3

şemme (a) : pek az şey .
Uz V–15, CLXXXII–6, CLXXXIII–10

şems (a) : güneş .
Uz IV–62
şems ü kamer (f): güneş ile ay .
LXIV–1, CXX–2

şemse (a) : 1. yazma kitapların başına yapılan süs; cildin orta kısmında bulunan beyzî süsleme .
CXLVIII–4, CXCI–4
2. güneş şeklinde yapılan işleme resim .
CCCXXX–1

şemşîr (f) : kılıç .
CCXXVIII–2, CCCXLV–8

şer (a) : 1. kötülük, fenalık; kötü iş .
XLI–1, CXX–4
2. kavga, fitne .
XLI–1

şer' (a) : Allah'ın emri, âyet, hadis, icmâ–i

ümmet ve kıyas—ı fukahâ esasları üzerine kurulmuş olan din kaideleri.
Uz IV–1, Uz IV–108, Uz VI–93, CXXVI–6

şerbet (a) : şerbet, içilecek tatlı şey.
Uz IX–26, XXVI–1, LIII–4

şeref (a) : 1. (mânen) büyüklük, yükseklik, ululuk.
Uz IV–88, Uz VII–20, CLXVII–5, CCXC–1, CCCXX–7
2. övünme, iftihar.
Uz VII–3
3. bir şahıs veya şeyin benzerlerinden seçilmesi, seçkinlik, üstünlük, imtiyaz.
CXVI–4

şerh (a) : 1. açıklama.
Uz IV–27, Uz IV–116, LXXVII–3 LXXXII–6
2. bir kitabın ibâresini kelime kelime açıp izah ederek yazılan kitap.
XXV–3

şerha (a) : parça, dilim, yarık.
Uz X–28, LXXXII–6, CV–7, CXIII–4

şerîat (a) : 1. doğru yol. 2. Allah'ın emri 3. âyet, hadîs ve icmâ—ı ümmet esaslarına dayanan din kaideleri.
Uz IV–113

şerîf (a) : 1. şerefli, mübarek, kutsal 2. soylu, temiz.
Uz VII–26

şerm (f) : utanma, mahçup olma.
CXCIX–4, CCVII–2

şermende (f) : utanmış, utangaç, mahçup.
XXXIV–6, LXI–3, LXXIV–4

şerm–sâr (f) : utangaç
Uz III–10, Uz III–18,
XXXII–6, CCXXXVIII–3,
CCCXII–4

şevk (a) : 1. arzu, keyif, neşe, sevinç.
Uz III–13, Uz IV–96, Uz VI–66,
XXVIII–3, LXXII–1
2. ışık, şavk.
XXVIII–3, CCVII–3, CCLVIII–4

şey' (a) : şey, nesne.
CCCXXXIX–3

şeydâ (a) : aşktan aklını kaybetmiş, divane, düşkün, şaşkın.
Uz VI–31, Uz VI–65, CXXIX–5,
CCCXXXII–1

şeytân (a) : şeytan.
Uz IX–42, CXIX–2, CXXV–3,
CCXXXIV–2, CCLXXXIV–8

şibh (a) : benzer, misal.
XVI–10

şifâ (a) : hastalıktan kurtulma, iyi olma, sağalma.
Uz II–2, Uz IV–49, XVI–10,
XLVI–2, LXIII–7
bulmak.
CXVII–4, CLIII–3

şîfte (f) : düşkün, tutkun.
CCLXVII–2

şihâb (a) : kıvılcım.
LXXXIV–2

şikâf (f) : yarık, yırtık, çatlak.
CCXXVII–6

şikâr (f) : 1. av.
CLXVI–5, CCXXI–4,CCCXIII–6,
CCCXXV–4
2. avlama.
LXXXIV–1
itmek.
CLXXXIV–5
olmak
CCXXXVIII–1, CCLXXVIII–3,
Mu 15

şikâyet (a) : sızlanma, yakınma.
Uz VII–67, XXI–1, CCXLI–2,
CCLXXVII–5, CCXCV–10

şiken (f) : büklüm, kıvrım.
LIV–5, CCXL–3

şikest (f) : kırma.
CIX–6

şikeste (f) : kırık, kırılmış.
Uz X–5, LIV–5, CV–6, CLI–5,
CCLXIX–3
şikeste beste (f): kırık dökük, şöyle
böyle.
Uz XI–41

şikeste–dil (f) : gönlü kırık, kederli, mahzun.
Uz X–24

şimdi : içinde bulunulan zamanı gösterir.
Uz VI–59, Uz VI–98, Uz VIII–7,
Uz X–15, Uz X–37

şimşâd (f) : şimşir ağacı.
XXXVIII–7, CLIII–6, CLXXVI–3

şîr (f) : arslan.
Uz IV–100
şîr–i ner (f): erkek arslan.
CXV–6

şi'r (a) : şiir, edebî değeri olan vezinli ve ka-

fiyeli söz.
XIV–4, CLXXX–5, CCXXI–5, Mu 10

şîrâk (a) : tuzak.
Uz VI–91

şirâze (f) : kitap ciltlerinin iki ucunda bulunan ve yaprakları muntazam, tutan, ibrişimden örülmüş ince şerit.
CCCXX–3

şîrîn (f) : tatlı.
Uz VI–28, XV–5, XLII–1, LIV–3, LXIV–1

Şîrîn (f) : Husrev ile Şirin hikâyesinin kadın kahramanı.
XXXVIII–6

şîrîn–dehen (f) : tatlı ağızlı.
LXXII–4, CCCXXXVIII–4

şîrîn–leb (f) : tatlı dudaklı.
XCV–3

şîrînlik : sevimlilik, cazibe.
CCLV–3

şîrîn–sühan (f) : tatlı sözlü.
CCLVIII–2

şîşe (f) : şişe, sırça.
Uz VI–28, IX–7, CVII–3, CCVII–6

şîve (f) : 1. naz, edâ, işve.
XXXI–3, CXV–8, CXXIV–4, CXCVII–1
2. tarz, tavır, üslûp.
XXXII–2
şîve–i reftâr (f): yürüyüş tarzı, yürüyüşteki eda.
CLXXVI–3

şîve–ger (f) : şiveli, işveli, cilveli.

		CXXVII–4
şiyem (a)	:	şime'nin c. huylar, tabiatlar. Uz V–15, Uz VII–1
şol	:	şu, o. Uz IV–51, Uz VI–84, Uz VIII–21, Uz IX–21
		resme. Uz VII–42, C–6
şöyle	:	öyle, şu türlü, şunun gibi. Uz VII–74, LXXXI–1, CXII–3, C–5, CCXIX–4
şu	:	şu, orta uzaklıkta olan yer veya zamanı belirtmede kullanılır. Uz IX–24, VI–5, LXII–3, CCLXXIV–3, CCCXI–3
		- resme. LIX–7
şu'â' (a)	:	ışın, güneşten veya başka bir ışık kaynağından uzanan tel tel ışıklar. CCVII–1
şuf'a (a)	:	bir mülk, kaça satın alınmışsa o mülke o para ile sahip olma. CCLXXXV–3
şûh (f)	:	neşeli, şen, nazlı, şiveli. CXXVII–4, CLXV–6, CCCXXV–1 CCCXLVII–2
şukka (a)	:	parça, kumaş veya kâğıt parçası. Uz IX–17
şu'le (a)	:	alev, ateş alevi. CCXX–2
şûr (f)	:	kavga, gürültü, patırtı. XLI–1, CXX–4
şûrîde (f)	:	1. karışık, perişan. CXXXV–1, CCCXXIV–1 2. aşık, tutkun.

XCV–7

şübhe (a) : şüphe, kuşku.
CCLXXXIX–6

şükr (a) : görülen iyiliğe karşı gösterilen memnunluk, minnettarlık
Uz IV–11, Uz IX–3, Uz IX–42, CXXXVI–4, Mu 23

şükrâne (a) : şükran alâmeti, iyilik bilme nişânesi.
CCLXX–3

şükûfe (f) : çiçek.
LVI–2

T

tâ (a) : "tı" harfinin bir adı.
Uz IV–114

tâ (f) : 1. kadar, dek, değin.
Uz IV–48, Uz V–8, Uz IX–44
2. gaye ve sebep gösterirse ekseriya "ki" edatıyla beraber kullanılır.
Uz IV–95, V–7, VII–2, XVIII–6

tâ'at (a) : Allah'ın emirlerini yerine getirme, ibadet.
CCC–4

tâb (f) : 1. ışık, parlaklık.
CXV–3
2. kıvrım, büklüm.
Uz XI–22

–tâb (f) : "parlayan, parlatan, aydınlatan" mânâlarına gelerek birleşik kelimeler yapar.
Uz VI–37

tab' (a) : tabiat, huy, yaratılış.
Uz IV–84, Uz IV–98, CXCIV–3

tabak (a) : tabak (kap).

Uz VI–5

tâbân (f) : ışıklı, parlak.
XLII–1

tâb–dâr (f) : kıvrımlı, büklümlü.
CLXVI–1

tâbi' (a) : 1. birinin arkası sıra giden, ona uyan. 2. boyun eğen, bağlı kalan.
Uz V–16, Uz VII–64

tabîb (a) : hekim, doktor.
Uz IV–49, V–4, XXVII–3, XLV–4, CXXII–2

ta'bîr (a) : rüya yorma.
XVIII–3, CLXXII–2, CCLXV–2, CCCXLV–6

tâbût (a) : ölü taşınan sandık.
CXII–2

tâc (a) : hükümdarların başlarına giydikleri cevahirli başlık.
Uz VI–31, Uz VII–3, XXVI–4, XXVII–4, CXV–13

ta'cîl (a) : acele ettirme, çabuklaştırma.
CCCXXXIV–7

tafsîl (a) : etrafiyle, etraflı olarak bildirme, uzun uzadıya anlatma, açıklama.
CCXLIX–1

tağ : dağ.
Uz X–11, CCLXVII–2, CCXCV–5, CCCXXXVII–5
–a düşmek.
CCXCV–5

tağıl– : dağılmak, saçılmak, ayrılmak.
Uz VI–41

tağıt– : dağıtmak. 1. toplu bir durumda bulunan şeyleri öteye beriye yaymak.
LXXXVIII–2, CIV–3, CCLII–6,

CCXCII–2
2. bölüştürmek, ayrı ayrı vermek, pay etmek.
Uz VII–31
3. saçmak, perişan etmek.
Uz X–40

tağyîr (a) : başkalaştırma; değiştirme; bozma.
CLXXII–1

Tâhâ (a) : Kur'an'ın 20. sûresi.
Uz VI–84

tahayyür (a) : hayran olma, hayrete düşme, şaşakalma, şaşırma.
Uz VI–43

Tâhir (a) : has isim.
Mu 17

tahiyye (a) : mülk, mali kıymet.
Uz IX–37

tahmîr (a) : yoğurma, yoğurulma.
CXLI–4, CCXIV–5, CCXXVIII–8

tahrîr (a) : yazma.
CII–7, CXLI–2, CXLIX–2, CCXLVI–2, CCCII–2

tahsîl (a) : 1. hasıl etme, ele geçirme, kazanma.
CLXXVII–2, CCI–2,CCXLIX–5,
2. ilim öğrenme.
CXXVIII–4

tahsîn (a) : güzel bulup takdir etme, alkışlama, övme, beğenme.
CCXCII–1

taht (f) : 1. hükümdarların oturduğu büyük koltuk.
Uz VII–2, Uz VIII–3, XI–6
2. hükümdarlık makamı.
Uz VIII–3, Uz IX–12, XXVI–4

tahta (f) : ağaç, kereste, odun.
CIX–6, CXII–2

tâk (a) : 1. kemer, yarım daire şeklinde kapı, pencere vesaire üstü.
LXXV–6, CXLVI–3, CXCI–9
2. kubbe, künbet.
Uz VI–1, CLXII–1

tak– : giyinmek, takmak, kuşanmak, üstüne almak.
X–1, XXXIV–1, LXXII–5, CII–4, CXXXII–2

takbîl (a) : öpme.
CCXLIX–7

takdîr (a) : ezelde Allah'ın olmasını istediği şeyler.
CLXXII–1

Tâk–ı Kisrâ (f): : Sasani kralı I. Şahpur'un (241–272) Ktesiphon'da yaptırdığı saray. Eski çağın en büyük eserlerinden biridir. Kralın, kabul salonu olan elips biçiminde kemer kubbeyle örtülü geniş orta sahnı ilgi çekicidir.
CXLVI–3, CCLII–5

takrîr (a) : anlatma, anlatış.
Uz VII–33, XXI–6, CCCXLV–7

taksîr (a) : 1. suç, günah, kabahat.
CLXXII–3
2. bir işi eksik yapma.
CCXXXVIII–4

takvâ (a) : Allah'tan korkma, Allah korkusu ile dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma.
CLVIII–7, CCLII–3, CCCXXII–1

takvîm (a) : 1. her seneye ait olarak düzenlenen ve yılın günlerini gösteren yıllık,

takvim .
CCXLVII–2
2. ülkeleri veya yıldızları yerleri ile belirten kitap veya cetvel.
CCXXIII–5
3. tertip, düzen.
CCXXIII–5

tal– : dalmak, aşağıya varmak, batmak.
Uz VI–66

tal'at (a) : güzellik.
LXXXVII–1, CXLVII–1

taleb (a) : 1. istek, arzu.
IX–3, CVI–2, CXXXVIII–3
2. isteme, dileme.
Uz VI–67, LXXXIX–7

tâli' (a) : talih, kısmet, kader, baht.
Uz X–31, XLIII–5, CXXXV–1, CLIX–3, CCCXLVI–3

tâlib (a) : isteyen, istekli.
Uz IV–55, Uz IV–96, Uz X I–15, IX–3, CXXXIX–3

ta'lîk (a) : İran yazısıdır, bütün harfleri devirlidir. Rivayete göre Hoca Ebü'l–Âl, Pehlevî yazısı ile kufî fürûâtını birleştirmek suretiyle icat etmiştir.
XIX–4

ta'lîm (a) : 1. okutma, ders verme, öğretim.
CCX–5, CCXLVII–4
2. öğretme.
CCCXX–5
3. öğrenme.
CXVI–13

tallâhü'l–azîm (a) : Yüce Allah'a yemin ederim.
CCXVIII–7

tam– : damlamak, damla damla akmak.

LXIII–1, LXIII–7

tamâm (a) : 1. eksiksiz, tam olma.
Uz VII–52
2. bitme, bitirme, son.
XXV–1

tamâmet (a) : tamamiyle.
XLIV–4, CLXXXIV–9, CCX–9

tamga : damga, nişan, alâmet.
Uz VI–79, CXVI–4

tan : şaşılcak şey, hayrete değer.
Uz IV–31, Uz IV–62, Uz V–17
değül.
CCXIV–2, CCLXXXVI–5
mı
CIV–4

ta'n (a) : sövme, yerme, ayıplama.
Uz IV–58, CLXIII–4, CLXXXII–3
CLXXXIV–7, CCCXXIX–2

tanbûr (a) : tambur.
CLXXXII–4

ta'ne (a) : sövme; zemmetme, çekiştirme, yerme.
XXVI–7

Tanrı : Allah.
Tanrı te'âlâ.
CCCXXXII–8

tap– : 1. ibadet etmek 2. tapınma derecesinde sevmek.
CCC–3

tapu : 1. huzur, nezd, makam.
Uz III–11, Uz III–16, Uz IX–14
2. hizmet, vazife, hürmet
Uz IX–30, Uz XI–34
3. zat, kendi.
Uz VII–24, CXXI–4

târ (f) : 1. karanlık.
LXXX–7, CXXII–3
2. tel; saç teli.
CCCX–1
târ–ı zülf (f): saç teli.
LXXXVIII–4, CLXVI–1

tarab (a) : sevinçlilik, şenlik; sevinçten gelen coşkunluk.
CCLXXII–4

târâc (f) : yağma, çapul, talan.
XXVII–1, CCL–5, CCCXXXIV–5

taraf (a) : yan, yön.
Uz IX–29, XXXI–4, CLXVII–1, CCLVIII–3

tarâvet (a) : tazelik, taze olma.
LXIV–1, CXX–2

tarh (a) : çıkarma.
XXXIII–3, LXXIII–7

târ–mâr (f) : karmakarışık; dağınık; perişan.
CLXXXIV–1, CCXXXVIII–5

tarrâr (a) : yankesici.
XXIV–1, LXV–9, CCXLI–5, CCCXVII–1

tart– : ölçmek.
XX–7

tarz (a) : usûl, yol.
Uz IV–52

tâs (f) : tas, su kabı.
Uz VI–14, Uz VIII–33, XCIII–2, CXXXVI–7, CCLXXVIII–5

tâsa (f) : tasa, kaygı.
CCXXXV–1

tasavvur (a) : zihinde şekillendirme, kurma.

XXXI–2

tasnîf (a) : sınıf sınıf, takım takım ayırma, sınıflama, bölümleme.
Uz VI–10

tasvîr (a) : 1. yazı ile tarif etme.
CCXXVIII–6
2. resim; portre.
CCCXLV–5

taş : 1. yeryüzünde çok bol bulunan sert cisim.
Uz VI–47, Uz VI–64, Uz X–10, X–3
2. taş gibi sert ve katı.
Uz X–29
atmak.
CLXXXIV–7

taş– : çok gelip yerine veya yatağına sığmayarak çevresine yayılmak, etrafı basmak.
Uz VIII–21, CXXXVIII–7

taşra : dışarı.
XCII–2

Tâtâr : Tatar.
CL–5, CCLXXIX–6

tavâf (a) : etrafını dolaşma.
Uz IX–2, II–3, III–4, XVII–2, CXXXVIII–6

tavk (a) : gerdanlık.
Uz VI–91

tâvus (a) : tavus kuşu.
Uz VII–12, XCVIII–2, CLXXXIII–4

tay (a) : yok etme, lağvetme, kaldırma.
CCCXIV–4

tayan– : güvenmek, itimat etmek.

LII–4, CXXIX–8

teferrüc (a) : eğlenmek için gezinme, gezme.
XCI–3

tefe'ül (a) : fal açma, fala bakma.
CLI–3, CCLXXXI–4

tefsîr (a) : yorum.
Uz IV–27, XXVIII–5, CXCI–3

tehî (f) : boş.
CXCIII–1, CCCXXX–3

te'hîr (a) : sonraya, geriye bırakma, geciktirme.
CXLI–5, CLXXII–5

tek : ancak, yalnız, yetişir ki.
LXIV–3, CXC–3, CCXIII–5,
CCXXXIII–3, CCLIII–1

tekellüf (a) : külfetli, sıkıntılı.
CXII–4

tekrâr (a) : 1. yine bir daha, yeniden.
XXXIX–4, CCIII–5,
CCLXXIII–7, CCLXXXVII–3
2. bir işi bir daha yapma, yenileme.
XCIII–4

tekye–gâh (f) : dayanılacak yer.
CCXII–1

telef (a) : boş yere harcama, yıpratma.
CLXVII–2, CCCXXX–3

telhîs (a) : özetleme, hulâsa etme.
Uz IV–116, CCCXXVIII–6

telkîn (a) : (fikir) aşılama, kulağına koyma.
CCVI–2

telvîh (a) : açıklama.
Uz IV–27

temâşâ (f) : 1. bakıp seyretme.
Uz VI–6, Uz VI–33, I–3,
CXLVI–6,
2. gezme.

CXXXVIII–3

temennâ (Osm.) : dileme, dilek, istek.
Uz VI–98, I–7, XXXI–5, CXLVI–7

ten (f) : 1. gövde, vücut, beden.
LXXXIV–6, CXX–7, CLXXIX–3, CLXXXVII–2
2. insan vücudunun dış yüzü.
XCVIII–5

tenâvül (a) : alıp yeme veya içme.
CXCV–2

teng (f) : denk, eşya, yük dengi.
XXI–3, C–4, CCLXII–6

tenhâ (f) : yalnız, tek.
Uz XI–27, III–3, XVIII–2, XXXVIII–6, Müf 9

tenkîh (a) : bir şeyin fazla ve lüzumsuz kısımlarını çıkartıp düzeltme, ayıklama, arıtma.
Uz IV–27

tennûr (a) : fırın.
CXCVIII–3

tenùr (f) : tandır.
Uz VIII–4

tenzîl (a) : 1. indirme.
CCXLIX–6
2. Kur'an–ı Kerîm.
CCXC–1

ter (f) : 1. taze.
X–2, XXXIX–1, XLI–6, XCIV–5,
2. yaş, ıslak.
CX–7, CCLXIV–3

terahhum (a) : merhamet etme, acıma.
Uz VI–68, Uz VI–95, Uz X–29 XXXVIII–1, Mu 24

terâzû (f)	: terazi, tartı âleti. XX–7, CIII–3
terbiyet (a)	: görgü. Uz VII–13
tercemân (a)	: tercüman. CLXI–20
tercîh (a)	: üstün tutma, daha çok beğenme. XXXI–1
terennüm (a)	: şakıma. CCXV–2
ter–gonce (f)	: taze konca. Uz IX–20
terk (a)	: bırakma, vazgeçme, salıverme, koyuverme. VI–5, XII–3, XLIV–2, CCXLII–3, Mu 41 –in eylemek. CXII–5 –in itmek. CCXLVIII–7, CCCXXXII–6 –in urmak. XXII–5 –itmek. LIII–7, LVIII–5, LXVI–5, CXCVI–7, CCLXVIII–3 –urmak. CCXLV–6
terkeş (f)	: sadak, ok kuburu, ok çantası, ok mahfazası. CII–5, CCXLVI–5, CCCI–6
terkîb (a)	: bir kaç şeyden meydana getirilmiş şey. Uz IX–26
tersâ (f)	: Hıristiyan. Uz VI–97

tesbîh (a) : 1. "sübhânallah" kelimesini söyleyerek Allah'a ta'zîm etme.
Uz I–3, Uz IV–76
2. tesbih.
XXXI–4

tesellâ (a) : avutma, avundurma.
Uz VI–63

teshîr (a) : ele geçirme, elde etme.
CCXLIII–5

te'sîr (a) : işleme, dokunma; içe işleme.
CII–2

teskîn (a) : sakin kılma, yatıştırma, durdurma.
Uz XI–38, XLVIII–4

teslîm (a) : bir şeyi yeni sahibine verme.
CCXLVII–1

teşbîh (a) : benzetme.
XX VIII–6, XXX–4, LXXIX–3, CLIII–2, CXCIX–5

teşne (f) : çok istekli.
CXV–19, CCLIV–3

teşne–dil (f) : can ve gönülden istekli.
Uz VII–48

tevakkuf (a) : durma, bekleme, eğlenme.
CCXCI–5

tevbe (a) : tövbe, işlenmiş bir günah veya suçun bir dahaişlenmeyeceğine dair verilen söz.
XXIX–4, CXXXVI–4, CCXXXIX–2, CCLX–5
tevbe–i nasûh (f): bir daha bozmamak üzere edilen tövbe.
CCXXXIX–2.

tevehhüm (a) : kurma, kuruntuya düşme.
CCXV–5

tevhîd (a) : Allah'ın varlığına ve birliğine dair

yazılan manzume.
CCVI–7

te'vîl (a) : sözü çevirme, söze ayrı mânâ vermeye kalkışma.
CCXLIX–1, CCXC–2

tevkî' : 1. padişah buyruklarına çekilen nişan.
CIX–4
2. hatt–ı tevkî': eski hattatlarımızın icâzet dedikleri yazıdır. Ferman, menşûr, süferâ, nâme, mahkemelerde çıkan vakfiye suretlerinde kullanılmıştır. Ebü'l–Fazl bin Hâzin tarafından icat olunduğu söylenir.
CLXXIII–1

tezvîr (a) : 1. yalan, dolan.
LIII–6, CCLXXVII–4
2. ara bozmak ve bilhassa fenalık kasdiyle yapılan kovuculuk.
CXLVI–5, CCCXXIV–3

tezyîn (a) : zinetlendirme, süsleme, süslenme.
CCXXIX–2, CCXLIX–3,
CCXCII–3

tıbb (a) : hekimlik, tabiplik, doktorluk.
CCXXII–6

tıfl (a) : küçük çocuk.
LXIX–1, LXXXV–6, XCVI–2,
CXLVII–2; CCX–5

tılısm (a) : tılsım, esrarlı bir kuvvet taşıdığına inanılan şey.
CLI–6, CCXXII–5, CCXCV–7,
CCCXX–6

tın– : ses çıkarmak, bir şey söylemek.
V–4

tınâb (a) : kazığa bağlanan çadır ipi.

Uz IV–69, LXXV–6, CXCI–4, CCXCVII–2, CCCXXX–2

tırâş (f) : kazımak, düzlemek.
CC–2

tırâz (a) : 1. ipek ve sırma ile yapılan işleme, nakış, süs.
CXC–4, CCXCV–4
2. üslûp, tutulan yol.
Uz IV–52

tıynet (a) : yaratılış, mizaç, maya.
Uz IV–49, Uz IV–101, CCXCV–5

tîb (a) : pâk, temiz.
Uz IV–49

tîğ (f) : kılıç.
Uz VII–33, Uz VII–64, Uz VIII–17, VII–6, XXIX–5
–oynamak.
LXXXI–3

tîhû (f) : çil kuşu.
CCXXI–4

tîmâr (f) : 1. yara bakımı.
Uz XI–25, CXXII–2
2. tasa.
CLXXXVIII–1
itmek.
CXCIX–2, CCIII–2

tîn (a) : balçık, çamur, toprak.
Uz IV–39

tîr (f) : ok.
Uz IV–97, Uz IV–102, Uz VI–51, Uz X–45, XXXV–4
tîr ü kemân (f): ok ile yay (sevgilinin kirpiği ve bakışı).
CLXV–2

tîr-endâz (f) : ok atıcı, ok atan.
LXIII-5

tiryâk (f) : panzehir.
Uz V-12, Uz VII-44, XCV-4,
CLIII-3, CCLXXXVII-1

tîz-âb (f) : kezzap.
Uz VI-9

toğ- : doğudan belirmek, gökyüzünde gözükmek.
Uz IV-118, Uz VI-37

toğra- : doğramak, parça parça kesmek, paralamak.
CCCXXXVII-1

toğrı (toğru) : 1. yalan olmayan, gerçek.
I-6, XXXIV-6, LXXXIII-2,
CCCIII-6
2. eğri olmayan, düz.
LXXXIII-2, CCXXXII-9,
CCCXXIII-2, CCCXXVI-1
3. doğru olarak, bir tarafa ve istikamete sapmayarak ve eğrilmeyerek.
XXXIII-2
4. semt ve yön bildirerek yönelmeyi gösterir.
Uz II-1
-sı
I-6, XXXIV-6

tohm (f) : tohum.
Uz VII-38, CCLIX-2

tokın- : isabet etmek, düşmek.
Uz VI-52, CXX-5

tokuz : dokuz, sekizden sonra gelen sayı.
CII-1

tol- : 1. (boş kap vesaire) içine bir şey konup boşluktan kurtulmak, dolu

hale gelmek .
Uz IV–83, Uz VI–40, LVI–4
2. boş yeri kalmamak, artık alamamak .
Uz VI–4, LI–5

tolan– : 1. dolanmak, dolaşmak .
CLXXXIII–10, CCCXXXVII–5
2. elden ele gezmek, dönüp devretmek .
CCLXXIII–5

tolaş– : dolaşmak, birbirine geçmek, karışmak, girift olmak .
LIV–5, LXII–5, LXXXV–7, C–7; CIX–2

toldur– : doldurmak, boş şeyi dolu hale getirmek, içine bir şey koymak
Uz IV–76

tolı (tolu) : 1. dolu, dolmuş; boş olmayan
Uz I–4, Uz II–9, XXXV–2, LXXX–4, XCV–4
2. bir kap vesaire içine birikip toplanmış olan .
Uz IX–41
3. sağrak, içki ile doldurulmuş kadeh .
XCV–4, CLXI–5

ton : elbise, kılık kıyafet .
XCV–1

tonuzlık : domuzluk, domuz huyluluk, merhametsizlik .
CV–8

topdolu : dopdolu, çok dolu .
CCCV–4

toprak : 1. arzın üzerini kaplayan madde.
Uz IV–109, Uz VI–76, Uz VII–5

2. toprak renginde.
Uz X–13, CCXLVIII–3
3. yer, zemin.
Uz VI–83
–(ğ) ı çekmek.
LXXXIX–7

toz : 1. ince, un halinde toprak, ki, rüzgârla havaya da kalkar.
Uz VI–88, Uz VI–91, XXVII–4, LII–1, CXXIX–8
2. her şeyin incesi, un halinde bulunanı.
CCCXXII–7

tozlu : toza bulaşmış, tozu olan.
CXCI–7

Tûbâ (a) : cennette Sidre'de bulunan ve dalları bütün cenneti gölgeleyen ilâhî ağaç.
Uz IV–107, Uz VI–21, Uz XI–10, I–6, IV–2

Tûbâ–kad (f) : Tûbâ boylu.
CCCXLVII–3

tudacuk : sevimli dudak, dudakçık.
CCCXXVIII–1

ṭudaḳ (ṭuṭaḳ, ṭutaḳ) : dudak, ağzın üst ve alt kenarı.
XLII–1, XLIX–2, CIV–1, CX–7, CCLVII–4
ısırmak.
II–5

tûfân (a) : 1. Hz. Nuh zamanında yoldan çıkmışları tedîp etmek için Allah tarafından hem gökten yağdırılan, hem de yerden kaynayarak bütün dünyayı kaplayan su. (Bunun neticesinde yeryüzündeki bütün canlılar yok olmuş, ancak Hz. Nuh'un gemisine

	alınmış çiftlerden ikinci defa olarak canlılar türemiştir.) Uz VIII–4 2. ortalığı kaplayıp çeviren umumî ve pek şiddetli yağmur ve fırtına. Uz VII–46
tuğra	: tura, padişah adı taşıyan ve imparatorluk Türkiye'sinde paralar ile resmî yazılar üzerine basılan nişan. Uz VI–27, CXLVI–5, CCXLVII–5
tuhfe (a)	: hediye, armağan. LXXI–5
tûl (a)	: uzunluk. tûl–ı emel (f): hırs, tamah, tükenmez arzu. LXXXV–7, CXCIII–1, CCIV–1
tulû' (a)	: doğma, doğuş. CXLVII–3, CLIX–3, CLX–4, CCLXXIII–1, CCLXXVI–2
tûmâre (a)	: tomar, sarılıp tomar biçimine konulmuş (eşya), dürülmüş (şey). Uz VII–73, CLXI–6, CLXXIV–4
tûb, tûp	: top, oyun oynanan küre. Uz VII–19, Uz XI–21, LXXI–2, CLXXXIII–3, CCXLVIII–4
tûr (a)	: dağ. CCLII–1
ṭur– (tur–)	: 1. hareket etmemek, oynamamak. LXXXVIII–6, CX–7 2. oturmak, ikamet etmek. Uz X–15 3. ayağa kalkmak. CCLV–2
turak	: durak, durulacak yer, makam. CIV–5

Tûrân (f)	: eski İranlılar tarafından Türk diyarına verilen ad. Uz IX–12
turfe (a)	: turfe; görülmemiş, yeni, şaşılacak şey. Uz X–47
turmadın	: durmadan, devamlı. LXIII–3, CCCXXXIII–5
turna	: balıkçıl ve leyleğe benzer büyük bir kuş Uz IX–25
turre (a)	: alın saçı. Uz IV–43, Uz IV–80, XXIV–1, CXIII–7, CCXLI–5
turunc (f)	: turunç. Uz IX–28, Müf 13
turuncî (f)	: turuncu renk. CCLXXXII–2
tûşe (a)	: ölmeyecek kadar yenecek şey, azık. CIX–2
tut–	: 1. kabul etmek, saymak, bilmek. LII–6, LIV–2, LXIV–5, LXVIII–6, LXIX–4 2. istila etmek, zaptetmek, kaplamak. VII–3, LXVI–4, CLI–1, CLV–7, CCLII–7 3. farzetmek, Uz X–36, CCXXXIX–5, CCXL–2 4. yakalamak. CXLI–1 5. zihne koymak, düşünmek, kurmak. XVII–4
tut–	: elde etmek, seçmek.

CXCVI–4

tutıl– : tutulmak, yakalanmak.
Müf 5

tûtî (f) : dudu, papağan cinsinden taklit yapan bir kuş.
XL–2, XCVIII–2, CXXXV–2,
CLXXV–3, CCXLIII–2

tûtiyâ (a) : sürme.
Uz IV–33, Uz X–56, XVI–9
LXVIII–7, CCVI–6

tutsak : esir.
CCLXVII–5

tutuş– : yanmak. CCCXLI–3

tuy– : duymak, sezmek, işitmek, hissetmek
CL–7, CCXXXVI–1

tuyıl– (tuyul–) : 1. duyulmak, işitilmek.
XC–3
2. yayılmak.
CXXXI–2

tuyûr (a) : tayr'ın c. kuşlar.
Uz IX–40

türâb (a) : toprak.
Uz IV–65, Uz IV–129, VIII–1,
LXXVI–4, CXLVIII–7

türbe (a) : mezar.
Uz IV–129, XXXVIII–7

Türk : Türk.
Uz V–5, CCX–6

tüvânâ (f) : güçlü, kuvvetli.
Uz VI–68, Uz VI–100

U

u (f)	: ve. Uz IV–42, Uz IX–36, CLVIII–5, CXCII–7, CCXIII–1
uc	: uç, baş, tepe. LI–7, LXXIV–2, CXXIV–2, CXXVI–3, CCLVII–2 –dan uca. LIV–5 –ından. LI–7, LXXXIX–2, XCVII–1, CCXII–3, CCLXXV–2
uç–	: havaya kalkıp gitmek, uçmak. Uz VI–87, Uz X–18, CLXXIII–5
uçmak	: cennet. CLXXIII–5, CCLXVII–4
ûd (a)	: 1. yanarken güzel koku veren bir ağaç, ödağacı. XLVIII–5, CXII–2, CXLIV–3 2. ağaç, odun. XXXVI–5 3. mızraplı bir çalgı, ut. XXXVI–2
uğra–	: 1. geçerken bir yere ilişmek, geçici olarak durmak. Uz VII–37, V–2, LIX–3, CXVI–5, CCLXXIII–4 2. düşmek, tutulmak. Uz X–29 3. geçmek. CXCI–5
uğrak	: sık sık uğranılan yer. CXVIII–2
ukâb (a)	: 1. kartal 2. Hz. Muhammed'in san-

çaklarından birinin adı.
Uz IV–66

ukbâ (a) : ahiret, öbür dünya.
Uz VI–78, Uz VI–82, CCXXI–1

ukûl (a) : akl'ın c. akıllar, zihinler, uslar.
Uz I–14, Uz IV–30

ulaş– : 1. yaklaşmak yakınlık meydana getirmek.
CCV–3
2. erişmek, vasıl olmak.
Mu 13

ulı (ulu) : çok büyük, pek önemli, yüksek.
Uz II–8, Uz VI–87, XXVII–4

ulyâ (a) : daha yüce, çok yüce.
Uz VI–58, CXXXVIII–6

um– : 1. ümit etmek, 2. beklemek.
Uz I–2, Uz III–17, Uz IV–18, Uz V–21, Uz VII–53

umac (umaç) : hedef, gaye, amaç.
XXVII–2, Uz VI–51

umdâ (a) : (aslı umde) ilke, prensip
Uz VI–56

ummân (a) : büyük deniz, okyanus.
Uz VII–7, Uz VII–48, XV–3, CIV–7, CIX–3

unıt– : hatırından çıkmak, unutmak.
CCIII–1

unıtdur– : unutmasına sebep olmak, unutturmak.
CCLX–5

unnâb (a) : hünnap.
XXXIX–6, CCLIV–2, CCCXXXIII–5

ur– : 1. atmak.
LXIII–5

2. batırmak, sokmak.
II-2, XLI-6, LIX-6
3. sürmek.
CCXI-4, CCXXX-7
4. koymak.
CCLXVII-3

urın– : giyinmek
CCCXXVI-1

urve (a) : kulp.
urve–i vuskâ (f): (sağlam sap) Müslümanlık.
Uz VI-74

uryân (a) : çıplak.
Uz VII-59, Uz IX-17

usan– : usanmak, bıkmak, bezmek.
CIII-2, CXCII-2, CCLVI-1, CCCXVI-5, CCCXVIII-1

usturlâb (a) : (eskiden) yıldızların arza nazaran yükseklik derecesini bulmakta kullanılan âlet.
CLVIII-4

uş : işte, şimdi.
Uz III-10, Uz VI-27, Uz VI-81, Uz VII-41, CL-1

uşşâk (a) : 1. âşık'ın c. âşıklar.
XVI-3, XXXVIII-5, XLIV-3, LX-3, LXV-1
2. Türk müziğinde 5 numaralı basit makam. Yüzyıllardan beri en çok kullanılmış olan uşşak, bugün elimizdeki Türk müziği eserleri içerisinde birinci gelmektedir. 917 parça uşşak eserin notası tesbit edilmiştir.
CCLXXVIII-4

utan– : bir kötü iş veya sözden veyahut sebepsiz olarak kızarmak, mahçup olmak.
Uz VII–16, CVII–1, CXXXIX–7

Utârid (a) : Merkür.
Uz VI–8

uy– : 1. uymak, tâbi olmak, arkasından gitmek.
Uz V–5, Uz V–13, CXCIII–3, CCV–3
2. çatmak, sataşmak.
LXXVII–7

uyan– : uykudan kalkmak, uyku kaçmak.
CXVI–3, CCXLIV–3

uyar– : 1. uyandırmak, irşat etmek, ikaz etmek.
LXXV–4
2. yakmak, ışığı parlatmak.
CLXI–3, CLXXIV–1, CCXX–2

uyhu : uyku, insan ve bir çok hayvanlara her gün ve bilhassa geceleri gelen tabiî uyuşukluk hâli.
CXXXIII–8, CXC–5
–ya varmak;
XC–2

uyu– : 1. uykuya varmak, uykuda olmak.
CXXXIII–1, CXXXIII–9, CCXLIV–3
2. gafil olmak, gaflet uykusunda bulunmak.
CXXXIII–9

uzat– : 1. sürmek, ilerletmek.
LXXIV–2, CCLXXV–5
2. lüzumsuz yere tafsilatla uzun tutmak.

alt karşılığı.
CLXXXIX–2, CXCI–2,
CCXCVI–1
2. bir şeyin dış yüzü.
Uz IV–73
3. üzerine
Uz IX–22
–ine.
CCXXXII–5
–ine ditremek.
LXV–8

üstâd (f) : bir ilim veya sanat alanında üstün yeri olan kimse.
CCCXI–1, CCCXI–5

üstüh^{w}ân (f) : kemik.
CLXI–18, CLXXXIII–14,
CCXXVII–1

üşen– : sıkılmak, rahatı kaçmak, çekinmek, korkmak.
XLI–4, XCVI–2, CCXCVI–2,
CCCXVIII–4

üzre : üzerine, üzerinde.
Uz I–3, Uz VI–3, LII–1, LV–1,
XCVII–8

V

vâ (a) : "vah, yazık!" mânâsına gelerek, esef, hayır, hasret gibi kelimelerle kullanılır.
IV–3, CCCXLIV–1

va'de (a) : bir iş için önceden belirtilen zaman.
CCXLIV–5
va'de–i ferdâ (f): yarın için verilmiş söz.

Uz VI–12, III–2, CXXXVIII–3

vâdi (a) : yol, alan, saha.
Uz VI–99

vahdet (a) : yalnızlık, teklik, birlik
Uz IV–32, Uz IV–52

vahş (a) : yabanî, ürkek, insandan kaçan (hayvan).
Uz IX–40

vakâr (a) : ağır başlılık, temkinlilik.
Uz III–6

vakâyi' (a) : vakıa'nın c. vak'alar, olaylar, hadiseler.
CLIX–1

vakf (a) : 1. bir malı veya mülkü–satılmamak kaydiyle– bir hayır işine bağışlama, bırakma.
LX–2 Müf 16
2. durak.
LX–2

vâkıf (a) : bir işte bilgisi, vukufu olan.
Uz VII–67, CCL–3, CCLXXXI–2

vâki' (a) : vuku bulan, olan, düşen.
CLIX–1

vakt (a) : vakit, zaman.
Uz VII–65, Uz X–49, Uz X–57, I–7, VIII–2

vâlâ (f) : yüce, yüksek.
Uz VI–2

vâlih (a) : şaşakalmış, hayran, hayrete dalan.
Uz VI–31, Uz VI–65, I–2, CXV–1

vallâhi (a) : "Allah için, Allah hakkı için" mânâsına gelen büyük yemin.
XCVIII–3, CLXXIV–5, CCI–5, CCXVIII–7, CCLIX–6

var : 1. var, mevcut.

Uz VI–20, Uz VIII–26
2. servet, varlık, mal.
CCXXI–1, CCCXIII–7, CCCXVII–5
3. varlığı mevcudiyeti.
Uz IV–36
eylemek.
Uz IX–39
ola.
CCCX–1
olmak.
Uz VI–24, CCXXXVIII–4

var : 1. haydi, durma (müsbet fiillerle birlikte gelince teşvik pekitmesi olarak kullanılmıştır.)
LXXVII–7, XCIII–5, CXXIII–5
2. sakın! ((menfî fiillerle birlikte kullanılınca sakındırma pekitmesi olmuştur).
CXXXIV–7

–vâr (f) : benzetme edatı, gibi.
XXXIII–3, L–5, LXXVI–7, CXIII–2, CXVI–9, Müf 14

var– : 1. gitmek, yetişmek, ulaşmak.
Uz II–1, Uz IX–2, XI–3, XLI–4, CLIX–6
2. anlamak, fehmetmek.
Uz VI–66

varak (a) : yaprak.
Uz VI–7, CLXXIV–4

varduğınca : gittikçe, gitgide.
CXXXVI–4

–vârî (f) : benzer, gibi.
CCXXVI–2

varlık : var olma, mevcudiyet.

Uz I–9

varta (a) : 1. uçurum 2. mec. tehlike .
Uz VI–101

vasf (a) : nitelik, bir kimsenin veya şeyin taşıdığı hal, sıfat .
Uz IV–25, Uz IV–116, Uz VI-73, Uz VII–34, LXI–1

vâsıta (a) : aracı, arada bulunan, araya giren.
Uz IV–44, Uz VII–35

vasl (a) : kavuşma.
Uz IV–63, Uz X–53, I–7, IV–6, XIII–5

vasle (a) : mevlevî tarikatında olanların giydiği elbise türlerinden birinin adı .
CXXXVI–5, CXC–4

vaşak : kedi cinsinden bir hayvanın postundan yapılmış kürk .
XIX–2

vatan (a) : yurt .
LIV–7, LXXIV–5, CXLV–7, CCXII–2, CCXLIX–5

vâ–veylâ (a) : çığlık, feryat.
Uz VIII–13

vây (f) : teessüf, üzüntü bildirir; eyvâh, yazık!
Uz VI–80

vâz (f) : bırakma, terk, ferâgat .
–gelmek
CCVI–1, CCXXVII–4, CCXXXIII–5, CCLXXVIII–1

vaz' (a) : meydana getirme
Uz V–4

vech (a) : 1. sebep, vesile, münasebet.
CLXXII–3, CCLVI–3
2. üslûp, tarz.
XIV–5

vefâ (a)	: 1. sözünde durma, sözünü yerine getirme. Uz VII–2, Uz VII–7, IV–4, XVI–7 2. sevgide sadakat, devam ve sebat LXVIII–1
vefâ–dâr (f)	: vefalı, sözünde, sevgisinde duran. CLXXXVIII–8, CCCXV–1
vefâsuz	: vefası olmayan. Uz VIII–1
v'eger (f)	: eğer. Uz VI–82
v'eger–ni (f)	: yoksa. CCLVI–4
veh (a)	: vah, yazık, ay, vay. CLXXVIII–2, CCLI–5,CCXCV–1
vehm (a)	: kuruntu, yersiz korku, şüphe. Uz I–14, Uz IV–30, Uz IV–35, CLXXXV–6
velâyet (a)	: velîlik, ermişlik. XXI–4
velî (a)	: ermiş, eren. CCXIII–2, Müf 4
velî (f)	: amma, fakat, velâkin. Uz IV–6, Uz VII–66, Uz IX–8, XVII–4, LXVIII–6
velîkin (f)	: lakin, amma, fakat. XCVI–1, CXVIII–3
verd (a)	: gül. CXV–9
–veş (f)	: "gibi" mânâsını veren bir benzetme edatı. CCLI–6, CCXCIV–6
ve'ş–Şems sûresi	: Kur'ân–ı Kerîm'in 91. sûresi. CLXI–12

vezîr (a) : valilik, vekillik gibi yüksek nitbelerde bulunan "paşa" ünvanını taşıyan kimse.
Uz I–1, Uz III–2

vezn (a) : tartı.
Uz VIII–16

vir– : 1. hasıl etmek, meydana getirmek
Uz III–9, Uz IV–53, Uz VII–51, Uz IX–38
2. vermek, teslim etmek.
Uz VIII–11, Uz X–3
3. hediye ve ihsan etmek, bağışlamak.
Uz I–8
4. çıkarmak, neşretmek.
Uz V–15

vîrân (f) : yıkık, yıkılmış, harap.
Uz VIII–3, Uz VIII–25, Uz IX–33, XV–4, CXXV–2

vîrâne (f) : yıkılmış veya pek harap olmuş yer, yapı.
Uz VI–47, V–3, XI–6, CIX–5, CLI–6

vird (a) : belli zamanlarda okunması âdet olan Kur'an cüzleri duaları.
XXVIII–2

virmezlen– : vermemek.
CCXXVI–2

visâl (a) : sevgiliye kavuşma, ulaşma.
Uz XI–32, XII–2, LII–5, CLXXV–2, CCXLVI–4

v'iy : ve ey!
Uz I–1, Uz VI–72, Uz VI–84, Uz VIII–1

vuslat (a) : (sevgiliye) kavuşma.

XII–2, LIII–1, XCIX–8,
CLXXV–7, CCXXII–3

vü (f) : ve
Uz IV–34, Uz IX–42, CLXXXV–5

vücûd (a) : 1. bulunma, var olma, varlık.
Uz IX–38, XXXVI–1
2. gövde.
Müf 3
–a gelmek.
Uz V–16

Y

ya : yay, ok atmaya yarayan eğri ve esnek silah, yay.
Uz VI–51, XV–7, XVI–11,
XXXV–4, XL–1

yâ (a) : ey, hey!
XXVIII–2, CXXXII–6

yâ (f) : 1. yahut, veya.
XXXVII–3, LI–4, LIV–2, CI–3,
CXVI–1
2. anlatılan bir düşüncenin tersi olan bir ihtimali hatırlatmak için kullanılır; peki ama, iyi ama.
CIX–6
3. kuvvetlendirme için olup ya cevapta veya kuvvetlendirilecek sözün sonunda bazen de art arda olarak kullanılır.
Uz VI–51

yad : yabancı.
LXXIII–3
–eylemek.
LXXIII–3, CCLXXXVIII–3

–itmek.
XLVII–3, CCVI–2

yâd (f) : 1. hatırlama, anma.
Uz V–26, Uz IX–45, XIV–1, XIV–3
2. hatır, gönül.
XXXIX–5
–itmek.
LXXVIII–2, CCXXXIV–5, CCLXXXVII–2, CCCXVII–5

yâd–gâr (f) : yâdigâr, bir kimseyi veya nesneyi hatırlatacak şey.
XXXII–4, CVIII–3, CLV–1, CLXVI–4, CLXVIII–7

yâfte (f) : kitap, kutu gibi şeylerin üzerine yapıştırılan yazılı kâğıt, etiket.
CCCXXXIII–2

yağ : etin içinde bulunan beyaz ve eriyici madde.
CLXII–8

yağdur– : çok atmak, dökmek, serpmek.
Uz IV–67, Uz VII–10, CCXXI–2

yağmâ (f) : çapul, zorla mal kapma.
Uz VI–5, Uz VI–39, LXVI–2, XCVII–6, CLXIX–4

yahşı : iyi, güzel.
Uz IX–34

yâhud (f) : 1. veya
XXI–4, LXVII–1, CLVIII–6, CCXLIX–6
2. iyisi.
Uz VI–23

yak– : 1. yanmasını sağlamak veya yanmasına yol açmak, ateşe vermek.
VI–4, XIII–1, XXXVI–5

2. tutuşturmak, alevlendirmek
Uz VIII–33, XIII–1
3. acıtmak
Uz VIII–29

yak– : sürmek, koymak.
Uz VI–30

yaka : elbise boynu.
Uz V–23, Uz VI–46, Uz VIII–8,
Uz X–12, II–4
yırtmak.
Uz VIII–8

yakıl– : 1. son derecede mahzun olmak.
LXVI–1, CCXXVII–2
2. tutuşturulmak.
Uz XI–28

yakın : fazlaca yakın olan, aralarında sıkı ilgi bulunan.
Uz IV–55
–da
CLXI–7

yakîn (a) : sağlam, bilgi, iyi, kat'î olarak bilme.
Uz IV–44, Uz X–43

Ya'kûb (a) : Hz. Yusuf'un babası, Hz. İshak'ın oğlu olan Yakub peygamber. (Oğlu Yusuf'un başına gelenler dolayısıyla ünlü olup, edebiyatta gam ve kaygı sembolüdür).
Uz VII–49, Uz VIII–5, Uz VIII–20, CCXLVIII–2, CCCXXXVIII–3

yâkût (a) : yakut, değerli süs taşı (kırmızı, beyaz, sarı, mavi renklerde olur).
Uz III–5, Uz VII–6, Uz VII–10,
Uz IX–26, XXXI–1

yalan : gerçek ve doğru olmayan, sahte, asılsız, esassız.
Uz IX–34, XXIV–3, CCXLIV–5

yalunuz : yalnız, sadece.
CCLXXII–7, CCCXLII–4

yalvar– : yardım isteyerek rica etmek.
CXCVIII–3, CCLVII–1

yan : 1. ön ve arka, üst ve alttan başka olan taraf, kenar.
Uz VI–29, CVII–4
2. yan, nezd, huzur, kat.
CXV–15
3. civar, yakınlık.
Uz X–11
–una kalmak.
CCXCIII–2

yan– : 1. tutuşmak, parlamak, alevlenmek.
Uz IV–90, CLXI–13
2. dert dökmek, şikâyette bulunmak.
LXVI–1, CXCII–1, CCXXVII–2
3. mec. çok elem, keder veya aşk ve hicran çekmek.
Uz X–48, XXIV–1, XXXIV–5, CXI–4, CLXI–13
–up yakılmak.
CLXI–19

yana : tarafa.
Uz VII–30, Uz VII–31, CIII–3, CXXIX–3, CLXX–4

yanadan : taraftan.
XCII–4, LVII–3

yanak : yüzün iki tarafının her biri.
Uz VIII–31, Uz IX–31, XLII–1, LXI–3

yanıl– : bir hata ve kabahatte bulunmak, istemeyerek yanlışlık yapmak
XXXII–6, LIV–6, CXXVI–7, CLXI–1, CCII–4

ya'nî (a) : 1. sözün kısası, doğrusu.
Uz IV–111, Uz VI–11, Uz X–2, CXLI–1
2. demek, şu demek.
Uz IV–111, CXLIII–2

yap– : 1. inşa etmek, kurmak.
Uz VI–77, CCXC–4, CCXCVII–6
2. etmek, eylemek.
Uz VI–47

yapış– : 1. dokunmak.
CVI–3, CL–8
2. koyuvermemek üzere tutmak, âdeta yapışmış gibi bırakmamak.
XIII–3

yaprak : bitkilerin az çok yassı ve cinsine göre çeşitli şekillerde olan kısmı.
V–6, XXXII–3, LXV–8, CXXIV–4, CCLXVII–9

yâr (f) : 1. sevgili.
X–3, XXII–3, LXXI–3, CCIX–5
2. dost.
Uz IV–48, Uz XI–29, XCIII–5
3. tanıdık, bildik, aşina, ahbap.
Uz VI–55, CLXVIII–4
–olmak.
Uz X–31, LIII–2, CLXXVII–2, CCLXXXV–6, CCLXXXVIII–3
yâr–ı bî–vefâ (f): vefasız dost.
CXXXIV–7
yâr–ı kadîm (f): eski dost.
Uz IV–48, CCXI–7, CCXVIII–1

yara	: 1. vücutta silahla açılmış gedik . LXXXIV–6, CCCX–4 2. mec. acı, büyük keder. L–1, CCLXIX–1, CCCXXXVI–1 urmak . CCCXL–1
yara–	: faydalı olmak, yaramak. XXVIII–7, CCLXIX–1
Yâ–Rab (a)	: 1. Ey Rab! 2. Ey Rabbim! Uz III–18, Uz IV–11, Uz IV–129, Uz V–27, Uz X–35
yaraş–	: 1. yakışmak, uymak . Uz VII–21, Uz VII–22, I–4, XXXVIII–4, LXXV–3 2. uygun gelmek Uz VII–21, Uz VII–61, LXXV–3
yarat–	: 1. yoktan var etmek . Uz VII–27, CCCXXXII–8 2. meydana getirmek . Uz III–4
yarıl–	: paralanmak, parça parça kesilmek . CCXCVIII–1
yarın	: içinde bulunulan günün ertesi, bu günden sonraki gün. CCV–7, CCC–2
yaslu	: yaslı, yası olan, yas tutan, matemli . CXIII–8
yasa–	: 1. tertip, tanzim etmek, kurmak, hazırlamak . VII–3, CCXXXV–3, CCLII–7 2. yığmak . VII–3
yasağ	: yasak, bir işin yapılmaması buyruğu . CCLXXXVI–4
yasdan–	: yaslanmak, dayanmak, kendine yas-

tık edinmek .
XCVII–2, CXCVII–4

yâsemen (f) : 1. yasemin.
LIV–2, LVI–3, CCXXXVI–4, CCLVIII–4
2. yaseminden yapılma.
LIV–2, CCXXXVI–4

yaş : ağlarken veya başka sebepten gözden akan su.
Uz VI–38, Uz VI–42, Uz VIII–18, XIV–1, CXLIII–3

yat– : 1. eğilmek, serilmek, düşmek.
Uz VI–31, LXIII–4
2. geceyi geçirmek, konmak.
XIX–2
3. mahpus olmak, hapsedilmek.
CL–3
4. hastalanmak, hasta olmak.
CLXXI–1
5. yere uzanmak.
CCLVII–4

yatak : barınak, in.
CCLXXXVI–6

yatur : yatan, yatmakta olan.
LXXX–7

yavuz : fena, kötü.
CCCXXVI–3

yay : ok atmaya yarayan eğri ve esnek silah, yay.
LXIX–1, LXXXIII–2, CCCXLV–4

yay– : sermek, açmak.
Uz IV–86

yayıl- : yaymak işine konu olmak.
CCLXV–5

yayka– : yıkamak.

	CCCV–1
yaz–	: 1. harfleri, heceleri veya fikir anlatan işaretleri yan yana getirip istenilen şeyi anlatan biçimler ortaya çıkarmak. Uz IV–73, Uz IV–119, Uz V–4, Uz VI–86, III–7 2. yardımcı fiil olarak "az kaldı, neredeyse" mânâlarında kullanılır. CCXXII–1, CCXXII–7
yaz–	: şaşırıp yanılmak, hata etmek. XXXIII–5, CCXXII–1, CCCXXIX–1
yaz–	: nakşetmek, resmetmek, süsleyip bezemek. XXXIII–5, CXCI–8, CCCXLV–5
yazıl–	: yazmak işine konu olmak. Uz VII–31, Uz VIII–22, Uz X–17, XXXI–1, CXLII–1
yazıl–	: yayılmak, dağılmak. CXLII–1
yazılmış	: takdir olunmuş, mukadder. CXLII–3
yazuk	: günah, cürüm, suç. CCXXIV–5, CCCXXXVII–2
yebân (f)	: çöl, sahra. –a atmak. LXXXIII–2, CLXXV–7
yed (a)	: el. yed–i beyzâ (f): en beyaz el. Hz. Musa'nın Firavun'a karşı; mucize olarak görünen parlak eli. Uz VI–17
Yedigir	: Büyük Ayı'yı meydana getiren yedi yıldız.

	Uz VI–41
yel–	: 1. esmek . XCII–1 2. koşmak, acele yürümek . CXXXIII–2
yeldâ (f)	: uzun . Uz VI–50
yem (a)	: deniz . Uz VII–7
Yemen (a)	: Arap yarımadasının güneybatısını teşkil eden bölge . Uz IX–12, CCXCIV–4
yerekân (a)	: ekinlere musallat olan sam hastalığı . Müf 11
yeşm (f)	: yağmur taşı da denilen bir yeşil taş . yeşm–i ahdar (f): yeşil yeşm . Uz IX–18
yetîm (a)	: 1. yalnız, tek, eşsiz, bir tek . Uz IV–8, Uz IV–32, CCXXIII–3 2. babası veya anası babası ölmüş (çocuk) . Uz IV–88
yık–	: bozmak . Uz VIII–29, CXVIII–2, CCXCVII–6, Müf 16
yıkıl–	: 1. yıkmak işine konu olmak . Uz IV–45, Uz X–8, CCXLII–6 2. perişan olmak . CCXLII–6, CCXCVII–6
yıl	: dünyanın güneş çevresini bir defa dolaşması müddeti, sene . Uz IV–29, Uz VIII–4, XCII–1, CXX–7, CXXXIII–2
yılduz	: yıldız, uzaktan ışıklı bir nokta gibi

görünen, kendisine has parıltısı olan muayyen şekilli gök cismi.
CCXCVIII–6

yıllık : şu kadar senelik, oluşundan beri şu kadar sene geçmiş olan.
Uz IX–29

yırt– : bez ve kâğıt gibi şeyi çekip paralamak, yarmak.
CCXCIV–5

yi– : yemek, beslenmek ve lezzetini almak için ağızda çiğneyip yutmak.
Uz VI–49, CCLXXXVII–3
–dügi hakkını bilmemek.
CCXXV–3
–yüp içmek.
VIII–3

yidi : yedi, altı ile sekiz arasındaki sayı.
Uz VI–10, Uz VIII–4
deryâ.
Uz VI–42, LXIX–3, CIV–7, CXXXVIII–7
iklîm.
Uz IX–3, Uz IX–21, CXIX–3, CCXLVII–5

yidinci : yedi derecesinde olan, altıncıdan sonra gelen.
Uz VI–6

yig : daha iyi, üstün
CXXIII–2, CLXXXII–3, CCXLIII–4

yigit : genç.
CCII–1

yil : yel, rüzgâr.
CCXXVI–2, CCXXXI–1, CCLVIII–3, CCXCV–5,

Uz X–27
–e geçmek
CCLI–3
idinmek.
Uz VI–6
–idür.
CCC–3, CCCX–5, CCCXXXIII–3
itmek.
CLIII–6, CCLXI–3

yirin– : pişman olmak, teessüf etmek, acınmak.
–i yirini.
CCLI–3

yirine : yerine, bir şeyin yerini almak üzere.
Uz III–4, Uz IV–33, Uz VI–4,
Uz VII–10, Uz VII–13

yir yüzi : yeryüzü, yer küresinin üstü.
Uz VI–43, LXII–3, CCXXXI–3

yit– : yetmek, kâfi gelmek.
Uz VII–67, XIX–1, XXXIX–1,
LI–4, LII–7

yitiş– : 1. ulaşmak, ermek, vâsıl olmak.
Uz IV–6, CXXXVIII–2,
CCLXXIV–1
2. (meyve) olmak, kemâle ermek.
CVI–4

yoğ : olmayan, mevcut olmayan, var karşılığı, yok.
Uz IV–73, Uz VI–70, Uz VI–86,
CXVI–12
eylemek.
Uz IX–39

yoğrıl– : yoğrulmak, koyulaştırılmak, hamur edilmek.
Uz IV–39, Uz IX–24

yohsa : 1. ters bir ihtimal söz konusu olunca "aksi takdirde" mânâsıyla kullanılır.
Uz IX–33
2. merak, kararsızlık, umut vesaire duyguları belirtir.
CCCXVI–2

yok : 1. olmayan, mevcut olmayan, var karşılığı.
Uz I–6, Uz III–17, Uz IV–8, Uz VIII–13
2. değil, olmaz, hayır.
Uz IV–98, XVI–12, XCIII–3, CLXX–1, CCXVIII–7
dimek.
CXLVI–7
yire.
Uz VI–9, XII–5, XXXVIII–6, XLII–4, LXVI–6

yoksa : 1. aksi takdirde, aksi halde.
CXXXIII–4, CCXLII–6
2. merak, kararsızlık gibi duyguları belirtmek için kullanılır.
LIX–6, LXXXVIII–2, CCVI–2
3. (soru cümlelerinde) yahut, veya olmadığı halde
XLII–2

yol : 1. geçecek yer.
Uz VI–14, Uz VI–53, Uz VII–28, Uz VII–45
2. uğur, amaç.
Uz IV–77, VI–5, CXXXIX–2
azmak.
LXXXII–3
–ın bağlamak.

CCCXXXIV–7
–varmak.
XXXV–5

yoldaş : arkadaş, yol arkadaşı.
Uz VIII–4, CI–7

yu– : yıkamak.
Uz IV–68, Uz VII–57, CXXIX–2, CXLVIII–2

yum– : kapamak.
CXXXI–3, CXXXII–5, CXLIX–6

Yûnân (a) : Balkanların güneyinde bir yarımada.
Uz VIII–7

Yûsuf (a) : 1. İsrailoğullarından Hz. Yakub'un oğlu olup kardeşleri tarafından kuyuya atılmıştır. (Mısır'da köle diye satılan, sahibinin karısı Zelîha'nın sevgisine karşılık göstermediği için zindana atılan, Mısır hükümdarının rüyasını yormakla zindandan çıkıp Mısır'ın idaresini ele alan meşhur peygamber. Güzelliğin sembolüdür. Yusuf ve Zelîha hikâyesi Kur'an'da da anlatıldığı gibi Şark müelliflerinin mühim konularından biri olmuştur.
Uz VII–49, Uz VIII–5, XX–7, CLII–2, CCXIX–1
2. has isim.
Mu 31

Yûsuf–cemâl (f) : Yusuf cemalli, yüzü Hz. Yusuf'un yüzü gibi güzel olan.
CCXXIX–5

yüce : yüksek.
Uz IV–23, XXVII–4

yürek : 1. kalp.

Uz X–29, VIII–3, CLXIV–2,
CCXXX–3, CCXCVIII–1
2. gönül.
Uz X–29, CCXXX–3
3. bağır.
CLXIV–2, CCXCVI–1

yüri : haydi.
LXXVII–7, XCIII–5, CXIV–7,
CXLIX–1, CL–4

yürü– : 1. ayakları kullanarak hareket etmek.
XXXIII–2, CCI–4
2. yol almak, süratle gitmek.
Uz X–10
3. ayrılmak, uzaklaşmak.
LXIX–7
4. dönmek, devretmek.
XCII–5
5. gezmek, dolaşmak.
CLXX–2

yüz : 1. çehre, yüz.
Uz VI–59, Uz VI–83, Uz VII–57,
Uz VIII–10, Uz IX–10
2. cihet, sebep.
XXXIII–3
akı.
VI–5
–den.
CXX–3
–e urmak.
Uz VI–81, Uz VII–40
göstermek.
CLXIX–3
–i ağ.
CCXCVI–2

—ine bakmamak.
LXXIII—2
—in siyâh eylemek.
LII—2
karası.
Uz X—59, XXXII—6,XXXV—1
CLV—3, CCXXX—2
suyı.
CIX—7
sürmek.
Uz IV—105, Uz IV—108, Uz V—23,
Uz VI—90, Uz VII—74
tutmak.
CCXXXI—6, CCXXXII—6,
CCLXXII—6
urmak.
Uz VI—21, Uz VII—40, CLXI—10
CCXXX—7
—üne karşu.
XV—2, XLI—2
virmek.
XLI—5, XCI—5, CXCVII—3
vurmak.
CCLXVI—2

yüz : on kere on, doksan dokuzdan bir fazlası.
Uz VI—21, CCLII—3, CCXCII—1

Z

—zâ (f) : "doğuran" mânâsına gelerek birleşik kelimeler yapar.
CLXXVI—8

zabt (a) : idaresi altına alma.
Uz IV—72

zâd (a) : azık
XXXV–5

–zâde (f) : "doğmuş, meydana gelmiş" mânâlarıyla birleşik kelimeler yapar.
Uz IX–30, Uz IX–32, XCVIII–4, CCXII–4

za'ferân (a) : safran.
CXXX–2, CCLXXXIX–4

zâğ (f) : karga.
CXXVIII–3, CLXIV–1

zâhid (a) : çok aşırı sofu; kaba sofu.
CLIII–7, CLXXXII–3, CCXIII–2, CCXXXIX–2, CCLII–3

zâhir (a) : görünen, görünücü, açık, belli, meydanda.
XCIX–3, Mu 17

zahm (a) : yara.
Uz II–2, LXVIII–2, LXXXIV–6, CXLIII–4, CLXXII–4

zahmet (a) : eziyet, sıkıntı.
CCXCII–3
çekmek.
CXXXV–5, CLXXII–2

za'îf (a) : zayıf, güçsüz, kuvvetsiz, takatsiz.
Uz VII–32, Uz VII–36, CXX–7, CCVII–5, CCXII–3

zalâm (a) : karanlık.
Uz IV–4

zâlim (a) : zulmeden, haksızlık eden.
CLXXIII–7, CXCII–11

zamm (a) : arttırma, katma, ekleme.
Uz IV–17, Uz VII–54

zâr (f) : (sesle) ağlayan, inleyen.
Uz VII–63, Uz X–20, LXV–5, XCIII–1, CXXII–7

zar (a) : zarar.
CXLIX–1

zarar (a) : ziyan, eksiklik, kayıp.
XLI–2

zârî (f) : ağlayıp sızlama.
XXXVI–2
itmek.
CCLXXIX–3
kılmak.
CCCVI–5, CCCVII–1

zât (a) : 1. kendi.
Uz I–14, Uz IV–13, Uz IV–31,
Uz VI–98, Uz VII–26
2. asıl, öz, cevher.
Uz IV–13

zav (a) : aydınlık, ışık.
XXVIII–4

ze : Osmanlı alfabesinin on üçüncü harfi olup ebced hesabında yedi sayısının karşılığıdır.
XXXV–4

zebân (f) : 1. dil, lisan.
Uz IV–111
2. (anatomi) dil.
LXXVII–3, CLII–4, CLIII–2,
CLXI–1, CLXXIII–2

zebâne (f) : alev, ateş yalını.
CCCXXXIII–3, CCCXXXIX–5

zebânî (a) : cehennemlikleri cehenneme atmaya memur edilen melek.
Uz V–23

zebîb (a) : kuru üzüm.
Uz IV–54

zebûn (f) : güçsüz, zayıf, aciz.
Uz X–25, CLXXIX–1,

CCXXVIII–4,, Müf 8

zehr (f) : ağu, zehir.
Uz VI–40, Uz VI–45, Uz VII–44, Uz VII–60, Uz X–3

zehrâ (a) : yüzü pek beyaz ve parlak olan.
Uz VI–10

zekan (a) : yüzün alt ucu, çene.
XCIII–3

zekât (a) : İslâm'ın beş şartından biri olan, mal ve paranın pâklığını ve helallığını sağlamak üzere, kırkta birinin her yıl sadaka olarak dağıtılması.
XXIII–5, LI–6, CLXXIV–5, CCCXXXIX–4

zelîl (a) : hor, hakir, alçak, aşağı tutulan, aşağılanan.
CXL–4

zemân (a) : zaman, vakit, çağ, devir.
Uz III–6, Uz IV–106, Uz VI–3, Uz VI–32, Uz VII–17

zemâne (f) : 1. devir, vakit, şimdiki zaman.
Uz I–3, Uz IV–18, Uz V–20, Uz V–21, LVI–4
2. baht, talih, felek.
CCCXXXIX–8

zemîn (f) : yer, yeryüzü.
Uz II–9, Uz III–6, Uz III–12, Uz IV–118, Uz VI–3

zemistân (f) : kış, kış mevsimi.
Uz III–9

Zemzem (a) : Kâ'be civarındaki meşhur kuyu.
Uz VI–59

zemzeme (a) : ezgili, nağmeli ses; nağme.
CXIV–1

zenah, zenahdân (f) : çene.

XX -2, LXXXVII -4, CIX -2, CXVII -3, CL -3

zencîr (f) : zincir.
XX -6, LXIX -1, CII -4, CX -2, CXLI -1

zengî (f) : zenci, siyah adam.
Uz IX -22

zer (f) : sarı
CXLI -3, CCIV -5, CCXXVIII -7

zer (f) : altın.
Uz VI -16, Uz VII -5, Uz VII -30, Uz X -54, I -3

zerd (f) : solgun, soluk.
CLXXXVIII -4

zer-endûd (f) : altın yaldızlı.
CCLII -5, CCXCIV -8, Müf 11

zer-feşân (f) : altın saçıcı.
CXXXI -4

zer-kâr (f) : altın işleme, sırma ile işlenmiş.
Müf 13

zer-nişân (f) : kılıç, kalemtıraş gibi şeyler üzerine kakma altınla yapılan işleme, süs, yazı.
CCLXXX -3

zerrâḳ (a) : çok mürâî, ikiyüzlü.
CCCXLV -3

zerre (a) : pek ufak parça, molekül.
Uz V -6, Uz V -18, Uz VII -7, Uz VII -13, CCXXIII -4

zerrîn (f) : 1. altından yapılmış, altın.
LXXV -2, CXVI -4, CLXI -6, CCLXXXII -1
2. parlak.
Uz VI -15

zerrîn-kemer (f) : altın kemerli.

Uz IX–17

zevâl (a) : ortadan kalkma, yok olma, sona erme.
Uz IX–36, CCXXXII–1

zevk (a) : 1. eğlence, cünbüş, eğlenme, safa.
Uz VI–33, Uz VIII–30, Uz IX–4, Uz IX–32
2. manevî haz.
Uz III–13

zeyn (a) : süs, bezek.
Uz IV–24, Uz IV–42, Uz VI–28, Uz VII–18, Uz VII–25

zılâl (a) : zıll'ın c. gölgeler.
Uz IV–31

zıll (a) : gölge, mec. koruma, sahip çıkma.
Uz IV–110, Uz IV–126, Uz VII–34, II–1, CXLVII–4
zıll–ı zalîl (f): koyu gölgeli.
Uz IV–66, CCCXXXV–3

zî– (a) : "sahip" mânâsına kelimelerin başına getirilerek birleşik kelimeler yapar.
Uz VII–41

zîbâ (f) : 1. güzel, yakışıklı.
Uz IX–6, Uz XI–2, CXVI–12, CLXXVI–8, CCCIV–4
2. süslü.
Uz VI–23

zih (f) : yay kirişi.
CCLXXXII–4, CCCXXX–5

zihî (a) : 1. ne güzel, ne hoş.
Uz XI–2, I–6, XXXIV–6, CLXVI–1
2. aferin, bravo!
CCXCII–5

zikr (a) : anma, anılma.
Uz I–3, Uz IX–41, LXIV–2, CLXXII–3, CCXXVI–5

zîn (f) : eyer (binek atlarına vurulan).
Uz IV–40, Uz IV–77

zindan (f) : karanlık, yeraltı hapishanesi.
Uz VII–56, Uz VIII–5, LVIII–4, C–7, CXVII–3

zinde (f) : diri, canlı, yaşayan.
Uz VI–33, Uz VII–69, Uz XI–39, CLX–2, CCCXIV–5

zînet (a) : süs, bezek.
Uz VII–1, Uz VII–3, C XV–9

zinhâr (f) : sakın! asla, aman!
CCIII–1, CCCXLV–3

zîrâ (f) : çünkü, şundan dolayı ki.
Uz IV–59, I–4, XV–4, XVIII–2, XXXIX–4

zirih (f) : zırh, demirden örme veya dökme savaş elbisesi.
LXXXVIII–2, CCLXXXII–1

zirih–pûş (f) : zırh giyinmiş.
CCXCV–6

zîver (f) : süs, bezek.
Uz IV–42, XIX–4

ziyâ (a) : ışık, aydınlık.
Uz IV–4

ziyân (f) : zarar, kayıp (kazançtan).
XLIV–3, LXXXV–4, CXL–5 CLVII–4, CLXXXIII–2

ziyâret (a) : görmeye gitme, görüşmeye gitme
CXXXVIII–6

ziyâret–gâh (f) : ziyaret yeri, türbe.
CCXXXI–5

zû– (a) : "sahip" mânâsı ile kelimelerin başı-

na gelerek birleşik kelimeler yapar.
CLXXIX–5

zuhûr (a) : görünme, meydana çıkma, baş gösterme.
CXII–1

zulem (a) : zulmet'in c. karanlıklar.
Uz V–10

zulm (a) : zulüm, haksızlık, eziyet, cefa.
Uz VI–46, Uz VIII–2, Uz VIII–6, CLXV–1, CLXXVII–7

zummâ (a) : susuzluk.
Uz VI–94

zulmet (a) : karanlık.
Uz VII–16, Uz VIII–20, XLIX–3, LXI–2, CLXII–4

zü– (a) : "sahip" mânâsıyla birleşik kelimeler meydana getirir.
Uz IX–37

zübde (a) : 1. öz.
Uz IV–3
2. bir şeyin en seçkin parçası.
Uz VII–24

zücâc (a) : sırça, cam, şişe.
XXVI–3, XXVII–5, LXXVIII–3, CCVII–8

zühd (a) : her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete verme.
XXVIII–7, CLVIII–7, CCXIII–2, CCLII–3, CCCXXII–1

Zühre (a) : Çoban yıldızı, Çulpan, Kervankıran, Venüs.
Uz VI–10

zülâl (a) : saf, hafif, soğuk, güzel, tatlı su.
CIV–2

zülf (f) : 1. yüzün iki yanından sarkan saç lülesi.
Uz VIII–32, Uz IX–22, Uz XI–3,

LXXXVI–2, LXXXVIII–1
2. sevgilinin saçı.
Uz VIII–32, Uz XI–3
zülf–i anberîn (f): anber kokulu saç.
CCXL–3
zülf–i müca'ad (f): kıvırcık kâkül.
XXXIV–1
zülf–i müşg–bâr (f): misk saçan saç
CCCXIII–1
zülf–i müşgîn (f): siyah saç.
Uz IX–10, XLVIII–5, LXXXI–4,
CXXIII–1, CXLVI–3
zülf–i perîşân (f): karışık, dağınık saç.
XXXIV–3, XLI–6, CXXVI–1,
CL–4, CXCVIII–7
zülf–i siyâh (f): kara saç.
LXXXVIII–3, XCI–5, CV–2,
CXV–19, CLXXXI–5
zülf–i yâr (f): sevgilinin saçı.
CCCIX–3, Müf 14

Zü'l–celâl (a) : celal, ululuk, sahibi olan Allah.
Uz I–1, Uz III–10, Uz IX–37

zü'l–menn (a) : ihsan sahibi, bağışlama sahibi.
Uz III–7

zümürrüd (a) : zümrüt.
Uz VII–6

zünnâr (a) : papazların bellerine bağladıkları uçları sarkık, ipten örülme kuşak.
LVII–2, LIX–4,

DEYİMLER
Ve
KALIPLAŞMIŞ SÖZLER

A

ağıza söğ–	: küfür etmek. CLXXXV–2, CXCV–5, CCLXXXVII–2
ağzınun suyı ak–	: çok beğenerek imrenmek. CCCXXVIII–5
ağzunı tut–	: dilini tutmak, gelişigüzel söz söylememek. LXXXIX–6
âh al–	: zulmedilen kişinin bedduasını almak. CCII–1
âh it–	: beddua etmek CLXV–4, CCLXXV–3, CCCXLII–5
aklı ir–	: anlayabilmek. Uz II–14
araya gir–	: aracılık etmek. CXIV–5
âşikâr it–	: meydana çıkarmak XXX–3, CLXXXIV–3
âşikâr ol–	: meydana çıkmak, zâhir olmak. CCCXX–6
ayağa düş–	: 1. acz içinde kalmak, kuvvetten düşmek 2. itibardan düşmek, değerini kaybetmek. Uz V–23, LI–7
ayağa sal–	: ayak altında bırakmak, ayak altına atmak. CCCXXXVII–2
ayağına düş–	: ayağına kapanmak. CCXLI–3
ayak altı	: ayakaltı, gelip geçenlerin çok olduğu yer. CXXI–5

az kaldı	: hemen. Uz X–21

B

bağrı kan eyle–	: büyük acı çekmek, çok kederlenmek. CLXV–7, CCXXXV–4
bağrı kan ol–	: acısı büyük olmak. LXXXVIII–6, CLXXXIII–10 CCXCII–4
bahş it–	: ihsanda bulunmak, manevî bir huzur ve rahatlık vermek. CXCII–11
barmak kaldur–	: şehadet getirmek. CLXII–5
başa gel–	: (kötü duruma) uğramak. CLIX–1
başa su koy–	: çok üzülmek. XXIII–4
başa var–	: başa çıkmak. CCXCVIII–7
baş çek–	: ayrılmak, vazgeçmek. CCCXX–6
başdan ayağa	: bütün, tekmil. Uz IV–31
başdan başa	: bir uçtan bir uca. Uz X–8, XLVIII–5, CXLIX–2, CCLXVII–4
başdan çıkar–	: ayartmak, kötü yola sürüklemek. CVI–2, CCCXLIV–7
başın aşağa sal–	: başını önüne eğmek. CCCXXXII–4
başına toprak dök–	: ölümünü istemek. CLV–3, CCLXXXI–2
baş ko–	: saygı ile baş eğmek. CCLXXVII–3

baş koş– : 1. başbaşa vermek, fikir birliği yapmak.
XLI–5, LXXXVIII–1
2. bir işin üzerine canla başla düşmek.
CXXI–2, CLXVIII–5
3. yarış etmek.
CLXXVII–4

baş oyna– : hayatını tehlikeye koymak, canını feda etmekten çekinmemek.
XVI–3, CXXXVIII–8,
CLXXXIV–9, CCLXVIII–3

baş vir– : bir gaye uğruna ölmek.
CV–2

belâya uğra– : başına çok kötü bir iş gelmek.
CXCVI–1

belâya uğrat– : tehlikeli ve sıkıntılı bir işe sokmak.
CCCIII–4

bend it– : bağlamak.
CCXXXIX–4

benzi sarar– : benzi solmak, benzi uçmak.
CCXXX–5

ber–dâr it– : asmak, darağacına çekmek.
XCVII–4, CLXXXII–6

bin bin : binlerce, türlü türlü.
Uz VIII–11

bir arada : birlikte, toplu olarak.
CLV–4

bir bir : etraflıca ve tafsilatiyle bir bir sayarak.
XVIII–6

bir dürlü : hiç bir şekilde.
Uz VI–67, CIV–6

bir gün : bir vakit, bir zaman.
Uz IX–2, Uz X–30, Uz X–38,

	CXXXI–2, CLXI–16
biri biri	: birbiri. Uz VI–88, CXV–20
biri, birisi	: bir tanesi. XCII–8, CXV–14, CXXVIII–2
bir iki	: bir kaç, az ve belirsiz miktarda. XXXIX–9, CCIII–3, CCXIX–2
bir'lahzada	: göz açıp kapayıncaya kadar. Uz VI–39
bir lokma vü bir hırka bes	: bir lokma ve bir hırka yeter. CXXXV–8
bir yana ol–	: uzaklaşmak, ayrılmak, bir tarafa çekilmek. CXVIII–7
boş elle gel–	: eli boş gelmek, umulan şeyi getirmeden gelmek. CLXXXVI–6
boynına sal–	: kendisine bırakmak, uhdesine tevdî etmek. CCCVIII–3
boyın tut–	: boyun eğmek, itaat etmek, rıza göstermek. Uz IV–10
boynuna al–	: üzerine almak, deruhte etmek. CCXXIX–4
bu gün	: içinde bulunulan gün. XVIII–3, CXVI–8, CLIV–4, CLXIX–3, CLXXV–6
bu resme	: böyle, bunun gibi. XL–4, XLII–5, XCIX–5, CXXIII–4, CXXVII–4
bu sana kal–	: bu (ettiğin) yanına kalmak. CCXLIV–3

C

câna kıy–	: öldürmek. CCCXI–2
cân al–	: öldürmek. Uz IX-38, XII–4, LXXII–2, LXXXV–6, CLVIII–1
cân at–	: çok arzu etmek, pek fazla istemek. Uz VI–90, CCLXXXIII–6
câna ateş düşür–	: içini yakmak. CCLXXVIII–4
cândan	: büyük bir samimiyetle, gönülden, ciddî bir sevgiyle. Uz V–8, Uz VI–24, Uz VII–55, LIII–7, LXXXII–4
cân gel–	: canlanmak, güçlenmek. LVII–1
cân gözi	: kalp gözü, gönül gözü. Uz IV–33, Uz IV–114
cânı iste–	: heves duymak. LVIII–1
cânını erit-	: çok üzmek. CCIV–5
cân ısmarla–	: can vermek, ruh teslim etmek, ölmek. CCX–1
cânı tudağa getür–	: çok tehlikeli bir durumda ölüm korkusu geçirtmek. CLXVIII–2
cân mülki	: canevi, kalp, yürek. LXXXVII–1
cân nakdi	: (birinin) en değerli şeyi. XL–5, CXCVIII–6, CCCXXXIV–5
cân oyna–	: canını feda etmeğe hazır olmak. CCCIX–5, CCCXLVII–1

cânuma mihnet : arayıp da bulamadığım şey.
CCLXX–4

cânunı al– : öldürmek.
CCLXX–4

cân ü dilden : çok isteyerek, candan, gönülden.
XVI–3, XXVII–1, CXVII–5

cân üstine : başüstüne.
CCCI–3

cân teslîm eyle– : ölmek.
CCLVIII–4

cân tudağa gel– : canı ağzına gelmek, çok tehlikeli bir durumda ölüm korkusu geçirmek.
CCLXV–4, CCCII–7

cân vir– : 1. ölmek.
Uz XI–6, Uz XI–12, III–4, IX–3
2. diriltmek, ihyâ etmek.
Uz VII–60, Uz IX–38, XXXI–3
3. çok fazla arzu etmek.
III–4, LIII–8, CCLVIII–5

cûşa gel– : coşmak.
Uz VIII–21

Ç

çâk it– : yırtmak, paralamak.
Uz X–27, LIV–8, XCIV–7, CCXXIII–6, CCXXXIII–4

çokdan : çoktan, hayli zamandan, eskiden.
Uz VI–63, CVI–6

çok gör– : çok sayıp yakıştırmamak, çekememek.
Uz VII–48, LXXIII–1, CXXXVIII–9, CCLXXXII–3, CCCXL–1

D

dâma düşür– : tuzağa düşürmek.
CCLX–3

dâr it– : asmak.
CCCXXVI–5

dâr ol– : asılmak.
CL–2, CCCXV–5

dek tur– : uslu, sessiz, sakin durmak, susmak.
LII–5

der–miyân it– : ortaya koymak, öne sürmek, ileri sürmek.
CLXXXVII–6

dil al– : düşmanın durumunu söyletmek için esir almak.
XIV–5, XCVII–3

dilini tut– : ağzına geleni söylemekten sakınmak.
CXIII–6

dillü dilince : hâl diliyle, kendine mahsus dil ile.
Uz IV–76, Uz VI–25

dil ur– : dem vurmak, bahsetmek.
Uz VI–58

dil uzat– : iftira etmek, yermek, kötülemek.
VII–2, LII–2, XCV–2, CLII–4, CLXI–1

diş bile– : hırslanmak, iştahalanmak.
CLXIII–6, CCXLII–4, CCXCVIII–2

dögün ur– : yara açmak, dâğ basmak.
XVIII–1

dün ü gün : gece gündüz.
CCCVI–5, CCCXXIX–2

– E –

ecel ir– : ecel gelmek .
CCCVIII–5

egri çek– : yanlış yola kılavuzlamak, götürmek .
LXXXIII–2

eksük it– : kesmek, ara vermek, devam etmemek .
XVI–15, CCCXIII–3, CCCXLV–4

eksük ol– : ortadan kalkmak, yok olmak.
CCLXXV–3, CCCX–4, CCCXII–3, CCCXLIV–6, Mu 30

el aç– : dua için alınan durum .
XLVIII–6

el al– : elden tutmak, yardım etmek .
CCCIV–2

el bağla– : divan durmak, saygı için elleri göbeğin üstüne kavuşturup durmak .
Uz IX–30

el bir it– : elbirliği yapmak, ittifak etmek .
CLXXVII–5

elden çık– : malı olmaktan çıkmak .
LXX–4

elden düşürme– : kitap, tespih vesaire gibi elde kullanılan şeyleri ara vermeksizin kullanmak,
LVI–5, CXXXVIII–4

elden gel– : yapabilmek, iktidarı dahilinde olmak .
XIII–4

elden git– : kendini kaybetmek, mahvolmak
CCCXVII–1

elden ko– : vazgeçmek, terketmek, yapmamak.
Uz VI–46

elden ne gelir : ne yapılabilir?
LIII–1, LIII–9

ele al–	: almak, kazanmak, kendi tarafına çevirmek. CXCVI–2
ele gir–	: elde etmeyi başarabilmek, ele geçmek. LII–4, LII–3, LXXVI–4, C–6, CL–6
eli ir–	: gücü yetmek, vakit bulmak, fırsat bulmak, meydan bulmak. CCXXVI–4
eli kanda	: çok sıkışık durumda. CCLVII–5
elinden	: yüzünden, sebebiyle. Uz IX–29, XXIV–1, CLXI–13
elinden hiç nesne gelme–	: bir şey yapma imkânı bulamamak. LXXXVI–5
elin tut–	: elinden tutmak, yardımda bulunmak. XCVII–9, CCLVII–3
el öp–	: el öpmek. CCXLI–3, CCLVII–1, CCLXXXIX–3
el sun–	: 1. el uzatmak. XII–7, CCV–2, CCXLI–4, CCXCVIII–2 2. cesaret etmek. CCLVII–2
el ur–	: el atmak, el uzatmak, yapışmak, el sürmek, dokunmak. CCXCV–4, CCC–1
el uzat–	: 1. el atmak, tutmak, kavramak. CCIV–1, CCXVIII–5, CCCXXXVII–1 2. dokunmaya kalkmak. CCXCIII–1

elünden : elinden, yüzünden, ...den dolayı .
Uz VIII–8, Uz VIII–15

el vir– : yardım etmek, fırsat vermek.
Mu 36

el yu– : vazgeçmek, el ekmek .
CCXXXI–4

epsem ol– : susmak.
CXVIII–5, CXXXIV–2, CCXLV–5

ezel bezmi : bezm–i ezel, Allah'ın ruhları yarattıktan sonra onları toplayıp "ben sizin Rabbiniz değil miyim"diye sorduğu meclis.
CCXXXI–2

F

fâş it– : meydana çıkarmak, açığa vurmak, dile vermek, duyurmak .
XXX–2, CXXXVI–7, CLXXXII–6

fikr it– : akıl etmek, düşünmek .
CXLIX–5, CLXXX–2

G

gel gör : anla, düşün .
Uz IV–84

gice gündüz : gece gündüz, daima.
LXXI–4

gönül ak– : temayül etmek, heves göstermek .
CIX–7

gönül düşür– : gönül kaptırmak .
CCCIV–4

gönül evi : kalp . CCCXXXI–3

gönül var– : gönül arzu etmek, istemek .
CXCVIII–1

gönül vir–	: aşk ile bağlanmak. CCX–9
gör ki	: dikkat et, iyi bak, düşün ki ! LXXXV–5, LXXXVIII–7, XCIX–4, CXII–5
göz bunarı	: göz pınarı, gözün burun tarafındaki ucu. CCXI–1, CCXXXI–4
gözde uç–	: gözde tütmek. Uz VI–61,
göze göz	: göz göre göre. XLIV–2
göze kan görin–	: gözü kan bürümek. CCVI–4
göze tur–	: nankörlüğün cezası olmak. Uz VII–39
göze yasağ olmaz	: göze yasak olmaz, bir kimseye veya bir nesneye bakılmasını kimse önleyemez. CCLXXXVI–4
göz göre	: göz göre göre. Uz VI–56, Uz VI–97, LXXXVIII–1, CL–4
gözine toprakg ir–	: ölmek. CLXXIII–8
göz nûrı	: görme. CCVII–5
göz ucı	: gözün yanı. CCCXXIV–1
gözüm	: sevgi ifade eden bir hitap. CXCVI–4, CCVI–6
göz üzre	: başüstüne. Mu 35
göz yaşı	: ağlarken gözden dökülen su. XXIII–3, XCV–6, CXI–3, CXVI–3, CXXXIX–7

göz yaşı dök– : ağlamak.
CCCXLII–5

göz yumup açınca : bir anda.
CXXXI–3, CXLIX–6

gûş it– : işitmek.
Uz XI–23, LXI–1

gün toğ– : arzu edilen duruma ulaşmak, feraha çıkmak veya eline fırsat geçmek.
CXLVII–4

Ğ

ğam çek– : kederlenmek, üzülmek.
CXVIII–6, CCXIV–5, CCCXIII–2, Mu 5

ğam degül : zararı yok, ne çıkar?
CLXVIII–4

ğam yi– : üzüntülü olmak, endişelenmek.
LXXIX–2, CXLIII–5, CL–4, CCXLVII–7, CCLV–7

H

hâ diyince : hemen, derhal, bir anda.
LXVI–3, Mu 39

haddini bil– : neler yapabileceğini veya neler yapması gerektiğini bilerek sınırı aşmamak.
CL–5

hâke berâber it– : yerle bir etmek.
CCCVIII–2

hâk–ile yek–sân ol– : toprakla bir olmak, yerle bir olmak.
Uz VIII–12

hakkı (içün) : yemin deyimi olarak kullanılır.
Uz VI–84, Uz X–57, Uz X–58,

LXVIII–4

hâl sor– : birinin nasıl olduğunu anlamak istemek, hatır sormak.
CCXXXVII–4

halâs bul– : kurtulmak.
CLI–1

haste yat– : hastalanmak.
CCLXXI–1

haşre dek : kıyamete kadar.
LIV–3, CLXI–18, CCCVIII–4, CCCXXXI–7

hayrân ol– : şaşakalmak, çok beğenmek.
Uz XI–19, CCCI–7

helâ it– : helal olsun diyerek bir şeyi terkedip hakkından vazgeçmek.
CCXXXII–2

hem de : bir de.
CCXCIV–8

her bir : her.
L–3, CCIX–4, CCXCIV–5, CCCXL–5

her biri : beheri.
Uz IV–76, Uz IX–5, Uz IX–31, IV–1, XCIII–2

her gün : art arda devam eden bütün günler.
LII–7, CXXXVIII–3, CLXXXIX–5 CXCVI–5, CCLXXV–3

her kim : her hangi bir kimse.
Uz IV–48, Uz IV–109, Uz V–13, Uz VI–3, Uz VII–38

her kişi : herkes.
CCLXXXIII–3

her ne : 1. her şey.
Uz VII–64, Uz IX–43, LII–6, LXI–5

2. her hangi
CCCXXX–2

her neyse : nasılsa, tafsilâta lüzum yok.
XLII–2

her niçe : her ne kadar.
CLXVIII–2

her yirde : her tarafta.
XCI–3

hey di– : dikkat, sakın demek.
XV–1, XLII–4, XLVIII–1, LXXXIV–8, CXXVIII–5

hınnâ yak– : kınayı su ilekarıştırıp bulamaç kıvamına getirerek boyanacak yere sürmek.
Uz VI–38

I

ışkına : sevgisine.
CCXXXII–9

İ

iki cihân : dünya ve âhiret.
Uz V–20, XIII–1, LXXVII–1, LXXXII–1, CCCIV–3

iki eli kanda ol– : çok sıkıntıda olmak.
Uz VII–66

îmâna gel– : Müslüman olmak.
CCLXI–2

irtifâ tut– : öğle vakti, güneşin yüksekliğini ölçerek zamanı tayin etmek.
CLVIII–4

iş eyle– : fenalık yapmak.
Uz X–50, CCCV–5

K

kadem bas– : ayak basmak.
CXIV–4

kaldı ki : ne var ki.
XIII–4

kalem çek– : çizmek, iptal çizgisi çekmek.
Uz IV–15, LXXXVI–2, CLVI–5

kana boya– : kan içinde bırakmak.
Uz VIII–9, Uz X–28

kana gir– : öldürmek.
CXCII–11

kan ağla– : çok ıstırap çekmek, üzülmek.
XLVII–2, LX–4, CLXVI–6, CCXXIX–3

kana kan : kısas, öldürenin öldürülmesi.
LXXXV–6

kan bahâ (sı) : diyet.
LXXXV–4

kan dök– : yaralamak, öldürmek.
LIII–6

kan eyle– : öldürmek, cinayet işlemek.
LXII–4, CLXV–2, CXCIV–5, CCCXXXIV–7

kanına gir– : bir şeyi ziyan etmek.
CXXXIII–4

kanına susa– : öldürülmesine sebep olacak aşırı hareketde bulunmak.
CCCXI–2

kanın iç– : büyük bir kinle intikam almak.
Uz VIII–2

kan iç– : büyük bir kinle intikam almak.
XXIV–2, CCCXX–4

kan it– : cinayet işlemek.
IX–4, XV–1, LXII–4, CXLII–2,

CCXXXIV–5

kan ol– : kan dökülmek, cinayet işlenmek.
XLII–4, CXXXVIII–4

kan yut– : eziyet çekmek, çok ıstırap çekmek.
Uz VII–58, XXX–5, XXXIX–8
CCXLI–4, CCXLII–1

kara gün : üzüntülü, sıkıntılı zaman.
XVIII–2

kara haber : ölüm haberi, çok üzücü haber.
CXIII–8, CCCII–4

karalar giy– : yas tutmak.
Uz VIII–28

kasd it– : 1. hedef olarak almak.
X–3, XXIV–2, XLVIII–1,
LXVII–4, CXXXV–7
2. kötülük etmek.
X–3

kaş kur– : kaş çatmak.
CXCI–1

kendüye gel– : kendine gelmek, ayılmak, aklı başına gelmek.
CXCVIII–1

kılı bin yar– : inceden inceye araştırmak.
Uz IV–35

kıyâm it– : kalkmak.
XXII–1

kıyâmet kop– : 1. kıyamet günü gelerek ölüler dirilip kalkmak, 2. büyük gürültü, sıkıntı ve bela olmak.
XXII–1

kıyâmet kopar– : aşırı derecede bağırıp çağırmak, büyük sıkıntılara yol açmak.
Uz X–47, XCVII–5, CCLXXVII–1

kudret eli : Allah'ın, yaratanın eli.
Uz V–4

kulağa düş– : dile düşmek.
CCLXV–5

L

lâyık gör– : uygun görmek, münasip görmek . Uz VII–56

lisâna gel– : dile gelmek . Uz IV–68

M

mühr ur– : mühür basmak . CXCI–8

N

neden : ne sebepten, neden dolayı, ne için . Uz VII–49, LIV–1, LIX–1, CCXXXII–9

ne denlü : ne kadar, nasıl . CXX–2, CXLII–2, CCXXII–4, CCCX–1

ne gam : zararı yok, ne çıkar? V–1, XXI–7, XLVI–5, LXXIV–5, CLXVI–3

ne gerek : ne lâzım, gerek değil . CXCVI–2, CCCXXII–2

ne hâcet : ne ihtiyaç var, ne lüzum var, gereksiz . XIX–1, XIX–5, XXXVI–4, CLXVI–3, CCXCII–3

ne kim : 1. her ne . LXVIII–1
2. ne kadar CCLXIV–2

ne resme : nasıl . CIV–6, CCXXI–7

ne tan : şaşılır mı?
UZ VIII-6, CCXXXIII-2

ne var : şaşılır mı, ne çıkar, ne lâzım gelir?
LXIX-2, CCCXXXI-4

neye : ne için, ne maksatla.
XXIII-1, CI-6

nice (niçe) bir : ne zamana kadar, daha ne kadar.
Uz VI-99, Uz VII-58, III-2,
XLVII-4, CCXLIV-5

nice (niçe) kim : her ne kadar, ...dığı miktarda, ...dığı kadar.
Uz VII-68, LXXV-4, CXXXIII-1,
CLXV-5

nicesi : nasıl ne suretle.
Uz VIII-8, CXVII-3, CXXII-3,
CCCXVIII-2

niçe kez : çok kere, bir çok defa
CCXIV-3

nihâyet bul- : bitmek, tükenmek
CCCXXVII-5

nutka gel : konuşmaya başlamak.
Uz VI-71, XXI-4

O

oda at- : ateşe atmak, yakmak
Mu 7

oda yak- : ateşe yakmak, yakmak, ateşe vermek.
LXXVII-2, LXXXII-4, CLXI-9,
CLXXIII-4, CLXXXVIII-6

oda yan- : ateşe yanmak.
LXXI-4, LXXVII-1, LXXXVII-3, CLXI-1, CLXII-7

oda tutış–	: ateşe yanmak. CCXXIV–3
od ur–	: ateşlemek, ateş vermek. CCXCV–9
ola ki	: belki, ihtimal ki. CCXXVI–1, CCLXIX–1, CCCVIII–2, CCCXXXIII–4
ola kim	: belki, olabilir ki. CCXXVI–4
ola mı	: olur mu, mümkün müdür? CCXXVI–5, CCCXXI–1, CCCXXI–7
ol araya	: oraya. LXXXIX–7
ol kadar	: o kadar, o miktarda, o derecede. Uz V–3
ol ki	: o kimse ki. CXVIII–5, CXLI–3

P

pâ–mâl it–	: pâymâl etmek. CCLXXXI–5, CCCXLIV–2
pây–mâl it–	: ayak altına alıp çiğnemek; mec. riayet etmemek, hor kullanmak. CCXXXII–8
peydâ ol–	: meydana çıkmak, zuhûr etmek. Uz XI–8
pîş–keş çek–	: bir isteğin yerine getirilmesi için armağan vermek. CCCXXXIX–3

R

raks ur–	: raksetmek, oynamak, sıçramak.

	Uz VIII–32, CV–6
râm eyle–	: baş eğdirmek, itaat ettirmek, kendine tâbi kılmak . CCXCIII–4
râst gel–	: tesadüf etmek . CCLXII–4
redd it–	: 1. geri çevirmek, defetmek . CCXX–1 2. tanımamak, inkâr etmek . CCLXV–7, CCCXLIV–6
rehâ bul–	: kurtulmak . XIII–4

S

su olsa teyemmüm câ'iz degül	: şu olursa teyemmüm etmek câiz değildir. CCXV–4
suya düş–	: suya dalmak, suya atılmak . CCCXVI–2, CCCXXI–2
suya sal–	: suya atmak . CCCXXII–1

Ş

şeh–mât kıl–	: satranç oyununda rakibe en önemli taşı (şahı) kaybettirip yenmek . CCL–7
şeh–mât ol–	: satranç oyununda şahı kaybedip yenilmek. Uz X–38
şifâ bul–	: hastalıktan iyi olmak, arılmak . CXVII–4, CLIII–3
şikâr it–	: avlamak .

	CLXXXIV–5
şikâr ol–	: avlanmak. CCXXXVIII–1, CCLXXVIII–3, Mu 15
şol resme	: şöyle, öyle, şu şekilde. C–6
şu resme	: şöyle, şu şekilde. LIX–7

T

tağa düş–	: büyük bir üzüntü dolayısıyla insanlardan kaçıp ıssız, dağlık, kırlık yerlerde dolaşır olmak. CCXCV–5
tan degül	: şaşılmaz. CCXIV–2, CCLXXXVI–5
tan mı	: şaşılır mı? CIV–4
taş at–	: imâ yolu ile birisinin lehinde olmayan söz söylemek. CLXXXIV–7
tebessüm it–	: gülümsemek. Mu 17
terkin eyle–	: terketmek. CXII–5
terkin it–	: Bırakmak, vazgeçmek. CCXLVIII–7, CCCXXXII–6
terkin ur–	: terketmek, vazgeçmek. XXII–5
terk it–	: bırakmak, vazgeçmek. LIII–7, LVIII–5, LXVI–5, CXCVI–7, CCLXVIII–3
terk ur–	: bırakmak, terketmek.

CCXLV–6

tîğ oyna– : kılıç çalmak .
LXXXI–3

tîmâr it– : (hastaya) bakmak.
CXCIX–2, CCIII–2

toğrusı : doğrusu, yalansız .
I–6, XXXIV–6

toprağı çek– : öleceği yakın olmak.
LXXXIX–7

tudak ısır– : hayrette kalmak .
II–5

U

ucdan uca : bir uçtan bir uca .
LIV–5

ucından : için, sebebiyle, yüzünden .
LI–7, LXXXIX–2, XCVII–1,
CCXII–3, CCLXXV–2

uyhuya var– : uyumaya başlamak, uykuya dalmak, uyumak .
XC–2

Ü

üstine : için, sebebiyle .
CCXXXII–5

üstine ditre– : birine çok sevgi duyup fazlaca dikkat etmek .
LXV–8

V

var eyle– : vücuda getirmek, yaratmak .

Uz IX–39

var ol– : mevcut olmak, bulunmak.
Uz VI–24, CCXXXVIII–4

var ola : olsa gerek.
CCCX–1

vâz gel– : vazgeçmek, feragat etmek.
CCVI–1, CCXXVII–4
CCXXXIII–5, CCLXXVIII–1

vücuda gel– : meydana gelmek, peydâ olmak, vücut bulmak.
Uz V–16

Y

yad eyle– : yabancı saymak.
LXXIII–3, CCLXXXVIII–3

yad it– : yabancı saymak, uzak tutmak.
XLVII–3, CCVI–2

yâd it– : anmak.
LXXVIII–2, CCXXXIV–5,
CCLXXXVII–2, CCCXVII–5

yaka yırt– : büyük bir üzüntü ve ümitsizlik içerisinde bulunmak.
Uz VIII–8

yakında : çok geçmeden, az zaman sonra
CLXI–7

yanuna kal– : yanına kalmak, cezasız kalmak.
CCXCIII–2

yanup yakıl– : derdini döküp sızlanmak, şikâyet etmek.
CLXI–19

yâr ol– : 1. yardım etmek, faydalı olmak.
Uz X–31, LIII–2, CCLXXVII–2
2. samimî arkadaş olmak.
CCLXXXV–6, CCLXXXVIII–3

CCXLV–6

tīğ oyna– : kılıç çalmak .
LXXXI–3

tīmār it– : (hastaya) bakmak.
CXCIX–2, CCIII–2

toğrusı : doğrusu, yalansız .
I–6, XXXIV–6

toprağı çek– : öleceği yakın olmak.
LXXXIX–7

tudak ısır– : hayrette kalmak .
II–5

U

ucdan uca : bir uçtan bir uca .
LIV–5

ucından : için, sebebiyle, yüzünden .
LI–7, LXXXIX–2, XCVII–1, CCXII–3, CCLXXV–2

uyhuya var– : uyumaya başlamak, uykuya dalmak, uyumak .
XC–2

Ü

üstine : için, sebebiyle .
CCXXXII–5

üstine ditre– : birine çok sevgi duyup fazlaca dikkat etmek .
LXV–8

V

var eyle– : vücuda getirmek, yaratmak .

Uz IX–39

var ol– : mevcut olmak, bulunmak.
Uz VI–24, CCXXXVIII–4

var ola : olsa gerek.
CCCX–1

vâz gel– : vazgeçmek, feragat etmek.
CCVI–1, CCXXVII–4
CCXXXIII–5, CCLXXVIII–1

vücuda gel– : meydana gelmek, peydâ olmak, vücut bulmak.
Uz V–16

Y

yad eyle– : yabancı saymak.
LXXIII–3, CCLXXXVIII–3

yad it– : yabancı saymak, uzak tutmak.
XLVII–3, CCVI–2

yâd it– : anmak.
LXXVIII–2, CCXXXIV–5,
CCLXXXVII–2, CCCXVII–5

yaka yırt– : büyük bir üzüntü ve ümitsizlik içerisinde bulunmak.
Uz VIII–8

yakında : çok geçmeden, az zaman sonra
CLXI–7

yanuna kal– : yanına kalmak, cezasız kalmak.
CCXCIII–2

yanup yakıl– : derdini döküp sızlanmak, şikâyet etmek.
CLXI–19

yâr ol– : 1. yardım etmek, faydalı olmak.
Uz X–31, LIII–2, CCLXXVII–2
2. samimî arkadaş olmak.
CCLXXXV–6, CCLXXXVIII–3

yara ur– : yara açmak .
CCCXL–1

yebâna at– : itibar etmemek, dikkate almamak, hiçe saymak, değer vermemek.
LXXXIII–2, CLXXV–7

yidi deryâ : heft–muhit de denilen yedi deniz; Pasifik, Atlantik, AKdeniz, Karadeniz, Tabariye, Hazar, Aral.
Uz VI–42, LXIX–3, CIV–7, CXXXVIII–7

yidi iklîm : Batlamyos'un ayırdığı, dünyanın yedi bölgesi.
Uz IX–3, Uz IX–21, CXIX–3, CCXLVII–5

yidügi hakkını bilme– : nankör olmak.
CCXXV–3

yile var– : heba olmak, havaya gitmek, boşa gitmek, heder olmak.
CLXVI–4

yile vir– : telef etmek, heder etmek, mahvetmek.
Uz VIII–3, CCLXXIX–6

yil bul : oturacak yere sahip olmak.
LI–5

yirden göge dek : pek çok, anlatılamayacak kadar çok.
XCIX–4

yire çal– : yere vurmak, kötü bir duruma sokmak.
Uz X–27

yire geç– : çok mahçup ve ümitsiz olmak.
CCLI–3

yir idin– : mevki tutmak.
Uz VI–6

yiridür : sırasıdır, lâyıktır, uygundur.

CCC–3, CCCX–5, CCCXXXIII–3

yir it–	: yerleşmek, yer tutmak, mekân tutmak · : CLIII–6
yir tut–	: yerleşmek, mesken tedarik ederek oturmak. CCLXI–3
yirini yirini	: yerinerek, üzülerek. CCLI–3
yiyüp iç–	: eğlence ve ziyafette bol bol içki içip yemek yemek. VIII–3
yoğ eyle–	: mahvetmek, yok etmek. Uz IX–39
yok di–	: red ve inkâr etmek, kabul etmemek. CXLVI–7
yok yire	: 1. nafile, beyhude. Uz VI–9, XII–5, XXXVIII–6, XLII–4, LXVI–6 2. sebepsiz. I–5, XLII–4, LXVI–6
yol az–	: yolunu şaşırmak, doğru yoldan sapmak, yanlış yola gitmek. LXXXII–3
yolın bağla–	: yolunu kesmek. CCCXXXIV–7
yol var–	: yol gitmek, yola devam etmek, doğru yoldan gitmek. XXXV–5
yüz akı	: namus. VI–5
yüzden	: sebebiyle. CXX–3
yüze ur–	: yüze vurmak, kabahati yapanın yüzüne karşı söyleyip mahçup etmek.

Uz VI–81, Uz VII–40

yüz göster– : nasip olmak, kısmet olmak, kendini göstermek, meydana gelmek.
CLXIX–3

yüzi ağ : suçu ve utanılacak durumu bulunmayan.
CCXCVI–2

yüzine bakma– : önem vermemek.
LXXIII–2

yüzin siyâh eyle– : utanç verecek duruma düşmek.
LII–2

yüz karası : Namussuzluk, utanç, gözden düşme, ayıp.
Uz X–59, XXXII–6, XXXV–1, CLV–3, CCXXX–2

yüz suyı : ar, hicap, namus ve şeref, haysiyet, itibar.
CIX–7

yüz sür– : fazla saygı göstermek, tazimde bulunmak.
Uz IV–105, Uz IV–108, Uz V–23, Uz VI–90, Uz VII–74

yüz tut– : yönelmek, teveccüh etmek, rağbet etmek, meyletmek.
CCXXXI–6, CCXXXII–6, CCLXXII–6

yüz ur– : yüz sürmek, yere kapanmak.
Uz VI–21, Uz VII–40, CLXI–10, CCXXX–7

yüzüne karşu : karşısında ve kendisinden çekinmeden. XV–2, XLI–2

yüz vir– : yüz göstermek, teveccüh etmek.
XLI–5, XCI–5, CXCVII–3

yüz vur– : yüz sürmek, yere kapanmak, secdeye kapanmak.
CCLXVI–2

Z

zahmet çek–	: eziyete girmek. CXXXV–5, CLXXII–2
zâri it–	: ağlayıp sızlamak. CCLXXIX–3
zârî kıl–	: ağlayıp sızlamak. CCCVI–5, CCCVII–1

ATASÖZLERİ

eşek dîbâ çul ile âdem olmaz	: altın kolan vursan eşek yine eşektir. CXVIII–3
eylik eyle suya at	: iyilik eyle suya (denize) at (balık bilmezse Hâlik bilir). XXIII–3
güneş dokınduğı yirde nem olmaz	: güneş giren yerde nem olmaz. CXVIII–4

ARAPÇA VE FARSÇA UNSURLAR

ahsente zihî hüsn takaddes ve te'âlâ (a): aferin, ne kadar hoş bu güzellik; yüce ve kutlu olsun. I–2

aslaha'llâhü şânehu ebedâ (a): Allah, onun hâlini, tabiatını ebedî olarak ıslâh etsin. II–2

bi–hamdu'llah (a): Allah'a şükür olsun. CCCXLVIII–1,Mu 1

bismi'llâhi'rrahmâni'rrahîm (a): rahîm ve rahmân olan Allah'ın adı ile. CCXVIII–1

dânâ–yı bî–nazîr ü şehen–şâh–ı bî–vezîr/sultân–ı her mekâN ü hüküm–rân–ı her–diyâr (f): eşsiz bilgin ve veziri olmayan bir padişah, her yerin sultanı ve bütün ülkelere hükmedici. Uz III–2

der na't–ı nebî sallallahü aleyhi ve sellem (a): Hz. Peygamberin (S.A.V.) vasıflandırılması hakkında. Uz IV–Başlık

ed–devâ'u ebkey (a): onun ilacı (kızgın demirle) dağlamaktır. CCCXIV–2

elcinsu ile'l–cinsi yemîl (a): her cins, kendi cinsine temâyül eder. Mu 19

el–hamdüli'llah (a): Allah'a hamdolsun, Allah'a şükür. CCXVIII–2

el–ḳâssu lâ–yuhibbü'l–ḳâs (a): kıssa söyleyen, kıssa söyleyeni sevmez. CLI–5

el–leyletü hublâ (a): gece gebedir. Uz VI–37

ente melîh (a): sen güzelsin. XXXI–1

eşhedüen lâ–ilâhe illâhû (a): şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. CCLXI–2

ez sun'–ı bî–nihâyet–i hod şâh–ı rûz–râ / mansûr kerde ber sipeh–i şâh–ı zengibâr (f): gündüzün şahı sonsuz yapışı ile gece şahının askeri üzerine galip geldi. Uz III–3

gafaru'llâhu zenbehu ve afâ (a): Allah, onun günahını mağfiret ederek affetti. III–7

hamdi li'llah (a):Allah'a hamdolsun. CXXVI–2

ihdinâ's–sırât (a): (Allahım doğru) yola ulaştır, hidayet eyle. Uz IV–127

iyyâke ve'l–ruhas (a): ruhsatlardan (kolay olan işlerden) kaçın. CLII–3

izâcâe'l-kazâ amye'l-basar (a): kaza geldiği zaman basiret kör oluyor. CXI-5

kad sayyereni ışkuke fânî feverânî (a): beni, senin aşkın galeyana getirip mahvetti. CCCXXXIII-7

ke'ttayri fi'l-kafas (a): kafesin içindeki kuş gibi CLII-1

küllü sirrin câveze'l-isneyni şâ' (a): ağızdan çıkan sır yayılır. CLVIII-2

küllü şey'in leyse fi'l-kırtâsı zâ' (a): kâğıtta yazılı olmayan her şey kaybolur. CLVIII-3

lâ-hayre illâ fi'l-vasat (a): vasat (orta) olmayan bir şeyde hayır yoktur. CLVI-2

lâ-ilâhe illa'llah (a): Allah'tan başka ilâh yoktur. Uz II-1, Uz II-2, Uz II-17

la'l ile el-firâk fîhi şifâ (a): (kırmızı) dudak ile beraber olarak diğer şeylerden ayrılmakta şifâ vardır. III-1

lâ-tahîne menâs (a): kaçacak, sığınacak yer yok. CLI-1 (Kur'an'daki Sâd sûresi, 3. âyetten alınmıştır.)

lâ-takrıbu mâle'l-yetîm (a): yetimin malına el uzatma. CCXVIII-5 (Kur'an'daki El İsrâ sûresi, 34. âyetten alınmıştır.)

leyse bişey (a): önemli değil. CCCXIV-1

mâ hüve'l-maksûd (a): istenilen şey. XXXVI-1

meger zamîrine gelmez ki el-cürûhu kısas (a): meğer vicdanına gelmez ki yaralar kısastır. CLI-2 (Kur'an'daki El-Mâide sûresi, 45. âyetten alınmıştır.)

min zeylike levfî kefenî sâra kefânî (a): senin eteğinden kefenimde (bir parça) olursa bana kâfidir. CCCXXXIII-1

nevver-Allâhu (a): Allah nurlandırsın LXXIX-7

nûrun-alâ-nûr (a): (nur üstüne nur); daha iyi, daha âlâ. LXVII-2 (Kur'an'daki İbrâhîm Sûresi, 35. âyetten alınmıştır.)

söz budur vallâhi a'lem bi's-savâb (a): söz budur (ki) doğruluğunu (ancak) Allah bilir. XI-7

sübhâne kadîre ca'alel leyle libâsâ (A): tükenmez kudret sahibi olan Allah'ı her türlü arazlardan, kusur ve eksikliklerden

tenzih ederim ki, geceyi dinlenmek için yarattı. I–1 (Kur'an'daki En–Nebe' sûresi, 10. âyetten alınmıştır.)

sübhâne men yüsebbehu fi'l–berri ve'l–bihâr / sübhâne men takaddese fi'l–leyli ve'n–nehâr (a): Allah'ı tenzih ve tesbih ederim ki, karada ve denizde bulunan yaratılmışlar onu tesbih ve tenzih ederler.

Allah'ı tenzih ve tesbih ederim ki, gece ve gündüz mukaddestir. (Bu beyit Kur'an'dan alınmış bir âyetin biraz değişik şeklidir.) Uz III–1

takaddes ve te'âlâ (a): yüce ve mukaddes olsun. Uz VI–73

tastîr–geşte resm–i tu der defter–i sûdur/ tahrîr–geşte ism–i tu der levh bâ–kalem (f): senin resmin gönüllerin defterinde nakşedilmiştir.

Senin ismin kalemle levh (Levh–i Mahfûz) üzerineyazılmıştır. Uz V–2

tayyiba'llâhu serâh (a): Allah, onun toprağını (mezarını) hoş kokulu etsin. CCLXXV–7

tûlicü'l–leyle fi'n–nehâr (a): geceyi gündüzün içinde gideriyorsun. CVIII–1, (Kur'an'daki El–Hadîd Sûresi, 6. âyetten alınmıştır.)

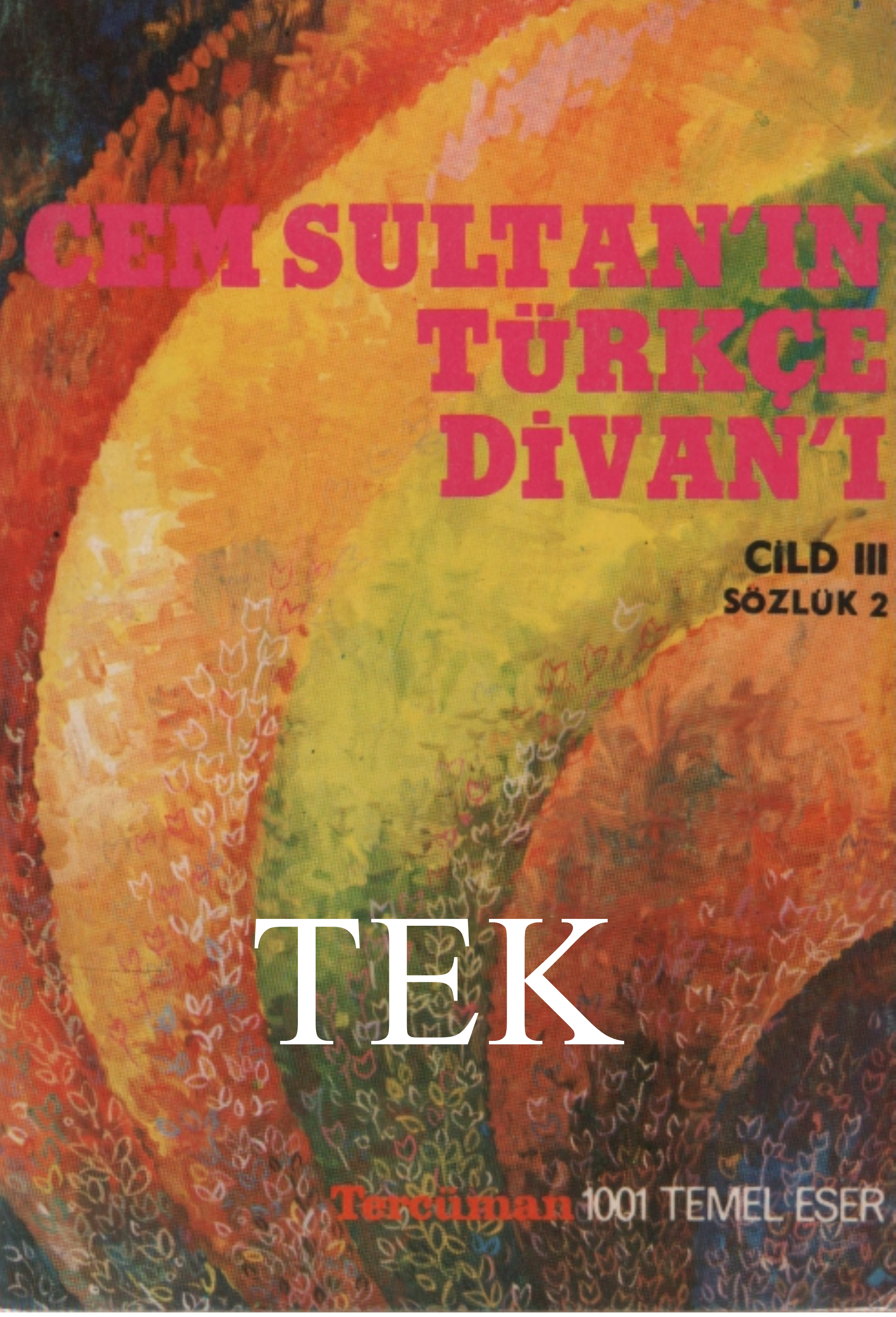
ve min el mâ'ikküllü şey'in hay (a): bütün şeyler sudan can buldu, (bu âyetin tam karşılığı Kur'an'da "bütün her şeye sudan can verip yarattık" şeklindedir.) CCCXIV–5 (Kur'an'daki El–Enbiyâ sûresi, 30. âyetten alınmıştır.)

yâ–kerîm (a): ey kerim (cömert)! CCXVIII–6

yâ sâhibe'n–nübüvveti yâ hâdi'el–ümem/ente'llezi tefaddale bi'l–cûdi ve'l-kerem (a): ey peygamberliğin sahibi, ey ümmetlerin doğru yolu göstereni!

Kerem ve cömertlik faziletinin sahibi. Uz V–1

zelzeletü's–sâ'ati şev'un azîm (a): saatin (kıyamet günü) depremi çok büyük bir şeydir. CCXXIII–8 (Kur'an'daki El–Hâc Sûresi, 1. âyetten alınmıştır.)


CEM SULTAN'IN
TÜRKÇE
DİVAN'I
CİLD III
SÖZLÜK 2
TEK
Tercüman 1001 TEMEL ESER